

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

‘ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΩΓΡΑΦΙΑ, ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ’

Κοινά υπό Κατοίκηση (Commons In Residency): Ένα πείραμα Συμμετοχικού Σχεδιασμού και Χρήσης Έξυπνων Τεχνολογιών στην Θεσσαλονίκη

ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΧΑΤΖΗΝΑΚΟΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ
ΜΕΛΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Δρ. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ, -ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΡΙΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ
ΒΙΤΟΠΟΥΛΟΥ ΑΘΗΝΑ, ΕΠΙΚΟΥΡΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ, ΑΠΘ
ΧΩΡΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ, ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΜΥΤΙΛΗΝΗ
ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2021

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
‘ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΩΓΡΑΦΙΑ, ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ’

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ 2021

Η παρούσα Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία (ΜΔΕ) η οποία εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών ‘ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΩΓΡΑΦΙΑ, ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ’ αντανακλά τις απόψεις του συγγραφέα και αποτελεί συνιδιοκτησία του Πανεπιστημίου Αιγαίου και του φοιτητή (ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΧΑΤΖΗΝΑΚΟΣ), ο καθένας από τους οποίους έχει το δικαίωμα ανεξάρτητης χρήσης και παραγωγής του παρόντος υλικού (στο σύνολο ή τμηματικά) για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, σε κάθε περίπτωση αναφέροντας τον τίτλο και το συγγραφέα και το Πανεπιστήμιο Αιγαίου, όπου εκπονήθηκε η παρούσα ΜΔΕ, καθώς και τον Επιβλέποντα Καθηγητή.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα διπλωματική εργασία επιχειρεί κυρίως να αναδείξει τα αποτελέσματα της μεθοδολογίας που ακολουθήθηκε κατά τη διάρκεια του πειράματος «*Κοινά υπό κατοίκηση – Πράσινος Κόμβος Γειτονιάς*», που πραγματοποιήθηκε σε πολυκατοικία στο ιστορικό κέντρο της Θεσσαλονίκης, ως δείγμα καλών πρακτικών για την αντιμετώπιση του φαινομένου που εντοπίζεται στις ελληνικές πόλεις και όχι μόνο, δηλαδή της *κάθεταις κοινωνικής απομόνωσης* σε συνδυασμό με την συμμετοχική διάθεση απέναντι στις διαδικασίες πρασινοποίησης.

Ταυτόχρονα γίνεται μια σύντομη ανασκόπηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας σε σχετικά θέματα όπως η σύνδεση της γενικότερης θεωρίας των κοινών με την πόλη και τις δυναμικές της, την πολεοδομία και την αστική γεωγραφία, την αστικοποίηση, τις έξυπνες πόλεις υπό το πρίσμα των οικολογικών πόλεων ως εναλλακτική λύση, την αναγκαιότητα πρασινοποίησης, κλπ. Ακολουθεί, η περίπτωση της Θεσσαλονίκης, ως ο τόπος στον οποίο έγινε το συγκεκριμένο πείραμα και αναφέρονται τα δεδομένα υλοποίησής του.

Τέλος αναλύονται τα αποτελέσματα των Εργαστηρίων Συμμετοχικού Σχεδιασμού που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια του πειράματος, αναφέρονται τα συμπεράσματα και προτείνονται προτάσεις βελτιώσεις και καλές πρακτικές.

Στο Παράρτημα της παρούσας εργασίας επισυνάπτεται και η αναλυτική τεχνική μελέτη του πειράματος που πραγματοποιήθηκε στην εν λόγω πολυκατοικία.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστώ την οικογένειά μου, τους/τις φίλους/ες και συνεργάτες/ισσες μου που με στήριξαν σε όλη τη διάρκεια αυτής της συλλογικής και πράσινης προσπάθειας.

*Ένα άγγιγμα της φύσης κάνει
ολόκληρο τον κόσμο ένα...*

W.Shakespeare (1564-1616)

ΑΦΙΕΡΩΣΗ

Η εργασία αυτή αφιερώνεται στην προσπάθεια για έναν βιώσιμο πλανήτη.

Content

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	12
1.1. Κοινά υπό Κατοίκηση (Commons in Residency)	14
1.2. Αντικείμενο της διπλωματικής.....	18
1.3. Ερευνητικά Ερωτήματα	19
1.4. Δομή της διπλωματικής.....	19
2. ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΥΠΑΡΧΟΥΣΑΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ	21
2.1. Θεωρία των Κοινών (Theory of Commons)	21
2.2. Αστικοποίηση - Κοινωνική Συνοχή - Κάθετη Κοινωνική Απομόνωση	28
2.3. Εξυπνες πόλεις – Οικολογικές πόλεις	37
2.4. Ο Συμμετοχικός Σχεδιασμός ως εργαλείο του Αστικού Σχεδιασμού	43
2.5. Επιστήμη του Πολίτη (Citizen Science), μια νέα αμφιλεγόμενη έννοια.....	48
2.6. Αναγκαιότητα της Αειφορίας.....	50
3. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	73
3.1. Σύντομη Ιστορική Ανασκόπηση	73
3.2. Κινήματα πόλης – Το δικαίωμα στην πόλη – Η Πρωτοβουλία Γειτονιάς Αλεξάνδρου Σβώλου.....	76
3.3. Η πολυκατοικία της οδού Αλεξάνδρου Σβώλου 45	86
4. ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	91
4.1. Εισαγωγή.....	91
4.2. Μεθοδολογία Έρευνας	91
4.3. Παρουσίαση αποτελεσμάτων	95
4.3.1. Ανάλυση προφίλ συμμετεχόντων και παραθέσεις σχολίων	95
4.3.2. Δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων στην έρευνα.....	104
4.3.3. Προβολή απαντήσεων	107
4.4. Σχολιασμός αποτελεσμάτων.....	132
5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	134
6. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	138
7. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	143

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ / ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Figure 1. Η εξέλιξη του προαστιακού πληθυσμού σε σχέση με τον πληθυσμό των κέντρων των πόλεων	30
Figure 2. Εικόνες του Παρατηρητηρίου της Γης της NASA στην περιοχή της Κίνας	32
Figure 3 Δημογραφικά στοιχεία του δείγματος (φύλο)	104
Figure 4 Δημογραφικά στοιχεία του δείγματος (ηλικία).....	105
Figure 5 Δημογραφικά στοιχεία του δείγματος (μορφωτικό επίπεδο)	105
Figure 6 Δημογραφικά στοιχεία του δείγματος (επαγγελματική κατάσταση).....	106
Figure 7 Δημογραφικά στοιχεία του δείγματος (προσωπικές δεξιότητες/κλίσεις).....	106
Figure 8. Αποτίμηση της βελτίωσης δεξιοτήτων μέσω του ΕΣΕ	107
Figure 9. Αποτίμηση του γενικότερου θετικού αντίκτυπου στην περιοχή	108
Figure 10. Αποτίμηση της διάθεσης υιοθέτησης της συμμετοχικότητας ως χόμπι	108
Figure 11. Αποτίμηση εκτίμησης θετικού αντίκτυπου στην πολυκατοικία	109
Figure 12. Αποτίμηση εκτίμησης θετικού αντίκτυπου στις σχέσεις με τους γείτονες.....	109
Figure 13. Αποτίμηση εκτίμησης των αποτελεσμάτων της μελέτης.....	109
Figure 14. Καταγραφή πληροφόρησης σχετικά με τη διεξαγωγή συμμετοχικών εργαστηρίων σχεδιασμού	110
Figure 15. Αποτίμηση οικονομικών κινήτρων για την υποστήριξη συμμετοχικών εργαστηρίων	110
Figure 16, Αποτίμηση τεχνικών δεξιοτήτων	111
Figure 17. Αποτίμηση του μεγέθους συμβολής των προτάσεων και προτιμήσεων.....	111
Figure 18. Εκτίμηση του διαθέσιμου χρόνου συμμετοχής.....	112
Figure 19. Αποτίμηση της ικανότητας έκφρασης ιδεών	112
Figure 20. Καταγραφή δισταγμού συμμετοχής σε εργαστήρια συμμετοχικού σχεδιασμού.....	113
Figure 21. Καταγραφή ενδιαφέροντος των λόγων συμμετοχής στο ΕΣΕ	114
Figure 22. Καταγραφή άποψης περί παρέμβασης των ανθρώπων στο φυσικό περιβάλλον	115
Figure 23. Καταγραφή εκτίμησης σχετικά με τη διατήρηση της βιωσιμότητας	115
Figure 24. Αποτίμηση άποψης περί της κατάχρησης των φυσικών πόρων.....	116
Figure 25. Αποτίμηση άποψης σχετικά με τον υπερπληθυσμό	116
Figure 26. Αποτίμηση άποψης σχετικά με την επάρκεια των φυσικών πόρων.....	117
Figure 27. Καταγραφή άποψης σχετικά με τις καταστροφικές συνέπειες της ανθρώπινης παρέμβασης στο περιβάλλον	117
Figure 28. Αποτίμηση άποψης περί ισοτιμίας δικαιωμάτων ύπαρξης φυτών και ζώων.....	118
Figure 29. Αποτίμηση άποψης σχετικά με την ισχύ της φυσικής ισορροπίας στην αντιμετώπιση των επιπτώσεων της σύγχρονης βιομηχανίας	118
Figure 30. Καταγραφή γνώμης σχετικά με το κατά πόσο υπόκεινται οι άνθρωποι στους φυσικούς νόμους	119
Figure 31. Αποτίμηση γνώμης για την σύγχρονη οικολογική κρίση	119
Figure 32. Αποτίμηση άποψης σχετικά με τη διαθεσιμότητα χώρου και πόρων στον πλανήτη	120
Figure 33. Αποτίμηση άποψης σχετικά με την κυριαρχία του ανθρώπου στη φύση.....	120

Figure 34. Αποτίμηση γνώμης σχετικά με την ευαισθησία της φυσικής ισορροπίας	121
Figure 35. Αποτίμηση άποψης σε σχέση με τη βαθύτερη γνώση της φύσης με σκοπό τον έλεγχό της .	121
Figure 36. Εκτίμηση γνώμης για πιθανές μελλοντικές οικολογικές καταστροφές, βάση του σύγχρονου προφίλ ζωής.....	122
Figure 37. Αποτίμηση άποψης για την κλιματική αλλαγή	122
Figure 38. Καταγραφή πληροφόρησης σχετικά με την βιοκλιματική αλλαγή	123
Figure 39. Καταγραφή πληροφόρησης σχετικά με τον παθητικό σχεδιασμό κτιρίων	123
Figure 40. Καταγραφή πληροφόρησης σχετικά με τα πράσινα κτίρια	124
Figure 41. Καταγραφή πληροφόρησης σχετικά με τα φωτοβολταϊκά πάνελ	124
Figure 42. Καταγραφή πληροφόρησης σχετικά με τα συστήματα συλλογής βρόχινου νερού	125
Figure 43. Καταγραφή πληροφόρησης σχετικά με τις ενεργειακές κοινότητες	125
Figure 44. Καταγραφή πληροφόρησης σχετικά με την βιοποικιλότητα.....	126
Figure 45. Καταγραφή πληροφόρησης σχετικά με την αειφορία	126
Figure 46. Αποτύπωση άποψης για την έλλειψη πράσινου στην Θεσσαλονίκη.....	127
Figure 47. Αποτύπωση άποψης για την έλλειψη κοινόχρηστων χώρων στην Θεσσαλονίκη	127
Figure 48. Αποτύπωση άποψης για την έλλειψη κοινόχρηστων χώρων στην υπό μελέτη πολυκατοικία στην Θεσσαλονίκη.....	128
Figure 49. Αποτύπωση άποψης για το ρόλο των κοινόχρηστων χώρων στην υπό μελέτη πολυκατοικία στη γνωριμία και στις σχέσεις γειτνίασης των ενοίκων της πολυκατοικίας.....	128
Figure 50. Αποτύπωση άποψης για το ρόλο της συμμετοχής των χρηστών στη διαμόρφωση των κοινόχρηστων χώρων της πολυκατοικίας	129
Figure 51. Αποτύπωση άποψης σχετικά με τη σημαντικότητα της κοινωνικότητας και των δημόσιων χώρων για την ψυχική υγεία	129
Figure 52. Αποτύπωση άποψης σχετικά με την ύπαρξη ανεκμετάλλετων χώρων στην πολυκατοικία	130
Figure 53. Αποτύπωση άποψης σχετικά με την σημαντικότητα των γειτνιακών σχέσεων	130
Figure 54. Καταγραφή επιθυμητών χρήσεων στον κοινόχρηστο χώρο της ταράτσας	131
Figure 55. Καταγραφή επιθυμητών χρήσεων στους κοινόχρηστους χώρους εκτός της ταράτσας	131
Figure 56. Αποτύπωση της επιθυμίας συμμετοχής στην συντήρηση των κοινόχρηστων χώρων.....	132

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ / ΕΙΚΟΝΩΝ

Image 1 Η Περιοχή Μελέτης στο κόκκινο πλαίσιο.....	73
Image 2. Η πολυκατοικία το 1931.....	88
Image 3. Η πολυκατοικία σήμερα μετά την επέκταση άδειας του 1969	88
Image 4. Η πολυκατοικία όπως διαμορφώνεται στην προτεινόμενη τεχνική μελέτη	89
Image 5 Η πολυκατοικία όπως διαμορφώνεται στην προτεινόμενη τεχνική μελέτη	90
Image 6 Η πολυκατοικία όπως διαμορφώνεται στην προτεινόμενη τεχνική μελέτη	90

Εικόνα Εξωφύλλου

Η πολυκατοικία όπως διαμορφώνεται στην προτεινόμενη τεχνική μελέτη.

Ομάδα εργασίας παραγωγής φωτορεαλιστικής απεικόνισης: Χρήστος Σχοινάς, Λήδα Λιούπη, Ηλέκτρα Μαντσίνι

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι αρχές του 21^{ου} αιώνα φέρνουν μια νέα πραγματικότητα τόσο σε ατομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο, καθώς η σύγχρονη εποχή χαρακτηρίζεται από αυξημένο βαθμό ρευστότητας και αστάθειας που αγγίζει σχεδόν κάθε τομέα της ζωής και της καθημερινότητας. Η κλιματική αλλαγή συνοδεύεται από πολλούς επιμέρους παράγοντες όπως οικολογικούς, κοινωνικούς, οικονομικούς, πολιτικούς, πολιτιστικούς και τεχνολογικούς οι οποίοι, με άμεσο ή έμμεσο τρόπο, επιφέρουν μια διαρκή αναγκαιότητα μετασχηματισμών και δραστηκών λύσεων. Καθώς η διασύνδεση των ανθρώπων με τη φύση είναι προφανής, σήμερα, ο δεσμός αυτός ελαχιστοποιείται και λόγω του φαινομένου της αστικοποίησης, στο οποίο ενεργοί συμμετοχοί είναι το 56% του παγκόσμιου πληθυσμού, σύμφωνα με στοιχεία του 2020. Το πλήθος των προβλημάτων που ανακύπτουν αφορά τους ίδιους τους πολίτες, τόσο σε επίπεδο ψυχικής και σωματικής υγείας όσο και σε επίπεδο διαβίωσης σε αξιοπρεπές και ανθρώπινο πλαίσιο. Ωστόσο, επεκτείνονται και στο γενικότερο οικοσύστημα (ελλείμματα πόρων, νερού, ενέργειας, αλλαγές θερμοκρασίας, κλπ) και με τον κύκλο αυτό ξανακαταλήγουν στον άνθρωπο.

Η παρούσα εργασία εστιάζει με γενικό τρόπο στο σύνολο των ζητημάτων αυτών και ειδικότερα στο θέμα των “κοινών υπό κατοίκηση”, ως ένα προτεινόμενο εναλλακτικό τρόπο αντιμετώπισης και επίλυσης μερικών σοβαρών αστικών προβλημάτων όπως η έλλειψη πρασίνου, η κοινωνική απομόνωση, η καλλιέργεια αστικής αλληλεγγύης, η καταπολέμηση φαινομένων βίας, εγκληματικότητας, κλπ μέσω κατάλληλων δράσεων. Αποτελείται από αναλυτική ανασκόπηση της βιβλιογραφίας επί του θέματος, και συνοδεύεται από σχετικό πείραμα σε εργαστήριο συμμετοχικού σχεδιασμού στο οποίο μετείχαν κάτοικοι πολυκατοικίας στο κέντρο της Θεσσαλονίκης. Στη συγκεκριμένη πολυκατοικία, έχει πραγματοποιηθεί τεχνική μελέτη για την μετατροπή της σε πρότυπο πράσινο κτίριο. Τα αποτελέσματα του εν λόγω πειράματος είναι ενθαρρυντικά για την επίτευξη της συλλογικής καλλιέργειας οικολογικής ηθικής και την σημαντική μείωση πολλών προβλημάτων σε επίπεδο αστικών μετασχηματισμών κυρίως μέσω κατάλληλα σχεδιασμένων συμμετοχικών δράσεων.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: *Αστικός σχεδιασμός, Πολεοδομία, Κοινά υπό κατοίκηση, Έξυπνες πόλεις, Οικολογικές πόλεις, Συμμετοχικός σχεδιασμός, Θεωρία των Κοινών, Βιώσιμη ανάπτυξη*

ABSTRACT

The beginning of the 21st century brings a new reality both individually and collectively, as modern era is characterized by an increased degree of liquidity and instability that affects almost every aspect of modern daily life. Climate change is accompanied by many sub-factors such as ecological, social, economic, political, cultural and technological which, directly or indirectly, bring about a constant need for transformations and drastic solutions. As the connection of people with nature is quite obvious, this link is minimized due to urbanization, in which 56% of the global population is active participants, according to 2020 data. The multiple problems that arise concern citizens, both in terms of mental and physical health as well as in terms of living in dignified and human context. However, they extend to the general ecosystem (deficits of resources, water, energy, temperature changes, etc.) and with this cycle they end up in humans' respectively.

The present work focuses in general on all these issues and in particular on the issue of "commons in residency", as a proposed alternative way of dealing with and solving some of the serious urban problems such as lack of greenery, social estrangement, cultivation of urban cohesion, combating violence and crime, etc. through appropriate actions. It consists of a detailed review of the literature on the subject and it is accompanied by a relevant experiment in a participatory design workshop with the residents of an apartment building in the city of Thessaloniki. In the particular building, a technical study has been carried out, in order to convert it into a standard green building. The results of this experiment are encouraging for the achievement of the collective cultivation of ecological ethics and the significant reduction of many problems at the level of urban transformations, mainly through well designed participatory actions.

KEYWORDS: *Urban design, Urban planning, Commons in residency, Smart cities, Eco cities, Participatory planning, Theory of Commons, Sustainability*

1.ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην παρούσα εργασία, η έννοια της κατοίκησης μελετάται διεξοδικά μέσα από δύο πεδία, την θεωρητική προσέγγιση και έρευνα και την πρακτική και τεχνική μελέτη μέσω επιτόπιου παραδείγματος σε συγκεκριμένη πολυκατοικία, στην οδό Αλεξάνδρου Σβώλου 45, στο ιστορικό κέντρο της Θεσσαλονίκης.

Μετά τον 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο, οι αρχιτεκτονικές μελέτες επηρεάστηκαν σημαντικά από το φιλοσοφικό κίνημα της Φαινομενολογίας¹, με βασικό σύγχρονο εκπρόσωπο τον Γερμανό φιλόσοφο Heidegger Martin, το οποίο είχε ως αποτέλεσμα η αντίληψη για το χώρο να τίθεται πλέον με όρους βιωμένους και υπαρξιακούς και όχι μόνο πρακτικούς και λειτουργικούς. Κατά συνέπεια, η έννοια της κατοίκησης αρχίζει πλέον να εστιάζεται και να συσχετίζεται άμεσα με τον άνθρωπο, κυρίως μετά από την γνωστή διάλεξη του Heidegger, το 1951, με τίτλο “Κτίζειν, Κατοικείν, Σκέπτεσθαι”, η οποία συνέδεσε την κατοικία με το σύνολο των δραστηριοτήτων της ζωής του ανθρώπου (Heidegger, 2008).

Η ανθρωποκεντρική προσέγγιση της κατοικίας και ειδικά της συλλογικής κατοικίας στα μεγάλα αστικά κέντρα, σε συνδυασμό με τις έντονες κλιματολογικές αλλαγές και τα οικολογικά προβλήματα (μόλυνση, ρύπανση, έλλειψη πρασίνου, έλλειψη δημόσιων χώρων αναψυχής, διαχείριση φυσικών πόρων, κλπ) έχουν οδηγήσει τα τελευταία χρόνια σε μια συστηματική προσπάθεια επανατοποθέτησης του όρου ‘κοινά’ ή ‘κοινών’ (commons).

Επιπλέον, η γενικότερη παγκόσμια οικονομική ύφεση, η ανεργία, η άμβλυση των κοινωνικών ανισοτήτων, ο ταχύς ρυθμός των τεχνολογικών εξελίξεων, ο μετασχηματισμός των αγορών εργασίας, κλπ συνέβαλλε στην αύξηση διαφόρων τοπικών κινημάτων με σκοπό την αναπαραγωγή των δικών τους κοινών, την εγκαθίδρυση νέων μορφών διαβίωσης με σκοπό την εξασφάλιση της διαβίωσης, της κοινωνικής συνοχής και τη διατήρηση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

¹ Φιλοσοφικό κίνημα το οποίο βασίζεται στην διερεύνηση των *φαινομένων*, δηλαδή των πραγμάτων που γίνονται αντιληπτά ενσυνείδητα μέσω των αισθήσεων, και όχι στην ύπαρξη οποιουδήποτε πράγματος «αυτού καθ' εαυτό», ευρισκόμενου πέρα από τα όρια της ανθρώπινης συνειδητότητας (Wikipedia)

Στο πλαίσιο αυτό, υπήρξε ώθηση και στον τομέα της Συνεργατικής Οικονομίας (Sharing Economy)², με διάφορες δράσεις όπως κοινωνικές και συνεταιριστικές επιχειρήσεις, δίκτυα ανταλλαγής προϊόντων και υπηρεσιών, εναλλακτικά νομίσματα, οργανισμοί ένταξης ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, αλλά και μικρά βήματα ανάσχεσης της οικολογικής κρίσης με δράσεις καθαρισμών, ανακύκλωσης, μεταποίησης, κλπ καθώς και νέες προτεινόμενες μορφές διαβίωσης όπως μινιμαλισμός, αποκέντρωση, τηλεργασία, κλπ.

Οι νέες συλλογικότητες και πρωτοβουλίες είναι εξαιρετικά πολύμορφες κοινωνικά και πολιτικά, καθώς καλύπτουν ένα φάσμα που ξεκινά από την παραδοσιακή φιλανθρωπική δραστηριότητα (top-down) και φθάνουν σε πολύ πιο σύγχρονες συνεργατικές, συμμετοχικές και κινηματικές μορφές αλληλέγγυας δράσης (Μαλούτας Θ. , 2014). Ταυτόχρονα, η κυρίαρχη δημόσια προβληματική αναδεικνύει διαφορετική διάσταση γύρω από την αντιμετώπιση των κοινωνικών ζητημάτων. Το ενδιαφέρον της πολιτείας έχει μετατοπιστεί στην πρόσκαιρη αντιμετώπιση φλεγόντων προβλημάτων, όπως η στέγαση ή η σίτιση των εξ ολοκλήρου αποστερημένων κοινωνικά ατόμων, μέσω παρεμβάσεων που στηρίζονται στην ανάληψη ιδιωτικής πρωτοβουλίας, παίρνοντας «χαρακτήρα ad hoc, μικρής κλίμακας και φιλανθρωπικό». Πολλές από αυτές είναι άστοχες και μη εξειδικευμένες παρεμβάσεις που έχουν αποκτήσει μεγάλη δημοσιότητα και είναι προβληματικές στη βάση τους (Εμμανουήλ, 2014).

Το μείζον πρόβλημα της περιβαλλοντικής κρίσης, ειδικά στα μεγάλα αστικά κέντρα, αντιμετωπίζεται πρόσφατα με συλλογικές πράσινες παρεμβάσεις και προγράμματα με στόχο την δημιουργία περισσότερων πράσινων χώρων, το μετασχηματισμό υφιστάμενων ή/και νέων κτιρίων σε πράσινα κτίρια, την καλλιέργεια πράσινων δεξιοτήτων, κλπ. Ωστόσο, το σύνολο των πρακτικών που χρησιμοποιούνται αποκαλύπτει τις χωροκοινωνικές δυναμικές που αναδύονται με την συγκυρία της οικονομικής κρίσης, μεταβάλλοντας ορισμένες φορές ακόμη και την

² Η οικονομία διαμοιρασμού ή αλλιώς συνεργατική οικονομία προσδιορίζεται ως φαινόμενο, σύμφωνα με το οποίο καταναλωτές παραχωρούν σε άλλους καταναλωτές, προσωρινή πρόσβαση σε ενσώματα περιουσιακά στοιχεία που υποχρησιμοποιούνται, πιθανόν έναντι αμοιβής (Frenken & Meelen, 2015). Από μία άποψη, ο ορισμός αυτός μπορεί να χαρακτηριστεί ως εννοιολογικά ακριβής, καθώς δεν απομακρύνεται σημαντικά από την ιδέα του να μοιράζεται κανείς προσωρινά πχ τη στέγη του ή μία διαδρομή με το αυτοκίνητό του, δραστηριότητα που παλαιότερα λάμβανε χώρα μεταξύ συγγενών και φίλων, ενώ πλέον μπορεί να πραγματοποιείται και μεταξύ αγνώστων με τη μεσολάβηση μίας διαδικτυακής πλατφόρμας. Από την άλλη πλευρά, ο συγκεκριμένος ορισμός μπορεί να θεωρηθεί ως σχετικά περιοριστικός (Maselli, Lenaerts, & Beblavy, 2016) καθώς εξαιρεί συγγενείς μορφές συναλλαγών που υλοποιούνται μέσω διαδικτυακών πλατφορμών και τοποθετούνται με τα σημερινά δεδομένα σε ένα ευρύτερο πλαίσιο συνεργατικών δραστηριοτήτων.

κυρίαρχη ταυτότητα των περιοχών στις οποίες αυτές εγγράφονται. Για παράδειγμα, η ενεργειακή φτώχεια έχει επιπτώσεις στο αστικό περιβάλλον, καθώς επηρεάζει αρνητικά την ποιότητα του αέρα στις πόλεις, αλλά και τις συνθήκες της ατμόσφαιρας μέσα στις κατοικίες απειλώντας την ανθρώπινη υγεία (Βιτοπούλου, Γεμεντζή, Γιαννακού, Καυκαλάς, & Τασοπούλου, 2015) και το οικοσύστημα.

1.1.Κοινά υπό Κατοίκηση (Commons in Residency)

Καθώς ο σύγχρονος κόσμος, δεν φαίνεται να μπορεί επαρκώς να διαφυλάξει το σύνολο των αναγκών του κοινωνικού συνόλου, όλο και περισσότερες μεγαλουπόλεις παγκοσμίως προτείνουν ριζικές λύσεις που προσπαθούν να μετατρέψουν ολόκληρες υποδομές σε νέα αστικά πάρκα, με σκοπό την διατήρηση του φυσικού ή τη δημιουργία νέου τεχνητού περιβάλλοντος.

Πρόσφατα μάλιστα, τα μέτρα προστασίας για τον περιορισμό της εξάπλωσης της πανδημίας Covid-19, έφεραν στο προσκήνιο, το άμεσο κοινό συναίσθημα μεταξύ των κατοίκων των πόλεων για τη διάθεση περισσότερων χώρων πρασίνου, οι οποίοι εκτός από ψυχαγωγικό χαρακτήρα έχουν και λειτουργικό ρόλο όπως για παράδειγμα στην ψύξη αστικών περιβαλλόντων ή στη μείωση των πλημμυρών σε ψυχρότερα, υγρά κλίματα. Εξαιτίας λοιπόν της πανδημίας, διαφάνηκαν έντονα σε παγκόσμιο επίπεδο, εκτός από τις υγειονομικές ελλείψεις και οι αμέτρητες ελλείψεις κοινών χώρων πρασίνου, ανοιχτών δημόσιων εκτάσεων, πάρκων και χώρων αναψυχής.

Το πρόβλημα αυτό υφίσταται εδώ και πολλά έτη, με αποτέλεσμα να γίνονται ήδη διάφορες προσπάθειες επίλυσής του, με πολλά σύγχρονα και ενδιαφέροντα προτεινόμενα έργα. Για παράδειγμα, στο Παρίσι, μελετητές ήδη φιλοδοξούν να μετατρέψουν την Λεωφόρο των Ηλυσίων Πεδίων (Champs-Élysées) σε αστικό κήπο. Ο αρχιτέκτονας, Philippe Chiambareta³,

³ <https://www.stirworld.com/see-features-champs-elysees-in-paris-to-be-redesigned-into-a-pedestrian-friendly-green-space> (accessed April 03,2021)

υπεύθυνος για το έργο⁴, αναφέρει πώς μια από τις πιο μεγαλοπρεπείς λεωφόρους του Παρισιού, η Haussmannian, είναι τώρα το σύμβολο των προβλημάτων που χαρακτηρίζουν όλες τις σύγχρονες πόλεις (ρύπανση, αυτοκίνητα) και ονειρεύεται τη μετατροπή της γαλλικής πρωτεύουσας σε έναν πιο οικολογικό και χωρίς αποκλεισμούς ανθρώπινο τόπο. Αναλογικά, η αρχιτεκτονική εταιρεία Sasaki⁵ ολοκλήρωσε πρόσφατα έργο για την μετασχηματισμό του πρώην αεροδρομίου Longhua (το μοναδικό πολιτικό αεροδρόμιο της Σαγκάης μέχρι το 1949 το οποίο και έκλεισε το 2011) στην περιοχή του ποταμού Xuhui της Σαγκάης, σε πάρκο μήκους 1.830 μέτρα, το επονομαζόμενο Xuhui Runway Park, το οποίο χτίστηκε στον πρώην χώρο διαδρόμου του τέως αεροδρομίου, με πεζόδρομους και λωρίδες ποδηλάτων, καθώς και σειρές δέντρων κατά μήκος του πάρκου.

Αυτού του είδους οι προσπάθειες, έχουν τις ρίζες τους αρκετά παλαιότερα, ουσιαστικά από τότε που άρχισε να διαφαίνεται η έντονη τάση της πυκνοκατοίκησης στις αστικές μεγαλουπόλεις.

Το Sunnyside Gardens, στο Queens της Νέας Υόρκης, θεωρείται ως έργο ορόσημο που συγχώνευσε τις φιλοδοξίες των μεταρρυθμιστών στέγασης και σχεδιασμού της εποχής. Το 1924, υπήρξε η έμπνευση για τον κήπο της πόλης. Δηλαδή, επτά και πλέον σπίτια, που θα μοιράζονται έναν εσωτερικό κοινό κήπο, καθώς και έναν ιδιωτικό χώρο στάθμευσης. Ένα πρόγραμμα που από τότε, συγχώνευσε τις φιλοδοξίες στην χρήση κοινών χώρων, καθώς οι πόλεις γίνονται ολοένα και πυκνότερες. Παρόμοια όμως έργα παρατηρούνται και παλαιότερα από το 1890, ως φιλανθρωπικά κλειστά μπλοκ με μεγάλες ανοιχτές αυλές τα οποία χτίστηκαν επίσης στη Νέα Υόρκη από τους William Field and Sons και αργότερα υιοθετήθηκαν και από γερμανούς μεταρρυθμιστές όπως ο Bruno Möhring και ο Rudolf Eberstadt το 1910. Έτσι, ιστορικά, ενώ μεταξύ του 1800-1880 παρατηρούνται τα πρώτα διαμερίσματα, στην πόλη της Νέας Υόρκης, διότι ο πληθυσμός αυξανόταν ραγδαία ανά δεκαετία, μόλις λίγα χρόνια μετά, ανακύπτει και η φιλοδοξία της δημιουργίας κοινόχρηστων χώρων στα μπλοκ των διαμερισμάτων. Σταδιακά αρχίζει να επισημοποιείται ο όρος κοινές περιοχές, ο οποίος αρχικά υποδήλωνε τις περιοχές οι οποίες ήταν κοινές για όλους, και συνεπώς πληρώνονταν από

⁴ <https://www.pca-stream.com/en/projects> (accessed April 07, 2021)

⁵ <https://www.sasaki.com/projects/xuhui-runway-park/> (accessed April 08, 2021)

όλους τους κατοίκους του συγκροτήματος διαμερισμάτων. Δηλαδή κάθε ιδιοκτήτης ή ένοικος διαμερίσματος ήταν ταυτόχρονα και συνιδιοκτήτης στην κοινή περιοχή.

Ο Stevenage, βρετανός αρχιτέκτονας, παρουσίασε, μεταξύ άλλων καινοτομιών, μια σειρά από τις γνωστές «Πλατείες παιχνιδιού», προσεκτικά σχεδιασμένες ειδικά για παιδιά από 5 έως 11 ετών, δίνοντας έτσι μια νότα ανανέωσης. Είκοσι πέντε χρόνια μετά τη δημιουργία τους, οι Holme & Massie² είδαν έναν πιο ολοκληρωμένο σχεδιασμό, για πρόσβαση και παρακολούθηση των παιδιών κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού, από τα γύρω διαμερίσματα και συμπεριέλαβαν τα λεγόμενα «πάρκα παιχνιδιού», ως κοινόχρηστους χώρους στα μπλοκ των πολυκατοικιών (Holme & Massie, 1970). Αναλογικά, γύρω στο 1965-1970, στην πόλη Satra της Σουηδίας, δημιουργήθηκε μια σειρά εσωτερικών χώρων που χρησιμοποιούνταν για αναψυχή τόσο από ενήλικες όσο και από παιδιά. Σε μια περιοχή διώροφων συνδεδεμένων σπιτιών, ανοίγουν όλες οι μπροστινές πόρτες σε έναν κοινόχρηστο χώρο παιχνιδιού και οι γονείς ή άλλα μέλη της οικογένειας μπορούν να παρακολουθήσουν την ασφάλεια των παιδιών σε αυτόν τον χώρο χωρίς αυτά να επηρεάζονται από το παιχνίδι τους. Ταυτόχρονα, υπονοείται η παρακολούθηση του χώρου και για την περίπτωση των εξωτερικών εισβολέων. Το στοιχείο αυτό, αντισταθμίζει μια κοινή αντίρρηση στις κριτικές ότι τέτοιοι χώροι είναι μη ασφαλείς λόγω έλλειψης «ματιών στον χώρο» (Jacobs, 1961).

Τα προαναφερθέντα, αντιπροσωπεύουν περιπτώσεις διαφόρων ενσωματώσεων ανοιχτού χώρου στο εσωτερικό των οικοδομικών τετραγώνων, για δύο αιώνες. Όπως είναι σαφές, επιπλέον ζητήματα αυτών των χώρων είναι η συντήρηση και οι πιθανές ανακατασκευές, τα οποία συχνά αποτελούν πρόβλημα για τους ιδιοκτήτες και τους χρήστες. Σε αρκετές περιπτώσεις η τοπική αυτοδιοίκηση αναλαμβάνει την διατήρηση των χώρων αυτών, η οποία διαχρονικά παραμένει επιθυμητή για πολλούς και λειτουργικούς λόγους όπως παιδικές χαρές, χώροι αναψυχής, υπηρεσίες οικοσυστήματος, κηπευτικές δραστηριότητες, κοινοτικοί κήποι, αθλητικές δραστηριότητες, κλπ

Όλοι, λοιπόν, οι κοινοί αυτοί χώροι, στον 21^ο αιώνα, είναι γενικότερο ζητούμενο στο να χρησιμοποιούνται ως χώροι ενθάρρυνσης της υπαίθριας δραστηριότητας, της διασφάλισης πρασίνου και οξυγόνου και της ενθάρρυνσης του αισθήματος «κοινότητας» που μπορούν να προσφέρουν. Είναι γενικά παραδεκτό, ότι οι χώροι αυτοί είναι απαραίτητοι για την παιδική

ψυχική υγεία, και την αναψυχή, ανανέωση και επικοινωνία των ενηλίκων πολιτών μεταξύ τους. Συχνά αναφέρονται, στατιστικά σημαντικές βελτιώσεις στη συνολική υγεία, στο άσθμα και στα αναπνευστικά προβλήματα σε ενήλικες που έχουν καθημερινή πρόσβαση σε υπαίθριους πράσινους χώρους με καθαρή ατμόσφαιρα.

Ως εκ τούτου, η συνεργασία επαγγελματιών στον τομέα της στέγασης, της δημόσιας υγείας και της περιβαλλοντικής υγείας μέσω ολοκληρωμένου σχεδιασμού κατοικιών υπόσχεται βελτιωμένη υγεία, καλύτερη ποιότητα ζωής και λειτουργικότητα των κτιρίων μέσω κατάλληλων τεχνικών εξοικονόμησης ενέργειας, διασφαλίζοντας με τον τρόπο αυτό την μακροπρόθεσμη προστασία του περιβάλλοντος και των πόρων. Επίσης, προσπάθειες χωροθέτησης και διαμόρφωσης τοπίου που περιλαμβάνουν μονοπάτια πεζοπορίας και ποδηλάτου, ως μέρος της πρόσβασης σε τοπικά καταστήματα λιανικής, είναι κάποιες από τις ανέσεις που μπορούν να οδηγήσουν και σε αυξημένη εμπορική και κοινωνική δραστηριότητα. Το πράσινο, στα νέα πρότυπα οικοδόμησης ή αναδιαμόρφωσης, μέσω κοινοτικών κήπων μπορεί επίσης να συμβάλλει στην αύξηση κοινωνικών, διατροφικών, υγειονομικών και οικονομικών οφελών για την τοπική κοινωνία αλλά και γενικότερα. Η συνεχής αλληλέγγυα συνεργασία μεταξύ επαγγελματιών στέγασης, υγείας, κτιρίων και περιβάλλοντος, μπορεί να διασφαλίσει, ότι οι πράσινες και υγιείς ανακαινίσεις των κτιρίων με κοινούς χώρους γίνονται ολιστικά για να επιφέρουν σταδιακά μεγαλύτερα οικονομικά και υγειονομικά οφέλη στους κατοίκους. Για παράδειγμα, οι φιλικές προς το περιβάλλον κατασκευαστικές εταιρείες, στο πλαίσιο της οικολογικής συνείδησης, τείνουν να αποφεύγουν τη χρήση πλαστικών υποπροϊόντων τα οποία απελευθερώνουν τοξικά υλικά και καρκινογόνες ουσίες, οι οποίες με τη σειρά τους προκαλούν σημαντικές δυσκολίες στην αναπνοή, αλλά και αυξάνουν τις πιθανότητες εμφάνισης διαφόρων τύπων καρκίνου.

Συμπερασματικά, παρά το όποιο κόστος μετατροπής των κοινών χώρων σε πράσινους χώρους, σε χώρους αναψυχής και ψυχικής ανάτασης, σε χώρους κοινωνικοποίησης, σε χώρους υλοποίησης πολιτιστικών, μουσικών εκπαιδευτικών δράσεων, κλπ σε βάθος χρόνου τα οφέλη είναι ανυπολόγιστα (μείωση του φαινομένου της αστικής θερμότητας, βελτιωμένη δημόσια συγκοινωνία και ποιότητα ζωής, αυξημένη οικονομική ανάπτυξη, βελτιωμένες κοινωνικές σχέσεις που διέπονται από αίσθημα οικολογικής συνείδησης, αλληλεγγύης και

αλληλοϋποστήριξης, κλπ) για την βιωσιμότητα των ατόμων και της κοινωνίας αλλά και για το μέλλον του πλανήτη.

1.2. Αντικείμενο της διπλωματικής

Η παρούσα εργασία βασίζεται στο Έργο (Project) με τίτλο «*Κοινά υπό Κατοίκηση – Πράσινος Κόμβος Γειτονιάς: Μετατροπή υφιστάμενης πολυκατοικίας σε πρότυπο πράσινο κτίριο με την ενεργό συμμετοχή της κοινότητας των κατοίκων της*», με επιτόπιο παράδειγμα πολυκατοικία στο ιστορικό κέντρο της Θεσσαλονίκης, στην οδό Αλεξάνδρου Σβώλου 45. Το σύνολο της τεχνικής μελέτης⁶, διατίθεται στο Παράρτημα της παρούσας εργασίας.

Ο στόχος του έργου, αφορά στην μετατροπή της πολυκατοικίας (Αλεξάνδρου Σβώλου 45) σε πιλοτικό πράσινο κτίριο με τη δημιουργία ενός μοντέλου, σύγχρονων προδιαγραφών, ενεργειακής συμπεριφοράς, θερμομονωτικής προστασίας κελύφους, διατάξεων σκιασμού, πράσινου δώματος και κατακόρυφων κήπων, εφαρμογών συστημάτων Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, το οποίο παράλληλα να είναι εφαρμόσιμο και άλλα κτίρια του αστικού περιβάλλοντος. Η τεχνική μελέτη του έργου υλοποιήθηκε κατά το πρώτο εξάμηνο του 2020 και αποτελεί, μεταξύ άλλων, την πρώτη προσπάθεια επιστημονικής προσέγγισης και καταγραφής για την εξαγωγή μεθοδολογίας με αντικείμενο την αειφόρο ανάπτυξη των πόλεων.

Παράλληλα εξετάζει την πολυκατοικία ως ζωτικό κύτταρο ανάπτυξης της κοινωνικής συνοχής και ως δυναμικό μοχλό αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής. Η προσέγγιση του έργου εστιάζει στην υιοθέτηση βιοκλιματικών λύσεων στον υπάρχοντα αστικό ιστό που χαρακτηρίζεται από γνωστά και σοβαρά προβλήματα (υψηλές πυκνότητες, ακραία εκμετάλλευση οικοδόμησης, απουσία χώρων πρασίνου, κλπ).

⁶ Το έργο αυτό, χρηματοδοτήθηκε από το πρόγραμμα START - Create Cultural Change 2019/2020, το οποίο εν γένει χρηματοδοτεί την ανάπτυξη δράσεων που στοχεύουν στην κοινωνική αλλαγή μέσω πολιτιστικών πρακτικών. Πρόκειται για ένα πρόγραμμα του Robert Bosch Stiftung, που υλοποιείται σε συνεργασία με το Goethe-Institute Thessaloniki και την Ομοσπονδιακή Ένωση Κοινωνικοπολιτιστικών Κέντρων και υποστηρίζεται από το Κοινοφελές Ίδρυμα Ιωάννη Σ. Λάτση και το Ίδρυμα Μποδοσάκη.

Καθοριστικό ρόλο στην ολοκλήρωση της μελέτης, διαδραμάτισε η έντονη θετική συμμετοχική απόκριση των χρηστών της πολυκατοικίας σε διάφορα θέματα (σχεδιασμό, καταγραφή ατμοσφαιρικών δεδομένων του κτιρίου, διάθεση κοινόχρηστων χώρων για τις ανάγκες του έργου, κλπ) και στα Εργαστήρια Συμμετοχικού Σχεδιασμού.

Ως αποτέλεσμα των παραπάνω, η παρούσα εργασία εστιάζει στην αποτύπωση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας επί του θέματος και στην ανάλυση των αποτελεσμάτων της ποιοτικής έρευνας με τους συμμετέχοντες του έργου.

1.3.Ερευνητικά Ερωτήματα

Τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα, έχουν ως στόχο την ανάδειξη της αναγκαιότητας μελέτης και υλοποίησης ανάλογων παρεμβάσεων, μέσω της καταγραφής απόψεων για θέματα όπως οικολογική κρίση, συμμετοχικός σχεδιασμός, βελτίωση της ποιότητας της κατοικίας σε συνδυασμό με την βελτίωση των γειτνιακών σχέσεων και γενικότερα την επαγρύπνηση της προσωπικής οικολογικής ευθύνης και την πρασινοποίηση. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα, είναι τα άτομα που έλαβαν μέρος στα Εργαστήρια Συμμετοχικού Σχεδιασμού (ΕΣΕ), τα οποία υλοποιήθηκαν με σκοπό την ολοκλήρωση της τεχνικής μελέτης για την πολυκατοικία της οδού Αλ.Σβώλου 45 και ουσιαστικά είναι οι κάτοικοι της εν λόγω πολυκατοικίας.

Στόχος της εργασίας είναι να αναδείξει την αναγκαιότητα και χρησιμότητα παρόμοιων δράσεων σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο και την αξία της καλλιέργειας της πράσινης συνείδησης και της κοινωνικής αλληλεγγύης, με απώτερο σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας ζωής στα σύγχρονα αστικά κέντρα.

1.4.Δομή της διπλωματικής

Η παρούσα εργασία, σε πρώτη φάση εστιάζει στην ανασκόπηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας και δικτυογραφίας σε θέματα όπως η θεωρία των Κοινών, ο αστικός

σχεδιασμός, η κοινωνική συνοχή, η κάθετη κοινωνική απομόνωση, οι έξυπνες και οι οικολογικές πόλεις, ο συμμετοχικός σχεδιασμός και η αναγκαιότητα της βιώσιμης ανάπτυξης. Στόχος αυτής της ανασκόπησης είναι η ανάδειξη των προβλημάτων και η καταγραφή των υπάρχοντων δράσεων και πρακτικών για την αντιμετώπισή τους.

Ακολούθως, αναφέρεται η περίπτωση της Θεσσαλονίκης, ως ο ευρύτερος χώρος στον οποίο υλοποιήθηκε η τεχνική μελέτη και η έρευνα. Παρουσιάζεται μια σύντομη ιστορική αναδρομή, με σκοπό να αναδείξει την πορεία της πόλης στο χρόνο και τις ιδιαιτερότητές της και αναφέρονται οι πρωτοβουλίες δράσης και τα έργα που έχουν υλοποιηθεί στο τομέα αναφοράς της εργασίας.

Τέλος, παρουσιάζεται η ποιοτική έρευνα που πραγματοποιήθηκε με τους συμμετέχοντες στα Εργαστήρια Συμμετοχικού Σχεδιασμού, τα οποία και υλοποιήθηκαν για τις ανάγκες της μελέτης για την μετατροπή της πολυκατοικίας της οδού Αλ.Σβώλου 45, σε πρότυπο πράσινο κτίριο με καθ'ιδίαν συμμετοχή.

Ακολουθούν σχολιασμοί και συμπεράσματα της έρευνας και προτείνονται πρακτικές βελτίωσης.

2.ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΥΠΑΡΧΟΥΣΑΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

2.1.Θεωρία των Κοινών (Theory of Commons)

Ο όρος «κοινά» ή «commons» αρχικά προήλθε από τον τρόπο με τον οποίο οι κοινότητες διαχειρίζονταν τη γη που κρατήθηκε «από κοινού» στη Μεσαιωνική Ευρώπη. Μαζί με αυτήν την κοινόχρηστη γη, αναπτύχθηκε από την κοινότητα ένα σαφές σύνολο κανόνων σχετικά με τον τρόπο χρήσης.

Με την έλευση της αγροτικής επανάστασης, οι άνθρωποι επιδόθηκαν σε συγκεκριμένες καλλιέργειες κυρίως με σκοπό τη σίτιση ζώων στους αχυρώνες. Έτσι σταδιακά τα λιβάδια μετατράπηκαν σε καλλιεργήσιμα χωράφια και βοσκοτόπια. Τα δάση άρχισαν να χρησιμοποιούνται για την παραγωγή ξυλείας και να ιδιωτικοποιούνται για τον λόγο αυτό. Την περίοδο εκείνη, σε κοινοτική χρήση παρέμειναν περιοχές όπως τα αλπικά δάση. Οι αγροτικές καινοτομίες, άρχισαν σιγά σιγά να απαιτούν κεφαλαιουχική επένδυση, πχ. αλλαγές και εναλλαγές στις καλλιέργειες, σπόρους για τις καλλιέργειες, φράχτες και αχυρώνες και γενικότερα νέους εξοπλισμούς. Πλέον, τα άτομα με αξιολογές ιδιοκτησίες είχαν σημαντικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στις διαδικασίες αλλαγής του τρόπου παραγωγής και της προώθησής του έναντι για παράδειγμα των μικροκαλλιεργητών, οι οποίοι διατηρούσαν τις παραδοσιακές μορφές γεωργίας. Σταδιακά, αυτό έγινε και αιτία συγκρούσεων, μια και οι μικροκαλλιεργητές άρχισαν να χάνουν από αυτό τον ανταγωνισμό, σε βαθμό που τελικά συχνά εργάζονταν ως μισθωτοί εργάτες στους μεγαλοκαλλιεργητές, με σκοπό τη διασφάλιση της επιβίωσής τους (Zuckert, 2012).

Με τον καιρό, ο όρος «κοινά» απέκτησε πολλές έννοιες. Γενικότερα χρησιμοποιείται για να αναφερθεί σε ένα ευρύ σύνολο φυσικών και πολιτιστικών πόρων, που διαμοιράζονται σε πολλούς ανθρώπους. Παραδοσιακά παραδείγματα κοινών περιλαμβάνουν τα δάση, την αλιεία, τους πόρους των υπόγειων υδάτων, κλπ. Ταυτόχρονα σήμερα, ο όρος «commons» χρησιμοποιείται για ένα ευρύτερο σύνολο τομέων, όπως γνώσεις κοινής χρήσης, ψηφιακά κοινά, αστικά κοινά, υγειονομικά κοινά, πολιτιστικά κοινά κλπ. Επομένως, η διαχείριση των

κοινών πόρων δεν περιορίζεται στον αρχικό τομέα των φυσικών πόρων. Μάλιστα είναι χαρακτηριστική η ύπαρξη του διεθνούς οργανισμού International Association for the Study of the Commons⁷ (IASC) ο οποίος συγκεντρώνει μελετητές από διαφορετικούς τομείς εφαρμογών με σκοπό την ανταλλαγή εμπειριών και λύσεων και χρηματοδοτείται από πανεπιστημιακούς και επιχειρηματικούς φορείς.

Ως όρος είναι ιδιαίτερα δημοφιλής, ειδικά κατά τα τελευταία χρόνια λόγω της έκρηξης του καινοτόμου ακτιβισμού και των δράσεων που επικεντρώνονται στα «κοινά», σε παγκόσμιο επίπεδο. Τέτοιου τύπου κινήματα, με αυξητικές τάσεις, αποτελούνται συνήθως από ακτιβιστές που μάχονται τις ιδιωτικοποιήσεις γης και νερού. Παράλληλα, εμφανίζονται κοινές επιχειρήσεις που διαχειρίζονται συλλογικά δάση, αλιεία και χωράφια, ενώ ομάδες ατόμων δημιουργούν κοινά (ανοιχτά) λογισμικά που μπορούν να διαμοιράζονται, να κοινοποιούνται και να βελτιώνονται και τέλος κάτοικοι αστικών περιοχών ανακτούν ανοιχτούς δημόσιους χώρους διεκδικώντας περισσότερο πράσινο (Bollier, Helfrich, & et.al, 2012) καθώς και βελτιωμένο επίπεδο κοινωνικοποίησης.

Επιπλέον, τα «κοινά» μπορούν να αντιμετωπιστούν ως ιδέα, ως τρόπος διαχείρισης (οικονομικός, διοικητικός), ως οικολογία καθώς και ως τρόπος ιδιοκτησίας, με σκοπό τη βαθύτερη κατανόηση της βιωσιμότητας. Ο τρόπος που χρησιμοποιούνται οι πόροι, καθορίζει και τον τρόπο με τον οποίο ο άνθρωπος δίνει αξία στο περιβάλλον (Wall, 2014).

Το 1968, ο Αμερικανός βιολόγος και οικολόγος Garrett Hardin (1915-2003) στο διάσημο δοκίμιό του με τίτλο «Η τραγωδία των κοινών»⁸ στο περιοδικό Science, υποστήριξε ότι όταν οι άνθρωποι μοιράζονται έναν πόρο, θα τον υπερ-συγκομίσουν καλύπτοντας το συμφέρον τους να πάρουν όσο το δυνατόν περισσότερο από τον πόρο. Η εξάντληση των κοινών θα μπορούσε, σύμφωνα με τον Hardin, να προληφθεί μόνο μέσω ιδιωτικών δικαιωμάτων ιδιοκτησίας και κυβερνητικών κανονισμών. Ο όρος «τραγωδία» αναφέρεται στο επιχείρημα ότι οι άνθρωποι δεν είναι σε θέση να αυτοδιοικήσουν τους κοινούς πόρους. Πολλοί μελετητές επέκριναν τον Hardin για το ότι δεν περιγράφει ένα κοινό, αλλά στην πραγματικότητα μια κατάσταση ανεξέλεγκτης χρήσης πόρων ελεύθερης πρόσβασης. Ταυτόχρονα, η ανάπτυξη και η παρακμή των πόλεων και των κέντρων τους ερμηνεύτηκε, από τη Σχολή του Σικάγο της αστικής

⁷ <https://iasc-commons.org/> (accessed April 11,2021)

⁸ <https://www.hendrix.edu/uploadedFiles/Admission/GarrettHardinArticle.pdf> (accessed April 12,2021)

κοινωνιολογίας, ως μια φυσική διαδικασία κατά την οποία οι αστικές αλλαγές απορρέουν από έναν κύκλο ζωής που καταλήγει αναπόφευκτα σε παρακμή (Hoyt, 1939).

Σταδιακά επήλθε μια αυξανόμενη συνειδητοποίηση ότι η τραγωδία δεν είναι η μόνη πιθανή έκβαση όταν οι άνθρωποι μοιράζονται έναν κοινό πόρο, καθώς υπάρχουν πολλά μακροχρόνια παραδείγματα κοινοτήτων που έχουν διατηρήσει τους κοινόχρηστους πόρους τους αποτελεσματικά, χωρίς να χρειαστεί να καταφύγουν σε άλλες λύσεις. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1980, ένας αυξανόμενος αριθμός ανθρωπολόγων, κοινωνιολόγων, πολιτικών επιστημόνων, οικολόγων, κλπ τεκμηριώνουν παραδείγματα κοινών πόρων που διαχειρίζονται αιεφόρα για μεγάλο χρονικό διάστημα χωρίς δικαιώματα ιδιωτικής ιδιοκτησίας ή κυβερνητικές παρεμβάσεις. Μάλιστα, η πολιτική επιστήμονας και πρόεδρος του IASC, Elinor Ostrom⁹ έδειξε, μέσω συγκριτικής ανάλυσης πολλών περιπτώσιολογικών μελετών, ότι οι κοινότητες μπορούν να αυτοδιοικήσουν από κοινού τους πόρους τους. Η Elinor ανέπτυξε ένα θεωρητικό πλαίσιο για να μελετήσει την ικανότητα των κοινοτήτων να ξεπεράσουν την τραγωδία των κοινών, σε ένα από τα σημαντικότερα έργα της στον τομέα αυτό «Κυβέρνηση των κοινών: Η εξέλιξη των θεσμών συλλογικής δράσης», το οποίο δημοσιεύθηκε το 1990 και της έδωσε το βραβείο *Sveriges Riksbank 2009* στις Οικονομικές Επιστήμες στη μνήμη του Alfred Nobel (γνωστό ως βραβείο Νόμπελ) στα Οικονομικά.

Πρακτικά, λοιπόν, η αναφορά στα «κοινά», περιέχει τον λόγο στην απαίτηση ενός καλύτερου κόσμου κυρίως στο επίπεδο της αξιοπρεπούς διαβίωσης. Η πρόσβαση των ανθρώπων στην διασφάλιση πόρων για μια αξιοπρεπή διαβίωση και μια στοιχειώδη ευζωία ήταν ανέκαθεν από ηθικοπολιτική άποψη το ζητούμενο για την κοινωνική αναπαραγωγή τους, καθώς αποτελεί συστατικό στοιχείο της ίδιας της αυτονομίας τους, δηλαδή της δυνατότητάς τους να δρουν ελεύθερα σε προσωπικό, συλλογικό και πολιτικό επίπεδο.

Εξάλλου, οι βασικοί όροι της κοινωνικής αναπαραγωγής αναφέρονται στις προϋποθέσεις εκείνες που διασφαλίζουν την «συνοχή και συνέχιση του κοινωνικού βίου, ώστε να ελπίζεται η αναβάθμισή του από τους δρώντες, με θετική επενέργεια πάνω στο γενικό καλό και τα ατομικά πεπρωμένα». Οι όροι αυτοί αφορούν α) την ύπαρξη κάποιων στοιχείων, υλικών και γνωστικών, τα οποία είναι απαραίτητα για την αναπαραγωγή της κοινωνίας και των

⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=hHmGri-yPcs> —(accessed April 13,2021)

συναλλακτικών σχέσεων που δημιουργούνται σε αυτή, β) την ικανοποίηση των αναγκών που διέπουν τον ανθρώπινο βίο (βιοτικές, πολιτισμικές και ηθικές), γ) την ύπαρξη πολιτειακά συγκροτημένης έννομης τάξης, η οποία να εξασφαλίζει την προστασία των δικαιωμάτων των πολιτών, να είναι δημοκρατική και να λειτουργεί με κανόνες γενικής ισχύος, και δ) την ύπαρξη δημόσιας σφαίρας επικοινωνίας που να επιτρέπει τον δημόσιο διάλογο πέρα από τα ιδιωτικά οικονομικά συμφέροντα και την κρατική εξουσία. Η εξασφάλιση των όρων αυτών για τον κάθε έναν άνθρωπο, είναι ζήτημα που αφορά όλους, διότι μόνο έτσι εξασφαλίζεται η συλλογική αναπαραγωγή. Ταυτόχρονα, η συλλογική συνύπαρξη προϋποθέτει, την αδιάκοπη αλληλεπίδραση του ανθρώπου με την φύση, η οποία επιτυγχάνεται με την «κοινωνικά καταμερισμένη και συνδυασμένη ανθρώπινη εργασία» (Σταμάτης, 2011).

Συμπερασματικά, αφού η απαίτηση για τη δημιουργία κοινωνίας με τους βασικούς όρους κοινωνικής αναπαραγωγής για τον καθένα, στηρίζεται στο κοινό συμφέρον της συλλογικής αναπαραγωγής, είναι αναμενόμενο ότι πρώτιστο ανθρώπινο μέλημα θα πρέπει να είναι η ισότιμη πρόσβαση στους πόρους που είναι απαραίτητοι για την ικανοποίηση των βιοτικών, πολιτισμικών και ηθικών αναγκών της ανθρώπινης αναπαραγωγής. Και αυτό θα πρέπει να διασφαλίζεται και να είναι ανεξάρτητο του εύρους βιομηχανοποίησης και τεχνοκρατίας της κάθε εποχής.

Ως αποτέλεσμα και στην πολιτική θεωρία του σύγχρονου κόσμου, παρατηρείται τα τελευταία χρόνια μια συστηματική προσπάθεια επαναδιατύπωσης της έννοιας των «κοινών». Η συζήτηση τροφοδοτείται λόγω των διάφορων πρόσφατων οικονομικών και πολιτικών μετασχηματισμών. Η οικολογική κρίση καθώς και η κλιματική αλλαγή, των τελευταίων ετών, έφεραν τον πλανήτη αντιμέτωπο με προβληματισμούς που δεν μπορούν να ελεγχθούν εύκολα. Παράλληλα, τα σύγχρονα κράτη, κυρίως λόγω των χρηματοπιστωτικών κρίσεων, σε πολλές περιπτώσεις αδυνατούν να διαφυλάξουν και να διαχειριστούν τα «κοινά», ως δημόσια βασικά αγαθά, με αποτέλεσμα να εντείνονται οι συζητήσεις για την διαχείριση των φυσικών πόρων και της αειφόρου ανάπτυξης καθώς των εκτιμώμενων επιπτώσεων. Ταυτόχρονα, συχνά παρατηρείται μία τάση ιδιωτικοποίησης των πόρων, γεγονός που τροφοδοτεί συγκρούσεις και νέες μορφές κοινωνικών κινημάτων. Το νερό, ίσως αποτελεί το χαρακτηριστικότερο παράδειγμα αντίστασης των κοινωνιών απέναντι στις απόπειρες ιδιωτικοποίησής του, με

αποτέλεσμα στις περισσότερες περιπτώσεις, την επιτυχή υπεράσπιση του δημόσιου χαρακτήρα του (Hachfeld, Terhorst, Hoedeman, & Efstathopoulos, 2013). Στην αρχή της χιλιετίας, εν μέσω οικονομικής κρίσης, έλαβε χώρα στην πόλη Cochabamba της Βολιβίας ο «πόλεμος του νερού», που είχε ως θετικό αποτέλεσμα την παύση προσπαθειών ιδιωτικοποίησής του και τελικά την διαχείρισή του από τους πολίτες (Dwinell & Olivera, 2014).

Φαίνεται πως σε περιόδους γενικευμένης κρίσης, η εξουσία της καπιταλιστικής αγοράς τείνει κάποιες φορές να υποχωρεί, έναντι των αγώνων των πολιτών για ελεύθερη κοινή διαχείριση των δημόσιων κοινών πόρων. Ωστόσο, οι βασικές ανάγκες του ευρύτερου κοινού, δεν καλύπτονται, είτε λόγω του αστείρευτου καταναλωτικού συστήματος, είτε λόγω του μόνιμου αυξανόμενου ποσοστού ανεργίας.

Στα τέλη του 20^{ου} αιώνα η σταδιακή εξάρθρωση του κράτους πρόνοιας και των αναδιανεμητικών μηχανισμών του σε συνδυασμό με την κυριαρχία της οικονομικής εξουσίας του παγκόσμιου κεφαλαίου οδηγεί στο να γίνεται ολοένα και περισσότερο αντιληπτό από τις κοινωνικές ομάδες το δημοκρατικό έλλειμμα του σύγχρονου συστήματος διακυβέρνησης. Σε αυτές τις συνθήκες δημιουργείται ένα κενό στη κοινωνική αναπαραγωγή καθώς δεν πληρούνται οι όροι που την εξασφαλίζουν (Σταμάτης, 2011) με αποτέλεσμα διάφορες κοινωνικές ομάδες ανθρώπων, οι οποίες είτε δρουν στο περιθώριο του κράτους και της αγοράς είτε όχι, να οργανώνονται συνεργατικά με σκοπό να καλύψουν μόνες τους τις βιοτικές ανάγκες και επιθυμίες τους, δημιουργώντας τις δικές τους εστίες «κοινών». Τα πλήθη, λοιπόν, μη έχοντας άλλες εναλλακτικές και εκτοπισμένα από την οικονομική και κοινωνική κρίση, αυτό-οργανώνονται σε κινήματα με σκοπό την αναπαραγωγή των δικών τους «κοινών» και την εγκαθίδρυση νέων μορφών ζωής οι οποίες να διασφαλίζουν συνθήκες αξιοπρέπειας (Harvey D., 2013).

Σύμφωνα με τον Massimo De Angelis et al¹⁰ (2011), η σύλληψη της έννοιας των «κοινών» περιλαμβάνει τρία συστατικά στοιχεία: Το πρώτο στοιχείο είναι οι κοινοί πόροι (κοινές δεξαμενές ή κοινές πηγές ή κοινά αποθέματα). Το δεύτερο στοιχείο αφορά τις κοινότητες,

¹⁰ Massimo De Angelis, Stavros Stavrides, «Σχετικά με τα Κοινά», στο Commons Vs Crisis: Η έξοδος από τον καπιταλισμό και κάθε ετερονομία περνάει μέσα από τον αγώνα για τα Κοινά, εκδ. Rebel, Θεσσαλονίκη, 2011, σ. 28

μέσα στις οποίες δημιουργούνται και διατηρούνται τα κοινά. Το τρίτο και το πιο σημαντικό στοιχείο στην πορεία της σύλληψης της έννοιας των κοινών είναι το ίδιο το ρήμα «to commons» (κοινωνώ ή μοιράζομαι). Πρόκειται για την κοινωνική διαδικασία η οποία δημιουργεί και αναπαράγει τα κοινά.

Ωστόσο, τίθεται και το ζήτημα της πρόσβασης σε μία κοινότητα, διότι δεν είναι όλες οι κοινότητες ανοιχτές. Για παράδειγμα, ο αέρας είναι ανοιχτής πρόσβασης, ενώ κάποιοι κοινοί υδάτινοι πόροι μιας συγκεκριμένης περιοχής μπορεί να ελέγχονται από συγκεκριμένο και περιορισμένο αριθμό πχ. αγροτών. Δυστυχώς, η ίδια η φύση του κοινού πόρου επιβάλλει κάποτε την υπαγωγή σε μια λογική αποκλεισμού χρήσης και όχι ελεύθερης πρόσβασης. Έτσι μία κοινότητα που διαχειρίζεται μια λίμνη δεν μπορεί να είναι ανοιχτή, υπό την έννοια ότι ο ίδιος ο πόρος θέτει κάποια όρια στην χρήση του. Βέβαια, η ανοιχτότητα μπορεί να επιτευχθεί με το συλλογισμό ότι δεν εμποδίζεται κανείς στην απόλαυση του πόρου με όρους αυθαίρετους. Σε αυτό το θέμα θα βοηθούσε το κανονιστικό μοντέλο θέσπισης κανόνων, υπό την έννοια ότι οι μετέχοντες στις κοινότητες καθορίζουν μεν ποιες θα είναι οι προϋποθέσεις εισόδου και εξόδου των μελών, αλλά αυτό θα πρέπει να γίνεται πάντα με γενικό και αφηρημένο τρόπο, ώστε όποιος έξωθεν θελήσει και πληροί της προϋποθέσεις ένταξης να εισέρχεται. Οι όποιοι κανόνες, πέρα από την γενική και αφηρημένη διατύπωσή τους, θα πρέπει να σέβονται τα βασικά δικαιώματα του ανθρώπου και εν τέλει να υπακούν στις θεμελιώδεις αρχές της ελευθερίας, της ισότητας και της κοινωνικής δικαιοσύνης. Έτσι, θα καθίσταται αδύνατος ο αποκλεισμός από βασικά αγαθά για την αξιοπρεπή διαβίωση, όπως το νερό ή η ενέργεια (Μυρωδικού, 2016).

Σε αυτό το πλαίσιο δημιουργήθηκε και μια παράλληλη οικονομία αγαθών και υπηρεσιών. Ο όρος «αλληλέγγυα και συνεργατική οικονομία» ηχεί πλέον οικείος και στην Ελλάδα των τελευταίων ετών. Η εξαθλίωση και η περιθωριοποίηση, κατόπιν της κρίσης που υπέστη ο Ελλαδικός χώρος, συνέβαλλαν στη δημιουργία συλλογικών και αλληλέγγυων κινημάτων. Έτσι, επιχειρήσεις ή δίκτυα ανταλλαγής υπηρεσιών, και άλλες μονάδες, επιχειρήσαν εγχειρήματα που βασίζονται στις αρχές της αλληλεγγύης και της συνεργατικότητας και προωθούν μια οικονομία που περιορίζεται στην κάλυψη των αναγκών της ανθρώπινης αναπαραγωγής έξω από τις λογικές επιδίωξης κέρδους (Κιουπκιολής, 2014).

Σχετικά με την δημιουργία αυτής της εναλλακτικής οικονομίας με συνοπτικό τρόπο ο Αλέξανδρος Κιουπκιολής (2014) περιγράφει: «Αυτή η αναβίωση, αντλώντας συχνά στοιχεία από την ιστορική εμπειρία, συγκολλάει τα θραύσματα της συλλογικής ζωής για να επινοήσει θεσμούς που υπηρετούν μια οικονομική δραστηριότητα βασισμένη στις ανάγκες και όχι στην επιδίωξη του κέρδους, θεσμούς που διακονούν την ισότιμη συνεργασία μέσω της οριζόντιας, συλλογικής λήψης αποφάσεων και εγκαθιδρύουν ξανά τα κοινά ως κομβικό άξονα του κοινωνικού βίου».

Συμπερασματικά, η ένταση αυτή απαντάται σήμερα εξαιτίας κυρίως τεσσάρων βασικών αιτιών, που είναι οι εξής:

- 1) Τα σύγχρονα κράτη δεν είναι σε θέση πλέον να διαφυλάξουν επαρκώς και να διαχειριστούν ως δημόσιο αγαθό του ανθρώπου το φυσικό περιβάλλον (ποτάμια, λίμνες, παραλίες, δάση κλπ), καθώς υπάρχει ραγδαία αύξηση της ιδιωτικοποίησης ή της ανάθεσης προς εκμετάλλευση σε ιδιώτες, γεγονός το οποίο δημιουργεί συγκρούσεις και νέες μορφές κοινωνικών κινημάτων,
- 2) Οι κρίσεις του καπιταλιστικού συστήματος αφήνουν ανεκπλήρωτους τους όρους της κοινωνικής αναπαραγωγής, γεγονός που οδηγεί τα άτομα να συστήνουν κοινότητες σε μια προσπάθεια να καλύψουν μόνοι τους, πέρα από το κράτος και την αγορά, αλλά από κοινού, τις βιοτικές τους ανάγκες,
- 3) Η εμφάνιση νέων μορφών περιφράξεων που αφορούν κυρίως την ιδιωτικοποίηση της πληροφορίας, της επιστήμης, της καινοτομίας της γλώσσας και του πολιτισμού,
- 4) Στην εποχή της κοινωνίας της πληροφορίας, όπου το διαδίκτυο λόγω της ευκολίας και της ταχύτητας που προσφέρει στη δικτύωση, στη μετάδοση και διακίνηση άυλων αγαθών επαναφέρει τη συζήτηση πιο επιτακτικά από ποτέ για το ποιος είναι ο διαχωρισμός του ιδιωτικού και του δημόσιου.

Χαρακτηριστική είναι η και πρόσφατη τάση μετατροπής του ουσιαστικού (commons) σε ρήμα (commoning)¹¹ κάτι το οποίο πιθανόν δείχνει μια δυναμικότητα, αποδίδοντας ίσως καλύτερα το ζήτημα της διάρκειας των κοινών, ως ζήτημα που υπάρχει διαρκώς και τίθεται σε αμφισβήτηση ή υπεράσπιση, δημιουργώντας σε μόνιμη βάση μια κατάσταση που παράγει και

¹¹ meaning: to make similar or common, commonize

αναπαράγει συνεχώς κανόνες και διαδικασίες διαχείρισης των πόρων. Η διάρκεια στο όλο εγχείρημα, παράγει και αναπαράγει ταυτόχρονα και κοινωνικές σχέσεις καθώς και ηθικές αξίες, το οποίο από μόνο του είναι ιδιαίτερα σημαντικό στα μείζονα ζητήματα της κοινωνικής συνοχής και απομόνωσης στα αστικά περιβάλλοντα. Ανάλογη κατάσταση επικρατεί και στις διαδικασίες κατασκευής ανοιχτών λογισμικών και εφαρμογών.

2.2.Αστικοποίηση - Κοινωνική Συνοχή - Κάθετη Κοινωνική Απομόνωση

Οι παγκόσμιες τάσεις των τελευταίων δεκαετιών είχαν ως αποτέλεσμα τη συγκέντρωση μεγάλου αριθμού του παγκόσμιου πληθυσμού στα μεγάλα αστικά κέντρα. Σήμερα πάνω από το ήμισυ του παγκόσμιου πληθυσμού ζει σε μεγαλουπόλεις και εκτιμάται ότι ο αριθμός αυτός θα αυξηθεί στα δύο τρίτα ως το 2050 (Samuel, 2015). Καθώς το γεγονός αυτό, αποτελεί την αιτία για ένα μεγάλο εύρος προκλήσεων, είναι πλέον σημαντικότερη από ποτέ η επικέντρωση στην κατανόηση των αναγκών του αστικού πληθυσμού και στη συμμετοχική συμβολή όλων στη μείωση των ποικίλων προβλημάτων που δημιουργούνται από τη διαβίωση στα αστικά περιβάλλοντα (ρύπανση, εγκληματικότητα, διαχείριση πόρων, έλλειψη πράσινου, κοινωνική απομόνωση, κλπ) μέσω της οικοδόμησης νέων κοινωνικών ανθρωποκεντρικών συνδέσεων.

Αν και οι πρώτες πόλεις, ιστορικά εμφανίστηκαν από το 3500 πΧ στην Αίγυπτο, στην Ινδία, στο Ιράκ, στο Πακιστάν, κλπ σύμφωνα με τα σημερινά δεδομένα μοιάζουν απλά σαν μεγάλοι οικισμοί.

Σταδιακά, ο άνθρωπος, στην προσπάθεια εξεύρεσης καλύτερης εργασίας, κατοικίας, υγειονομικής περίθαλψης, περισσότερων ανέσεων, κλπ άρχισε να μετακινείται συστηματικά στις μεγάλες πόλεις, οι οποίες παρόλα τα πλεονεκτήματα της εύκολης πρόσβασης σε αγαθά και υπηρεσίες άρχισαν ήδη να εμφανίζουν πολλαπλές αρνητικές επιπτώσεις σε κοινωνικό, οικονομικό και περιβαλλοντικό επίπεδο.

Η έννοια της αστικοποίησης, σήμερα, γίνεται συνήθως κατανοητή ως αύξηση του πληθυσμού των πόλεων. Είναι σαφές, όμως ότι δεν πρόκειται για μια απλή δημογραφική κατάσταση

καθώς εμπεριέχει ποικίλλες κοινωνικές, οικονομικές και ψυχολογικές παραμέτρους για τους κατοίκους των πόλεων. Βάση αυτού, ως αστικοποίηση μπορεί να θεωρηθεί η διαδικασία ανάπτυξης των πόλεων λόγω της εκβιομηχάνισης και της ανάπτυξης των αυτοματισμών που οδηγεί σε σύνολο πολλών αστικών μετασχηματισμών.

Σαν πλέον ακριβή προσέγγιση, μπορεί να ειπωθεί ότι αστικοποίηση είναι η διαδικασία της αστικής επέκτασης η οποία μεταβάλλει τη σχέση μεταξύ της αναλογίας του πληθυσμού που ζει στην ύπαιθρο και αυτού που ζει στην πόλη (Stevenson, 2003). Επιπλέον, η μέτρηση της αστικοποίησης δεν είναι εύκολο να περιοριστεί με μια τιμή, αφού οι προσεγγίσεις του φαινομένου είναι πολλαπλές¹².

Γενικά, ενώ η αστικοποίηση δημιουργεί περισσότερες και μεγαλύτερες εμπορικές, βιομηχανικές και επιχειρηματικές δραστηριότητες με αποτέλεσμα την οικονομική ανάπτυξη μιας περιοχής, με όλα τα οφέλη που μπορεί να έχει αυτό σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο, ταυτόχρονα συνοδεύεται με σοβαρές επιπτώσεις στο περιβάλλον (εξάντληση των φυσικών πόρων, αυξανόμενη ρύπανση, τεράστια συνεισφορά των πόλεων στην υπερθέρμανση του πλανήτη και την κλιματική αλλαγή, κλπ) αλλά και εξίσου σοβαρές κοινωνικές (φτώχεια, κοινωνικός αποκλεισμός, βία, εγκληματικότητα, άγχος, ανασφάλεια και αποξένωση, κλπ). Πέραν αυτών, επιπλέον προβλήματα δημιουργούνται και από την εγκατάλειψη και ερήμωση των απόκεντρων περιφερειών.

Ταυτόχρονα, οι μεγάλες πυκνότητες δόμησης, η έλλειψη κοινόχρηστων χώρων που καταλαμβάνουν μόλις το 2% του αστικού χώρου και η γενικότερη στενότητα του δημόσιου χώρου βοήθησαν στην κάλυψη των στεγαστικών αναγκών των κατοίκων των πόλεων, δημιούργησαν όμως δυσεπίλυτα προβλήματα με βασικό άξονα την έλλειψη ποιότητας ζωής. Οι πόλεις εξαπλώθηκαν περιφερειακά, με την δημιουργία προαστίων, με αποτέλεσμα να επέλθει η μεταβολή χρήσεως της γης, από γεωργική χρήση σε αστική. Αυτός ο νέος

¹² Η πρώτη, διεθνώς, προσπάθεια για μία μέτρηση των αστικών κέντρων σε παγκόσμιο μάλιστα επίπεδο, υπήρξε αυτή του Γάλλου στατιστικολόγου Henri Bunle, το 1934, στο 12ο Συνέδριο του Διεθνούς Ινστιτούτου Στατιστικής στο Λονδίνο, για την 'Διεθνή Σύγκριση των Πολεοδομικών Συγκροτημάτων'. Ενώ ο Bunle, διατύπωνε τις προτάσεις του, παραδεχόταν ότι «είναι ουσιαστικά αδύνατο να καθιερωθεί ένας ακριβής διεθνής ορισμός του πολεοδομικού συγκροτήματος εξαιτίας του σύνθετου χαρακτήρα που έχει το θέμα».

πολεοδομικός σχεδιασμός, χρησιμοποιήθηκε αρχικά, από τον Earle Draper¹³, το 1937, με τον όρο «διάχυση». Πρόκειται για ένα πολύπλευρο φαινόμενο που περιγράφει την άναρχη εξάπλωση του αστικού ιστού και των λειτουργιών της πόλης και των προαστίων της στον περιαστικό χώρο¹⁴. Η προαστιοποίηση και η αστική διάχυση συνδέονται με τη μετακίνηση των κατοίκων και των επιχειρήσεων από το εσωτερικό των πόλεων στις προαστιακές και εξωαστικές περιοχές. Αν και η μετακίνηση προς τα προάστια έχει συνδεθεί με την οικονομική ανάπτυξη και την ατομική ευημερία, η προαστιοποίηση μπορεί να λειτουργήσει ως παράγοντας αστικής παρακμής, αλλά και η παρακμή των κεντρικών περιοχών να αποτελέσει αιτία της αστικής διάχυσης (Reckien & Martinez-Fernandez, 2011).

Ένα παράδειγμα του φαινομένου αυτού φαίνεται στο παρακάτω διάγραμμα το οποίο απεικονίζει τον προαστικό πληθυσμό σε σχέση με τον πληθυσμό του κέντρου των πόλεων κατά τα έτη 1950-1990 στις ΗΠΑ. Σύμφωνα με το διάγραμμα διαφαίνεται σχεδόν ο διπλασιασμός του προαστικού πληθυσμού μέσα σε μόλις τέσσερις δεκαετίες.

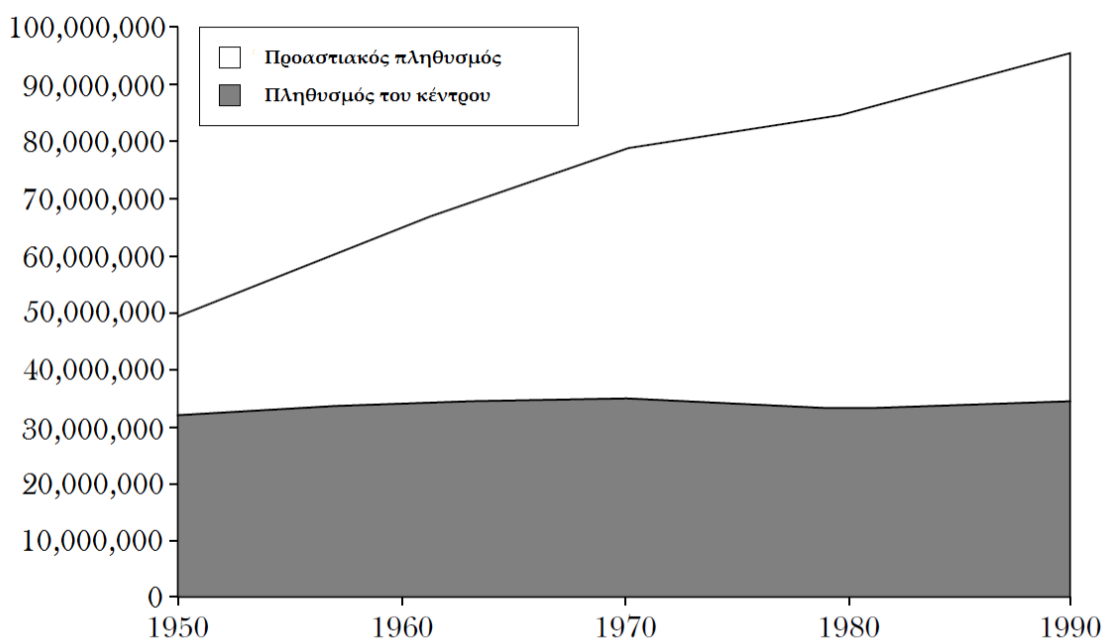

Figure 1. Η εξέλιξη του προαστιακού πληθυσμού σε σχέση με τον πληθυσμό των κέντρων των πόλεων στις Ηνωμένες Πολιτείες (1950-1990)

Πηγή: Thomas J. Nechyba & Randall P. Walsh, *Urban Sprawl*, 2004, page 180

¹³ Ένας από τους πρώτους πολεοδόμους που δραστηριοποιήθηκε στην νοτιοανατολική πλευρά των ΗΠΑ

¹⁴ www.sprawlcity.org (accessed April 14, 2021)

Καθώς λοιπόν σήμερα, πάνω από το ήμισυ του παγκόσμιου πληθυσμού ζει σε μεγαλουπόλεις¹⁵, οι σύγχρονοι μετασχηματισμοί των πόλεων και η επιμέρους οργάνωσή τους δεν συμβαδίζει επαρκώς με τα κριτήρια βιώσιμης ανάπτυξης και περιβαλλοντικής ευαισθησίας (Γκιθώνα, 2011). Οικοσυστήματα υποβαθμίζονται, δασικές περιοχές αποψιλώνονται, εκτοπίζεται πολύτιμη χλωρίδα και πανίδα ενώ μόνιμο πλέον πρόβλημα είναι αυτό της μόλυνσης της ατμόσφαιρας. Οι καθημερινές μετακινήσεις με αυτοκίνητο, η βιομηχανική δραστηριότητα, συνεισφέρουν στους ρύπους από την θέρμανση των νοικοκυριών με αποτέλεσμα, το νέφος, την κλιματική κρίση και γενικά την επιδείνωση της υγείας και της ποιότητας ζωής των πολιτών.

Ως ρύπανση της ατμόσφαιρας, θεωρείται η αλλοίωση της σύστασης του αέρα με την παρουσία ουσιών (στερεών, υγρών ή αέριων) ξένων προς τα φυσιολογικά συστατικά και με σαφώς μεγαλύτερες συγκεντρώσεις από τις κανονικές. Έως και 30 % των Ευρωπαίων που ζουν σε μεγαλουπόλεις, εκτίθενται σε επίπεδα ατμοσφαιρικής ρύπανσης που υπερβαίνουν τα πρότυπα της ΕΕ όσον αφορά την ποιότητα του αέρα. Και περίπου το 98 % των Ευρωπαίων που ζουν σε πόλεις εκτίθενται σε επίπεδα ατμοσφαιρικών ρύπων που κρίνονται επιβλαβή για την υγεία βάσει των αυστηρότερων κατευθυντήριων γραμμών του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας¹⁶.

Για να επιτευχθούν οι στόχοι των οδηγιών για την ποιότητα του ατμοσφαιρικού αέρα και να μετριαστούν οι επιπτώσεις της ατμοσφαιρικής ρύπανσης, πρέπει να αναληφθούν επείγοντως δράσεις σε όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης. Σε αυτό το πλαίσιο, η πρασινοποίηση και ο επαναπροσδιορισμός των πόλεων μπορούν να συμβάλουν στην ικανοποίηση των προτύπων ποιότητας του αέρα, αλλά και στην κάλυψη των κοινωνικών αναγκών, όπως πρόσφατα παρατηρήθηκε από το ξέσπασμα της πανδημίας του κορωνοϊού.

Για παράδειγμα, για τον έλεγχο της νόσου του κορωνοϊού, η Κίνα υιοθέτησε αυστηρούς περιορισμούς κυκλοφορίας και μέτρα καραντίνας, αρχικά στη Wuhan και μετέπειτα και σε άλλες πόλεις. Η απαγόρευση της κινητικότητας και ο μετριασμός κάθε κοινωνικής,

¹⁵ <https://ourworldindata.org/urbanization> (accessed April 23,2021)

¹⁶ <https://www.eea.europa.eu/highlights/air-pollution-still-too-high> (accessed April 25,2021)

οικονομικής, βιομηχανικής και αστικοποιητικής δραστηριότητας σε όλη τη χώρα είχε ως αποτέλεσμα την δραματική πτώση της ρύπανσης σε ολόκληρη την Κίνα. Νέοι χάρτες που συλλέχθηκαν από δορυφόρους της NASA και της Ευρωπαϊκής Διαστημικής Υπηρεσίας δείχνουν πώς το διοξείδιο του αζώτου, ένα επικίνδυνο αέριο που απελευθερώνεται από την καύση καυσίμου, έχει μειωθεί σημαντικά¹⁷, όπως φαίνεται στην παρακάτω εικόνα.

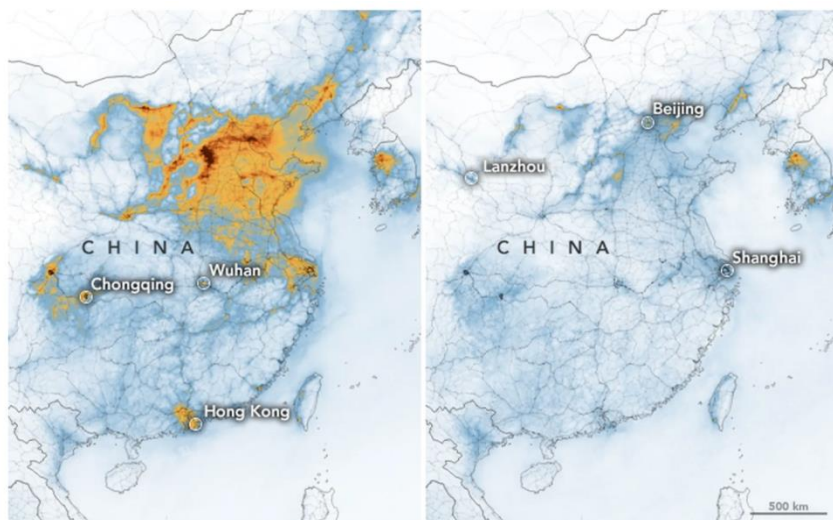

Figure 2. Εικόνες του Παρατηρητηρίου της Γης της NASA στην περιοχή της Κίνας
Πηγή: <https://www.theverge.com/2020/3/2/21161324/coronavirus-quarantine-china-maps-air-pollution>

Υπάρχουν σημαντικά διδάγματα που μπορούν να αντληθούν από την κρίση της COVID-19 και να εφαρμοστούν για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής, συμπεριλαμβανομένης της διασύνδεσης των κοινωνικών, περιβαλλοντικών και οικονομικών συστημάτων μέσω μιας νέας ολιστικής, κοινωνικής και οικολογικής προσέγγισης. Τα σχέδια ανάκαμψης μετά την πανδημία, με το σύνθημα «Build Back Better»¹⁸, είναι μια ευκαιρία για τον επανασχεδιασμό αυτών των συστημάτων στο σύνολό τους, στοχεύοντας σε μετασχηματιστικές αλλαγές ως μια παγκόσμια συντονισμένη προσπάθεια που βασίζεται στην Ατζέντα του 2030¹⁹ για την Βιώσιμη Ανάπτυξη και τη Συμφωνία του Παρισιού²⁰ για την κλιματική αλλαγή. Προσεγγίζοντας ωστόσο την

¹⁷ <https://www.theverge.com/2020/3/2/21161324/coronavirus-quarantine-china-maps-air-pollution> (accessed April 26,2021)

¹⁸ <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/06/12/fact-sheet-president-biden-and-g7-leaders-launch-build-back-better-world-b3w-partnership/> (accessed April 25,2021)

¹⁹ <https://sdgs.un.org/2030agenda> (accessed April 28,2021)

²⁰ <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/the-paris-agreement> (accessed April 28,2021)

παραπάνω συνθήκη και αναγνωρίζοντας τις σημαντικές δυσκολίες προσαρμογής/ αντιμετώπισης της θεσμικής πολιτικής διοίκησης και της καθημερινότητας των πολιτών (σε τοπική, εθνική και παγκόσμια κλίμακα) αναφορικά με ζητήματα που προκαλεί η κλιματική κρίση (μοντέλο παραγωγής/ κατανάλωσης, αυξημένοι ρύποι, έλλειψη οικολογικής κουλτούρας, κ.α.), εγείρονται κριτικά ερωτήματα για την «Βιώσιμη / Πράσινη Ανάπτυξη» η οποία προωθείται στρατηγικά. Σε πλανητικό σκηνικό, επικρατεί ένα ιδιόμορφο καπιταλιστικό μοντέλο, του οποίου οι ανασταλτικές - για την κλιματική κρίση - κινήσεις, χαρακτηρίζονται από έντονες γραφειοκρατικές συνθήκες και πολιτικές επιλογές προς μια φαύλη (αυτό-αναπαραγόμενη) κατεύθυνση. Είναι χαρακτηριστικός ο τρόπος με τον οποίο ενισχύεται η ιδιωτική πρωτοβουλία μεσαίου και κυρίως μεγάλου μεγέθους μέσω πρακτικών Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης ή μέσω μέτρων όπως το ελληνικό νομοθετικό παράδειγμα (ΦΕΚ 5597/12-12-18) για την υπεραπόσβεση 200% στις πράσινες επενδύσεις, μείωση εταιρικού φόρου, κ.α. Ελάχιστα είναι τα επιτυχημένα παραδείγματα που έχουν ως αποτέλεσμα έναν ουσιαστικό και θετικό περιβαλλοντικό και κοινωνικό αντίκτυπο. Συνήθως παρατηρείται η υιοθέτηση και χρήση της Ατζέντας 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη του ΟΗΕ, με τυπικούς όρους marketing εξυπηρετώντας εμπορικούς σκοπούς (αύξηση κερδών, κ.α.), χωρίς να εφαρμόζονται επιστημονικά ορθές πρακτικές για την ανάσχεση των φαινομένων της οικολογικής καταστροφής.

Ενώ λοιπόν από τη μια πλευρά, οι πόλεις μπορούν άνετα να προσφέρουν καλύτερη πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες, ευκαιρίες απασχόλησης, να ενισχύσουν την αποτελεσματικότητα και την καινοτομία, να αποτελούν κέντρα πνευματικού και πολιτιστικού πλούτου, από την άλλη

Η Συμφωνία του Παρισιού (l'accord de Paris) είναι συμφωνία στο πλαίσιο της Σύμβασης Πλαισίου των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή (UNFCCC), που ασχολείται με την μείωση των εκπομπών αερίων, την προσαρμογή και τις οικονομικές της λεπτομέρειες, η οποία υπογράφηκε το 2016. Η γλώσσα της συμφωνίας αποτέλεσε αντικείμενο διαπραγμάτευσης με τους εκπροσώπους των 196 μελών κρατών και εγκρίθηκε ομόφωνα στις 12 Δεκεμβρίου 2015. Από τις πολύ λίγες χώρες που δεν έχουν επικυρώσει τη συμφωνία, οι μόνοι σημαντικοί ρυπαντές είναι το Ιράν, η Τουρκία και το Ιράκ. Η Συμφωνία στοχεύει μακροπρόθεσμα στη σταθεροποίηση της ανόδου της παγκόσμιας θερμοκρασίας σε επίπεδα κάτω των 2 βαθμών Κελσίου σε σχέση με τα προβιομηχανικά επίπεδα, προωθώντας τη σταθεροποίηση της ανόδου κάτω του 1,5 βαθμού, καθώς αυτό θα μειώσει σημαντικά τους κινδύνους και τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής. Αυτό πρέπει να γίνει μέσω της μείωσης των εκπομπών αερίων, το συντομότερο δυνατόν, προκειμένου να επιτευχθεί μια ισορροπία κατά το δεύτερο ήμισυ του 21ου αιώνα. Επίσης, έχει ως στόχο να αυξήσει την ικανότητα των μερών να προσαρμοστούν στις αρνητικές επιπτώσεις της αλλαγής του κλίματος, και να κάνει τις "οικονομικές ροές συνεπείς με ένα μονοπάτι προς τις χαμηλές εκπομπές αερίων θερμοκηπίου και την φιλική στο κλίμα ανάπτυξη". Υπό τη Συμφωνία του Παρισιού, κάθε χώρα πρέπει να καθορίσει, να σχεδιάσει και να αναφέρει τακτικά τη συνεισφορά της στις πρωτοβουλίες που λαμβάνει για να αντιμετωπίσει την υπερθέρμανση του πλανήτη. Κανένας μηχανισμός δεν υποχρεώνει μια χώρα να ορίσει ένα συγκεκριμένο στόχο εκπομπών σε μια συγκεκριμένη ημερομηνία, αλλά κάθε στόχος θα πρέπει να πάει πέρα από προηγούμενους στόχους που έχουν τεθεί.

πλευρά η ταχεία αστική ανάπτυξη σχετίζεται άμεσα με την φτώχεια, τις ανισότητες και τον αποκλεισμό τμημάτων του πληθυσμού, την υποβάθμιση του περιβάλλοντος, την βία και την εγκληματικότητα, την έλλειψη υγιούς ποιότητας ζωής, κλπ. Ταυτόχρονα, η αστικοποίηση συνδέεται άμεσα και με ζητήματα υγείας ψυχικά και σωματικά λόγω αυξημένου στρες και μειωμένης κοινωνικής υποστήριξης (Srivastava, 2009). Παρά την προσφερόμενη ποικιλομορφία και πυκνοκατοίκηση της κάθε μεγαλούπολης, η κοινωνική απομόνωση είναι εμφανώς αυξημένη. Πράγματι, οι κάτοικοι των πόλεων αναφέρουν ότι επιθυμούν περισσότερες κοινωνικές επαφές, αλλά ωστόσο δυσκολεύονται στην πραγματοποίηση αυτών στην πόλη (Samuel, 2015). Πιθανότατα, οι πολεοδομικοί σχεδιασμοί συμβάλλουν στην κοινωνική απομόνωση, καθώς οι σύγχρονες κατοικίες είναι σχεδιασμένες γύρω από δίκτυα αυτοκινητοδρόμων, θορύβους και καταστήματα εις βάρος των πάρκων, των δημόσιων πλατειών και των κοινών χώρων πράσινου.

Και ενώ οι επιπτώσεις των παραπάνω, γίνονται αντιληπτές από όλους τους κατοίκους, κυρίως πλήττονται οι ευάλωτες ομάδες πληθυσμού όπως τα παιδιά, οι ηλικιωμένοι²¹ και τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Αυτές οι ομάδες πληθυσμού, αντιμετωπίζουν συχνά σοβαρές προκλήσεις στα αστικά περιβάλλοντα καθώς οι ιδιαιτερότητές τους αγνοούνται στους πολεοδομικούς σχεδιασμούς ενώ οι ίδιοι απορροφούν καθημερινά κάθε κακοτεχνία αυτών (Gustano & Rodwin, 2010). Τεράστια οικοδομικά περιβάλλοντα τσιμέντου σε πόλεις σε παγκόσμιο επίπεδο, δημιουργούν προκλήσεις για τα άτομα με αναπηρίες και τους ηλικιωμένους, κυρίως λόγω ελλείψεων σε ράμπες και ανελκυστήρες. Σε συνδυασμό με προφανή εμπόδια στα μέσα μαζικής μεταφοράς, αυτό συχνά οδηγεί στην φυλάκιση αυτών των πληθυσμών στις πόλεις. Συχνά πολλοί δεν μπορούν να αφήσουν τα σπίτια τους, υποφέροντας διαρκώς από κοινωνική απομόνωση. Επίσης, πολλά παιδιά μεγαλώνουν και στη διάρκεια της παιδικής τους ηλικίας

²¹ Το γήρας συχνά συνοδεύεται από αύξηση του βάρους και της λιπώδους μάζας του σώματος. Οι ανατομικές και λειτουργικές μεταβολές που παρατηρούνται οδηγούν σε μείωση φυσικής επάρκειας. Η πιο σημαντική μεταβολή που εμφανίζεται με την αύξηση της ηλικίας είναι η ελάττωση της τιμής της μέγιστης πρόσληψης οξυγόνου. Έχει υπολογιστεί ότι τα άτομα με μειωμένη φυσική δραστηριότητα εμφανίζουν απώλεια αεροβικής ικανότητας περίπου 10% κάθε δέκα έτη μετά την ηλικία των 30 ετών. Αντίθετα άτομα με αυξημένη φυσική δραστηριότητα εμφανίζουν αντίστοιχη απώλεια 4%. Η μείωση της αεροβικής ικανότητας οδηγεί σε ελάττωση της ικανότητας εκτέλεσης σωματικού έργου, ενώ σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με την αύξηση της συχνότητας εμφάνισης της στεφανιαίας νόσου και άλλων παθήσεων (Καλαράς, 2003). Τα προβλήματα αυτά που έχουν προφανείς υγειονομικές επιπτώσεις, θα μπορούσαν πιθανόν να μειωθούν με την ύπαρξη πράσινων χώρων άθλησης, ειδικά εξοπλισμένων για πρόσβαση και από τις ευάλωτες ομάδες πληθυσμού.

δεν έρχονται επαρκώς σε επαφή με τη φύση²². Ωστόσο, στο θέμα αυτό έχουν αρχίσει να γίνονται προσπάθειες, αλλά σε γενικές γραμμές δεν επαρκούν για την επίλυση του ζητήματος.

Η Πολιτική «Σχεδιασμός για Όλους»²³ της ΕΕ παρέχει μια ισχυρή φιλοσοφία για να διασφαλίσει ότι οι πόλεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν από όλους στον μέγιστο βαθμό, ανεξάρτητα από το επίπεδο ικανότητας ή μη. Γενικά, υποστηρίζει ότι όλοι όσοι μπορεί να επηρεάζονται από την ισχύουσα ή προτεινόμενη νομοθεσία ή/και πολιτική πχ. δημόσιες αρχές, επιχειρήσεις, οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών και το ευρύ κοινό, μπορούν να συμβάλλουν σε βελτιώσεις στην εξέλιξη της νομοθεσίας της ΕΕ, από τη φάση της εκπόνησης και την υποβολή νέων νομοθετικών προτάσεων μέχρι την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων της ισχύουσας νομοθεσίας. Οι παρατηρήσεις υποβάλλονται μέσω ανοικτών δημόσιων διαβουλεύσεων και άλλων διαδικτυακών εργαλείων²⁴.

Ο όρος «καθολικός σχεδιασμός» επινοήθηκε από τον αείμνηστο Ronald L. Mace, συνεργάτη του Αμερικανικού Ινστιτούτου Αρχιτεκτόνων, καθώς υποστήριξε ότι «Η γενική ιδέα σχεδιασμού αυξάνει την προσφορά χρηστικών κατοικιών, συμπεριλαμβάνοντας καθολικά χαρακτηριστικά σε όσο το δυνατόν περισσότερα σπίτια και επιτρέπει στους ανθρώπους να παραμείνουν στα σπίτια τους όσο θέλουν».

Γενικά, οι πόλεις χωρίς αποκλεισμούς απαιτούν προσβασιμότητα για όλους. Η αναγνώριση των ευάλωτων πληθυσμών και η ένταξή τους στον πολεοδομικό σχεδιασμό μπορεί να μετριάσει τις βαθιές επιπτώσεις της κοινωνικής απομόνωσης σε όλο τον κόσμο.

Παρά τα φαινομενικά υψηλότερα επίπεδα κοινωνικής συνοχής για παράδειγμα στη νοτιοανατολική Ευρώπη, δεν υπάρχει περιθώριο εφησυχασμού, καθώς το προσδόκιμο ζωής σταδιακά αυξάνει και συνεπώς αυξάνει και ο ηλικιωμένος πληθυσμός. Ως εκ τούτου αυξάνουν και οι ανάγκες ποιοτικής διαβίωσής του Σύμφωνα με τη Eurostat, μεταξύ 2011 και 2060, το ποσοστό των άνω των 65 ετών στην ΕΕ θα αυξηθεί από 18% σε 30%, ενώ παράλληλα την ίδια

²² Τα παιδιά που περνούν περισσότερο χρόνο στη φύση, γίνονται πιο υγιή, πιο ήρεμα, πιο χαρούμενα, πιο δημιουργικά, είναι λιγότερο αγχωμένα, συχνά γίνονται καλύτεροι μαθητές και έχουν μικρότερες πιθανότητες να γίνουν υπέρβαρα (<https://www.paidiatros.com/prolipsi/oikogeneia/fysi-paidi>) (accessed April 29,2021)

²³ <http://www.accessiblesociety.org/topics/universaldesign/> (accessed April 29,2021)

²⁴ https://ec.europa.eu/info/law/law-making-process/planning-and-proposing-law_el (accessed April 29,2021)

περίοδο το ποσοστό του πληθυσμού άνω των 80 ετών σχεδόν θα τριπλασιαστεί. Συνέπεια των ανθρώπων που ζουν περισσότερο, είναι και ο αυξημένος αριθμός ανθρώπων που ζουν απομονωμένοι.

Ταυτόχρονα, σε χώρες όπως η Κίνα, η Νότια Κορέα, και άλλες χώρες της Αφρικής και της Νότιας Αμερικής παρατηρούνται ραγδαίες μεταβολές των αστικών περιοχών, σε ποσοστά αστικοποίησης που υπερβαίνουν εκείνα που σημειώθηκαν στην Ευρώπη κατά την χρονική περίοδο της μαζικής εκβιομηχάνισης. Οι περιπτώσεις αυτές συνοδεύονται με τεράστιες οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες. Για παράδειγμα, στην Κίνα, το φαινόμενο της αυξανόμενης αστικής απομόνωσης τεκμηριώνεται όλο και περισσότερο. Ομοίως, η Σεούλ είναι μια άλλη αναπτυσσόμενη μητρόπολη όπου η ραγδαία κλίμακα της αστικοποίησης κατέστρεψε την κοινωνική συνοχή και τις γειτονιές στην πόλη. Μάλιστα, το όραμά του δημάρχου, είναι να καθιερώσει τη Σεούλ, ως την κορυφαία στον κόσμο πόλη, με βασικό στοιχείο την ικανότητα επανασύνδεσης των κατοίκων μεταξύ τους, υποστηρίζοντας δράσεις όπως το Zirbob δηλαδή μια πρωτοβουλία διαμοιρασμού τροφίμων που φέρνει κοντά τις κοινότητες με σκοπό να μαγειρέψουν, να δικτυωθούν και να γνωριστούν μεταξύ τους.

Το φαινόμενο της κοινωνικής απομόνωσης είναι σοβαρό και σε άλλους τομείς πέραν τους ψυχολογικούς. Μια πρωτοποριακή παγκόσμια μελέτη με πάνω από 3,4 εκατομμύρια συμμετεχόντων, κατέληξε ότι η μοναξιά αυξάνει τον κίνδυνο πρόωρου θανάτου κατά 30%. Σύμφωνα με τη μελέτη, η μοναξιά έχει το ίδιο αντίκτυπο στη θνησιμότητα με το κάπνισμα 15 τσιγάρων την ημέρα. «Η μοναξιά και οι αδύναμες κοινωνικές συνδέσεις σχετίζονται με μείωση της διάρκειας ζωής παρόμοια με εκείνη που προκαλείται από το κάπνισμα 15 τσιγάρων την ημέρα και ακόμη μεγαλύτερη από αυτήν που σχετίζεται με την παχυσαρκία», σχολίασε ο Δρ Vivek H Murthy, Γενικός Χειρουργός στις ΗΠΑ. Άλλη έρευνα στο Ηνωμένο Βασίλειο διαπίστωσε ότι τα παιδιά στις πόλεις είναι περίπου τέσσερις φορές πιο μοναχικά από τα αντίστοιχα στην ύπαιθρο. Παρόμοιες μελέτες στη Γαλλία, τον Καναδά και την Ιαπωνία έχουν προκαλέσει ανησυχητικά δεδομένα. Ενώ η μοναξιά δεν είναι μοναδικό φαινόμενο των πόλεων, οι ειδικοί ψυχικής υγείας επιβεβαιώνουν ότι γίνεται όλο και περισσότερο αστικό φαινόμενο, προκαλώντας αυξανόμενα ποσοστά χρόνιων σωματικών και ψυχικών παθήσεων. Ο Δρ Shyam

Bhat²⁵, MD σχολίασε ότι «...με την έλευση του καπιταλισμού και της τεχνολογίας, η μοναξιά είναι ένα φυσικό αποτέλεσμα της ανάπτυξης...».

Παρά το γεγονός ότι η κοινωνική απομόνωση αποτελεί σοβαρό πρόβλημα δημόσια υγείας, ακόμα και σήμερα είναι μάλλον ελάχιστη κατανοητή. Σύμφωνα με τον Δρ Debanjan Banerjee²⁶, αυτό συμβαίνει επειδή η μέτρηση της μοναξιάς δεν είναι τόσο απλή όσο η μέτρηση της αρτηριακής πίεσης ή των επιπέδου σακχάρου στο αίμα. Η μοναξιά είναι μια κατάσταση συναισθήματος και υποκειμενική ερμηνεία της ζωής μας.

2.3.Εξυπνες πόλεις – Οικολογικές πόλεις

Καθώς οι πόλεις δεν είναι απλώς οικονομικοί κινητήρες, αλλά πάροχοι των βασικών συστατικών για την ποιότητα ζωής σε κοινωνικό, πολιτιστικό και περιβαλλοντικό επίπεδο, θα πρέπει, θεωρητικά τουλάχιστον, να είναι σε θέση να διαχειρίζονται μια σειρά σοβαρών περιβαλλοντικών προβλημάτων όπως ποιότητα του αέρα, αποτελεσματική χρήση των πόρων, της ενέργειας, των αποβλήτων, κλπ. Επειδή όμως μια πόλη είναι, ουσιαστικά, τόπος όπου πολλά συστατικά του φυσικού οικοσυστήματος είναι συνυφασμένα με αυτά του κοινωνικού, οικονομικού, πολιτιστικού και πολιτικού αστικού συστήματος, γίνεται σαφές ότι η βασική πλέον πρόκληση για όλες τις πόλεις είναι ο συνδυασμός των οικονομικών δραστηριοτήτων και της ανάπτυξης με πολιτισμικούς, κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες, καθώς και ο συνδυασμός των αστικών τρόπων ζωής με πράσινους ευκαιρίες. Οι πόλεις, λοιπόν, ως εστιακά σημεία για την κατανάλωση και την καινοτομία, καλούνται να διαδραματίσουν βασικό ρόλο στη διαμόρφωση της πράσινης συμπεριφοράς και κατανάλωσης.

Πρακτικά, η ανθεκτικότητα των πόλεων θα φανεί επίσης στη σταδιακή ανακατασκευή του υφιστάμενου αποθέματος κατοικιών, λαμβάνοντας υπόψη τους περιβαλλοντικούς

²⁵ Ειδικός ψυχικής υγείας στο The Live Long Laugh Foundation (ΜΚΟ που ασχολείται με θέματα ψυχικής υγείας στην Ινδία)

²⁶ Πρόεδρος του τμήματος Ψυχιατρικής στο Εθνικό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγείας και Νευροεπιστημών (NIMHANS), στην Ινδία

περιορισμούς σε συνδυασμό με το προσιτό κόστος στέγασης, προκειμένου να αποφευχθούν οι μεταναστευτικές ροές προς τις προαστιακές περιοχές.

Η κλιματική αλλαγή είναι ένας σημαντικός παράγοντας που παρακινεί τις πόλεις να γίνουν πιο αποδοτικές στην χρήση πόρων. Οι πόλεις θα πρέπει να αναλάβουν την ευθύνη για τη μείωση των εκπομπών CO₂, να ενεργήσουν έτσι ώστε η χρήση και η κατάχρηση των φυσικών πόρων να είναι ανάλογη των πρόσφατων Στρατηγικών Βιώσιμης Ανάπτυξης. Η συλλογική υλοποίηση παγκόσμιων στόχων για το κλίμα θα μειώσει τους κινδύνους σοβαρών πλημμυρών και ξηρασίας, την ανεξέλεγκτη μετανάστευση των προσφύγων του κλίματος και άλλες αρνητικές επιπτώσεις ακραίων καιρικών συνθηκών. Η απλή μείωση των εκπομπών CO₂ αποφέρει άμεσα οφέλη για τις πόλεις και τους πολίτες καθώς με την βελτίωση της ποιότητας του αέρα και την μείωση της κυκλοφοριακής συμφόρησης, η υγεία των κατοίκων και του αστικού περιβάλλοντος βελτιώνεται άμεσα. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό, καθώς η ατμοσφαιρική ρύπανση λεπτών αιωρούμενων σωματιδίων, διοξειδίου του αζώτου και τροποσφαιρικού όζοντος, έχει βρεθεί ότι συνδέεται με περισσότερους από 520.000 πρόωρους θανάτους σε 41 ευρωπαϊκές χώρες, το έτος 2014²⁷. Σύμφωνα με μελέτη του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Περιβάλλοντος²⁸ (ΕΟΠ), εκτιμάται ότι η ποιότητα του αέρα στις ευρωπαϊκές πόλεις προκαλεί πρόωρο θάνατο σε περισσότερους από 400.000 ευρωπαίους πολίτες ετησίως. Οι οδικές μεταφορές, η γεωργία, οι μονάδες παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, η βιομηχανία και τα νοικοκυριά αποτελούν τους τομείς με τους υψηλότερους ατμοσφαιρικού ρύπους στην Ευρώπη. Η περισσότερη μη μηχανοκίνητη κινητικότητα όχι μόνο θα μείωνε την ατμοσφαιρική ρύπανση αλλά θα είχε τεράστια οφέλη στην φυσική κατάσταση και τη γενική υγεία του πληθυσμού. Η παχυσαρκία είναι ένα άλλο σημαντικό πρόβλημα υγείας στον δυτικό κόσμο, καθώς σχετίζεται με πρόωρους θανάτους και αυξανόμενο κόστος της υγειονομικής περίθαλψης. Η μειωμένη συμφόρηση σε χώρους αναμονής μεταφορικών μέσων θα αποφέρει επίσης οικονομικά οφέλη επιτρέποντας μια πιο αποτελεσματική και παραγωγική χρήση του χρόνου. Η ποιότητα του περιβάλλοντος, όπως μία πεζοδρομημένη και φιλική προς τον κύκλο ζωής πόλη με καθαρό αέρα και νερό, χώρους πρασίνου και υψηλής ποιότητας χτισμένα-

²⁷ <https://www.eea.europa.eu/el/highlights/i-beltiosi-tis-poiotitas-toy> (accessed May 02,2021)

²⁸ <https://www.eea.europa.eu/publications/air-quality-in-europe-2017/> (accessed May04,2021)

ανακαινισμένα-ανακατασκευασμένα κτίρια, αποτελούν μία ολοκληρωμένη προσέγγιση για ελκυστικότητα και ευεξία των κατοίκων.

Ταυτόχρονα, οι σχετικές καινοτομίες, τεχνολογίες και υπηρεσίες είναι σημαντικοί παράγοντες που μπορούν να βοηθήσουν στην μετατροπή σε μια πιο πράσινη τοπική οικονομία. Η χρήση τεχνολογιών ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, όπως ηλιακά πάνελ ή αιολική ενέργεια πρέπει να σέβεται την αρχιτεκτονική και πολιτιστική κληρονομιά καθώς και το εν δυνάμει τουριστικό δυναμικό της πόλης. Οι πράσινες γειτονιές πρέπει να είναι προσιτές και να επιτρέπουν ένα συνδυασμό λειτουργιών και κοινωνικοοικονομικών ομάδων, ώστε να αποφεύγεται ο χωρικός διαχωρισμός. Ταυτόχρονα, η απαραίτητη σταδιακή μετασκευή του υφιστάμενου αποθέματος κατοικιών για τη μείωση της κατανάλωσης ενέργειας και την προσαρμογή της σε νέες περιβαλλοντικές συνθήκες, δεν πρέπει να θέσει σε κίνδυνο την οικονομική δυνατότητα στέγασης.

Τα παραπάνω λοιπόν, έχουν οδηγήσει τις τελευταίες δεκαετίες και στους όρους έξυπνη πόλη (smart city) και οικολογική πόλη (eco city), οι οποίες έχουν ευρύτατες αναφορές στην παγκόσμια βιβλιογραφία και στις διεθνείς πρακτικές.

Υπάρχουν πολλοί ορισμοί για την έξυπνη πόλη αλλά όλοι συγκλίνουν στην ιδέα ότι η έξυπνη πόλη χρησιμοποιεί διάφορες κατάλληλες τεχνολογίες με σκοπό το διαμοιρασμό πληροφορίας και την διαχείριση ακινήτων και πόρων με λειτουργικό τρόπο. Αυτό περιλαμβάνει αποδοτικούς τρόπους διαχείρισης των μέσων μαζικής μεταφοράς, των δικτύων ηλεκτρισμού και ύδρευσης, τη διαχείριση αποβλήτων, αλλά και την γενικότερη οργάνωση, την κατανάλωση, τον τουρισμό, την εκπαίδευση, την εργασία, την επιβολή νομοθεσίας, τον τομέα της υγείας, την βιομηχανία, την απλή καθημερινή ζωή των πολιτών και όλες τις υπηρεσίες κοινότητας. Όλο αυτό υλοποιείται βάση των τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνίας (ICT) καθώς πολλές συσκευές μπορούν να είναι συνδεδεμένες σε ένα κοινό δίκτυο, το διαδίκτυο των πραγμάτων (Internet of Things), με τέτοιο τρόπο ώστε να μεγιστοποιείται η λειτουργικότητα και αποδοτικότητα στις απαιτούμενες διαδικασίες, συνδέσεις και υπηρεσίες μιας πόλης, στοχεύοντας στη βελτίωση της κοινωνικής συνοχής και των παρεχόμενων υπηρεσιών σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο. Τα βασικά χαρακτηριστικά μιας έξυπνης πόλης είναι η έξυπνη

διακυβέρνηση, οι έξυπνοι πολίτες και οι έξυπνες υποδομές υπό το πρίσμα ότι όλα αυτά έχουν και καλύτερα οικονομικά αποτελέσματα²⁹. Αν και κάποιοι ορισμοί της έννοιας της έξυπνης πόλης επικεντρώνονται στο επίπεδο της εκπαίδευσης των πολιτών ή στην όλη ιδέα πιο ολιστικά, είναι προφανές ότι οι διαστάσεις σε μια έξυπνη πόλη είναι άμεσα συνυφασμένες με την βιομηχανία και τις τεχνικές υποδομές³⁰. Επίσης αρκετά συχνά, οι αναφορές στις έξυπνες πόλεις προσεγγίζουν κυρίως την τεχνολογική πλευρά και όχι τόσο το αντίστοιχο κοινωνικό μέρος (Greenfield, 2013).

Ως αποτέλεσμα της έλλειψης αναφοράς στο ζήτημα της βιωσιμότητας και της περιβαλλοντικής περιφρούρησης, προήλθε και ο όρος της οικολογικής πόλης (eco city) από τον Richard Register το 1979, ο οποίος όρισε ως eco city την πόλη όπου οι άνθρωποι μπορούν να ζουν σε αρμονία με τη φύση. Κατά συνέπεια, η οικολογική πόλη είναι βασισμένη σε αρχές διαβίωσης των πολιτών σε συνέργεια με το περιβάλλον. Οι οικολογικές πόλεις στοχεύουν στην χρήση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και στην εξάλειψη των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, ενώ ταυτόχρονα επιθυμούν την οικονομική ανάκαμψη μέσω της εφαρμογής βασικών αρχών κοινωνικής ισότητας, δικαιοσύνης και χαράς³¹. Για την επίτευξη αυτών, οι οικολογικές πόλεις φιλοδοξούν στη δημιουργία αξίας και ευκαιρίας για τους πολίτες, τις επιχειρήσεις και την κοινωνία δίνοντας έμφαση στη δημιουργία παραγωγικών και οικονομικών δραστηριοτήτων³². Σε πρακτικό επίπεδο, απαιτούνται πολλά επιμέρους σημαντικά στοιχεία όπως γενικότερη κουλτούρα (με την έννοια του περιβάλλοντος που ενθαρρύνει και στηρίζει τους πολίτες) και φυσικές υποδομές ειδικά σχεδιασμένες για να υποστηρίζουν τον υγιή ανταγωνισμό, την συνεργασία, την ενθάρρυνση νέων ιδεών και δράσεων και την υλοποίηση καινοτομιών³³.

Εύκολα γίνεται αντιληπτό ότι ο σχεδιασμός και η υλοποίηση των παραπάνω απαιτεί πολλές ριζικές αλλαγές σε πολλαπλά επίπεδα και καθώς το όλο εγχείρημα είναι εμφανώς περίπλοκο, κατά συνέπεια οι φορείς χάραξης πολιτικής και οι ακαδημαϊκοί κατέχουν βασικό ρόλο στις

²⁹ <https://www.mdpi.com/2624-6511/1/1/2/htm> (accessed May 05,2021)

³⁰ Giffender, R., Fertner, C., Kramar, H., Kalasek, R., Pichler-Milanović, N., Meijers, E., 2007. Smart cities: ranking of European medium-sized cities. Vienna: Centre of Regional Science - Vienna UT.

³¹ <https://ecocitystandards.org/ecocity/> και <https://ecocitybuilders.org/what-is-an-ecocity/> (accessed May 06,2021)

³² What is an eco-city? On Eco City World Summit, 2019, <http://ecocity2019.com/about-ecocity-world-summit-2/> (accessed May 07,2021)

³³ Peris-Ortiz, Marta, Benett, Dag, Yabar, et.al., 2016. Sustainable Smart Cities: Creating Spaces for Technological, Social and Business Development, Springer, ISBN 9783319408958.

προτάσεις πολιτικής. Βεβαίως το ζήτημα σχετίζεται άμεσα και με τους οικονομικούς πόρους που απαιτούνται για τις τεχνολογικές υποδομές, τις φυσικές κατασκευές ή ανακατασκευές ενώ ταυτόχρονα απαιτούνται και σημαντικοί μετασχηματισμοί σε επιμέρους θέματα όπως δεξιότητες, ευελιξία και προσαρμογή, οικολογική συνείδηση των πολιτών, κλπ τα οποία θα μπορούσαν να υλοποιηθούν μέσω κατάλληλων προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης (Staboulis & Lazaridou, 2019).

Μέχρι σήμερα, αρκετές πόλεις έχουν υλοποιήσει σημαντικές δράσεις βελτίωσης σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, που προσομοιάζουν στοιχεία έξυπνης ή/και οικολογικής πόλης. Ενδεικτικά αναφέρονται οι παρακάτω πόλεις και οι πρακτικές που ακολουθούνται:

Κοπενχάγη: Περισσότερα ηλεκτροκίνητα οχήματα. Ειδικοί δρόμοι για ποδήλατα και ειδικά για ηλεκτρικά ποδήλατα τα οποία πωλούνται σε χαμηλό κόστος. Τα 2/3 των ξενοδοχείων είναι οικολογικά πιστοποιημένα. Πολλά εστιατόρια πωλούν τρόφιμα βιολογικής προέλευσης και διαθέτουν μηχανήματα, όπου μπορούν οι πολίτες να ανακυκλώνουν υλικά ανταποδοτικά. Στόχος είναι ο μηδενισμός των εκπομπών καυσαερίων έως το 2025.

Ζυρίχη: Βρίσκεται σχεδόν στην κορυφή της λίστας των φιλικών προς το περιβάλλον πόλεων στον κόσμο. Πάνω από το 80% της ηλεκτρικής ενέργειας προέρχεται από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Πάνω από το 40% των απορριμμάτων της πόλης ανακυκλώνεται. Πάνω από το 70% των ξενοδοχείων διαθέτει οικολογικές πιστοποιήσεις. Ομοίως με την Κοπεγχάγη, η χρήση ποδηλάτων είναι συνηθισμένη.

Λονδίνο: Η πόλη διαθέτει πάνω από 3.000 χώρους πρασίνου και πάρκα, το οποίο ανέρχεται στο 40% της έκτασής της. Έχει καταταχθεί ως η πιο φιλική προς το περιβάλλον πόλη από το IESE Cities in Motion Index 2020. Το Λονδίνο ελπίζει να επιτύχει καθαρές μηδενικές εκπομπές αερίων θερμοκηπίου έως το 2050. Επενδύει σε υβριδικά και ηλεκτρικά λεωφορεία. Εκτιμάται ότι έως το 2037 και τα 9.200 λεωφορεία της πόλης θα παράγουν μηδενικές εκπομπές καυσαερίων.

Νέα Υόρκη: Έχει καταταχθεί ως μία από τις κορυφαίες φιλικές προς το περιβάλλον πόλεις στον κόσμο. Περισσότερα από τα συγκροτήματα διαμερισμάτων χτίζονται με γνώμονα τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Περισσότεροι άνθρωποι στη Νέα Υόρκη οδηγούν αυτοκίνητα

χαμηλών εκπομπών και επιχειρήσεις υιοθετούν πιο φιλικά προς το περιβάλλον μέτρα. Η αστική κηπουρική έχει αναπτυχθεί. Μικροί κήποι τοποθετούνται σε μπαλκόνια, βεράντες, στέγες, διαμερίσματα και κτίρια. Με πολλούς τρόπους, η Νέα Υόρκη πρωτοπορεί στην επίτευξη καλύτερης βιωσιμότητας στις ΗΠΑ.

Παρίσι: Με την διεθνή συνθήκη για την κλιματική αλλαγή που πήρε και το όνομά της πόλης (Σύμφωνο του Παρισιού), το Παρίσι θεωρείται μια πολύ φιλική προς το περιβάλλον πόλη. Η πόλη σημείωσε μείωση κατά 9,2% στις εκπομπές αερίων θερμοκηπίου κατά τη δεκαετία μεταξύ 2004 και 2014. Συνεχίζει να εφαρμόζει περισσότερες πρωτοβουλίες που ενθαρρύνουν τη βιώσιμη κινητικότητα.

Τόκυο: Το 100% της ηλεκτρικής ενέργειας που θα χρησιμοποιηθεί για την τροφοδοσία των Ολυμπιακών Αγώνων θα προέρχεται από ανανεώσιμες πηγές. Η πόλη ελπίζει ότι έως το 2030, το 50% όλων των καινούργιων αυτοκινήτων θα έχει μηδενικές εκπομπές ρύπων. Το 30% της πόλης τροφοδοτείται από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Το δημόσιο σύστημα μεταφοράς έχει τις χαμηλότερες εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα σε όλο τον κόσμο.

Ρέικιαβικ: Χρήση ποικιλίας υδροηλεκτρικών και φυσικών γεωθερμικών πόρων. Η πόλη μπορεί να τροφοδοτείται πλήρως από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας με χαμηλό κόστος. Η πλειονότητα του ηλεκτρικού ρεύματος προέρχεται από υδροηλεκτρικά φράγματα που είναι χτισμένα σε παγετώδεις ποταμούς. Χρησιμοποιεί τις θερμές πηγές για παροχή θέρμανσης στα κτίρια και στις κατοικίες.

Βερολίνο: Πάνω από το 30% της έκτασης της πόλης έχει δασικές εκτάσεις και χώρους πρασίνου. Οι κάτοικοι τείνουν να ενδιαφέρονται περισσότερο για την οδήγηση ποδηλάτων ή και για την δημόσια συγκοινωνία σε σχέση με τη χρήση ΙΧ.

Στοκχόλμη: Η Στοκχόλμη ελπίζει να απαλλαγεί εντελώς από τα ορυκτά καύσιμα μέχρι το 2040. Παράγει βιοκαύσιμα από λύματα, που διατίθενται σε πρατήρια καυσίμων, για χρήση σε αυτοκίνητα και ταξί.

Σιγκαπούρη: Η πόλη επιθυμεί να γίνει μια από τις πιο πράσινες πόλεις του κόσμου στο μέλλον και σήμερα υλοποιεί πολλές δράσεις για να καλύψει τη φιλοδοξία αυτή. Σχεδόν το 40%

του νερού της πόλης, προέρχεται από χρησιμοποιημένο νερό που έχει καθαριστεί και υποστεί επεξεργασία.

2.4.0 Συμμετοχικός Σχεδιασμός ως εργαλείο του Αστικού Σχεδιασμού

Σε ένα τέτοιο παγκόσμιο κοινωνικό προφίλ, η έννοια του Συμμετοχικού Σχεδιασμού είναι επίκαιρη όσο ποτέ.

Εννοιολογικά, ο όρος συμμετοχή ορίζεται ως «...η δυνατότητα των ατόμων να αξιοποιούν τις δεξιότητές τους, να συμμετέχουν στα δρώμενα, να διαχειρίζονται τους πόρους και να συμμετέχουν στις αποφάσεις που αφορούν την ζωή τους...» (Cernia, 1985). Άλλος ορισμός αναφέρει «...η οργανωμένη προσπάθεια για αύξηση του ελέγχου στην κατανομή πόρων και τις επιλογές των κέντρων λήψης αποφάσεων προς όφελος κοινωνικών ομάδων, οι οποίες μέχρι τώρα δεν είχαν καμιά επιρροή στις αποφάσεις...» (Kanji & Greenwood, 2001).

Ο όρος έχει επίσης χρησιμοποιηθεί για να δικαιολογήσει αποικιακές πολιτικές και να δικαιολογήσει κατανομές πόρων από τα πάνω προς τα κάτω, όπως για παράδειγμα στην περίπτωση της Παγκόσμιας Τράπεζας (Betancourt, 2016 στο Πετροπούλου, Ραμαντιέ 2016, σ.166-167), – όπου ο όρος συμμετοχή ορίζεται ως «...η διαδικασία μέσα από την οποία τα άτομα ή οι φορείς επηρεάζουν τις αποφάσεις, παρεμβαίνοντας έτσι στον καθορισμό προτεραιοτήτων, την κατανομή των πόρων και την πρόσβαση σε υπηρεσίες και αγαθά...» (World Bank³⁴, 2016). Οι περισσότερες από τις παραπάνω έννοιες παραπέμπουν επί της ουσίας στη λεγόμενη διακυβέρνηση ειδομένη από διαφορετικές σκοπιές.

Παρά το γεγονός ότι οι παραπάνω ορισμοί συγκλίνουν, μέσα από αυτούς προκύπτουν και δύο βασικές διαφοροποιήσεις ή προσεγγίσεις. Η συμμετοχική διαδικασία, μπορεί να αφορά είτε το ευρύ κοινό δηλαδή τους πολίτες, είτε συγκεκριμένους εμπλεκόμενους πχ. ομάδες ανάλογα με τον τομέα δραστηριοτήτων που αφορά η συμμετοχή δηλαδή περιβαλλοντικές οργανώσεις,

³⁴ World Bank, 1995. Participation Sourcebook, Washington

βιομηχανία, τουρισμός, αγρότες, ΜΚΟ, κλπ. Σε κάθε περίπτωση, η συμμετοχική διαδικασία έχει προφανή οφέλη γιατί μπορεί να συμβάλλει στον βαθμό αποτελεσματικότητας και λειτουργικότητας των σχεδιαστικών δράσεων, στην καλύτερη διαχείριση συγκρούσεων και διαπραγματεύσεων, στην βελτιωμένη ενημέρωση του κοινού ή των ενδιαφερομένων, στην εκπλήρωση της γενικότερης επιθυμίας του πληθυσμού των τοπικών κοινωνιών για συμμετοχή στα κοινά και τέλος στην εγκυρότητα των αποφάσεων ως συλλογικό προϊόν δημοκρατικών διαβουλεύσεων. Επίσης με τον τρόπο αυτό, σταδιακά είναι εφικτό να μεταφερθεί ο κεντρικός έλεγχος από ένα όργανο ή φορέα, στις ευρύτερες τοπικές κοινωνίες οι οποίες και έχουν καλύτερη εικόνα των προβλημάτων, των προτεραιοτήτων και των αναγκών τους.

Στο πλαίσιο του συμμετοχικού σχεδιασμού οι ρόλοι των διαφόρων ομάδων εμπλεκόμενων έχουν ως εξής (Στρατηγέα, Θεωρία και μέθοδοι συμμετοχικού σχεδιασμού, 2015):

α) Το κοινό ή οι διάφορες ομάδες συμφερόντων εμπλέκονται στη διαδικασία του σχεδιασμού, επιχειρώντας, στη βάση της δικής τους οπτικής, αντίληψης, εμπειρίας κλπ, να επηρεάσουν τη διαδικασία αυτή στα διάφορα στάδιά της. Με την κατάθεση της προσωπικής τους θεώρησης αποκτάται εμπειρική γνώση, η οποία μπορεί να συμβάλλει σημαντικά στην αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων του σχεδιασμού, συνεισφέροντας τόσο στην καλύτερη κατανόηση των προβλημάτων που αντιμετωπίζονται όσο και στην ιεράρχηση των προτεραιοτήτων που απορρέουν από το εκάστοτε κοινωνικό, οικονομικό, πολιτικό και τεχνολογικό πλαίσιο.

β) Ο σχεδιαστής, από την άλλη πλευρά, ως ο τεχνοκράτης ο οποίος με βάση την επιστημονική του γνώση, τις μεθόδους και τα εργαλεία που χρησιμοποιεί μπορεί να σχεδιάσει τις καλύτερες δυνατές λύσεις για τα προβλήματα της κοινωνίας, αποκτά σταδιακά μια νέα διάσταση, αυτή του διαμεσολαβητή για τη διαχείριση των συγκρούσεων και την επιδίωξη συναίνεσης μεταξύ ευρύτερων στρωμάτων της κοινωνίας, στην προσπάθεια επίτευξης των στόχων του σχεδιασμού. Αποκτά έτσι έναν επιτελικό ρόλο, που συνίσταται στην οργάνωση και τον συντονισμό της επικοινωνίας μεταξύ των εμπλεκόμενων στον συμμετοχικό σχεδιασμό και στη διαμεσολάβηση για την άμβλυνση των συγκρούσεων και την καθοδήγηση μιας διαδικασίας αμοιβαίας μάθησης, που λαμβάνει χώρα τόσο μεταξύ του κοινού, των σχεδιαστών και των

κέντρων λήψης αποφάσεων όσο και ανάμεσα στις διαφορετικές εμπλεκόμενες ομάδες των συμμετεχόντων.

γ) Τέλος, τα κέντρα λήψης αποφάσεων, δηλαδή οι φορείς που έχουν θεσμική υπόσταση και θεσμοθετημένες αρμοδιότητες να λαμβάνουν αποφάσεις και να κατανέμουν τους σχετικούς πόρους, επιχειρούν μέσα από τη διαδικασία του συμμετοχικού σχεδιασμού να συγκεράσουν την εμπειρική γνώση των αποδεκτών του σχεδιασμού (άτομα, κοινωνικές ομάδες, ομάδες συμφερόντων), την επιστημονική γνώση των σχεδιαστών και τις πολιτικές προτεραιότητες και επιλογές, όπως αυτές έχουν τεθεί από τα ανώτερα επίπεδα σχεδιασμού.

Επιπλέον, η συμμετοχή του κοινού μπορεί να πάρει τις παρακάτω μορφές:

- Το κοινό ως αποδέκτης πληροφορίας: Το κοινό δεν έχει κανέναν ρόλο στη διαδικασία δόμησης των εναλλακτικών λύσεων, οι οποίες δομούνται από τον σχεδιαστή, σε συνεργασία ενδεχομένως και με ειδικούς. Οι λύσεις απλώς παρουσιάζονται στο κοινό, ενώ μπορεί να ζητηθεί (μέσω πχ ερωτηματολογίων) ή να μη ζητηθεί από αυτό η γνώμη του. Η απόφαση είναι ειλημμένη (δηλαδή οι λύσεις έχουν δομηθεί) και το κοινό δεν μπορεί να τις επηρεάσει. Στην περίπτωση αυτή στόχος είναι η ενημέρωση του κοινού για τις εναλλακτικές προοπτικές.

- Το κοινό σε ρόλο συμβούλου: Ο σχεδιαστής εμπλέκει το κοινό, αναθέτοντάς του ρόλο «συμβούλου», με στόχο τον σχολιασμό των εναλλακτικών λύσεων που έχουν δομηθεί από αυτόν. Ο σχολιασμός των λύσεων από το κοινό δίνει πληροφορία, με βάση την οποία μπορεί να βελτιώσει τις προτεινόμενες λύσεις, να τις εμπλουτίσει ως προς κάποιες διαστάσεις που φωτογραφίζονται από τους συμμετέχοντες, έως και να αναθεωρήσει πλήρως κάποιες λύσεις που βλέπει ότι δεν είναι αποδεκτές ή οδηγούν σε συγκρούσεις ανάμεσα στις διάφορες κοινωνικές ομάδες ή ακόμη δεν εναρμονίζονται με τα δεδομένα της συγκεκριμένης τοπικής κοινωνίας.

- Το κοινό σε ρόλο συν-σχεδιαστή: Ο σχεδιαστής εμπλέκει ουσιαστικά το κοινό στον σχεδιασμό λύσεων για το πρόβλημα που εξετάζεται, παρέχοντάς του όλη την απαιτούμενη πληροφορία. Το κοινό και οι ομάδες συμφερόντων, στη βάση αυτής της πληροφορίας και στο πλαίσιο της συμμετοχικής διαδικασίας, διαπραγματεύονται, αλληλεπιδρούν και καταλήγουν στη δόμηση εναλλακτικών λύσεων. Ο σχεδιαστής κρατά έναν επιτελικό και συντονιστικό ρόλο,

οργανώνοντας την όλη συζήτηση και εμπλουτίζοντάς την με την τεχνική του γνώση. Ταυτόχρονα, με βάση τη γνώση αυτή, μεταφράζει με τεχνικό τρόπο την ποιοτική πληροφορία που συλλέγεται από τη συμμετοχική διαδικασία, προσαρμόζοντας ανάλογα τις εναλλακτικές λύσεις. Αυτή είναι η πιο ουσιαστική συμμετοχική διαδικασία. Οι άλλες έχουν συστηματικά δεχτεί κριτική από πολλά κοινωνικά κινήματα πόλης, μιας και χρησιμοποιούν την συμμετοχή για να προωθήσουν πολιτικές σχεδιασμού από τα πάνω προς τα κάτω και όχι από τα κάτω προς τα πάνω.

Επόμενο στάδιο στη διαδικασία του σχεδιασμού είναι αυτό της αξιολόγησης. Στο στάδιο αυτό οι εναλλακτικές λύσεις/σενάρια που έχουν δομηθεί αξιολογούνται στη βάση ομάδας κριτηρίων αξιολόγησης. Από τη διαδικασία αυτή προκύπτει η εναλλακτική λύση που υπερिσχύει έναντι των υπολοίπων, στη βάση των συγκεκριμένων κριτηρίων αξιολόγησης, η οποία και προωθείται προς υλοποίηση. Η συμμετοχή του κοινού και στο στάδιο αυτό είναι σημαντική (Στρατηγέα, Θεωρία και μέθοδοι συμμετοχικού σχεδιασμού, 2015).

Σε πρακτικό επίπεδο, η διαδικασία του συμμετοχικού σχεδιασμού υλοποιείται μέσω των κλασικών σταδίων κάθε σχεδιαστικής διαδικασίας. Τα στάδια αυτά είναι (Στρατηγέα, 2009)

- α) Καθορισμός του προβλήματος-στόχου
- β) Ανάλυση της υπάρχουσας κατάστασης – Δυναμική
- γ) Δόμηση – Αξιολόγηση εναλλακτικών λύσεων και σεναρίων
- δ) Χάραξη πολιτικής

Ο συμμετοχικός σχεδιασμός μπορεί να ενισχύσει το αίσθημα ευθύνης και ευαισθητοποίησης των πολιτών επιφέροντας μια ολιστική και πιθανότατα λειτουργική αντιμετώπιση σε ένα μεγάλο εύρος σοβαρών κοινωνικών προβλημάτων.

Σύμφωνα με τον Αμερικανό αρχιτέκτονα Cruz T.³⁵ πρέπει πρώτα να σχεδιάζεται η πολιτική που θα διέπει ένα χώρο, και μετά ο ίδιος ο χώρος. Η άποψη αυτή, στηρίζεται στην αντίληψη ότι η δυναμική των πόλεων, των κοινωνιών και της εξέλιξης αυτών, στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στις κοινότητες που είτε αποκλείονται είτε περιορίζονται από τα αυστηρά θεσμικά πλαίσια. Ο

³⁵ <https://www.archdaily.com/tag/teddy-cruz> (accessed May 09,2021)

Cruz είναι ιδρυτής και πρόεδρος του EStudio Teddy Cruz και Fonna Forman, μιας ερευνητικής πολιτικής και αρχιτεκτονικής με έδρα το San Diego σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο της California. Στο πλαίσιο αυτό, ηγείται μιας σειράς δράσεων και καινοτομιών σχετικά με το δημόσιο χώρο, την αστική συμμετοχή και την προώθηση ερευνών και πρακτικών που επικεντρώνονται σε περιφερειακά εδάφη με σκοπό την ανταλλαγή γνώσεων μεταξύ του πανεπιστημίου και των περιθωριοποιημένων κοινοτήτων. Ουσιαστικά η συμμετοχική διαδικασία εξελίσσεται εξ ολοκλήρου από την κοινότητα, με αυτή να δραστηριοποιείται σε όλα τα στάδια, ενώ ο Cruz αναλαμβάνει το ρόλο του διαμεσολαβητή με σκοπό τη νομιμοποίηση της διαδικασίας. Έργα του έχουν εκτεθεί σε χώρους διεθνούς φήμης. Για παράδειγμα, μια γνωστή παρέμβαση του Cruz, αφορά στο San Ysidro, μια εγκαταλελειμμένη προάστια έκταση του San Diego, η οποία άλλαξε με την αλληπάλληλη μετανάστευση. Οι ανεπίσημες επεκτάσεις των σπιτιών πύκνωσαν στην περιοχή και έδωσαν ζωή στις πίσω αυλές, ενώ οι ανεπίσημες επιχειρήσεις δημιούργησαν δρόμους διαφόρων χρήσεων. Η άτυπη διαπραγμάτευση των ορίων και των χώρων έγινε η βάση για την σταδιακή προσέγγιση σχεδιαστικών λύσεων, που έχουν τονωτική επίδραση στον αστικό ιστό. Αναγνωρίζοντας αυτή την κατάσταση ο Cruz αναπτύσσει την Προσιτή Ζώνη Στέγασης (Affordable Housing Overlay Zone, AHOZ)³⁶, μία τοπική πολιτική που χρησιμοποιεί τοπικούς φορείς σαν διαμεσολαβητές μεταξύ των κατοίκων και των τοπικών αρχών, διευκολύνοντας έτσι την αλλαγή της έννοιας της πυκνότητας, η οποία ορίζεται θεσμικά ως «μονάδες ανά στρέμμα», στον καθορισμό της ως τις «κοινωνικές ανταλλαγές ανά στρέμμα», συμβάλλοντας έτσι στην οικονομική και κοινωνική βιωσιμότητα των κοινοτήτων μέσω μίας χωρικής διαμόρφωσης. Οι παρεμβάσεις του Cruz στο San Ysidro δεν αφορούν ένα συγκεκριμένο κτιριακό σχεδιασμό ανά τετραγωνικό, αλλά τον «σχεδιασμό» μιας πολιτικής που θα διαφοροποιεί τον θεσμικό καθορισμό των ζωνών έτσι ώστε να επιτρέπει στους κατοίκους να αλλάζουν πιο εύκολα τις κατοικίες τους ανάλογα με τις ανάγκες τους και να δημιουργούν νέα project με πολλαπλές πυκνότητες και χρήσεις (Ντρενογιάννη & Τζήκα).

³⁶https://www.cityofcapitola.org/sites/default/files/fileattachments/community_development/page/3566/part_2_combined.pdf (accessed May15, 2021)

Το βασικότερο θέμα όμως είναι το ποιος καθορίζει τις πολιτικές και για ποιον, μιας και οι περισσότερες έρευνες έχουν δείξει ότι η δημιουργία των συνοικιών λαϊκής αυτοστέγασης είναι αποτέλεσμα πολιτικών περιθωριοποίησης των φτωχών λαϊκών στρωμάτων και ρατσιστικών πρακτικών, και όχι μόνο ένα πρόβλημα περιοριστικών πολεοδομικών πρακτικών (Petroroulou et al., 2021).

2.5. Επιστήμη του Πολίτη (Citizen Science), μια νέα αμφιλεγόμενη έννοια

Ο όρος «Επιστήμη του πολίτη» (Citizen Science) είναι ένας νέος όρος που προωθήθηκε πρόσφατα από ερευνητικές ομάδες πληροφορικής στις ΗΠΑ και αναφέρεται στη «συμμετοχή του κοινού στην επιστημονική έρευνα»³⁷ είτε αυτή διεξάγεται σε τοπικό και κοινοτικό επίπεδο (Community Science)³⁸, είτε σε παγκόσμιο επίπεδο, εμπεριέχει όμως τον κίνδυνο υποκλοπής προσωπικών δεδομένων. Η θεματολογία της είναι ευρεία και μπορεί να ασχολείται με την αστρονομία, την οικολογία, τη ζωολογία, την ιατρική, τη βιολογία, τη ζωολογία, τη γεωπονία, την πληροφορική, τη διαχείριση φυσικών και ανθρώπινων πόρων και γενικότερα με οτιδήποτε έχει σχέση με την επιστήμη³⁹. Έχει προκύψει λόγω της αναγκαιότητας εξωστρέφειας της επιστήμης και το βασικό της κίνητρο είναι η επίτευξη της γενικής αποδοχής. Ως συνέπεια, προκύπτει και ο εξής ορισμός, σύμφωνα με τον οποίο «η Επιστήμη των Πολιτών είναι μια επιστημονική έρευνα που διενεργείται εξολοκλήρου ή εν μέρει ή μη επαγγελματίες επιστήμονες»⁴⁰. Σε ορισμένες περιπτώσεις θα μπορούσε να είναι μια αντίστοιχη διαδικασία με την κοινή συμμετοχή για τη δημιουργία κοινών ανοιχτού κώδικα, όμως σε πολλές περιπτώσεις οι αποφάσεις δεν λαμβάνονται από όλους μέσα από δημοκρατικές διαδικασίες αλλά μόνο από μια ομάδα ερευνητών.

³⁷ <http://citizenscience.org/> (accessed May 16, 2021)

³⁸ <http://www.birds.cornell.edu/citscitoolkit/about/definition> (accessed May 17, 2021)

³⁹ <http://www.bbc.co.uk/programmes/articles/4BZZdHm64S051q2lnZ1Nr7p/citizenscience> (accessed May 17, 2021)

⁴⁰ <http://www.ekt.gr/el/magazines/features/20429> (accessed May 17, 2021)

Γίνεται σαφές ότι σε κάθε περίπτωση, ότι το κοινό συμμετέχει στην έρευνα, μια και η επιστήμη είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την κοινωνία, καθώς κάθε επιτυχία και πρόοδος της επιστήμης διοχετεύεται άμεσα στην κοινωνία αλλά και αντιστρόφως, δηλαδή κάθε κοινωνικό φαινόμενο μελετάται και αναλύεται από την σκοπιά του εκάστοτε επιστημονικού κλάδου.

Επιπλέον, η συμμετοχή του κοινού μπορεί να συμβάλλει στην προαγωγή της καινοτομίας αλλά και στην ευαισθητοποίηση επάνω σε διάφορα θέματα, κάτι το οποίο προωθείται ενεργά στο <https://citizenscience.org/get-involved/> καθώς η ενεργή ενασχόληση με κάποιο έργο προάγει την απόκτηση επιμέρους γνώσεων και κατά συνέπεια την ευαισθητοποίηση πάνω στο θέμα αυτό. Για παράδειγμα, τα μέλη, που μετέχουν σε δράσεις αντιμετώπισης της περιβαλλοντικής κρίσης, τείνουν, μετά τις δράσεις να έχουν περισσότερη οικολογική συνείδηση.

Η επιστήμη των πολιτών, διέπεται από μερικές βασικές αρχές όπως συνεργασία, σεβασμός, συμμετοχικότητα, διαφάνεια, κλπ ενώ έχει ως βασικό σκοπό να συνδέει άτομα από διαφορετικούς χώρους και πεδία για την επίτευξη κοινών στόχων και την υποστήριξη συλλογικών προσπαθειών για την αντιμετώπιση προκλήσεων. Σε γενικές γραμμές, τα μέλη απολαμβάνουν ευρύτητα διασυνδέσεων, επικοινωνία, επαγγελματική ανάπτυξη, καλλιέργεια ηγετικών ικανοτήτων, διαφάνεια και εκπτώσεις σε πλειάδα εκδηλώσεων. Τα ενεργά μέλη, έχουν την δυνατότητα να θέσουν υποψηφιότητα και στο διοικητικό μέρος. Η συμμετοχή είναι εφικτή και προσιτή στον καθένα και όλοι οι συμμετέχοντες χρησιμοποιούν τα ίδια πρωτόκολλα ώστε να διασφαλίζονται οι δυνατότητες επεξεργασίας και συνδυασμών των δεδομένων, τα οποία με τη σειρά τους βοηθούν τους επιστήμονες να εξάγουν πραγματικά συμπεράσματα. Στα δεδομένα που προκύπτουν από τη συνεργασία επιστημόνων και εθελοντών, έχουν πρόσβαση και το ευρύ κοινό και η επιστημονική κοινότητα⁴¹.

Σύμφωνα με αυτούς που την υποστηρίζουν, η επιστήμη των πολιτών, μπορεί να συμβάλλει σε μελέτες και έρευνες μεγάλης κλίμακας, κάτι που στο παρελθόν ήταν χρονοβόρο και κοστοβόρο. Ταυτόχρονα ενθαρρύνει τα άτομα στην ενεργή συμμετοχή των όσων συμβαίνουν γύρω τους. Εκτιμάται ότι η επιστήμη των πολιτών θα αποκτήσει σταδιακά σημαντικό ρόλο στη λήψη στρατηγικών αποφάσεων και στη διαμόρφωση πολιτικών.

⁴¹ <https://scistarter.org/citizen-science> (accessed May 21,2021)

Τέλος, μπορεί να έχει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο, μέσω κατάλληλων δράσεων, στην αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης καθώς και πολλών σοβαρών ζητημάτων της αστικοποίησης, συμβάλλοντας ενεργά στη βιώσιμη ανάπτυξη.

Μια κριτική ματιά στις μέχρι τώρα θεματικές δράσεις της "επιστήμης των πολιτών" θα μπορούσε να ειπωθεί από τη σκοπιά της θεωρία του πανοπτικού και του ολοένα μεγαλύτερου ελέγχου της καθημερινής ζωής μέσω συστημάτων εξ'αποστάσεως παρακολούθησης της καθημερινής συμπεριφοράς των ανθρώπων και αναλύσεων συμπεριφοράς (behavior analysis).

2.6.Αναγκαιότητα της Αειφορίας

Είναι γενικά παραδεκτό ότι ο φυσικός ιστός από τον οποίο εξαρτάται η κοινωνία και το οικοσύστημα του πλανήτη διαβρώνεται όλο και περισσότερο και από την έκταση της αστικοποίησης και τις επιπτώσεις αυτής. Οι συνέπειες περιλαμβάνουν αυξανόμενη απώλεια και αποτυχία των υπηρεσιών του οικοσυστήματος, μακροπρόθεσμο αλλά και βραχυπρόθεσμο κόστος για την κοινωνία, κόστος στην αντιμετώπιση των φυσικών αλλαγών και καταστροφών, συνεχής απώλεια γενετικού υλικού και βιοποικιλότητας του οικοσυστήματος, κλπ.

Ο άνθρωπος κατόρθωσε να αποκρυπτογραφήσει τους νόμους που διέπουν τη φύση και να την θέσει στην υπηρεσία του σε μεγάλο βαθμό. Ωστόσο, στην προσπάθειά του να την αξιοποιήσει, ξεπέρασε το μέτρο, έγινε άπληστος και στυγνός εκμεταλλευτής του φυσικού περιβάλλοντος. Συχνά δεν συνειδητοποιείται επαρκώς ότι η καταστροφή της φύσης έχει άμεσες και όχι μακροπρόθεσμες επιπτώσεις. Οι καλλιέργειες δεν αποδίδουν, τα δάση αποψιλώνονται και καταστρέφεται ο αλιευτικός πλούτος των θαλασσών, των ποταμών και των λιμνών⁴².

Το καθαρό περιβάλλον είναι απαραίτητο για την υγεία και την ευημερία του ανθρώπου. Ταυτόχρονα, το τοπικό περιβάλλον μπορεί να αποτελεί πηγή παραγόντων καταπόνησης όπως η ατμοσφαιρική ρύπανση, ο θόρυβος, οι επικίνδυνες χημικές ουσίες, οι οποίοι έχουν

⁴² https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-9-2019-003566_EL.html (accessed May 25,2021)

αρνητικό αντίκτυπο στην υγεία. Η υγεία του πληθυσμού της ΕΕ επηρεάζεται επίσης αρνητικά από την κλιματική αλλαγή, καθώς εμφανίζονται τακτικά κύματα καύσωνα, πλημμύρες και αλλαγές στη κατανομή των νοσημάτων που μεταδίδονται με διαβιβαστές. Σε ευρύτερο επίπεδο, η κλιματική αλλαγή, η απώλεια της βιοποικιλότητας και η υποβάθμιση του εδάφους μπορούν επίσης να επηρεάσουν την ευημερία του ανθρώπου, επειδή απειλούνται οι υπηρεσίες των οικοσυστημάτων, (πρόσβαση σε γλυκά ύδατα, παραγωγή τροφίμων, κλπ). Τα φυσικά περιβάλλοντα καλής ποιότητας καλύπτουν βασικές ανάγκες, όπως ο καθαρός αέρας και τα καθαρά ύδατα, η γόνιμη γη για την παραγωγή τροφίμων, καθώς και η ενέργεια και οι εισροές πρώτων υλών για την παραγωγή. Οι πράσινες υποδομές συμβάλλουν επίσης στη ρύθμιση του κλίματος και στην πρόληψη των πλημμυρών. Η πρόσβαση σε χώρους πρασίνου και υδάτινου στοιχείου παρέχει επίσης σημαντικές δυνατότητες αναψυχής και συμβάλλει στην ευημερία και την κοινωνικοποίηση. Παράλληλα, το περιβάλλον αποτελεί σημαντική οδό μέσω της οποίας ο άνθρωπος εκτίθεται σε ατμοσφαιρική ρύπανση, θόρυβο και επικίνδυνες χημικές ουσίες. Στην έκθεσή του σχετικά με την πρόληψη των ασθενειών χάρη στο υγιές περιβάλλον, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) εκτιμά ότι οι περιβαλλοντικοί παράγοντες καταπόνησης ευθύνονται για το 12-18 % του συνολικού αριθμού των θανάτων στις 53 χώρες της ευρωπαϊκής περιφέρειας. Η βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος σε βασικούς τομείς, (αέρας, ύδατα, θόρυβος) μπορεί να λειτουργήσει προληπτικά έναντι των ασθενειών και να ενισχύσει την ανθρώπινη υγεία. Η ατμοσφαιρική ρύπανση αποτελεί τον μεγαλύτερο περιβαλλοντικό κίνδυνο για την υγεία στην Ευρώπη και συνδέεται με τα καρδιακά νοσήματα, τα εγκεφαλικά επεισόδια, τις πνευμονοπάθειες και τον καρκίνο των πνευμόνων. Εκτιμάται ότι η έκθεση στην ατμοσφαιρική ρύπανση έχει ως αποτέλεσμα περισσότερους από 400.000 πρόωρους θανάτους στην ΕΕ ετησίως. Η έκθεση στον θόρυβο από πηγές του τομέα των μεταφορών και από τη βιομηχανία μπορεί να οδηγήσει σε ενοχλήσεις, διαταραχές του ύπνου και συναφείς αυξήσεις του κινδύνου εμφάνισης υπέρτασης και καρδιαγγειακών νοσημάτων. Η έκθεση σε επικίνδυνες χημικές ουσίες αποτελεί επίσης βασική ανησυχία. Οι άνθρωποι ενδέχεται να εκτίθενται σε ευρύ φάσμα χημικών ουσιών στην καθημερινή τους ζωή, μέσω της ρύπανσης του ατμοσφαιρικού αέρα και των υδάτων, καθώς επίσης μέσω των καταναλωτικών προϊόντων και της διατροφής. Λόγω των ιδιοτήτων τους, ορισμένες επικίνδυνες χημικές ουσίες

είναι ανθεκτικές στο περιβάλλον και βιοσυσσωρεύονται στην τροφική αλυσίδα. Αυτό σημαίνει ότι θα μεσολαβήσει σημαντικό χρονικό διάστημα έως ότου οι μειώσεις των εκπομπών μεταφραστούν σε περιορισμό της έκθεσης. Επιπλέον, λόγω του όγκου και του εύρους των χημικών ουσιών που χρησιμοποιούνται σήμερα, καθώς και λόγω της συνεχούς ανάπτυξης της χημικής παραγωγής, αναμένεται ότι η έκθεση του ανθρώπου και του περιβάλλοντος σε χημικές ουσίες θα εξακολουθήσει να αυξάνεται. Η κατάσταση αυτή εγείρει ανησυχίες σχετικά με τις επιπτώσεις που έχει στην υγεία η έκθεση σε μείγματα χημικών ουσιών καθ' όλη τη διάρκεια ζωής του ανθρώπου, ιδίως στα ευάλωτα στάδια του ανθρώπινου βίου, όπως η πρώιμη παιδική ηλικία, η εγκυμοσύνη και η τρίτη ηλικία. Οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής συνιστούν επίσης άμεσες απειλές για την υγεία, για παράδειγμα με τα κύματα καύσωνα και τις μεταβολές στα πρότυπα εμφάνισης λοιμωδών νόσων και αλλεργιογόνων. Γενικά, η ποιότητα των υδάτων κολύμβησης είναι υψηλή σε ολόκληρη την ΕΕ, καθώς παρουσιάζει συνεχή βελτίωση με την πάροδο του χρόνου χάρη στην υλοποίηση επενδύσεων στο αποχετευτικό σύστημα, τη βελτίωση της επεξεργασίας λυμάτων και τη μείωση της ρύπανσης από τις γεωργικές εκμεταλλεύσεις. Συγκεντρώνονται όλο και περισσότερα αποδεικτικά στοιχεία από τα οποία προκύπτει ότι οι περιβαλλοντικοί κίνδυνοι δεν κατανέμονται ομοιογενώς στην κοινωνία, αντιθέτως επηρεάζουν δυσανάλογα τις κοινωνικά μειονεκτούσες και ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού. Η κοινωνικοοικονομική κατάσταση ενός ατόμου επηρεάζει την έκθεσή του σε περιβαλλοντικούς παράγοντες καταπόνησης, δεδομένου ότι οι φτωχότεροι άνθρωποι είναι πιθανότερο να ζουν σε υποβαθμισμένα περιβάλλοντα. Τα κοινωνικά μειονεκτούντα άτομα ενδέχεται να είναι περισσότερο ευαίσθητα στις επιπτώσεις των περιβαλλοντικών παραγόντων καταπόνησης λόγω προβλημάτων υγείας που προϋπάρχουν, κακής διατροφικής κατάστασης και συγκεκριμένων συμπεριφορών, όπως το κάπνισμα ή η καθιστική ζωή. Ενδέχεται επίσης να αντιμετωπίζουν περιορισμούς όσον αφορά την προσαρμογή τους σε περιβαλλοντικούς κινδύνους και την αποφυγή των κινδύνων αυτών⁴³.

Ταυτόχρονα, με την διαρκή έκταση και επέκταση της αστικοποίησης και το έλλειμμα σε πράσινους χώρους στις μεγαλουπόλεις, ο σύγχρονος άνθρωπος αρχίζει να διαχωρίζεται από τη φύση και αρκετά συχνά πλέον παύει να αναγνωρίζει την αξία της. Οι συνέπειες αυτού είναι

⁴³ <https://www.eea.europa.eu/el/themes/human/intro> (accessed May 26,2021)

πολλές και σε διάφορα επίπεδα της σωματικής και ψυχολογικής υγείας των κατοίκων των αστικών κέντρων. Χαρακτηριστικό είναι, ότι το έλλειμμα αυτό εκδηλώνεται ήδη στα παιδιά και είναι γνωστό ως διαταραχή ελλείμματος από τη φύση⁴⁴ (Nature Deficit Disorder, NDD).

Η έλλειψη πράσινων χώρων στις αστικές περιοχές, αποτελεί σοβαρό πρόβλημα για την ποιότητα ζωής των πολιτών και τις επιπτώσεις αυτών σε ποικίλους τομείς καθώς και για το ίδιο το αστικό περιβάλλον. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (ΠΟΥ), η ελάχιστη αναλογία πράσινου στις πόλεις δεν πρέπει να είναι κάτω από 9 τ.μ. ανά κάτοικο⁴⁵. Στην Αθήνα, ο δείκτης αυτός ανέρχεται σε 0,96 τ.μ. πράσινου ανά κάτοικο (OECD, 2014) ενώ στη Θεσσαλονίκη σε 2,14 τ.μ. πράσινου ανά κάτοικο (Γκανάτσας, Τιτσώνη, Ζάγκας, & Τσακαλίδης, 2002). Μάλιστα, αρκετοί δημόσιοι ή αδόμητοι χώροι, βρίσκονται μόνιμα σε κίνδυνο καθώς εντάσσονται σε σχέδια αξιοποίησης από φορείς του δημόσιου ή ιδιωτικού φορέα.

Κατά συνέπεια, η περαιτέρω ενσωμάτωση διαφορετικών χώρων πρασίνου στο δομημένο αστικό περιβάλλον καθίσταται, σήμερα, αναγκαία προτεραιότητα.

Οι ισχύοντες κανονισμοί της ΕΕ συμβάλλουν στη διασφάλιση της ελαχιστοποίησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και της ανάπτυξης των υποδομών και του χωροταξικού σχεδιασμού σε επίπεδο ΕΕ, αλλά αυτό έχει αποδειχθεί ανεπαρκές για να σταματήσει η απώλεια βιοποικιλότητας και να αποφευχθεί η υποβάθμιση και ο κατακερματισμός των οικοσυστημάτων.

Για να είναι επιτυχής, η νέα δόμηση πρασίνου, πρέπει να εισαχθούν πράσινες υποδομές σε πολιτικό και εθνικό επίπεδο ΕΕ και σε πολλούς τομείς. Αυτό όμως δεν μπορεί να γίνει χωρίς σαφείς στόχους σε επίπεδο ΕΕ και κρατών μελών. Η έννοια της πράσινης υποδομής δεν μπορεί να αναπτυχθεί από μόνη της. Μια σαφής στρατηγική απαιτείται σε επίπεδο ΕΕ, αλλά και παγκοσμίως, με τη θέσπιση κανονισμών και τον προσδιορισμό προτεραιοτήτων που να

⁴⁴ Kuo, FE; Taylor, AF (September 2004). A potential natural treatment for attention-deficit/hyperactivity disorder: evidence from a national study". *American Journal of Public Health*. 94 (9):15806. doi:10.2105/ajph.94.9.1580.PMC1448497.PMID15333318

Ως όρος αποδίδεται στον Richard Luv (2008) και μέχρι τώρα δεν είναι ενσωματωμένος στα ιατρικά εγχειρίδια. Ωστόσο συζητιέται πολύ και αρχίζει να κερδίζει έδαφος για να αιτιολογήσει μια σειρά συμπεριφορών που αρχίζουν να γίνονται συνήθεις σε παιδιά 8-18 ετών τα οποία περνούν σημαντικό χρόνο μπροστά από ηλεκτρονικές συσκευές. Έχει συσχετιστεί με τις μαθησιακές δυσκολίες, την διάσπαση προσοχής, κλπ (<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/j.1744-6155.2009.00180.x>)

⁴⁵ World Health Organization . *Health Indicators of Sustainable Cities in the Context of the Rio+20 UN Conference on Sustainable Development*. WHO; Geneva, Switzerland: 2012.

ενισχύουν την κοινωνική ευθύνη και ευαισθητοποίηση. Οι πόροι είναι περιορισμένοι και υπάρχει ένα ευρύ φάσμα πιθανών προσεγγίσεων, στόχων και μέσων που θα μπορούσαν να εφαρμοστούν.

Η έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη αποτελεί κορυφαία προτεραιότητα για την ΕΕ στην Ατζέντα 2030 των Ηνωμένων Εθνών για τη βιώσιμη ανάπτυξη από κοινού με τα κράτη-μέλη της. Στόχος της είναι, να καλύπτονται οι ανάγκες των σημερινών γενεών χωρίς όμως να τίθεται σε κίνδυνο η δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να καλύπτουν τις δικές τους ανάγκες. Η βιώσιμη ανάπτυξη συνιστά μια ολοκληρωμένη προσέγγιση που περιλαμβάνει οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές πτυχές οι οποίες αλληλοενισχύονται.

Η Ατζέντα 2030 των Ηνωμένων Εθνών, η οποία εγκρίθηκε από τους παγκόσμιους ηγέτες το 2015, αποτελεί το νέο Παγκόσμιο Πλαίσιο για τη βιώσιμη ανάπτυξη και θέτει 17 Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ). Σκοπός της είναι η εξάλειψη της φτώχειας και η επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης σε παγκόσμια κλίμακα έως το 2030, χωρίς κανένας να μένει στο περιθώριο. Οι ΣΒΑ αποτελούν συγκερασμό των τριών διαστάσεων της βιώσιμης ανάπτυξης: της οικονομικής, της κοινωνικής και της περιβαλλοντικής διάστασης. Πρόκειται για συγκεκριμένους στόχους με ορίζοντα τα επόμενα 15 χρόνια, οι οποίοι μεταξύ άλλων εστιάζουν στα εξής:

- Ανθρώπινη αξιοπρέπεια
- Περιφερειακή και παγκόσμια σταθερότητα
- Διασφάλιση της «υγείας» του πλανήτη
- Δίκαιες και ανθεκτικές κοινωνίες
- Ευημερούσες οικονομίες

Οι στόχοι αυτοί προωθούν τη σύγκλιση των χωρών της ΕΕ, τόσο σε κοινωνικό επίπεδο όσο και σε σχέση με τον υπόλοιπο κόσμο. Η ΕΕ διαθέτει στέρεες βάσεις όσον αφορά τη βιώσιμη ανάπτυξη και έχει επίσης δεσμευτεί πλήρως να πρωτοστατήσει, μαζί με τα κράτη μέλη της, στην υλοποίηση της Ατζέντας 2030 των Ηνωμένων Εθνών. Οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης λαμβάνονται υπόψη και στις 10 προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Τον Νοέμβριο του

2016, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε τη στρατηγική της προσέγγιση για την υλοποίηση της Ατζέντας 2030, καθώς και για τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης.

Καίριες δράσεις για την υλοποίηση της Ατζέντας 2030, είναι:

- Η συμπερίληψη των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης σε όλες τις πολιτικές και πρωτοβουλίες της ΕΕ, ώστε η βιώσιμη ανάπτυξη να αποτελεί θεμελιώδη κατευθυντήρια αρχή σε όλες τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής
- Η τακτική υποβολή εκθέσεων σχετικά με την πρόοδο της ΕΕ ξεκινώντας από το 2017
- Η προώθηση της υλοποίησης της Ατζέντας 2030 από κοινού με τις κυβερνήσεις των κρατών μελών της ΕΕ, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, άλλα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα, διεθνείς οργανισμούς, οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, πολίτες και άλλα ενδιαφερόμενα μέρη
- Η δημιουργία μιας πλατφόρμας υψηλού επιπέδου με τη συμμετοχή πολυάριθμων ενδιαφερόμενων μερών, η οποία θα προωθεί την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών σε όλους τους τομείς σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο
- Η διαμόρφωση ενός μακροπρόθεσμου οράματος με ορίζοντα πέρα από το 2020

Προκειμένου να προωθηθεί η αειφόρος ανάπτυξη σε όλο τον κόσμο, η ΕΕ θα συνεχίσει να συνεργάζεται με τους εξωτερικούς της εταίρους, χρησιμοποιώντας όλα τα εργαλεία που είναι διαθέσιμα στο πλαίσιο των εξωτερικών πολιτικών της, και να στηρίζει, ιδίως, τις προσπάθειες των αναπτυσσόμενων χωρών.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ορίζει την πράσινη υποδομή ως «...ένα στρατηγικά σχεδιασμένο δίκτυο φυσικών και ημιφυσικών περιοχών με άλλα περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά σχεδιασμένα με τέτοιο τρόπο που να κατάφερον να προσφέρουν ένα ευρύ φάσμα υπηρεσιών οικοσυστήματος όπως καθαρισμός νερού, ποιότητα αέρα, χώρος αναψυχής και μετριασμός της κλιματικής αλλαγής...» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2015). Αυτό είναι πολύ παρόμοιο με τον ευρέως αποδεκτό ορισμό που πρότειναν οι Benedict και McMahon, 2006⁴⁶, που δηλώνουν ότι η πράσινη υποδομή είναι «...ένα διασυνδεδεμένο δίκτυο φυσικών περιοχών και άλλων

⁴⁶ Mark A. Benedict, Edward T. McMahon, (2012), Green Infrastructure, Island Press

ανοιχτών χώρων που διατηρεί τις φυσικές αξίες και λειτουργίες του οικοσυστήματος, διατηρεί καθαρό αέρα και νερό και παρέχει ένα ευρύ φάσμα οφελών για τους ανθρώπους και την άγρια ζωή...». Ως συνέπεια των ορισμών, η πράσινη υποδομή, σαν τρόπος ενίσχυσης και ανάπτυξης του αστικού πράσινου χώρου, έχει προταθεί ως πανάκεια για τις πολλές προκλήσεις αειφορίας που αντιμετωπίζουν οι σημερινές πόλεις. Βασίζεται στην αρχή ότι «...η προστασία και η βελτίωση της φύσης και των φυσικών διαδικασιών ενσωματώνονται συνειδητά στον χωροταξικό σχεδιασμό και την εδαφική ανάπτυξη».

Συνεπώς, η Πράσινη Στρατηγική Υποδομών ορίζει το Green Infrastructure (GI) ως «...ένα στρατηγικά σχεδιασμένο δίκτυο φυσικών και ημιφυσικών περιοχών με άλλα περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά σχεδιασμένα και κατάφεραν να προσφέρουν ένα ευρύ φάσμα υπηρεσιών οικοσυστήματος...»⁴⁷ τόσο σε αγροτικές όσο και σε αστικές περιοχές.

Η πράσινη υποδομή έχει λάβει αυξανόμενη προσοχή τα τελευταία χρόνια και το 2016 αναγνωρίστηκε ως βασικό θέμα στην αστική Ατζέντα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Γίνεται ολοένα και πιο εμφανές ότι η ανάπτυξη ενός πολυλειτουργικού, πράσινου δικτύου υποδομών οδηγεί σε καλύτερη οικονομική, περιβαλλοντική και κοινωνική υγεία. Ως εκ τούτου, η ΕΕ αναγνωρίζει τη σημασία ύπαρξης μιας «διασυνδεδεμένης και αλληλεξαρτώμενης» προσέγγισης της πράσινης υποδομής με την πόλη, ενώ παρέχει ένα πλαίσιο με κατευθυντήριες γραμμές για εκείνες τις πόλεις που θα αναπτύξουν τις δικές τους στρατηγικές πράσινης υποδομής.

Παρά τα πλεονεκτήματά της καθώς και την πρόσφατη αύξηση της δημοτικότητάς της, δεν υπάρχει καθολικά εφαρμόσιμη στρατηγική για την ανάπτυξη πράσινων υποδομών. Επιπλέον, αν και αναγνωρίζονται τα οφέλη της πράσινης υποδομής, ταυτόχρονα υπάρχει έλλειψη γνώσης και κατανόησης μεταξύ των υπευθύνων χάραξης πολιτικής καθώς και των πολιτών. Για το σκοπό αυτό, η ανάπτυξη μιας κατάλληλης στρατηγικής για την πράσινη υποδομή σε μια πόλη, θα μπορούσε να βοηθηθεί μέσω της εφαρμογής της έννοιας «όραμα»⁴⁸. Ως όραμα αναφέρεται μια επιθυμητή κατάσταση στο μέλλον που έχει αποδειχθεί ότι είναι ένα ισχυρό εργαλείο, με πλάνο και σχεδιασμό, ικανό να επηρεάσει τις συζητήσεις των κοινωνιών για τη

⁴⁷ https://ec.europa.eu/environment/nature/ecosystems/index_en.htm

⁴⁸ <https://www.euractiv.com/section/energy-environment/opinion/a-green-vision-for-a-sustainable-urban-future/>

βιώσιμη ανάπτυξη και, ως εκ τούτου, να δώσει ένα κίνητρο για κατευθυντήρια αλλαγή. Επιπλέον, τα οράματα μπορούν να παρέχουν κατεύθυνση για τους πολεοδόμους και τους υπεύθυνους λήψης αποφάσεων ώστε να διασφαλίσουν τη βιώσιμη ανάπτυξη των αστικών περιοχών.

Στην έκθεση που πραγματοποιήθηκε το 2011, «Cities of Tomorrow – Challenges, Visions, Ways Forward»⁴⁹, η ΕΕ δήλωνε ότι, αν και «μπορεί να υπάρχουν πολλά οράματα με τους Ευρωπαίους», υπάρχει μια γενική ανάγκη δημιουργίας κοινών οραμάτων. Αυτή η έννοια της ΕΕ θεωρεί τον εαυτό της ως κρίσιμο μοχλό, που επιτρέπει στις πόλεις να αναπτύξουν τα δικά τους οράματα ως μέρος μιας πανευρωπαϊκής συντονισμένης δράσης που ενσωματώνεται περαιτέρω με την ακόλουθη πρόταση, που ελήφθη από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2013: «Εάν δεν υπάρχει δράση σε επίπεδο ΕΕ, θα υπάρξουν μόνο λίγες ανεξάρτητες πρωτοβουλίες που δεν παρέχουν το πλήρες δυναμικό τους για την αποκατάσταση του φυσικού κεφαλαίου και τη μείωση του κόστους των βαρέων υποδομών».

Η πράσινη υποδομή είναι ένα αποτελεσματικό και οικονομικά αποδοτικό εργαλείο για την απορρόφηση και απομόνωση του ατμοσφαιρικού διοξειδίου του άνθρακα (CO₂), ενώ μπορεί να μειώσει τη χρήση ενέργειας μέσω της παθητικής θέρμανσης και ψύξης. Φιλτράρει τους ρύπους αέρα και νερού. Μειώνει τη αύξηση της ηλιακής θερμότητας. Μειώνει το δημόσιο κόστος διαχείρισης των υδάτων και σταθεροποιεί το έδαφος για την πρόληψη ή μείωση της διάβρωσης. Η πράσινη υποδομή είναι ζωτικής σημασίας για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής, τη δημιουργία υγιών δομημένων περιβαλλόντων και βελτίωση της ποιότητας ζωής⁵⁰.

Ταυτόχρονα, βοηθά στη διασφάλιση της βιώσιμης παροχής αγαθών και υπηρεσιών του οικοσυστήματος ενώ αυξάνει την εύρυθμη λειτουργία και ανθεκτικότητά του και παράλληλα συμβάλλει στον μετριασμό και την προσαρμογή της κλιματικής αλλαγής καθώς και στην ελαχιστοποίηση των κινδύνων από φυσικές καταστροφές. Αναμορφώνει την αισθητική του τοπίου, τη διατήρηση αρχαιολογικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, παρέχει ανοιχτούς προσβάσιμους χώρους για περιβαλλοντική εκπαίδευση και πολιτιστικές και κοινωνικές

⁴⁹ https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/citiesoftomorrow/citiesoftomorrow_final.pdf

⁵⁰ https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/reports/2011/cities-of-tomorrow-challenges-visions-ways-forward

δραστηριότητες, βελτιώνοντας έτσι την ενίσχυση του αισθήματος της κοινότητας. Επιπλέον, συμβάλλει στην ανάπτυξη μιας πιο βιώσιμης οικονομίας επενδύοντας σε προσεγγίσεις με βάση το οικοσύστημα και προσφέροντας πολλαπλά οικονομικά και κοινωνικά οφέλη. Μαζί με τις πράσινες τεχνολογίες μετριαζονται οι φυσικές καταστροφές, η εξάπλωση ασθενειών ενώ αυξάνεται η ποιότητα ζωής.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ξεκίνησε επίσημα τη νέα της πρωτοβουλία τη Συμφωνία για την πράσινη πόλη. Οι δήμαρχοι στην Ευρωπαϊκή Ένωση καλούνται να συμμετάσχουν και να δεσμευτούν με υψηλότερες φιλοδοξίες να κάνουν τις πόλεις τους καθαρότερες, υγιέστερες και πιο αποδοτικές στο θέμα της χρήσης πόρων, έως το 2030. Το Green City Accord⁵¹, είναι μια νέα περιβαλλοντική πρωτοβουλία για τη βελτίωση της ποιότητας του αέρα και του νερού, τη διατήρηση και την ενίσχυση της φύσης και της βιοποικιλότητας, την προώθηση της κυκλικής οικονομίας και τη μείωση του θορύβου στις πόλεις, το οποίο ξεκίνησε στις 22 Οκτωβρίου 2020. Εκτός από τη δέσμευση για υψηλότερες φιλοδοξίες, η ενίσχυση της τοπικής δράσης μέσω της Συμφωνίας Green City θα συμβάλλει επίσης στην επιτάχυνση της εφαρμογής της περιβαλλοντικής νομοθεσίας της ΕΕ και θα υποστηρίξει την επίτευξη των περιβαλλοντικών φιλοδοξιών της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα υποστηρίξει τις πόλεις παρέχοντας ευκαιρίες δικτύωσης και χρηματοδότησης και διευκολύνοντας τη στενότερη επικοινωνία μεταξύ της ΕΕ και των τοπικών φορέων χάραξης πολιτικής.

Η Joanna Drake, Αναπληρώτρια Γενική Διευθύντρια, στην Γενική Διεύθυνση Περιβάλλοντος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αναφέρει ότι «...οι τοπικές κυβερνήσεις είναι ουσιαστικοί εταίροι στην επίτευξη της βιώσιμης αστικής ανάπτυξης και βασικοί παράγοντες στην αντιμετώπιση της ρύπανσης, στη διαχείριση των αποβλήτων με βιώσιμο τρόπο και στην υποστήριξη της μετάβασης σε μια κυκλική οικονομία...».

Από την τοπική προοπτική, ο Ισπανός πολιτικός Juan Espadas Cejas⁵², δήμαρχος της Σεβίλλης από το 2015, παρατηρεί ότι «...οι τοπικές κυβερνήσεις πρέπει να διαχειρίζονται περισσότερους πόρους, πρέπει να το κάνουμε αυτό με πιο άμεσο, αποτελεσματικό και ευέλικτο τρόπο. Πρέπει να λάβουμε τις δικές μας αποφάσεις, μαζί με τις κυβερνήσεις μας και την Ευρωπαϊκή Ένωση.

⁵¹ https://ec.europa.eu/environment/topics/urban-environment/green-city-accord_en (accessed May 26,2021)

⁵² https://es.wikipedia.org/wiki/Juan_Espadas (accessed May 28,2021)

Γι' αυτό η Πράσινη Πόλη είναι μια σημαντική ευκαιρία για μια πιο ολοκληρωμένη προσέγγιση. Μπορούμε να οικοδομήσουμε ισχυρότερες συνέργειες μεταξύ διαφορετικών περιοχών...».

Ομοίως, ο Ιταλός πολιτικός Dario Nardella⁵³, δήμαρχος της Φλωρεντίας από το 2014, υποστηρίζει ότι «...η νομοθεσία της ΕΕ θέτει υψηλά πρότυπα για την προστασία του περιβάλλοντος – δικαίως...», και καλεί για συλλογική δράση, λέγοντας «...ως ηγέτες της πόλης μπορούμε να κάνουμε πολλά τοπικά για να επιδιώξουμε φιλόδοξες πράσινες πολιτικές. Η ΕΕ δεν μπορεί να επιτύχει τους φιλόδοξους στόχους της χωρίς δήμαρχους και πόλεις...».

Η γαλλίδα πολιτικός Audrey Linkenheld⁵⁴, αντιπρόεδρος και αντιδήμαρχος της Λιλ Γαλλίας, δηλώνει «...αυτή η πρωτοβουλία θα συγκεντρώσει, περισσότερο από ποτέ, δήμαρχους και ηγέτες των τοπικών κυβερνήσεων σε όλη την Ευρώπη, όχι μόνο γύρω από ένα κοινό όραμα για το αστικό μέλλον έως το 2030, αλλά και γύρω από κοινά μέσα δράσης...».

Ο Filipe Araujo⁵⁵, αντιδήμαρχος και υπεύθυνος για το περιβάλλον και την καινοτομία του Πόρτο της Πορτογαλίας, χαιρέτισε την εστίαση της πρωτοβουλίας στους πολίτες και την ποιότητα ζωής, λέγοντας «...η Πράσινη Πόλη της Συμφωνίας είναι μια πολύ σημαντική πρωτοβουλία, δεδομένου ότι επικεντρώνεται στην ποιότητα ζωής. Πιστεύω ότι η ποιότητα ζωής θα είναι το μεγαλύτερο πλεονέκτημα που θα έχουμε στην Ευρώπη προκειμένου να είμαστε πολύ ανταγωνιστικοί σε έναν παγκόσμιο κόσμο...».

Ο γερμανός πολιτικός Martin Horn⁵⁶, δήμαρχος του Freiburg της Γερμανίας από το 2018, τονίζει ότι «...η Συμφωνία συγκεντρώνει δήμαρχους σε όλη την Ευρώπη γύρω από ένα κοινό όραμα για καθαρότερες, πιο πράσινες και υγιέστερες πόλεις. Παρέχει την ευκαιρία να μοιραστούν ιδέες και να μάθουν ο ένας από τον άλλο (...). Χαιρετίζω θερμά αυτήν τη νέα, σημαντική πρωτοβουλία. Ελπίζω ότι πολλές πόλεις θα ενταχθούν και θα καταστήσουν τη Συμφωνία της Πράσινης Πόλης κινητήρια δύναμη για πιο πράσινες πόλεις - και επομένως για μια πιο πράσινη Ευρώπη γενικότερα...».

⁵³ https://en.wikipedia.org/wiki/Dario_Nardella (accessed June 1, 2021)

⁵⁴ https://fr.wikipedia.org/wiki/Audrey_Linkenheld (accessed June 2, 2021)

⁵⁵ https://ec.europa.eu/environment/archives/greenweek2018/eugreenweek.eu/speakers_filipe-araujo.html (accessed June 2, 2021)

⁵⁶ [https://en.wikipedia.org/wiki/Martin_Horn_\(politician\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Martin_Horn_(politician)) (accessed June 2, 2021)

Το Green City Accord⁵⁷, ως το κίνημα των ευρωπαϊκών πόλεων που έχουν δεσμευτεί για την προστασία του περιβάλλοντος, κατά την υπογραφή της Συμφωνίας για την Πράσινη Πόλη, οι ηγέτες των πόλεων συμφωνούν να αναλάβουν περαιτέρω ενέργειες για να κάνουν τις πόλεις τους πιο πράσινες και πιο καθαρές. Κατά την ένταξή τους στη Συμφωνία, οι δήμαρχοι συμφωνούν να αναλάβουν περαιτέρω δράση για την επίτευξη των στόχων έως το 2030. Οι στόχοι αυτοί είναι: Σημαντική βελτίωση της ποιότητας του αέρα στις πόλεις, πλησιάζοντας πιο κοντά στον σεβασμό των Οδηγιών για την ποιότητα του αέρα του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας. Σημαντική πρόοδος στη βελτίωση της ποιότητας των υδάτινων σωμάτων και της αποτελεσματικότητας της χρήσης νερού. Σημαντική πρόοδος στη διατήρηση και ενίσχυση της αστικής βιοποικιλότητας, μεταξύ άλλων μέσω της αύξησης της έκτασης και της ποιότητας των πράσινων περιοχών στις πόλεις, και με την αναστολή της απώλειας και της αποκατάστασης των αστικών οικοσυστημάτων. Πρόοδος ως προς την κυκλική οικονομία με την εξασφάλιση σημαντικής βελτίωσης στη διαχείριση των οικιακών αστικών αποβλήτων, σημαντική μείωση της παραγωγής αποβλήτων και της υγειονομικής ταφής και σημαντική αύξηση της επαναχρησιμοποίησης, επισκευής και ανακύκλωσης. Σημαντική μείωση της ηχορρύπανσης, πλησιάζοντας τα επίπεδα που προτείνει ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας

Οι πόλεις είναι καθοριστικές για τη βιώσιμη ανάπτυξη της Ευρώπης καθώς σήμερα, οι πόλεις σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση φιλοξενούν περίπου το 70% του πληθυσμού της ΕΕ και αντιμετωπίζουν πλήθος περιβαλλοντικών προκλήσεων που θέτουν σε κίνδυνο την υγεία και την ευημερία των πολιτών και των επισκεπτών τους. Η ατμοσφαιρική ρύπανση σε πολλές πόλεις εξακολουθεί να υπερβαίνει τα πρότυπα της ΕΕ. Ποτάμια, λίμνες και παράκτια νερά παραμένουν υπό σημαντική πίεση. Η ηχορύπανση αυξάνεται. Η αστική επέκταση επηρεάζει τη διαθεσιμότητα χώρων πρασίνου, ενώ η παραγωγή αποβλήτων έχει μεγάλο αντίκτυπο στο τοπικό περιβάλλον.

Ωστόσο η κατάσταση στην ΕΕ είναι σχετικά καλύτερη σε σχέση με την Κίνα για παράδειγμα, στο θέμα της πυκνοκατοίκησης των πόλεων. Υπάρχουν 23 πόλεις στην ΕΕ με πληθυσμό άνω του ενός εκατομμυρίου, οι οποίες αποτελούν το 3,1% των ευρωπαϊκών πόλεων και

⁵⁷ https://ec.europa.eu/environment/topics/urban-environment/green-city-accord_en#ecl-inpage-200 (accessed June 5, 2021)

συγκεντρώνουν το 12,3% του πληθυσμού της Ευρώπης⁵⁸. Στην Ευρώπη ζούν 34 άτομα ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο, έναντι 35 άτομα ανά τ.χλμ, στις ΗΠΑ και 148 άτομα ανά τ.χλμ, στην Κίνα⁵⁹.

Εκτιμάται ότι, η Συμφωνία της Πράσινης Πόλης θα ενισχύσει επίσης τη συνοχή και συμβατότητα με άλλες πρωτοβουλίες πόλεων της ΕΕ και θα υποστηρίξει την υλοποίηση της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας και των Στόχων Αειφόρου Ανάπτυξης του ΟΗΕ. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή καλεί επίσημα τους δήμαρχους στην Ευρωπαϊκή Ένωση να ενταχθούν στη Συμφωνία της Πράσινης Πόλης και να δεσμευτούν για υψηλότερες φιλοδοξίες να κάνουν τις πόλεις τους καθαρότερες, υγιέστερες και αποδοτικότερες από πλευράς πόρων έως το 2030. Η ενίσχυση της τοπικής δράσης θα βοηθήσει επίσης στην επιτάχυνση την εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας της ΕΕ και υποστήριξη στην επίτευξη των περιβαλλοντικών φιλοδοξιών της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας. Με τη σειρά της, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα υποστηρίξει τις πόλεις παρέχοντας ευκαιρίες δικτύωσης και χρηματοδότησης και διευκολύνοντας τη στενότερη επικοινωνία μεταξύ της ΕΕ και των τοπικών φορέων χάραξης πολιτικής⁶⁰.

Ο καθαρός αέρας και το νερό, τα χαμηλά επίπεδα θορύβου και η πρόσβαση στη φύση είναι απαραίτητα για τη σωματική και ψυχική ευεξία των ανθρώπων. Η κυκλική οικονομία θα βοηθήσει τις πόλεις να γίνουν πιο αποδοτικές στους πόρους μετατρέποντας τα απόβλητα σε πόρους.

Για πάνω από 15 χρόνια, το URBACT⁶¹ είναι το πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Εδαφικής Συνεργασίας που στοχεύει στην ενδυνάμωση της βιώσιμης ολοκληρωμένης αστικής ανάπτυξης στις πόλεις της Ευρώπης. Η αποστολή του είναι να ενεργοποιήσει τις πόλεις της Ευρώπης να συνεργαστούν και να αναπτύξουν ολοκληρωμένες λύσεις στις κοινές αστικές προκλήσεις, με τη βοήθεια της δικτύωσης, με την εκμάθηση από τις εμπειρίες των άλλων πόλεων, με την αναγνώριση και τον προσδιορισμό των καλών πρακτικών που θα βελτιώσουν τις αστικές πολιτικές. Ακολουθώντας την επιτυχία των προγραμμάτων URBACT I και II, το URBACT III

⁵⁸ https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/citiesoftomorrow/citiesoftomorrow_final.pdf (accessed June 9, 2021)

⁵⁹ <https://data.worldbank.org/indicator/EN.POP.DNST?locations=CN> (accessed June 10, 2021)

⁶⁰ <https://eurocities.eu/latest/the-green-city-accord-a-new-eu-initiative-for-greener-healthier-cities/> (accessed June 10, 2021)

⁶¹ <https://urbact.eu/urbact-in-greece-cyprus> (accessed June 12, 2021)

(2014-2020) έχει σχεδιαστεί για να συνεχίσει να προωθεί την ολοκληρωμένη βιώσιμη αστική ανάπτυξη και να συμβάλλει στην υλοποίηση της στρατηγικής «Ευρώπη 2020». Το πρόγραμμα URBACT III έχει οργανωθεί γύρω από τέσσερις κύριους στόχους:

A. Ανάπτυξη Ικανοτήτων: βελτιστοποίηση της ικανότητας των πόλεων να διαχειρίζονται αστικές πολιτικές και πρακτικές με ένα ολοκληρωμένο και συμμετοχικό τρόπο μέσω της αναγνώρισης των ισχυρών τους σημείων, της καταγραφής των αδυναμιών τους, της οργάνωσης για την αντιμετώπιση των προκλήσεων και του ολοκληρωμένου σχεδιασμού για την εξεύρεση βιώσιμων λύσεων που αφορούν στον αστικό και περιαστικό χώρο

B. Σχεδίαση Πολιτικών: βελτιστοποίηση της σχεδίασης βιώσιμων αστικών πολιτικών και πρακτικών στις πόλεις και ενίσχυση της διασύνδεσης αστικού και αγροτικού χώρου

Γ. Εφαρμογή πολιτικών: Βελτιστοποίηση της υλοποίησης των ολοκληρωμένων και βιώσιμων στρατηγικών και δράσεων στα αστικά κέντρα, στοχεύοντας στην υλοποίηση των στρατηγικών αυτών με μόχλευση πόρων

Δ. Κεφαλαιοποίηση και διάδοση γνώσης: Εξασφάλιση ότι οι επαγγελματίες και οι υπεύθυνοι σε όλα τα επίπεδα θα μπορούν να έχουν πρόσβαση στη γνώση και να μοιράζονται την τεχνογνωσία σε όλα τα θέματα της βιώσιμης αστικής ανάπτυξης, θα υιοθετούν καινοτόμες ιδέες και λύσεις με σκοπό τη βελτίωση των πολιτικών αστικής ανάπτυξης και την επιτυχή υλοποίησή τους

Για να μπορέσει να ικανοποιήσει αυτούς τους στόχους, το URBACT III θα αναπτύξει τρεις τύπους παρεμβάσεων: Διακρατικά Δίκτυα, Ανάπτυξη Δεξιοτήτων και Κεφαλαιοποίηση και διάδοση της γνώσης. Κάθε μια από αυτές τις παρεμβάσεις θα δομηθεί πάνω στα δυνατά σημεία που αναπτύχθηκαν στο URBACT II. Το URBACT χρησιμοποιεί πηγές και τεχνογνωσία για να ενδυναμώσει την ικανότητα των πόλεων να παραδώσουν μια ολοκληρωμένη αστική στρατηγική και ενέργειες πάνω στη θεματική ανάλογα με τις προκλήσεις. Στους κύριους συμμετέχοντες συμπεριλαμβάνονται επαγγελματίες, στελέχη δήμων, εκλεγμένοι εκπρόσωποι και ενδιαφερόμενοι από άλλους δημόσιους φορείς, από τον Δημόσιο και τον Ιδιωτικό τομέα και η κοινωνία των πολιτών.

Στο URBACT III⁶² συμμετέχει και ο Δήμος της Θεσσαλονίκης, με ένα εγκεκριμένο δίκτυο πόλεων «Arrival Cities», με επικεφαλής τον Δήμο Αμαδόρα της Πορτογαλίας και εταίρους από την Ιταλία, την Ισπανία, την Φινλανδία και τη Λετονία. Σκοπός του προγράμματος, είναι να σχεδιαστούν νέες πολιτικές, αστικά βιώσιμες, στις προσφυγικές και μεταναστευτικές ροές, με αποτέλεσμα να καλυφθούν βασικές ανάγκες, όπως η στέγαση, η σίτιση κλπ, και να ενσωματωθούν οι μετανάστες και οι πρόσφυγες σε μία ανοιχτή κοινωνία υποδοχής. Στο πλαίσιο του προγράμματος ο Δήμος Θεσσαλονίκης θα ενεργοποιήσει μια Τοπική Ομάδα Δράσης που θα αποτελείται από δημόσιους, ιδιωτικούς και μη κερδοσκοπικούς φορείς που ασχολούνται με τα ζητήματα των μεταναστών και των προσφύγων με σκοπό να σχεδιαστεί από κοινού ένα βιώσιμο τοπικό σχέδιο δράσης. Το πρόγραμμα αυτό θα υλοποιηθεί σε δύο φάσεις. Η πρώτη φάση περιλαμβάνει την συγκρότηση των Τοπικών Ομάδων Δράσης ενώ η δεύτερη φάση περιλαμβάνει την εκπόνηση και την πιλοτική εφαρμογή του Τοπικού Σχεδίου Δράσης. Το εν λόγω πρόγραμμα άρχισε την 02-09-2019 και τελική ημερομηνία λήξης του είναι 07-08-2022.

Με την έναρξη της μεταναστευτικής κρίσης το 2015, η ΕΕ ανέλαβε ταχεία και αποφασιστική δράση για την αντιμετώπιση των έκτακτων προκλήσεων μέσω κοινών ευρωπαϊκών λύσεων. Κατά την τελευταία τετραετία, έχουν πλέον τεθεί οι βάσεις για μια ισχυρή συλλογική μεταναστευτική πολιτική της ΕΕ και υπάρχουν νέα εργαλεία και διαδικασίες για αποτελεσματικό συντονισμό και συνεργασία. Ενώ η ΕΕ είναι καλύτερα εξοπλισμένη από ποτέ για να παρέχει επιχειρησιακή και χρηματοδοτική στήριξη στα κράτη μέλη που υφίστανται πίεση, απαιτούνται περισσότερες προσπάθειες για καταστεί η μεταναστευτική πολιτική της ΕΕ πραγματικά ανθεκτική στις μελλοντικές εξελίξεις, ώστε εάν είναι δυνατόν να ελαχιστοποιηθούν τα προβλήματα που συναντούν οι πρόσφυγες⁶³, διότι όσο αυτοί θέτονται σε κίνδυνο, τόσο και οι κοινότητες μπορεί να τεθούν υπό πίεση. Η μετανάστευση είναι ισχυρός μοχλός της αειφόρου ανάπτυξης καθώς αποφέρει σημαντικά οφέλη με τη μορφή δεξιοτήτων, ενίσχυσης του εργατικού δυναμικού, επενδύσεων και πολιτιστικής πολυμορφίας και

⁶² <https://urbact.eu/files/urbact-iii-programme-manual> (accessed June 15, 2021)

⁶³ Τσαβδάρου Χ., Γιαννοπούλου Χ., Λαφαζάνη Ο. Πετροπούλου, Κ. Ηλίας Πιστικός Η. (2020), Περπατώντας Μαζί – Συλλογή μικρών ιστοριών για το δικαίωμα των προσφύγων στην πόλη, στο <https://docplayer.gr/197635351-Perpatontas-mazi-perpatontas-mazi-1-haralampos-tsavdarogloy-hrysa-giannopoyloy-olga-lafazani-kristi-hrysanthi-petropoyloy-ilias-pistikos.html>

συμβάλλει στη βελτίωση της ζωής των κοινοτήτων στις χώρες καταγωγής τους μέσω της μεταφοράς δεξιοτήτων και οικονομικών πόρων. Τα οφέλη της μετανάστευσης δεν πρέπει να εξεταστούν μόνο από την προοπτική του τι μπορούν να φέρουν οι μετανάστες σε οποιαδήποτε δεδομένη περιοχή. Η σχέση μεταξύ της μετανάστευσης και της ανάπτυξης είναι πολύ πιο περίπλοκη: οι πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές διαδικασίες των δυνητικών χωρών προορισμού θα καθορίσουν επίσης πώς, πού και πότε συμβαίνει η μετανάστευση. Εάν η μετανάστευση δεν διέπεται επαρκώς από συλλογική μεταναστευτική πολιτική, μπορεί επίσης να επηρεάσει αρνητικά την ανάπτυξη.

Όπως περιγράφεται στο Παγκόσμιο Σύμφωνο για την Ασφαλή, Ομαλή και Νόμιμη Μετανάστευση GCM⁶⁴, «...η μετανάστευση είναι μια πολυδιάστατη πραγματικότητα που δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί από έναν μόνο κυβερνητικό τομέα πολιτικής...». Το Σύμφωνο αυτό, αποτελεί το πρώτο διεθνές και νομικά μη δεσμευτικό πλαίσιο συνεργασίας για τη μετανάστευση. Είναι το αποτέλεσμα μιας ευρείας διαδικασίας συζητήσεων και διαπραγματεύσεων μεταξύ όλων των κρατών μελών των Ηνωμένων Εθνών που ξεκίνησε με τη Διακήρυξη της Νέας Υόρκης του 2016, η οποία εγκρίθηκε ομόφωνα κατά τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το 2016. Η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη της συμμετείχαν εξ αρχής στις συζητήσεις σχετικά με το Παγκόσμιο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση, οι οποίες κατέληξαν σε ένα παγκόσμιο σύμφωνο που αντανακλά σε μεγάλο βαθμό τους ευρωπαϊκούς στόχους. Αποσκοπεί στην ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας, καθορίζοντας κατευθυντήριες αρχές και προβλέποντας ένα πολυμερές πλαίσιο πολιτικής. Ασχολείται με τον πολύπλοκο χαρακτήρα της διεθνούς μετανάστευσης, αντιμετωπίζοντας ένα ευρύ φάσμα σχετικών ζητημάτων, όπως η διαχείριση των συνόρων, η παράνομη διακίνηση και εμπορία ανθρώπων, τα έγγραφα ταυτότητας, η επιστροφή και η επανεισδοχή των μεταναστών, καθώς και η διασπορά και τα εμβάσματα. Η εφαρμογή του Παγκόσμιου Συμφώνου για τη Μετανάστευση διέπεται από δέκα κατευθυντήριες αρχές, όπως η οικουμενικότητα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η εθνική κυριαρχία και ο νομικά μη δεσμευτικός χαρακτήρας αυτού του εγγράφου. Το σύμφωνο θέτει 23 συγκεκριμένους στόχους για την ασφαλή, ομαλή και νόμιμη

⁶⁴ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/MEMO_18_6417 (accessed June 16, 2021)

μετανάστευση που χρησιμεύουν ως σημεία αναφοράς για τα κράτη κατά την εφαρμογή των εθνικών τους πολιτικών για τη μετανάστευση.

Επιπλέον, ο IOM⁶⁵ (Institutional Strategy on Migration and Sustainable Development) εφαρμόζει επομένως μια προσέγγιση ολόκληρης της κυβέρνησης και ολόκληρης της κοινωνίας στη διακυβέρνηση της μετανάστευσης, προσπαθώντας να διασφαλίσει ότι οι ανάγκες της μετανάστευσης και των μεταναστών λαμβάνονται υπόψη σε όλους τους τομείς πολιτικής, νόμους και κανονισμούς, από την υγεία έως την εκπαίδευση και από τις φορολογικές πολιτικές στο εμπόριο. Η θεσμική στρατηγική του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης (ΔΟΜ)⁶⁶ για τη μετανάστευση και την αειφόρο ανάπτυξη περιγράφει μια προσέγγιση ολόκληρης της οργάνωσης για την ολοκληρωμένη ενσωμάτωση της μετανάστευσης και της ανάπτυξης στη χάραξη πολιτικής και στον προγραμματισμό εντός του ΔΟΜ. Αναγνωρίζει ότι η μετανάστευση, όταν διαχειρίζεται καλά, μπορεί να είναι τόσο αναπτυξιακή στρατηγική όσο και αποτέλεσμα ανάπτυξης. Η στρατηγική αντιπροσωπεύει την άμεση συμβολή του ΔΟΜ στη Δεκαετία της Δράσης για την ταχεία παρακολούθηση της προόδου για την επίτευξη των Στόχων Αειφόρου Ανάπτυξης. Προσφέρει μεγαλύτερη συνοχή και αναπτυξιακό αντίκτυπο στις δραστηριότητες του ΔΟΜ και επιτρέπει μια συνεκτική προσέγγιση στον τρόπο με τον οποίο ο Οργανισμός σχεδιάζει και παραδίδει τις δραστηριότητές του, όπως απαιτείται στο Στρατηγικό του Όραμα. Υποστηρίζει την ενεργό συμμετοχή του ΔΟΜ στο Σύστημα Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών και εξαρτάται από την οικοδόμηση ισχυρότερων συνεργασιών εντός του συστήματος των Ηνωμένων Εθνών και πέραν αυτών. Επίσης υποστηρίζει τις κυβερνήσεις στην κατανόηση του τρόπου αλληλεξάρτησης όλων αυτών των τομέων διακυβέρνησης που επηρεάζονται από τη μετανάστευση και σε τι βαθμό άλλες τομεακές πολιτικές διευκολύνουν ή εμποδίζουν την ικανότητα των μεταναστών να συνεισφέρουν στην κοινωνία.

Ο βαθμός στον οποίο οι μετανάστες μπορούν να συμβάλλουν στην ανάπτυξη συνδέεται άμεσα με την ικανότητά τους να έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες, να ενσωματώνονται στην κοινωνία και να παραμένουν συνδεδεμένοι με τις κοινότητες καταγωγής τους. Οι μετανάστες μπορούν να αντιμετωπίσουν πολλά εμπόδια που περιορίζουν την ικανότητά τους να αξιοποιήσουν το

⁶⁵ <https://www.iom.int/> (accessed June 18, 2021)

⁶⁶ <https://greece.iom.int/> (accessed June 19, 2021)

πλήρες αναπτυξιακό δυναμικό τους. Ο ΔΟΜ συνεργάζεται με τα κράτη μέλη του για να προωθήσει την προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών και να τους ενδυναμώσει μέσω της παροχής υπηρεσιών και υποστήριξης που χρειάζονται για να γίνουν αναπόσπαστο μέρος της νέας κοινωνίας τους, καθώς και να συμβάλλουν στις κοινότητες καταγωγής τους. Αυτό σημαίνει ότι βοηθούν τις κυβερνήσεις να εμπλακούν, να ενεργοποιήσουν και να ενδυναμώσουν τη διασπορά και τους μετανάστες στις αναπτυξιακές προσπάθειες.

Εκτιμάται ότι μέχρι το 2050, οι αστικές υποδομές σε όλο τον κόσμο πρέπει να φιλοξενήσουν 2,5 δισεκατομμύρια νέους κατοίκους. Η ταχεία αστικοποίηση έχει οδηγήσει στην ανάπτυξη ανεπίσημων οικισμών που δεν διαθέτουν υποδομές, γεγονός που καθιστά δύσκολη την επίτευξη βασικών αγαθών και υπηρεσιών όπως βελτίωση υγείας, ποιοτική εκπαίδευση, καθαρό νερό και αποχέτευση. Οι ελλείψεις προγραμματισμού αυξάνουν επίσης συχνά τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν οι αστικές περιοχές καθώς οι φυσικές καταστροφές αναμένεται να γίνουν πιο συχνές και έντονες σε πολλές περιοχές του κόσμου, λόγω της κλιματικής αλλαγής.

Για παράδειγμα, το Ναϊρόμπι⁶⁷ γνώρισε δραματική ανάπτυξη και σήμερα έχει περίπου 4,5 εκατομμύρια κατοίκους δηλαδή 495.000 περισσότερους από ότι είχε το 2015. Εκτιμάται ότι μεταξύ 60-70% των κατοίκων του Ναϊρόμπι ζουν σε άτυπους οικισμούς που έχουν κακή πρόσβαση σε καθαρό νερό, αποχέτευση, υπηρεσίες υγείας, σχολεία και κοινωνικές υπηρεσίες. Οι κάτοικοι της παραγκούπολης έχουν χειρότερη υγεία από οποιαδήποτε άλλη ομάδα συμπολιτών τους, συμπεριλαμβανομένων των κατοίκων της υπαίθρου. Παρόλο που πολλοί άνθρωποι μετακινούνται στο Ναϊρόμπι για να αναζητήσουν μια καλύτερη ζωή, ολοένα και περισσότερα νοικοκυριά πέφτουν στη φτώχεια.

Καθώς οι πολιτικές που στοχεύουν στη «βιώσιμη αστικοποίηση» έχουν προσελκύσει την προσοχή, η Curitiba⁶⁸ στη Βραζιλία δείχνει τα θετικά οφέλη του σχεδιασμού για την αστική ανάπτυξη. Οι ηγέτες της πόλης υιοθέτησαν ένα Γενικό Σχέδιο το 1968, το οποίο ενθάρρυνε την καινοτομία στον πολεοδομικό σχεδιασμό. Ένα παράδειγμα είναι η ίδρυση της Curitiba Industrial City, η οποία στηρίζει περίπου 50.000 άμεσες και 150.000 έμμεσες θέσεις εργασίας. Η πόλη έχει σχεδιαστεί για βιομηχανική ανάπτυξη αλλά με αυστηρούς περιβαλλοντικούς

⁶⁷ <https://edition.cnn.com/travel/article/nairobi-fastest-city-africa/index.html> (accessed June 21, 2021)

⁶⁸ <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/095624789200400206> (accessed June 22, 2021)

κανονισμούς. Ο προσεκτικός σχεδιασμός των μεταφορών οδήγησε σε πολύ χαμηλότερα επίπεδα συμφόρησης, τα οποία μπορούν να βελτιώσουν την παραγωγή εισοδήματος ελευθερώνοντας χρόνο. Στην πραγματικότητα, η απώλεια εισοδήματος που σχετίζεται με τη συμφόρηση της Curitiba είναι επτά φορές χαμηλότερη κατά κεφαλή από αυτήν του Ρίο ντε Τζανέιρο.

Μέρος της βιώσιμης αστικοποίησης βλέπει τους μετανάστες ως πλεονέκτημα για την οικονομία, καθώς οι χώρες χρειάζονται ξένους εργαζομένους για να αντιμετωπίσουν τις ελλείψεις εργασίας. Ως εκ' τούτου, ένα φιλόδοξο πρόγραμμα στο Chongqing της Κίνας εκπαιδεύει τους μετανάστες της υπαίθρου σε ειδικευμένη εργασία. Το πρόγραμμα είναι μέρος του Νέου Σχεδίου Αστικοποίησης του έθνους - της μεγαλύτερης προγραμματισμένης μετανάστευσης στην ιστορία - που προωθεί τη μετανάστευση αγροτικής-αστικής πόλης προσφέροντας αποζημίωση στους κατοίκους της υπαίθρου για μετεγκατάσταση. Εκτός από την επαγγελματική κατάρτιση, οι μετανάστες αγροτικής-αστικής πόλης μπορούν να λάβουν εφάπαξ πληρωμές για αγροτικά περιουσιακά στοιχεία και σχολικές μεταβιβάσεις και μπορούν να δοθούν προτεραιότητες για τη δημόσια στέγαση.

Το Ρότερνταμ της Ολλανδίας, είναι επίσης γνωστό ως καινοτόμο στις πολιτικές ένταξης. Ένα φιλόδοξο «Εθνικό Πρόγραμμα Νότου του Ρότερνταμ» (NPRZ) στοχεύει σε στερημένες, εθνικώς διαφορετικές γειτονίες με πρωτοβουλίες για τη βελτίωση του επιπέδου εκπαίδευσης και της ποιότητας των κατοικιών, ενώ ταυτόχρονα μειώνει την ανεργία. Η πρωτοβουλία συνδέει αυτούς τους τρεις πυλώνες και υπογραμμίζει την ανάγκη πολυτομεακών προσπαθειών στον πολεοδομικό σχεδιασμό και την υποστήριξη των μεταναστευτικών κοινοτήτων.

Η αξιοποίηση του δυναμικού της αστικοποίησης μπορεί να επιταχύνει την πρόοδο προς τους δείκτες αειφόρου ανάπτυξης, όπως βελτιωμένη κοινωνική, οικονομική και περιβαλλοντική ευημερία των αστικών μεταναστών και των μη μεταναστών.

Η μετανάστευση έχει τεράστια σχέση με τις αναπτυξιακές προτεραιότητες. Οι άνθρωποι θα συνεχίσουν να κινούνται και οι προσπάθειες προς την αειφόρο ανάπτυξη θα μπορούσαν να αναγνωρίσουν και να ενσωματώσουν τις προκλήσεις και τις ευκαιρίες που προσφέρει η μετανάστευση, σε πνεύμα ανθρώπινης και κοινωνικής αλληλεγγύης.

Ωστόσο, συχνά, η χωρική απόσταση μεταξύ πληθυσμιακών ομάδων (κοινωνικών τάξεων, εθνοτήτων, κλπ), φέρει παραδοσιακά αρνητικό φορτίο, ως δηλωτική κοινωνικών ανισοτήτων και αποκλεισμού. Αυτή η κοινωνική χωροθέτηση αποδίδεται σε σχέσεις ιεραρχίας που πηγάζουν από τη συγκέντρωση κεφαλαίου και εκφράζονται σε συμβολικές αποστάσεις και γειτνιάσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, η αθηναϊκή πολυκατοικία (στην οδό Αρκτίνου στο Παγκράτι) με την περιεχόμενη κοινωνική της διαφοροποίηση. Μπορεί να ειπωθεί ως κοινωνικός χώρος με καθέτως εκφρασμένες σχέσεις όπου αναδεικνύονται οι κοινωνικές αποστάσεις που μπορούν να εμφανιστούν σε περιπτώσεις χωρικής εγγύτητας: ο όροφος της πολυκατοικίας βρίσκεται σε συνάρτηση με την εθνικότητα, τα χρόνια παρουσίας στην πόλη και το καθεστώς ιδιοκτησίας (Maloutas & Karadimitriou, 2001). *‘..στην είσοδο ακούγονται διάλογοι σε ξένη γλώσσα, οι πόρτες των διαμερισμάτων είναι ανοιχτές, κάτοικοι διασχίζουν περνώντας από το ένα στο άλλο, μιλάνε δυνατά...’*, σχολιάζει ελληνίδα κάτοικος της πολυκατοικίας. Τρία νοικοκυριά από το Μπαγκλαντές και ένα ελλήνων, βρίσκονται στο ημιυπόγειο και το ισόγειο, σε συνθήκες περιορισμένου ηλιασμού και αερισμού, εμφανούς υγρασίας στους τοίχους και σε άμεση γειτνίαση με θορυβώδη δρόμο. Το φυσικό φως δεν φτάνει στον προθάλαμο του υπογείου, όπου βρίσκονται δύο διαμερίσματα. Στον πρώτο όροφο, μια οικογένεια από τις Φιλιππίνες *‘..ήταν οι πρώτοι που ήρθαν εδώ, ακόμα και πριν από τους Αλβανούς...’*, σχολιάζει ο διαχειριστής, και με τα χρόνια *‘αναρριχήθηκαν’* ψηλότερα. Τη σειρά τους σε εκείνες τις πρώτες θέσεις παίρνουν τώρα οι προσφάτως αφιχθέντες γείτονες από το Μπαγκλαντές. Είναι εκείνοι που διακρίνονται στις ιστορίες ως *‘αυτοί από το υπόγειο, ‘οι σκούροι’ και οι ‘ξένοι’*. Το δεύτερο πάτωμα μοιράζεται μεταξύ ενός νοικοκυριού Ελλήνων και ενός Φιλιππινέζων. Τρίτος, τέταρτος και πέμπτος όροφος στεγάζουν αποκλειστικά Έλληνες και Ελληνίδες. Όλοι οι *‘γηγενείς’* κάτοικοι διαβιούν σε ιδιόκτητα διαμερίσματα και θεωρούνται ένα είδος κοινότητας μέσα στο κτίριο, αποκλείοντας τους ενοικιαστές – μετανάστες. Σχετικά με το διαθέσιμο οικιστικό χώρο οι διαφοροποιήσεις έχουν ως εξής: 37 τμ ανά άτομο για τους έλληνες, 15 τμ για τους φιλιππινέζους και 8 τμ για τους μπαγκλαντεσιανούς. Επιπλέον, πέραν του μεγέθους των διαμερισμάτων, κεντρικό ρόλο έχει και η μορφή των νοικοκυριών, δηλαδή οι μπαγκλαντεσιανοί διαβιούν συλλογικά, οι φιλιππινέζοι σχηματίζουν πυρηνικές οικογένειες ενώ μονομελή νοικοκυριά ελλήνων και ελληνίδων ζουν στα ψηλότερα πατώματα. Κοινωνικές

αποστάσεις εκφράζονται και στις ιστορίες των κατοίκων. Μυρωδιές κουζίνας φτάνουν στο διαμέρισμα του τρίτου ορόφου, αναγείροντας το σχόλιο ‘το φαγητό των αλλοδαπών βρωμάει’, ενώ άλλος υποστηρίζει ότι ‘δεν αρέσκεται που μένουν εδώ οι μετανάστες’, ενώ άλλος ισχυρίζεται ότι θα δεχόταν σχέση με φιλιππινέζους ως κηπουρούς του, για παράδειγμα. Ως αποτέλεσμα, τα ελληνικά νοικοκυριά τείνουν να αλληλεπιδρούν αυστηρά μεταξύ τους, μη αναπτύσσοντας επαφές με τα αντίστοιχα αλλοεθνή. Από την άλλη, οι μπαγκλαντεσιανοί κάτοικοι διαμορφώνουν τις δικές τους συγκεντρώσεις με μέλη της κοινότητάς τους, ζωντανεύοντας τους κοινόχρηστους χώρους⁶⁹ (Μπουρλέσσας, 2015). Μέσα σε ένα τέτοιο πλαίσιο θα ήταν ιδιαίτερα ενδιαφέρον να δημιουργηθούν κοινοί χώροι που θα έφερναν σε επαφή όλους αυτούς τους διαφορετικούς κατοίκους της πολυκατοικίας ή συγκροτημάτων πολυκατοικιών όπου θα ενισχυόταν μια διαπολιτισμική, διαγενεακή, καινοτόμα παραγωγή του αστικού χώρου. Μέσα από μια τέτοια διαδικασία θα μπορούσε να αποφευχθούν οι παραπάνω ρατσιστικές πολλές φορές διακρίσεις και οι πιθανές διαμάχες για τη χρήση του χώρου.

Η Αθήνα είναι μία περιφερειακή μητρόπολη σχετικώς χαμηλού επιπέδου στο διεθνές δίκτυο πόλεων, η κοινωνικοχωρική δομή της οποίας δεν υπέστη πολύ μεγάλες πιέσεις από την καπιταλιστική παγκοσμιοποίηση για μεγάλο διάστημα, κάτι που έληξε απότομα και δραματικά με την κρίση του 2009. Το χαμηλό επίπεδο έντονου κοινωνικό-χωρικού διαχωρισμού σε σχέση με άλλες πόλεις της Ευρώπης μπορεί να συνδεθεί με τη συγκριτική απουσία τέτοιας πίεσης, με την έννοια ότι διαδικασίες που συνδέονται με την καπιταλιστική παγκοσμιοποίηση δεν κινητοποίησαν μαζί τους εγχώριους διαχωριστικούς μηχανισμούς ή απορροφήθηκαν από τοπικές παραμέτρους που λειτούργησαν ως ανάχωμα. Μεγαλύτερη πίεση δέχθηκαν μητροπόλεις υψηλότερου επιπέδου στην ευρύτερη περιοχή, όπως η Μαδρίτη ή το Μιλάνο. Οι πόλεις του Ευρωπαϊκού Νότου έχουν συγκροτηθεί κοινωνικά και χωρικά σε συνάρτηση με ελλειμματικά κράτη πρόνοιας και οικογενειοκεντρικές διαδικασίες κοινωνικής αναπαραγωγής που βασίζονται στη χωρική εγγύτητα, καθώς και με την κοινωνική διάχυση της πρόσβασης στην ιδιοκατοίκηση και με την περιορισμένη στεγαστική κινητικότητα. Αυτά τα χαρακτηριστικά, ανεξάρτητα από τις σημαντικές διαφορές μεταξύ των πόλεων της Νότιας

⁶⁹ <http://www.athenssocialatlas.gr/%CE%AC%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%BF/%CE%B7-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CF%85%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%AF%CE%B1/> (accessed June 24, 2021)

Ευρώπης, δημιουργούν σημαντικά εμπόδια στη μετατροπή της ανισότητας σε στεγαστικό διαχωρισμό (Μαλούτας Θ. , 2015).

Ο κάθετος κοινωνικός διαχωρισμός δεν αποτελεί αποκλειστικό χαρακτηριστικό της Αθήνας. Εμφανίζεται τον 19^ο και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα στο Παρίσι και σε ορισμένες άλλες πόλεις της Ευρώπης με άλλη όμως λογική και αντίστροφη κοινωνική φορά: οι εύποροι στους κάτω ορόφους και οι φτωχότεροι στις στέγες. Τότε αφορούσε κτήρια χωρίς ανελκυστήρα, τα οποία στέγαζαν κυρίως μεσαία και υψηλά-μεσαία στρώματα. Τα ίχνη εκείνου του κάθετου διαχωρισμού έχουν πλέον σβήσει με τη σταδιακή αναβάθμιση των επάνω ορόφων (ριζικές ανακαινίσεις και συνενώσεις μικρών διαμερισμάτων, προσθήκη ανελκυστήρων) και την αλλαγή της κοινωνικής φυσιογνωμίας των ενοίκων τους μέσα από διαδικασίες εκτοπισμού των παλαιών κατοίκων («εξευγενισμός» / gentrification) ή σταδιακής εξάπλωσης των υψηλών-μεσαίων στρωμάτων (embourgeoisement) σε γειτονικές προς τις δικές τους περιοχές. Η συγκεκριμένη μορφή του κάθετου διαχωρισμού στην Αθήνα και, κυρίως, το μεγάλο ειδικό του βάρος αποτελούν ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της πόλης. Το χαρακτηριστικό αυτό διακρίνει την Αθήνα και από τις υπόλοιπες μεγάλες ελληνικές πόλεις (με εξαίρεση, ως ένα βαθμό τη Θεσσαλονίκη) κυρίως επειδή η αντιπαροχή αναπτύχθηκε σε αυτές με κάποια χρονική υστέρηση, με αποτέλεσμα το ποσοστό τους που κατασκευάστηκε πριν από το 1980 να είναι μικρότερο. Οι αρνητικές πλευρές της αντιπαροχής, όσον αφορά την πολεοδομική οργάνωση της πόλης, είναι γνωστές και έχουν συζητηθεί διεξοδικά. Θετική της πλευρά αποτελεί το γεγονός ότι δημιούργησε περιοχές κοινωνικής συγκατοίκησης μέσω του κάθετου διαχωρισμού. Ωστόσο, όπως έδειξε και η συνέχεια, η κοινωνική και εθνοτική ανάμιξη δεν εγγυώνται από μόνες τους ούτε την αρμονική συγκατοίκηση, ούτε τη σύγκλιση των τρόπων ζωής μεταξύ των διαφορετικών ομάδων που ζουν στους ίδιους χώρους⁷⁰ (Μαλούτας & Σπυρέλλης, 2015).

Μια πολιτική ανάμιξης των νεοεισερχόμενων προσφύγων μεταναστών με τους προγενέστερους κατοίκους της πόλης μπορεί να δημιουργήσει νέες δυνατότητες

70

<https://www.athenssocialatlas.gr/%CE%AC%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%BF/%CE%BA%CE%AC%CE%B8%CE%B5%CF%84%CE%BF%CF%82-%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%87%CF%89%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82/> (accessed June 25, 2021)

διαπολιτισμικής κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης της πόλης στην κατεύθυνση της αειφορίας.

Μια πολιτική ανάμιξης των νεοεισερχόμενων προσφύγων μεταναστών με τους προγενέστερους κατοίκους της πόλης μπορεί να δημιουργήσει νέες δυνατότητες διαπολιτισμικής κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης της πόλης στην κατεύθυνση της αειφορίας.

Οι προσπάθειες πρασινοποίησης υπάρχουν και τείνουν να γίνονται ολοένα και πιο αισθητές. Και αυτό γιατί ο ρόλος της πρασινοποίησης στα αστικά περιβάλλοντα είναι πολλαπλός, συγκεκριμένα οικολογικός, λειτουργικός, κοινωνικός και οικονομικός (Αφεντούλη, 2014).

Η οικολογική συνιστώσα του ρόλου του αστικού πρασίνου συντελεί στη βελτίωση του μικροκλίματος με τη ρύθμιση της θερμοκρασίας και της σχετικής υγρασίας στην πόλη (πχ μείωση των υψηλών θερμοκρασιών κατά τη θερινή περίοδο και μείωση της ταχύτητας του ψυχρού ανέμου κατά τη χειμερινή περίοδο), τη μείωση της αέριας ρύπανσης (πχ μείωση της περιεκτικότητας του αέρα σε στερεά σωματίδια κατά 65% από τις δενδροστοιχίες σε μια λεωφόρο), στην αύξηση του νερού των υδροφόρων οριζόντων με τη διαχείριση της επιφανειακής απορροής και τη μείωση του κινδύνου των πλημμυρών, στη ρύθμιση του φωτισμού (αντιθαμβωτική προστασία), στη συγκρότηση του εδάφους, τη συντήρηση της πανίδας και οποιοδήποτε επιπέδου βιοποικιλότητας, στη σύζευξη του πράσινου με το δομημένο περιβάλλον με την προϋπόθεση της χρήσης κατάλληλων ειδών και ποικιλιών φυτών (Τσαλικίδης, 1995). Αξίζει να αναφερθεί, ότι στη Θεσσαλονίκη στην οδό Τσιμισκή, στην οποία υπάρχουν 1200 περίπου δένδρα, έχει εκτιμηθεί ότι διαπνέουν 84 τόνους νερό την ημέρα, το οποίο ισοδυναμεί με την ψυκτική ικανότητα 700 μηχανημάτων (Νάσσης, 2006). Επιπλέον, η μείωση της αέριας ρύπανσης, καθώς τα δέντρα και η βλάστηση βελτιώνουν την ποιότητα του περιβάλλοντος, είναι πολύ σημαντική για την υγεία των πολιτών. Το αστικό πράσινο συμβάλλει στην παραγωγή οξυγόνου ενώ απορροφά το διοξείδιο του άνθρακα και τα διάφορα επικίνδυνα αιωρούμενα σωματίδια που οφείλονται στη μόλυνση της ατμόσφαιρας από τα καυσαέρια των οχημάτων, της οικιακής θέρμανσης, της βιομηχανίας, κλπ. Πολλά από αυτά τα σωματίδια έχουν την ικανότητα να εισχωρούν στο αναπνευστικό σύστημα προκαλώντας διάφορες παθήσεις όπως άσθμα, πνευμονοκονιώσεις, καρδιοαγγειακές παθήσεις,

καρκινογένεση (Ζέρβας, 2011). Είναι χαρακτηριστικό ότι, ένα στρέμμα βλάστησης μπορεί να συγκρατήσει έως και 220 κιλά μονοξειδίου του άνθρακα το χρόνο (Ακύλας & Λιαράκου, 1999). Η λειτουργική συνιστώσα του ρόλου του αστικού πρασίνου σχετίζεται με την αισθητική βελτίωση της πόλης, την προώθηση της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, την κάλυψη των αναγκών της πόλης σε υπαίθριες εκδηλώσεις και πολιτιστικά γεγονότα, τη μείωση της ηχορύπανσης και την ανάδειξη υποβαθμισμένων περιοχών (Αφεντούλη, 2014). Επιπλέον, οι ανοιχτοί χώροι στην πόλη επιτρέπουν την παρουσία και εν γένει τη λειτουργία της φύσης στο δομημένο περιβάλλον ενώ ταυτόχρονα αποτελούν κοινωνικούς χώρους, χώρους κίνησης και στάσης των ανθρώπων, χώρους στους οποίους λαμβάνουν χώρα διάφορες δραστηριότητες αναψυχής, πολιτιστικές, αθλητικές, εμπορικές, κλπ (Αραβαντινός & Κοσμάκη, 1988).

Ο οικονομικός και κοινωνικός ρόλος του αστικού πρασίνου αφορά σε θέματα όπως ανακατανομή των αξιών της γης και των κατοίκων, αύξηση θέσεων εργασίας, αύξηση τουρισμού, βελτιωμένο επίπεδο επικοινωνίας των πολιτών, αναψυχή και δυνατότητα άθλησης των πολιτών, μείωση των οικογενειακών δαπανών, κλπ. Έχει ήδη προαναφερθεί η αξία της φύσης σε παιδιά, ηλικιωμένους και ευπαθείς ομάδες αλλά και σε όλους τους πολίτες σε σωματικό και ψυχολογικό επίπεδο. Επιπλέον η επίδραση του αστικού πράσινου είναι καταλυτική στην ανάπτυξη κοινωνικότητας και στην επέκταση των διασυνδέσεων και των επαφών της τοπικής κοινωνίας, καθώς ενισχύεται η ανταλλαγή ιδεών σε ευχάριστο περιβάλλον, ενισχύεται το αίσθημα αλληλεγγύης και προωθείται η ανάπτυξη προσωπικών και κοινωνικών αξιών, ενισχύεται το συναίσθημα ασφάλειας στα μοναχικά άτομα μέσω αλληλοβοήθειας και αλληλοϋποστήριξης και εκτιμάται ότι αυτά με τη σειρά τους πιθανόν να έχουν σημαντικό ρόλο στην μείωση της παραβατικότητας, της βίας και της εγκληματικότητας. Το οικονομικό όφελος, πέρα από τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας (πχ. σχεδιασμός και κατασκευή πράσινων χώρων) μπορεί να σχετίζεται και με μειώσεις στις χρεώσεις των νοικοκυριών. Για παράδειγμα, τα δέντρα μπορούν να λειτουργήσουν σαν ανεμοφράκτες και αυτό μπορεί να έχει επίπτωση στο κόστος θέρμανσης το χειμώνα, αλλά και σαν φυσική σκίαση κάτι που μπορεί να έχει επίπτωση στο κόστος ψύξης το καλοκαίρι. Ταυτόχρονα, στα οργανωμένα πράσινα υπαίθρια περιβάλλοντα ενθαρρύνεται πλήθος αθλητικών,

εκπαιδευτικών, πολιτιστικών, μουσικών κλπ δραστηριοτήτων το οποίο με τη σειρά του μπορεί να προσδώσει στην τουριστική ανάπτυξη της περιοχής (Αφεντούλη, 2014).

3.Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Η Θεσσαλονίκη είναι η δεύτερη μεγαλύτερη σε πληθυσμό πόλη της Ελλάδας και η μεγαλύτερη σε έκταση και πληθυσμό πόλη ολόκληρης της Βόρειας Ελλάδας. Είναι η πρωτεύουσα της Περιφερειακής Ενότητας Θεσσαλονίκης και έδρα της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας.

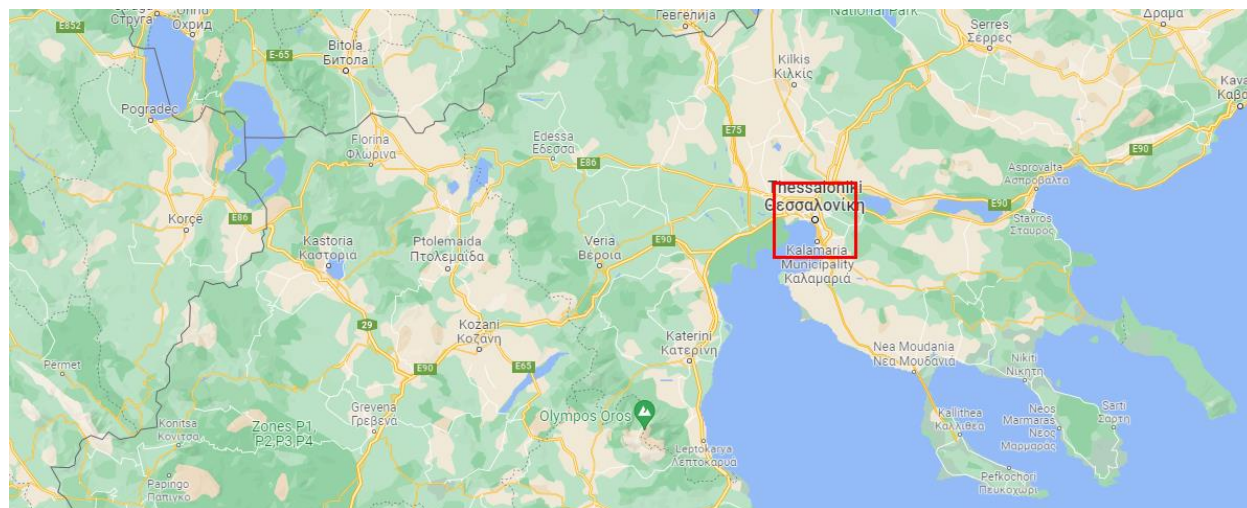

Image 1. Η Περιοχή Μελέτης στο κόκκινο πλαίσιο

3.1.Σύντομη Ιστορική Ανασκόπηση

Η ευρύτερη περιοχή της παρούσας έρευνας βρίσκεται στις παρυφές του ιστορικού κέντρου της Θεσσαλονίκης, σε έναν από τους σημαντικότερους μνημειακούς πυρήνες της αρχαίας Θεσσαλονίκης, το Γαλεριανό συγκρότημα.

Η πόλη της Θεσσαλονίκης, ιδρύθηκε το 316 π.Χ. από τον Κάσσανδρο (Μακεδόνας Στρατηγός), ο οποίος της έδωσε το όνομα της συζύγου του και ετεροθαλούς αδελφής του Μεγάλου Αλεξάνδρου, Θεσσαλονίκης (Βακαλόπουλος, 1997). Το 2^ο αιώνα π.Χ. η πόλη κατακτήθηκε από

τους Ρωμαίους και αποτέλεσε έδρα της ρωμαϊκής επαρχίας της Μακεδονίας. Στο τέλος του 3ου με αρχές του 4ου μ.Χ. αι., ο Καίσαρ Γαλέριος Ουαλέριος (260-311 μ.Χ.) αναγνωρίζοντας και εκτιμώντας τη δυναμική της πόλης, επέλεξε τη Θεσσαλονίκη ως έδρα του ανατολικού τμήματος της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, μεταμορφώνοντας την σε αυτοκρατορική πόλη. Στο πλαίσιο αυτό συνέλαβε την ιδέα της κατασκευής του ανακτορικού συγκροτήματος, εκφραστή του πολιτικού ιδεώδους της Τετραρχίας. Το Γαλεριανό συγκρότημα, κατασκευασμένο σύμφωνα με τις αρχές σχεδιασμού που χαρακτηρίζουν τις αυτοκρατορικές πόλεις της Τετραρχίας, αποτελείται από το Ανάκτορο, την Αψίδα-θριαμβικό τόξο (Καμάρα), τη Ροτόντα και τον Ιππόδρομο. Σύμφωνα με τους περισσότερους ιστορικούς ερευνητές η πόλη υπήρξε έδρα του Γαλέριου για δύο χρονικές περιόδους, από το 299 μέχρι το 303 μ.Χ. και από το 308 μέχρι τον θάνατο του, το 311 μ.Χ. Το ανάκτορο του Γαλερίου είναι ένα από τα σπουδαιότερα μνημεία της Ύστερης Αρχαιότητας της Θεσσαλονίκης και το μοναδικό, αυτής της περιόδου στην Ευρώπη, που διατηρείται σε τόσο μεγάλη έκταση σχεδόν στην αρχική του μορφή. Αξιοσημείωτο είναι ότι η παρουσία του στη θέση της πλατείας Ναυαρίνου, της Δημητρίου Γούναρη και των γύρω οδών, καθόρισε και τον πολεοδομικό ιστό της σύγχρονης Θεσσαλονίκης στην περιοχή αυτή.

Κατά τον 14^ο αιώνα, η θέση της πόλης αναβαθμίστηκε, καθώς αναδείχθηκε σε πραγματική συμβασιλεύουσα κυρίως επειδή η Βυζαντινή αυτοκρατορία εδράζοταν πλέον στη Βαλκανική περιοχή και όχι στη Μικρά Ασία. Κατά τα έτη 1320-1354, η Θεσσαλονίκη ενεπλάκη σε δύο εμφύλιους πολέμους, ωστόσο δεν εμποδίστηκε η πνευματική ακμή της πόλης. Χτίστηκαν ναοί, μονές, κοσμικά δημόσια κτίρια ενώ στον τομέα της τέχνης οι σχολές της Θεσσαλονίκης επηρέασαν ολόκληρο το βαλκανικό χριστιανικό κόσμο. Η πνευματική αυτή ακμή ονομάστηκε Παλαιολόγεια Αναγέννηση και θεωρείται στο κύκνειο άσμα του βυζαντινού πνεύματος (Αρβελέρ, 1999). Η οικονομική ανάπτυξη της Θεσσαλονίκης, αρχίζει μετά το 1520 όπου αναπτύσσεται η βιοτεχνία και το εμπόριο, και συνεχίζει μέχρι τα μέσα του 17^{ου} αιώνα. Μετά από μια σύντομη περίοδο δυσπραγίας, η οικονομία ανακάμπτει και πάλι κυρίως με το εμπόριο καπνού και βαμβακιού. Αργότερα, η επανάσταση του 1821 έφερε τεράστιο πλήγμα στην ελληνική κοινότητα της Θεσσαλονίκης, μέχρι την απελευθέρωση της πόλης, το 1912, μετά από 482 χρόνια συνεχούς οθωμανικής κατοχής. Ειδικά, η μεγάλη πυρκαγιά το 1917, ήταν από τις

χειρότερες καταστροφές που υπέστη η πόλη, κατά τα νεώτερα χρόνια, διότι κατέστρεψε ολοσχερώς κτίρια σπάνιας αρχιτεκτονικής αξίας στο κέντρο της πόλης, καταστήματα, εκκλησίες, τζαμιά, συναγωγές και προκάλεσε τεράστια κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα, αφήνοντας άστεγους 72.000 κατοίκους. Ο πολεοδομικός σχεδιασμός που ακολούθησε μέσα στο 1917, μετά την καταστροφή από πυρκαγιά του μεγαλύτερου τμήματος του ιστορικού πυρήνα της Θεσσαλονίκης⁷¹. Την εκπόνηση του Σχεδίου ανοικοδόμησης ανέλαβε, με απόφαση της τότε κυβέρνησης του Ε.Βενιζέλου, ο Ε.Ηέbrard (Πρόεδρος της Διεθνούς Επιτροπής του Νέου Σχεδίου Θεσσαλονίκης), με σκοπό την προβολή και ανάδειξη των σημαντικών μνημείων της πόλης, τα οποία πλέον θα αποκτούσαν πρωτεύοντα ρόλο στον σχεδιασμό των αστικών υπαίθριων χώρων και στη διάνοιξη νέων οδικών αξόνων. Οι απόψεις του Ηέbrard απεικονίζονται σήμερα στη χάραξη της οδού Δ.Γούναρη, του μνημειακού ευθύγραμμου άξονα που ενώνει τη Ροτόντα με την Αψίδα και τη θάλασσα, στη διατήρηση της παλιάς πλατείας Ιπποδρομίου, όπου εικαζόταν η θέση του Ιππόδρομου της πόλης, και στον σχεδιασμό ενός υπαίθριου χώρου, στη θέση της σημερινής πλατείας Ναυαρίνου, όπου προβλεπόταν μια στεγασμένη αγορά η οποία τελικά δεν κατασκευάστηκε. Μετά τον 2^ο Παγκόσμιο πόλεμο, η Θεσσαλονίκη απελευθερώθηκε και πάλι το 1944. Πριν καν προλάβει να ανακάμψει ακολουθεί η περίοδος της δικτατορίας (1967-1973), ενώ το 1978 ο μεγάλος σεισμός επέφερε 49 θανάτους, 220 τραυματίες και ζημιές αξίας 1,2 δισεκατ.ευρώ.

Κατά συνέπεια, η πόλη της Θεσσαλονίκης γεννήθηκε και αναπτύχθηκε κάτω από αρκετούς πρόσφατους πολέμους και δύσκολες συνθήκες. Ωστόσο η γενικότερη προσπάθεια ανοικοδόμησης, ειδικά από τα μέσα του περασμένου αιώνα, είχε ως αποτέλεσμα την κατάχωση και εξαφάνιση των περισσότερων οικοδομικών κατάλοιπων της αρχαίας πόλης, εκτός από τα ερείπια του Γαλεριανού συγκροτήματος, που καθώς σε ορισμένα τμήματα σώζονταν σε εντυπωσιακό ύψος, στάθηκαν εμπόδιο στην οικοδομική εκμετάλλευση της πλατείας Ναυαρίνου και έδωσαν την ευκαιρία να αναδειχθεί ένα πολύ σημαντικό κομμάτι του μνημειακού πλούτου της πόλης.

⁷¹ Καραδήμου-Γερολύμπου Α., Η ανοικοδόμηση της Θεσσαλονίκης μετά την πυρκαγιά του 1917, Β' έκδοση, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 1993, σελ. 248

Σήμερα (2021), η Θεσσαλονίκη είναι μια αρκετά αναπτυγμένη πόλη, με πληθυσμό περίπου 1.110.000 κατοίκους (ΕΛΣΤΑΤ, 2016), κατέχοντας πολλά από τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα του σύγχρονου αστικού κέντρου. Λόγω της γεωγραφικής της θέσης, αποτελεί κέντρο αναφοράς στα Βαλκάνια για οδική μετάβαση στις γύρω περιοχές είτε για επαγγελματικούς είτε για τουριστικούς λόγους. Παρά το πεδινό κλίμα, την παραθαλάσσια θέση και την ύπαρξη του δάσους του Σειχ-Σου, στερείται σε σημαντικό βαθμό ελεύθερων, πράσινων και δημόσιων περιοχών. Ωστόσο σύμφωνα με το πρόγραμμα «Στρατηγική Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης», εκτιμάται το 'πρασίνισμα' οκτώ δήμων με προγράμματα αναβάθμισης που περιλαμβάνουν πράσινα δώματα, κάθετους κήπους, διαδρομές αναψυχής και αναβάθμιση των χώρων πρασίνου.

Από τον Δεκέμβριο του 2019, και μετά από συλλογικές προσπάθειες και δράσεις, προέκυψε ως τελική πρόταση, από την πλευρά του Δήμου Θεσσαλονίκης, η δυνατότητα μείωσης των δημοτικών τελών κατά 25% σε πολίτες που επιθυμούν να δημιουργήσουν φυτεμένα δώματα.

Η υποστήριξη των θεσμών (Δήμοι, Περιφέρεια, Κράτος), με τη δημιουργία αντίστοιχων κινήτρων αποτελεί βασική προϋπόθεση για την ενίσχυση της περιβαλλοντικής κουλτούρας των πολιτών και κατά συνέπεια για τον μετασχηματισμό των ελληνικών πόλεων γενικότερα.

3.2.Κινήματα πόλης – Το δικαίωμα στην πόλη – Η Πρωτοβουλία Γειτονιάς Αλεξάνδρου Σβώλου

Ο δημόσιος χώρος είναι συνυφασμένος με την έννοια της πόλης και την κοινωνικό-οικονομική, πολιτιστική λειτουργία και έκφραση της ανθρώπινης κοινωνίας (Καρούτσου, 2010). Η ευρύτερη έννοια του χώρου αφορά την αλληλεπίδραση και τη δράση των διαφορετικών ατόμων που ενεργούν σε αυτόν (Τζώρτζη, 2012). Επιπλέον, για το σχηματισμό μιας ευρύτερης αντίληψης για το χώρο, είναι σημαντικοί οι τρόποι αναπαράστασής του καθώς έτσι είναι εφικτή η εμβάθυνση στην ανάλυση ανθρωπολογικών αστικών φαινομένων και ανθρώπινων συμπεριφορών. Η παραγωγή του δημόσιου χώρου προκύπτει μέσα από τις σχέσεις

αλληλεπίδρασης μεταξύ των ανθρώπων, συνεπώς η πρωταρχική κατανόηση του χώρου είναι σημαντική για την περαιτέρω ανάλυση των φαινομένων που επικρατούν και διαμορφώνονται σ' αυτό (Harvey D. , *Social Justice and the City*, 1973). Η διαφορά λοιπόν του δημόσιου χώρου από τον ιδιωτικό, αφορά στο στοιχείο της συλλογικής του διάστασης, εφόσον αυτός είναι προσβάσιμος και διαθέσιμος στις κοινωνικές ομάδες της πόλης. Η διάσταση της συλλογικής του συγκρότησης είναι αυτή που εξαιρεί τη σημασία του, δηλαδή το γεγονός ότι η συμβίωση διαφορετικών ομάδων και συμφερόντων συγκροτούν τις διαδικασίες για την παραγωγή του (Ηλιόπουλος & Καλλιγιάς, 2017). Ωστόσο ο δημόσιος χώρος αποτελεί παράγωγο ανταγωνιστικών ιδεών μεταξύ των κοινωνικών ομάδων που τον αποτελούν (Mitchell, 1995). Αυτό, με τη σειρά του, οδηγεί στον συγκρουσιακό χαρακτήρα της δόμησής του, διότι οι διαφορετικές επιδιώξεις κάθε κοινωνικής τάξης που δραστηριοποιούνται στο πλαίσιο του, δεν είναι πάντα εναρμονισμένες με τις επιθυμίες των υπολοίπων και έτσι μπορούν να προκύψουν άλλοτε ειρηνικές ή και βίαιες συνθήκες στις μεταξύ τους αλληλεπιδράσεις. Επιπλέον, ο δημόσιος χώρος δεν αποτελεί μόνο πεδίο διαδράσεων ή αρμονικής συνύπαρξης, αλλά ταυτόχρονα είναι και χώρος παραγωγής και αναπαραγωγής σχέσεων αποκλεισμού και ανισοτήτων (Σταυρίδης & et.al, 2009). Ωστόσο τα στοιχεία αυτά, δεν είναι ικανά να υποβαθμίσουν το ρόλο του, γιατί σε κάθε περίπτωση ο δημόσιος χώρος κατέχει το ρόλο ζωτικού παράγοντα λειτουργίας των κοινοτήτων και της κοινωνίας γενικότερα, καθώς υποστηρίζει πλήθος κοινωνικών, οικονομικών και πολιτιστικών λειτουργιών (Ηλιόπουλος & Καλλιγιάς, 2017).

Σύμφωνα με το UN Habitat⁷² (2005), η πρόοδος της ανθρώπινης κοινωνίας πρέπει να υποστηρίζεται από τον σχεδιασμό του δημόσιου χώρου και παράλληλα να διασφαλίζει την ακεραιότητα των πολιτισμικών διαφοροποιήσεων καθώς και την περιβαλλοντική βιωσιμότητα. Πρακτικά, ο δημόσιος χώρος είναι κοινό αγαθό το οποίο οφείλει να διασφαλίζει την αξιοπρεπή εξέλιξη του ανθρώπινου πολιτισμού και την ομαλή κοινωνική αλληλεπίδραση.

Παρόλα αυτά, η ζωτικότητα του δημόσιου χώρου για τις κοινωνικές ανάγκες απειλείται, λόγω των μετασχηματισμών του πολιτικού και οικονομικού – καπιταλιστικού μοντέλου στην

⁷² Πρόκειται για οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών, με αντικείμενο τους ανθρώπινους οικισμούς και την βιώσιμη αστική ανάπτυξη.

νεοφιλελεύθερη διάστασή του (Αθανασίου, 2009). Έτσι ολοένα και πιο συχνά συναντάμε παραδείγματα καταπάτησης των απαραίτητων κοινωνικών λειτουργιών καθώς και διαβρώσεις των προδιαγραφών του δημόσιου χώρου από το κεφάλαιο και τις ιδιωτικές επιχειρήσεις, αλλά και από τους ίδιους τους πολίτες, παρά το γεγονός ότι χρησιμοποιούν και βιώνουν το δημόσιο χώρο καθημερινά.

Για την προάσπιση και αναβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος και τη δημιουργία κοινών χώρων, αναπτύσσονται διάφορες συλλογικές δράσεις και κινητοποιήσεις από το 1990. Αυτά τα κινήματα πόλης, προτάσσουν τη σημασία της ποιότητας ζωής, την βιωσιμότητα και την οικολογία έναντι της εμπορευματοποίησης των δημόσιων ή αδόμητων χώρων. Έχουν σημειώσει αρκετές επιτυχίες, κυρίως κατορθώνοντας να εγγραφεί το θέμα της προστασίας των δημοσίων χώρων στις πολιτικές Ατζέντες. Ειδικά, οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2004, έδωσαν στις κυβερνήσεις αυτής της περιόδου την ευκαιρία μιας ευρείας καταπάτησης κανόνων και ρυθμίσεων που προστάτευαν τους δημόσιους χώρους (Τότσικας, 2004) με αποτέλεσμα την αναζωπύρωση πολλών τοπικών ομάδων και οργανώσεων, με περισσότερο συγκροτημένη μορφή δράσεων, δικτυώσεων, εκπαίδευσης, αιτημάτων, πρακτικών, κλπ. σχετικά με την προστασία των υπάρχοντων δημόσιων και ελεύθερων χώρων. Οι πλέον συχνές δράσεις των κινήματων είναι συγκεντρώσεις διαμαρτυρίας, συνελεύσεις, πορείες, δημόσιες ομιλίες και ενημερώσεις με μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Επιπλέον, νέες άτυπες ομάδες και συλλογικότητες οργανώνουν δυναμικές δράσεις με καταλήψεις δημόσιων χώρων και αυτοδιαχείριση αυτών (Petroroulou C. , 2010). Συχνά, οι ομάδες αυτές λειτουργούν στη βάση της γειτονιάς, αναπτύσσοντας κοινωνικές, πολιτιστικές, πολιτικές δραστηριότητες.

Τα κινήματα πόλης, συναντώνται ευρέως σε πολλές αστικές περιοχές του πλανήτη εκφράζοντας παγκόσμιες τάσεις που αλληλοεπηρεάζονται από τις τοπικές ιδιαιτερότητες και μεταβάλλουν ριζικά τη σημασία του χώρου τόσο σε τοπικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Ταυτόχρονα είναι μαζικά, αυτόνομα και δημιουργικά (Petroroulou, Vitoroulou, & Tsavdaroglou, 2016). Τα κινήματα πόλης είναι πλέον ευρέως διαδεδομένα και στην Θεσσαλονίκη. Παρά το γεγονός της ύπαρξης πρασίνου στο δάσος του Σειχ-Σου και στην περιοχή του Χορτιάτη, το αστικό κέντρο στερείται επαρκούς ποσότητας πρασίνου και ελεύθερων δημόσιων χώρων.

Η θεωρία του Δικαιώματος στην Πόλη, διατυπώθηκε το 1968, από τον Γάλλο μαρξιστή φιλόσοφο Henry Lefebvre και αφορά στην ριζοσπαστική διεκδίκηση της πόλης και την δυνατότητα του πολίτη και του κάθε κάτοικου της πόλης να μετέχει ως ίσος διαμορφωτής στις κοινωνικές διαδικασίες παραγωγής της. Έχει χαρακτηριστεί ως «παθιασμένο αίτημα» για μια διαφορετική διαχείριση του αστικού χώρου και πολιτισμού, παρά το γεγονός ότι ενισχύεται συμπληρωματικά με το δικαίωμα της συμμετοχής, το δικαίωμα στην πρόσβαση, οικειοποίηση, χρήση και παραγωγή του αστικού χώρου (Ηλιόπουλος & Καλλιγάς, 2017). Ο Lefebvre, δεν καθορίζει ως μοναδικό και αρμόδιο παράγοντα για τη διαμόρφωση του δημόσιου αστικού χώρου τους πολίτες, αλλά τονίζει τον κεντρικό τους ρόλο (Prucell, 2002). Ο Harvey, ως σημαντικός συνεχιστής της θεωρίας του Δικαιώματος στην Πόλη, επεκτείνει την θεώρηση του Lefebvre και ισχυρίζεται πως το συγκεκριμένο δικαίωμα δεν αφορά μόνο στην παραγωγή του χώρου, αλλά εστιάζει σε βαθύτερες ψυχολογικές και κοινωνικές συνθήκες του ατόμου και ισχυρίζεται ότι το Δικαίωμα στην Πόλη δεν αφορά μόνο το δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης και πρόσβασης των πολιτών σε αστικούς πόρους αλλά και το δικαίωμα αλλαγής των ατομικών χαρακτηριστικών (ιδεολογία, συμπεριφορά, σχέσεις, κλπ) μέσα από την διαδικασία της αλλαγής του αστικού χώρου και των λειτουργιών του (Harvey D. , *The right to the city*, 2008).

Οι μετέπειτα αναφορές πολλών συγγραφέων -στο Δικαίωμα στην Πόλη συχνά διαφέρουν και πολλές φορές μπορούν να χαρακτηριστούν έως και αντιφατικές. Ωστόσο το βασικότερο ερώτημα που προκύπτει μέσω της ανάλυσης της θεωρίας πρόκειται για το ποιους ανθρώπους αφορά το συγκεκριμένο δικαίωμα. Υπό το πρίσμα μιας επιφανειακής δημοκρατικής θεώρησης, όλοι και όλες έχουν το δικαίωμα να αποτελούν ενεργά υποκείμενα στη διαμόρφωση και την παραγωγή του χώρου (Ηλιόπουλος & Καλλιγάς, 2017). Προσεγγίζοντας το ερώτημα υπό μια ουσιαστική αμεσοδημοκρατική θεώρηση, εύκολα προκύπτει ο ισχυρισμός ότι αφορά όλους τους κατοίκους της πόλης ανεξαρτήτως φύλου, έθνους, κοινωνικού και οικονομικού επιπέδου και όχι μόνο τους πολίτες, ούτε είναι μόνο το δικαίωμα στα υλικά αγαθά της πόλης, πράγμα που απαιτεί ριζικότερες αλλαγές στην κοινωνία (Petroroulou, 2014, Tsavdaroglou and al., 2019). Για το λόγο αυτό οι κύριοι εκφραστές της θεωρίας (Harvey, 2008, Iveson, 2013) ισχυρίζονται πως η προσέγγιση του Lefebvre αποτελεί μια ριζοσπαστική διαδικασία μετασχηματισμού της πολιτικής ζωής και ότι αυτή δεν θα μπορούσε να είναι σύμφυτη με τις

επιδιώξεις του νεοφιλελεύθερου καπιταλιστικού μοντέλου διαχείρισης. Αποτελεί μια προσέγγιση ώστε οι καταπιεσμένοι πολίτες να αναθεωρήσουν τις κυρίαρχες αστικές πολιτικές που αναπτύσσονται στο πλαίσιο του καπιταλιστικού μοντέλου παραγωγής και να δημιουργήσουν νέες σχέσεις, με στόχο να αντιταχθούν στην αναπαραγωγή του κοινωνικού χώρου που προκαλεί ραγδαίους διαχωρισμούς και διακρίσεις, με συνέπεια να προκαλείται ο κοινωνικός αποκλεισμός και η φτώχεια. Πλέον ολοένα και περισσότερες είναι οι εμφανίσεις των κοινωνικών κινημάτων πόλης που εστιάζουν στη διεκδίκηση ριζοσπαστικών αιτημάτων και πιο συγκεκριμένα προχωρούν σε πολύμορφες πρακτικές χωρικού μετασχηματισμού μικρής κλίμακας (Iveson, 2013).

Στην κατηγορία αντίστοιχων παραδειγμάτων αστικής κοινωνικής έκφρασης, μπορεί να ενταχθεί και η «Πρωτοβουλία Γειτονιάς Αλεξάνδρου Σβώλου»⁷³, στη Θεσσαλονίκη, όπου τα τελευταία χρόνια έχει πραγματοποιήσει χωρικές παρεμβάσεις που αποτελούν μεταξύ άλλων ριζοσπαστικές διεκδικήσεις στο πλαίσιο της θεωρίας του Δικαιώματος στην Πόλη σε κλίμακα γειτονιάς.

Η οδός της Αλεξάνδρου Σβώλου βρίσκεται στο πολεοδομικό συγκρότημα της Θεσσαλονίκης και η περιοχή πέριξ αυτής υπάγεται στην Α' Δημοτική Ενότητα. Τα όρια μιας γειτονιάς είναι υποκειμενικά εκτός αν ορίζονται από αυστηρά όρια (π.χ. σιδηρόδρομος ή μεγάλες οδοί). Στην περίπτωση μελέτης της γειτονιάς Αλεξάνδρου Σβώλου και για την ανάλυση της δημογραφίας ορίζεται η περιοχή μεταξύ του κάθετου άξονα Εγνατία με Τσιμισκή και του οριζόντιο άξονα Αγία Σοφία με Αγγελάκη. Διαχρονικά η περιοχή κατοικήθηκε από μεσαία και υψηλότερα στρώματα, ωστόσο μέχρι και σήμερα παρατηρείται πολυμορφία στην σύνθεση του κοινωνικού ιστού. Τα τελευταία 40 χρόνια οι εμπορικές λειτουργίες μικρομεσαίων καταστημάτων έχουν αλλάξει σημαντικά ενώ ο κεντρικός δρόμος της Αλεξάνδρου Σβώλου αποτελεί εν γένει μια ενεργή οικονομικά περιοχή. Όμως, από το 2008 με το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης, πολλά μαγαζιά στους μικρότερους δρόμους της γειτονιάς παραμένουν κλειστά μέχρι και σήμερα.

⁷³ Ιδρυτικά μέλη: Λάζαρος Χατζηνάκος (Δημοσιογράφος) και Τέλλος Φίλης (Συγγραφέας)

Από προφορικές μαρτυρίες αναδεικνύεται η διαχρονική ύπαρξη του κοινοτικού αισθήματος στην περιοχή μελέτης. Η ύπαρξη διάφορων πολιτιστικών εκδηλώσεων με κοινοτικό χαρακτήρα όπως για παράδειγμα το Καρναβάλι του Ιπποδρομίου και οι φωτιές του Αγίου Ιωάννη, υποστηρίζουν τον παραπάνω ισχυρισμό. Τα πρώτα χρόνια της οικονομικής κρίσης και ιδιαίτερα μετά το 2011, ο εμπορικός χαρακτήρας της οδού επήλθε σε παρακμή και η αίγλη των τελευταίων δεκαετιών της περιοχής, είχε χαθεί. Οι κοινωνικό-οικονομικές επιπτώσεις άρχισαν να εκδηλώνονται ραγδαία, δημιουργώντας μια εικόνα κοινωνικής και εμπορικής εγκατάλειψης. Οι σχέσεις μεταξύ των κατοίκων, λόγω της κοινωνικής απομόνωσης που ενισχύθηκε από τον σύγχρονο πολεοδομικό χαρακτήρα της πόλης αλλά και του άκρατου κοινωνικού ατομικισμού που επικρατεί στις μέρες μας, βρέθηκαν σε μαρασμό.

Με αφορμή το πλαίσιο αυτό, τον Δεκέμβρη του 2013, άνθρωποι με διαφορετικά ιστορικά και κοινωνικά προφίλ, καθημερινοί χρήστες της γειτονιάς οι οποίοι γνωρίζονταν σε επίπεδο απλών γειτνιακών σχέσεων, έθεσαν τις πρώτες βάσεις για το συλλογικό σχήμα της «Πρωτοβουλίας Γειτονιάς Αλεξάνδρου Σβώλου». Έτσι λοιπόν σε μια αυτό-οργανωμένη και αλληλέγγυα δομή, τέθηκαν συλλογικοί στόχοι με σκοπό τα μέλη της να αντισταθούν στην οικονομική παρακμή, που οι προεκτάσεις της επηρέαζαν το σύνολο των κοινωνικών συνθηκών διαβίωσης. Θεώρησαν πως πρέπει να δημιουργήσουν από την αρχή νέες δομές αλληλεγγύης και συμμετοχής που θα επέτρεπαν στην γειτονιά τους να γίνει πιο ζωντανή, δημιουργική και ευχάριστη, προτάσσοντας την ατομική ευθύνη αλλά και την συλλογική ευαισθησία απέναντι στα αστικά κοινά (Χατζηνάκος, 2016). Θεωρήθηκε λοιπόν, ότι μέσα από τη δημιουργία νέων οριζόντιων κοινωνικών σχέσεων, με το κοινοτικό αίσθημα της γειτονιάς, θα μπορούσαν να επαναφέρουν αξιακά συστήματα, που με την πάροδο των χρόνων και την εξέλιξη των συνθηκών είχαν χαθεί. Η απάντηση στην συνεχιζόμενη ανασφάλεια και τον φόβο που είχε δημιουργήσει η οικονομική κρίση στις κοινωνικές σχέσεις, ήταν να «Να ξαναγίνουμε Γειτονιά». Τα μέλη και οι ερευνητές της κοινότητας συνεργάστηκαν ως συνάδελφοι, συνδυάζοντας διαφορετικές δεξιότητες σε μια διαδικασία αμοιβαίας κατανόησης.

Έτσι λοιπόν προέκυψε σε ολοκληρωμένη μορφή, η «Πρωτοβουλία Γειτονιάς Αλεξάνδρου Σβώλου», μια οριζόντια, αμεσο-δημοκρατική συλλογικότητα, που μέχρι και σήμερα πραγματοποιεί πληθώρα δράσεων πολιτιστικού χαρακτήρα με έμφαση τη δημιουργία μιας

νέας αλληλέγγυας κοινότητας. Πρόκειται για δράσεις συλλογικότητας με πολιτιστικό χαρακτήρα, που στοχεύουν στην ανάπτυξη εκδηλώσεων διεκδίκησης του δημόσιου χώρου. Διαμορφώνονται και υλοποιούνται συλλογικά μέσω αποφάσεων που λαμβάνονται στις συνελεύσεις ενώ το κίνητρο κάθε πολιτιστικής δράσης πλαισιώνεται από την ανασυγκρότηση, την τόνωση του κοινοτικού αισθήματος και την διάθεση συμμετοχής στα κοινά. Οι επιμέρους δράσεις με τον πλέον ισχυρό και επεμβατικό χαρακτήρα στον δημόσιο χώρο, «Το Δείπνο της Άνοιξης» και το «Πάρκο Τσέπης» έχουν αλλάξει το τοπίο της εν λόγω περιοχής και έχουν γίνει σταδιακά ιδιαίτερα δημοφιλείς.

Σύμφωνα με τον ορισμό του Castells⁷⁴, που διατυπώθηκε το 1981, η Πρωτοβουλία μπορεί να χαρακτηριστεί ως «φορέας αστικοχωρικού μετασχηματισμού» ανάγοντας την ως ένα νέο κοινωνικό κίνημα πόλης.

Τα χαρακτηριστικά που προσδίδουν σε ένα κίνημα τον παραπάνω χαρακτηρισμό, σύμφωνα με τον Castells, είναι: η ενεργή πρακτική διεκδίκησης, η κοινή κουλτούρα και πολιτική αυτοδιαχείρισης, η συλλογική κατανάλωση, η συνείδηση της ύπαρξής του ως κοινωνικό κίνημα πόλης, η σχέση με την κοινωνία, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, τα κόμματα κ.λπ., μέσω ομάδων στις οποίες έχει ανατεθεί από το κίνημα ο συγκεκριμένος ρόλος, η αυτονομία και ανεξαρτησία από τα πολιτικά κόμματα (Petropoulou K. , 2012). Τα κινήματα πόλεων, βρίσκονται στο κέντρο των σκέψεων του Castells, σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο το αστικό σύστημα δημιουργεί πολιτική σύγκρουση και κοινωνική αλλαγή (Lowe, 1986).

Το «Δείπνο της Άνοιξης»⁷⁵ είναι μια γιορτή της γειτονιάς που οργανώνεται τα τελευταία 7 χρόνια από την ομάδα της Πρωτοβουλίας με την ενεργό συμμετοχή των κατοίκων, των εργαζομένων και των επιχειρηματιών της γειτονιάς. Η φιλοσοφία της δράσης βασίζεται στην προσπάθεια αντιμετώπισης της κοινωνικής απομόνωσης μέσω διαφόρων πολιτιστικών και γαστρονομικών δράσεων. Οι συμμετέχοντες καλούνται να μοιραστούν το φαγητό τους στα τραπέζια της εκδήλωσης. Η γιορτή είναι αυτο-οργανωμένη, με ακτιβιστικά χαρακτηριστικά και χωρίς καμία θεσμική χρηματοδότηση ή χορηγία. Οικονομικός υποστηρικτής είναι η ίδια η

⁷⁴ Γνωστός Ισπανός κοινωνιολόγος που μελετά θέματα σχετικά με τα κινήματα πόλης, την κοινωνία της πληροφορίας, την επικοινωνία και την παγκοσμιοποίηση. Πρόκειται για τον πέμπτο, σε παγκόσμιο επίπεδο, μελετητή κοινωνικών επιστημών με τις περισσότερες αναφορές (2000-2014 Research Survey of the Social Sciences Citation Index).

⁷⁵ Το πρώτο «Δείπνο της Άνοιξης» έγινε το 2014

γειτονιά. Κατά την διάρκεια της εκδήλωσης, εκτός από το συλλογικό δείπνο όπου οι συμμετέχοντες μοιράζονται το φαγητό που έχουν μαγειρέψει ή αγοράσει από τα καταστήματα της γειτονιάς, αναδιπλώνονται διάφορα πολιτιστικά δρώμενα όπως θεατρικά, χορευτικά, ακουστικές συναυλίες, εκθέσεις καλλιτεχνών της γειτονιάς, παρελάσεις κρουστών, κλπ. Μέχρι στιγμής μόνο για το «Δείπνο της Άνοιξης» η ομάδα της «Πρωτοβουλίας Γειτονιάς Αλεξάνδρου Σβώλου» έχει συνεργαστεί με περισσότερα από 100 συλλογικά σχήματα, ως συμμετέχοντες στο δημιουργικό κεφάλαιο της Γειτονιάς και της πόλης.

Τα πρώτα δύο χρόνια το «Το Δείπνο της Άνοιξης» πραγματοποιήθηκε, έχοντας λάβει άδεια για την εγκατάσταση τραπεζοκαθισμάτων στα πεζοδρόμια της οδού Αλεξάνδρου Σβώλου, προκαλώντας σημαντικές οργανωτικές και λειτουργικές δυσχέρειες, καθώς τα τραπέζια προς χρήση τοποθετούνταν στα πεζοδρόμια και συνήθως μόνο από τη μια πλευρά του δρόμου, γεγονός που δημιουργούσε προβλήματα στην ομαλή διέλευση των πεζών κλπ. Τα επόμενα χρόνια, στην προσπάθεια εξομάλυνσης των τριβών μεταξύ των εμπλεκομένων, η διαχειριστική συνέλευση της Πρωτοβουλίας που πραγματοποιεί το «Δείπνο της Άνοιξης», αποφάσισε την κατάληψη του κεντρικού οδικού άξονα της γειτονιάς και την αναδίπλωση των τραπεζιών επάνω στο οδόστρωμα. Η τοποθέτησή τους ήταν τέτοια που επέτρεπε την ύπαρξη λωρίδας έκτακτης ανάγκης. Η συγκεκριμένη επιλογή επέφερε σημαντικά θετικά αποτελέσματα στην ποιότητα της δράσης, καθώς η κατάληψη του δρόμου επανανοηματοδότησε τον χώρο, προκαλώντας χωρικούς μετασχηματισμούς με αποτέλεσμα η κίνηση αυτή να επιφέρει αυθόρμητα συναισθήματα στους χρήστες της γειτονιάς, οι οποίοι και επέδειξαν πιο ενεργό συμμετοχή και καλύτερη διάθεση. Έτσι για μερικές ώρες η δημιουργία ενός νέου δημόσιου και πεζοδρομημένου χώρου από τους ίδιους τους πολίτες, άλλαξε την συνολική εικόνα και την ποιότητα της εκδήλωσης μετατρέποντας την γιορτή, μέσω της συμμετοχής των ανθρώπων, σε ένα αστικό 'μπαλέτο' (Χατζηνάκος, 2016). Αυτή η νέα ποιητική διάσταση επέτρεψε και καθιέρωσε την δράση για τα επόμενα χρόνια. Τα οργανωτικά μέλη αναφέρονταν στο γεγονός ότι: *«364 μέρες τον χρόνο, ο δρόμος της γειτονιάς τελεί υπό κατάληψη από τα διπλό-παρκαρισμένα αυτοκίνητα, ας δώσουμε εμείς, οι ίδιοι οι πολίτες, μια μέρα-μερικές ώρες τον δημόσιο χώρο στους ανθρώπους της γειτονιάς»*. Την περίοδο 2016-2018, το «Δείπνο της

Άνοιξης»⁷⁶ επεκτάθηκε σε όλο το μήκος της οδού της Αλεξάνδρου Σβώλου και τα τραπέζια καταλαμβάνουν την έκταση των 200 μέτρων από τα συνολικά 600 μέτρα του δρόμου, ενώ το 2019 η γιορτή μεταφέρθηκε στην πλατεία Ιπποδρομίου με στόχο την ανάδειξη ‘ξεχασμένων’ περιοχών της γειτονιάς. Πραγματοποιείται χωρίς να παρέχεται κάποια συγκεκριμένη άδεια, καθώς δεν υπάρχει το νομοθετικό πλαίσιο που να υποστηρίζει την οικειοποίηση δημόσιων χώρων από πολίτες υπό αυτή τη μορφή. Έτσι η δράση έχει λάβει ριζοσπαστικά και ακτιβιστικά χαρακτηριστικά, ενώ ο τέως δήμαρχος της πόλης Γιάννης Μπουτάρης σε συνέντευξή του σχολίασε ότι το «Δείπνο της Άνοιξης» αποτελεί μια καλή πρακτική ανάπτυξης της κοινωνικής συνοχής. Σήμερα, αποτελεί πλέον την πιο μεγάλη γιορτή γειτονιάς στη Θεσσαλονίκη.

Επιπρόσθετα, στην προσπάθεια καθιέρωσης μιας μονιμότερης παρουσίας της «Πρωτοβουλίας Γειτονιάς Αλεξάνδρου Σβώλου» στην ευρύτερη περιοχή της εν λόγω γειτονιάς, τα μέλη της αποφάσισαν να προχωρήσουν σε κινήσεις μεγαλύτερου παρεμβατικού χαρακτήρα. Έτσι το 2017, αρχίζουν οι εργασίες για το «Πάρκο Τσέπης», ένα πάρκο από και για την γειτονιά. Η φιλοσοφία της κίνησης αφορά μια μικρή, σε πολεοδομική κλίμακα, παρέμβαση στον αστικό χώρο, με βασικό σκοπό την αναζωογόνηση ενός εγκαταλελειμμένου και υποβαθμισμένου χώρου. Ευρύτερη επιδίωξη της ομάδας αποτελεί η ανάπτυξη της κοινωνικής συνοχής στη γειτονιά μέσω των πολύμορφων δράσεων εντός του Πάρκου Τσέπης. Τα Πάρκα Τσέπης (Pocket Parks) αναφέρονται ως μικροί δημόσιοι χώροι πρασίνου που δημιουργούνται ευκαιριακά σε κομμάτια ελεύθερης αστικής γης (που δεν έχει οικοδομηθεί) και περιβάλλονται από το οικοδομικό σύμπλεγμα (Cohen, Marsh, & et.al, 2014). Τα Πάρκα Τσέπης επιτρέπουν την άμεση αναζωογόνηση του επιβαρυσμένου ιστού της πόλης παρέχοντας τη δυνατότητα σε απλούς πολίτες να χρησιμοποιήσουν ένα χώρο με τελείως διαφορετική προοπτική. Στην περίπτωση της Θεσσαλονίκης, η αναφορά του Jan Gehl⁷⁷ για την ανάγκη κατασκευής μικρών

⁷⁶ https://www.typosthes.gr/thessaloniki/158319_thessaloniki-i-geitonia-tis-sboloy-giortazei-erhetai-deipno-tis-anoixis-2018 (accessed June 28, 2021)
<https://parallaximag.gr/thessaloniki/eikones-makari-olokliri-thessaloniki-na-ginei-san-ti-svolou> (accessed June 28, 2021)
<https://parallaximag.gr/agenda/events/osa-prepei-na-kserete-gia-to-deipno-tis-anoixis-pou-fetos-allazei> (accessed June 28, 2021)

⁷⁷ Δανός αρχιτέκτονας και σύμβουλος Αστικού Σχεδιασμού, ο οποίος έχει επικεντρώσει την καριέρα του στη βελτίωση της αστικής ζωής με τον επαναπροσανατολισμό του σχεδιασμού της πόλης προς τον πεζό και τον ποδηλάτη. Έχοντας καταστήσει την Κοπεγχάγη πόλη βιώσιμη, φιλική προς τους κατοίκους της και πρότυπο για τον υπόλοιπο κόσμο, καθώς το παράδειγμά της ακολούθησε η Μελβούρνη, το Σίντνεϊ και άλλες πόλεις. Πρόσφατα πεζοδρόμησε ένα τμήμα της λεωφόρου Broadway στο

πάρκων που μπορούν να ενισχύουν την κοινωνική συνοχή, σε αντιδιαστολή με τη δημιουργία μεγάλων μητροπολιτικών πάρκων, είναι αξιοσημείωτη (Σφήκας, 2013). Ωστόσο ο σχεδιασμός τους δεν ορίζεται αυστηρά ως μια bottom up διαδικασία και τα παραδείγματα ιδιωτικής επέμβασης στον αστικό ιστό με την συγκεκριμένη πρακτική είναι αρκετά. Στην προκειμένη περίπτωση ο σχεδιασμός του Πάρκου Τσέπης της Γειτονιάς Αλεξάνδρου Σβώλου, βασίστηκε στην φιλοσοφία του συμμετοχικού σχεδιασμού, ο οποίος αναφέρεται σε κοινά συμφέροντα, στην αμοιβαία υποστήριξη και στην θέσπιση κοινών στόχων μεταξύ των εμπλεκομένων. Μέσω της αλληλοτροφοδότησης μπορεί να προσφέρει δυναμικά αποτελέσματα προάγοντας το αίσθημα της ευρύτερης συμμετοχής (Καλλιγιάς, 2016). Ο συμμετοχικός σχεδιασμός αποτελεί ένα εργαλείο bottom up σχεδίασης, που ως βασική προϋπόθεση απαιτεί την ανατροφοδότηση του καθημερινού χρήστη του χώρου για την εξαγωγή των τελικών συμπερασμάτων. Το διαφοροποιητικό χαρακτηριστικό του από τις συνηθισμένες διαδικασίες σχεδιασμού, αποτελεί το γεγονός ότι ο εν δυνάμει χρήστης ή η ομάδα ενδιαφέροντος καλείται να συμμετάσχει από τα πρώτα στάδια διαμόρφωσης των σχεδίων με αποτέλεσμα να αποφεύγονται οι προκαθορισμένες διαδικασίες (Αραβαντινός Α. , 2007). Το πρώτο βήμα για την κατασκευή του Πάρκου Τσέπης αποτέλεσε η διεξαγωγή Εργαστηρίου Συμμετοχικού Σχεδιασμού με την συμμετοχή 47 ανθρώπων. Το κάλεσμα πραγματοποιήθηκε μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης (Facebook) χωρίς ωστόσο να εστιάζει απόλυτα σε κάτοικους και επαγγελματίες της γειτονιάς. Στο συγκεκριμένο γεγονός πρέπει να σταθούμε κριτικά, καθώς η απεύθυνση της Συνέλευσης δεν έγινε απευθείας στους άμεσα ενδιαφερόμενους, δηλαδή στους κάτοικους και τους καταστηματάρχες της ευρύτερης περιοχής. Η συγκεκριμένη κίνηση στο σύνολό της στηρίζεται στον απόηχο του «Δικαιώματος στην Πόλη» (Lefebvre, 1968, Harvey, 2008) ο οποίος αφορά στον έλεγχο της διαμόρφωσης του χώρου από τους πολίτες. Επιπλέον η δημιουργία του αστικού εξοπλισμού βασίζεται σε τεχνικές DIY⁷⁸ (do it yourself) και στην επαναχρησιμοποίηση 'ξεχασμένων' υλικών. Η χρηματοδότηση των εργασιών βασίζεται σε πόρους που προέρχονται από έσοδα πολιτιστικών εκδηλώσεων (συναυλίες, πάρτι, κλπ).

ύψος της Times Square στην Νέα Υόρκη ενώ το νέο του στοίχημα περιλαμβάνει την Μόσχα.
<https://parallaximag.gr/thessaloniki/reportaz/jan-gehl-gia-na-ise-kalos-architektonas-pre> (accessed June 29, 2021)

⁷⁸ Do it yourself (Κάντο μόνος σου) – αυτοσχέδιες κατασκευές

Η πορεία προς την ολοκλήρωση του Πάρκου Τσέπης συνεχίζεται, μέσω ανοικτών κατασκευαστικών δράσεων. Ωστόσο οι προκλήσεις και οι προβληματικές καταστάσεις που ανάγονται στις παθογένειες της ελληνικής κοινωνίας είναι πολλές.

Το «Δείπνο της Άνοιξης» και το «Πάρκο Τσέπης» εμφάνισαν μεγάλη απήχηση τα τελευταία χρόνια και σε επίπεδο συμμετοχής ατόμων (και εκτός γειτονιάς) και σε επίπεδο αυτενεργείας και διαμοιρασμού ιδεών. Χαρακτηριστικό είναι το επίπεδο αλληλεγγύης που διακρίνει τους συμμετέχοντες αλλά και τα μέλη της «Πρωτοβουλίας Γειτονιάς Αλεξάνδρου Σβώλου», οι οποίοι μάλιστα προχώρησαν σε επιμέρους δράσεις αλληλοβοήθειας, ηθικής και συναισθηματικής κάλυψης και ψυχολογικής ενδυνάμωσης και κατά την διάρκεια της καραντίνας λόγω της πανδημίας. Μάλιστα η «Πρωτοβουλίας Γειτονιάς Αλεξάνδρου Σβώλου», απεύθυνε το κάλεσμα του «κανένας και καμία μόνη», με σκοπό να παρέχει⁷⁹ βοήθεια σε άτομα που το έχουν ανάγκη κατά τη διάρκεια της καραντίνας (ψώνια, βοήθεια σε ηλεκτρονικές συναλλαγές ηλικιωμένων, συναισθηματική κάλυψη, επικοινωνία, ανταλλαγή βιβλίων, τρόποι δημιουργικής απασχόλησης παιδιών, αποστολή έντυπης αλληλογραφίας, κλπ), σπάζοντας τα στεγανά της προσωπικής απομόνωσης. Οι παρεμβάσεις της ομάδας της «Πρωτοβουλίας Γειτονιάς Αλεξάνδρου Σβώλου» επεκτείνονται και στην προστασία των αδέσποτων ζώων. Οι τρόποι επικοινωνίας εκτός τηλεφώνου και αποστολής email, είναι και μέσω κλειστής ομάδας στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης

Οι δράσεις⁸⁰ της γειτονιάς της Αλ.Σβώλου έχουν γίνει παράδειγμα προς μίμηση και για άλλες γειτονιές που προσπαθούν να οργανώσουν ανάλογες παρεμβάσεις.

3.3. Η πολυκατοικία της οδού Αλεξάνδρου Σβώλου 45

Βάση του έργου 'Κοινά υπό Κατοίκηση – Πράσινος Κόμβος Γειτονιάς', έχει ολοκληρωθεί η τεχνική μελέτη με σκοπό τη μετατροπή της πολυκατοικίας της οδού Αλεξ.Σβώλου 45 σε ένα πιλοτικό πράσινο κτίριο με τη με τη δημιουργία ενός σύγχρονων προδιαγραφών μοντέλου ενεργειακής συμπεριφοράς (εκπομπές CO₂), θερμομονωτικής προστασίας κελύφους,

⁷⁹ <https://infolibre.gr/wpinfoibre/2020/12/02/diktyo-allilovoitheias-apo-tin-protovoylia-geitonias-tis-alexandroy-svoloy/> (accessed June 29, 2021)

⁸⁰ https://www.youtube.com/watch?v=K_gp_GMaD94 (accessed July 1, 2021)

διατάξεων σκιασμού, πράσινου δώματος και κατακόρυφων κήπων, εφαρμογών συστημάτων Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, το οποίο μπορεί να εφαρμοστεί και σε άλλα κτίρια. Οι μελετητικές εργασίες έλαβαν χώρα κατά το πρώτο εξάμηνο του 2020, ενώ η όλη προσπάθεια είναι από τις πρώτες προσπάθειες επιστημονικής προσέγγισης και καταγραφής για την εξαγωγή μεθοδολογίας σχετικά με την αειφόρο ανάπτυξη των πόλεων, μελετώντας την πολυκατοικία ως κύτταρο ανάπτυξης της κοινωνικής συνοχής και μοχλό αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής. Ο απώτερος σκοπός της όλης προσέγγισης είναι η επικέντρωση σε βιοκλιματικές λύσεις κατάλληλες για τα υπάρχοντα αστικά περιβάλλοντα και τα προβλήματα που τα χαρακτηρίζουν (ακραία οικοδομική εκμετάλλευση, απουσία επαρκούς πράσινου χώρου ανά κάτοικο). Το έργο χρηματοδοτήθηκε από το πρόγραμμα⁸¹ START>Create Cultural Change 2019/2020, το οποίο χρηματοδοτούσε έργα με στόχο την κοινωνική αλλαγή μέσω πολιτιστικών πρακτικών.

Καθοριστικό ρόλο στην ολοκλήρωση της μελέτης είχε η συμμετοχική απόκριση των κατοίκων της πολυκατοικίας, οι οποίοι με ευκολία διέθεσαν τους κοινόχρηστους χώρους για τις ανάγκες του έργου ενώ συντέλεσαν και στην καταγραφή των προβλημάτων. Βασικό χαρακτηριστικό της μελέτης είναι ότι εστιάζει στα τεχνικά ζητήματα σε συνδυασμό με το κοινωνικό μέρος δηλαδή τους τρόπους με τους οποίους οι κάτοικοι μπορούν να δρουν συμμετοχικά και συνεργατικά ως κοινότητα μετέχοντας δυναμικά στον 'πράσινο' μετασχηματισμό.

Η εν λόγω πολυκατοικία βρίσκεται στο κέντρο της Θεσσαλονίκης, στις «παρυφές» του ιστορικού κέντρου, σε γωνιακό οικόπεδο επί των οδών Αλεξάνδρου Σβώλου και Φιλικής εταιρείας και σε γειτνίαση με την Κεντρική Δημοτική Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης (Εθνικής Αμύνης με Αλ. Σβώλου). Η οικοπεδική διανομή καθώς και η οδική χάραξη στην οποία εντάσσεται το κτίριο ακολουθούν το ρυμοτομικό σχέδιο του E. Hebrard για την πυρίκαυστη περιοχή της πόλης. Η άδεια κατασκευής της πολυκατοικίας εκδόθηκε το 1931 (σύμφωνα με προφορικές πληροφορίες) ενώ σχετικά έγγραφα δεν σώζονται. Επιπλέον το 1969 εκδόθηκε άδεια για προσθήκη κατ' επέκταση αλλά και καθ' ύψος. Η πολυκατοικία αποτελείται από

⁸¹ Πρόκειται για πρόγραμμα του Robert Bosch Stiftung, που υλοποιήθηκε σε συνεργασία με το Goethe-Institute Thessaloniki και την Ομοσπονδιακή Ένωση Κοινωνικοπολιτιστικών Κέντρων και υποστηρίχθηκε από το Κοινωνιολογικό Ίδρυμα Ιωάννη Σ. Λάτση και το Ίδρυμα Μποδοσάκη.

υπόγειο, ισόγειο, τέσσερις ορόφους και δώμα ενώ οι δύο πλευρές του κτιρίου εφάπτονται με γειτονικές πολυκατοικίες.

Image 2. Η πολυκατοικία το 1931 Πηγή: Οικογενειακό αρχείο Μερόπης Βασιλικού

Image 3. Η πολυκατοικία σήμερα μετά την επέκταση άδειας του 1969.
Φωτογραφία: Σάκης Γιούμπασης

Image 4. Η πολυκατοικία όπως διαμορφώνεται στην προτεινόμενη τεχνική μελέτη
Ομάδα εργασίας παραγωγής φωτορεαλιστικής απεικόνισης: Χρήστος Σχοινάς, Νίκος Καλλιγάς, Ηλέκτρα Μαντσίνι

Image 5. Η πολυκατοικία όπως διαμορφώνεται στην προτεινόμενη τεχνική μελέτη.
Ομάδα εργασίας παραγωγής φωτορεαλιστικής απεικόνισης: Χρήστος Σχοινιάς,
Λήδα Λιούπη, Ηλέκτρα Μαντσίνι

Image 6. Η πολυκατοικία όπως διαμορφώνεται στην προτεινόμενη τεχνική μελέτη
Ομάδα εργασίας παραγωγής φωτορεαλιστικής απεικόνισης: Χρήστος Σχοινιάς,
Λήδα Λιούπη, Ηλέκτρα Μαντσίνι

4.ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1.Εισαγωγή

Οι ποιοτικές ερευνητικές προσεγγίσεις ταιριάζουν για την μελέτη των ανθρώπων σε 'πραγματικό κόσμο' ενώ οι ποσοτικές είναι κυρίως κατάλληλες για την πραγματοποίηση ερευνών σε ελεγχόμενες, πειραματικές, εργαστηριακές συνθήκες (Parker, 1995). Έτσι, η ποιοτική έρευνα δίνει κυρίως έμφαση στο νόημα όπως και στον τρόπο που βιώνουν οι άνθρωποι τα γεγονότα. Κατά συνέπεια, είναι νατουραλιστική, συγκειμενική, πλασιοθετημένη και ερμηνευτική (Henwood & Pidgeon, 1994). Ταυτόχρονα, εστιάζει σε στρατηγικές και τακτικές στο πλαίσιο του ερευνητικού προγράμματος με συγκεκριμένες παραδοχές σχετικά με το γνωστικό αντικείμενο και την ενδελεχή διερεύνησή του (Yanchar, Gant, & Clay, 2005).

Για την υλοποίηση των παραπάνω, απαιτούνται μεθοδολογικές επιλογές οι οποίες σχετίζονται με το αντίστοιχο θεωρητικό υπόβαθρο και την γενικότερη επιστημολογία. Για παράδειγμα, μια μέθοδος που συχνά χρησιμοποιείται στην εθνογραφία είναι η συμμετοχική παρατήρηση, όπου ο ερευνητής συγκεντρώνει πληροφορίες αφιερώντας χρόνο στα καθημερινά δρώμενα μιας κοινότητας ανθρώπων με σκοπό να παρατηρήσει και να καταγράψει τα φαινόμενα που τον ενδιαφέρουν. Ταυτόχρονα, εάν ο ερευνητής επιλέξει τη φαινομενολογική μεθοδολογία τότε πιθανότατα θα προβεί σε χρήση συνεντεύξεων σε βάθος σε ένα μικρό δείγμα ατόμων με σκοπό να διερευνήσει τα νοήματα τα οποία συνδέονται με το φαινόμενο που μελετά (Ισαρη & Πουρκός, 2015).

4.2.Μεθοδολογία Έρευνας

Στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας, επιλέχθηκε η ποιοτική μέθοδος ως φυσιολογική μορφή έρευνας στα Εργαστήρια Συμμετοχικού Σχεδιασμού και η οποία σε μεγάλο βαθμό δεν ήταν κατευθυνόμενη από τον ερευνητή, καθώς σε σημαντικό επίπεδο ήταν εφικτό στην όλη διάρκεια της έρευνας να εισχωρήσει στην προσωπικότητα των υποκειμένων κατανοώντας το

σύνολο των κοινωνικών επιρροών που έχουν δεχτεί. Παράλληλα έγιναν στοχευόμενα ερωτηματολόγια.

Η υπό μελέτη ομάδα/στόχος της έρευνας ήταν 11 άτομα διαφορετικών ηλικιών, δηλαδή οι χρήστες της πολυκατοικίας της Αλ.Σβώλου 45, για την οποία υλοποιήθηκε με την συμβολή των κατοίκων η τεχνική μελέτη η οποία είναι αντιπροσωπευτική για την πολυκατοικία μιας και κάθε ένας από τους κατοίκους είχε σε μικρότερο ή μεγαλύτερο προσωπικό ενδιαφέρον και ενεργή συμμετοχή σε όλη τη διάρκεια της τεχνικής μελέτης και της παρούσας έρευνας.

Η έρευνα έγινε με την μορφή διαδικτυακών ερωτηματολογίων⁸², καταγραφής σημειώσεων από τον ερευνητή και συζητήσεων κατά τη διάρκεια των εργαστηρίων και την συγγραφή κειμένου από τους συμμετέχοντες σχετικά με τις απόψεις τους. Τα αποτελέσματα των παραπάνω παρουσιάζονται εκτενώς στην επόμενη ενότητα.

Στο πλαίσιο του πειράματος «Κοινά υπό Κατοίκηση – Πράσινος Κόμβος Γειτονιάς» το οποίο αφορά στην μετατροπή μιας τυπικής πολυκατοικίας σε πρότυπο πράσινο κτήριο στη Θεσσαλονίκη (Αλ. Σβώλου 45), πραγματοποιήθηκαν δύο εργαστήρια συμμετοχικού σχεδιασμού (το πρώτο έγινε στο δώμα της πολυκατοικίας με την συμμετοχή 11 ατόμων στις 10 Μαΐου 2020 και το δεύτερο σε διαμέρισμα ιδιοκτήτριας διαμερίσματος και καταστήματος λόγω άστατων καιρικών φαινομένων με συμμετοχή 8 ατόμων στις 24 Μαΐου 2020) και έρευνα μέσω ερωτηματολογίου.

Η εν λόγω πολυκατοικία αποτελείται από 4 όροφο-διαμερίσματα, μεγάλο δώμα και τρία καταστήματα στο ισόγειο. Το 80% των ιδιοκτησιών της πολυκατοικίας ανήκει σε οικογενειακά μέλη ενώ το υπόλοιπο έχει πωληθεί πρόσφατα σε ιδιοκτήτη, ο οποίος την περίοδο διεξαγωγής των εργαστηρίων δεν είχε μετακομίσει ακόμη στο διαμέρισμά του. Αναφορικά με τη διεξαγωγή των εργαστηρίων παρατηρήθηκε ότι οι συμμετέχοντες με μικρότερη ηλικία δεν αισθάνθηκαν το ίδιο ασφαλείς να εκφραστούν όπως τα άτομα με μεγαλύτερη ηλικία, επιβεβαιώνοντας κατά μια έννοια ότι το χάσμα γενεών επέδρασε σημαντικά στην ελευθερία της έκφρασης και της συμμετοχής. Ακόμη, αισθητή ήταν η ελαφρά διαφορετική προσέγγιση των ιδιοκτητών διαμερισμάτων και καταστημάτων από τους ενοικιαστές ως προς τις δυνητικές

⁸² Η σύνταξη των ερωτήσεων έγινε από την Λήδα Φιλιππίνα Λιούπη (αρχιτέκτων μηχανικός), μέλος της ομάδας έργου «Κοινά υπό Κατοίκηση»

μετατροπές στους κοινόχρηστους χώρους της πολυκατοικίας (δώμα, κλιμακοστάσιο, υπόγεια), ενώ δεν έλειψαν σχόλια σε χιουμοριστικό ύφος π.χ. ότι εάν επιτύχει το πείραμα θα αυξηθούν οι τιμές των ενοικίων. Τα εργαστήρια κύλισαν σε ομαλό τόνο χωρίς συγκρούσεις και αντιδικίες. Κατόπιν συνεντεύξεων ανοικτού τύπου, η διαδικασία που πραγματοποιήθηκε φάνηκε να ενδυνάμωσε τις σχέσεις των κατοίκων, καθώς όπως αναφέρθηκε από τα περισσότερα άτομα, αποτέλεσε μια ουσιαστική αρχή για την βελτίωση της καθημερινότητας στο πλαίσιο της κατοίκησης - πολυκατοικίας.

1ο Εργαστήριο Συμμετοχικού Σχεδιασμού

Στο πρώτο εργαστήριο πραγματοποιήθηκε παρουσίαση αναφορικά με τα οφέλη του συμμετοχικού σχεδιασμού, των φυτεμένων δωμάτων και της ενεργειακής αναβάθμισης κτιρίων. Επίσης πραγματοποιήθηκε συζήτηση για καίρια περιβαλλοντικά ζητήματα όπως η αστική θερμική νησίδα, η ατμοσφαιρική ρύπανση, τα μειωμένα ποσοστά πρασίνου στην Θεσσαλονίκη και αναδείχθηκαν τα οφέλη που μπορούν να προκύψουν από την ανακατασκευή του κτηρίου, για τους ενοίκους και την ευρύτερη γειτονιά.

Επίσης, αναλύθηκε η θεωρία των "Κοινών" η οποία βασίζεται στο τρίπτυχο: 1.Κοινός Πόρος 2.Κοινότητα 3. Κανόνες (ή αλλιώς σύστημα διακυβέρνησης). Επιπλέον για την επίλυση ζητημάτων γραφειοκρατίας οι χρήστες αναφέρθηκαν στην ανάγκη ύπαρξης κανονισμών κοινόχρηστων χώρων. Μηχανικός ο οποίος δραστηριοποιήθηκε στο εγχείρημα και είναι γνώστης ζητημάτων αδειοδότησης πρότεινε τον ορισμό ενός διαχειριστή της πολυκατοικίας, ο οποίος θα εξουσιοδοτηθεί στην περίπτωση που χρειαστούν άδειες για την έναρξη των κατασκευαστικών δραστηριοτήτων, πρόταση την οποία οι χρήστες φάνηκαν να αποδέχονται όμως δεν ενθαρρύνει την λογική της «Κοινής διαχείρισης» παρά την πρόθεση ανάθεσης ευθυνών.

Μεγάλο προβληματισμό στην συζήτηση προκάλεσαν το θέμα της συντήρησης όσων παρεμβάσεων πραγματοποιηθούν, και πιο συγκεκριμένα του πρασίνου. Λόγω της παλαιότητας του κτηρίου μηχανικός της ομάδας του εγχειρήματος, αναφέρθηκε στο γεγονός ότι για να ολοκληρωθούν παρεμβάσεις όπως το φυτεμένο δώμα, θα χρειαστεί να

πραγματοποιηθούν αρχικά εργασίες στο εσωτερικό του τελευταίου ορόφου. Το δεδομένο αυτό αποθάρρυνε αρκετά τους χρήστες.

Έπειτα, οι συμμετέχοντες έλαβαν σε μια κόλλα Α3 την κάτοψη του δώματος και σε ομάδες των δύο ή τριών ατόμων (λόγω μέτρων COVID19) σχεδίασαν συνεργατικά πιθανές παρεμβάσεις.

Αναφορικά με την εκπόνηση σχεδίων από τους συμμετέχοντες, υπήρξαν κοινά σημεία. Για παράδειγμα η επιλογή των χώρων που προβλέφθηκε φύτευση πρασίνου ή ακόμη ως προς την επιλογή των χρήσεων στον χώρο του δώματος (π.χ. θερινός κινηματογράφος, εστίαση, κ.α.). Ιδιαίτερη εντύπωση προκάλεσε η πρόταση ιδιοκτήτη διαμερίσματος και καταστήματος σχετικά με τη δημιουργία ημι-αυτόνομων ημι-ιδιωτικών χώρων στο κοινόχρηστο δώμα, ώστε στον χώρο να μπορούν να φιλοξενηθούν δύο ή και περισσότερες ομάδες ατόμων ευνοώντας παράλληλα την αρμονική συνύπαρξη. Γενικότερα, οι χρήστες της πολυκατοικίας που συμμετείχαν στα εργαστήρια έδειξαν πολύ θετική στάση ως προς το εγκρίνοντας εγχείρημα και «αγκαλιάζοντας» τα τελικά αποτελέσματα.

2ο Εργαστήριο Συμμετοχικού Σχεδιασμού

Το πρόγραμμα του δεύτερου εργαστηρίου ξεκίνησε με μια ανασκόπηση του πρώτου εργαστηρίου και βασίστηκε κατά κύριο λόγο στην ανάλυση κατασκευαστικών λεπτομερειών (όπως για παράδειγμα η επιλογή υλικών, τα είδη των φυτών, κ.α.). Επίσης παρουσιάστηκαν τα σχέδια που δημιουργήθηκαν στο πρώτο εργαστήριο και η Αρχιτέκτων Μηχανικός του εγχειρήματος έκανε μια γενική σύνοψη ως προς τις σχεδιαστικές συγκλίσεις και λεπτομέρειες. Μοιράστηκαν φωτογραφίες με διάφορες εφαρμογές υλικών και σχεδιαστικών προσεγγίσεων, ώστε οι συμμετέχοντες μετά από συζήτηση με την Αρχιτέκτων να καταλήξουν στην επιλογή των υλικών που θα περιλαμβάνει η τελική μελέτη. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η συμμετοχή των ατόμων ήταν μικρότερη από αυτή του πρώτου εργαστηρίου, καθώς παρευρέθηκαν στο σύνολο 8 άτομα.

4.3. Παρουσίαση αποτελεσμάτων

Στην ενότητα αυτή, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της Έρευνας Συμμετοχικού Σχεδιασμού (ΕΣΣ) δηλ. η καταγραφή των προφίλ των συμμετεχόντων και τα σχόλια που άφησαν με αφορμή το πείραμα μέσα από την εμπειρία τους, τα δημογραφικά στοιχεία του δείγματος και οι απαντήσεις στο ομώνυμο ερωτηματολόγιο.

4.3.1. Ανάλυση προφίλ συμμετεχόντων και παραθέσεις σχολίων προφίλ 1

Άντρας ηλικίας κάτω των 18 ετών, μαθητής Γενικού Λυκείου, γιός ιδιοκτήτη διαμερίσματος και καταστήματος στην πολυκατοικία. Συμμετείχε στο πρώτο εργαστήριο συμμετοχικού σχεδιασμού και στην παρούσα έρευνα, ενώ στο δεύτερο αναγκάστηκε να απουσιάσει καθώς είχε μαθητικές υποχρεώσεις (προετοιμασία για σχολικές εξετάσεις). Ωστόσο συμμετείχε με έντονο ενδιαφέρον σε διάφορες καταγραφές που πραγματοποιήθηκαν (μέτρηση αιωρούμενων σωματιδίων PM_{2,5} και PM₁₀) και ήταν παρών κατά την διάρκεια διαφόρων μελετών στην πολυκατοικία βοηθώντας αρκετές φορές τους μηχανικούς που είχαν αναλάβει μετρήσεις και αυτοψίες. Κατά τη διάρκεια του πρώτου εργαστηρίου απέφευγε να εκφράζει άποψη, ίσως λόγω του νεαρού της ηλικίας του, αλλά υπήρξαν φορές που έδειξε διάθεση σε πρακτικά θέματα όπως μεταφορά αντικειμένων, εργαλείων, φυτών, κλπ. Συμμετείχε επίσης σε απαντήσεις ερωτηματολογίων. Αν και σε γενικές γραμμές η παρουσία του ήταν σιωπηλή, έδειξε να ενδιαφέρεται χωρίς έντονα ενεργητική συμμετοχή.

Σχόλια προφίλ 1: «Πρώτη φορά συμμετέχω σε μια τέτοια διαδικασία, στην αρχή ένοιωσα άβολα, γιατί για πρώτη φορά συναντούσα από κοντά όλους τους γείτονές μου. Επίσης, όλη η διαδικασία είναι πολύ καινούργια για μένα και δυσκολεύτηκα να εκφραστώ. Στο εργαστήριο που συμμετείχα, με προβλημάτισε η παρουσία της οικογένειάς μου, νιώθω μερικές φορές σαν να μου στερείτε η ελευθερία. Όμως όσες φορές μου δόθηκε η ευκαιρία να βοηθήσω σε πιο πρακτικά θέματα, έδωσα το παρόν! Αν και λόγω εξεταστικής δεν μπόρεσα να είμαι παρών σε

όλη τη διάρκεια του project, μπορώ να πω ότι μου άρεσε, ένιωσα μέλος της προσπάθειας να σώσουμε το περιβάλλον».

προφίλ 2

Άντρας ηλικίας κάτω των 18 ετών, μαθητής Γυμνασίου, γιός ιδιοκτήτη διαμερίσματος και καταστήματος στην πολυκατοικία. Δεν συμμετείχε συστηματικά στα εργαστήρια συμμετοχικού σχεδιασμού καθώς και στην παρούσα έρευνα. Συμμετείχε σε απαντήσεις ερωτηματολογίων και έδειξε ιδιαίτερη διάθεση ειδικά σε θέματα κατασκευής φυτωρίων. Επίσης έδειξε ενδιαφέρον σε θέματα ανακατασκευών των κοινόχρηστων χώρων και τη μετατροπή τους σε πολυχρηστικούς χώρους (προβολή ταινιών, συναντήσεις με φίλους, χώρος για επιτραπέζια παιχνίδια, κλπ). Επιπλέον καθώς ήταν και αθλητικός τύπος, οι προτάσεις του αφορούσαν κυρίως στην κατασκευή γυμναστηρίων στους κοινόχρηστους χώρους της πολυκατοικίας.

Σχόλια προφίλ 2: «Δυστυχώς λόγω μαθημάτων δεν μπόρεσα να παρακολουθήσω όλη τη διαδικασία. Λόγω χαρακτήρα μου αρέσει περισσότερο να συμμετέχω σε πρακτικά ζητήματα, μου αρέσει πολύ η φύση και η κατασκευή φυτωρίου στην τσάντα με έχει ενθουσιάσει. Ελπίζω να γίνει γρήγορα ώστε οι φίλοι μου και εγώ να έχουμε ένα καινούργιο στέκι να μπορούμε να κάνουμε γυμναστική και γιατί όχι, μετά να δούμε και καμιά καλή ταινία.»

προφίλ 3

Γυναίκα ηλικίας κάτω των 24 ετών, φοιτήτρια, κόρη ενοικιαστή διαμερίσματος και καταστήματος στην πολυκατοικία. Συμμετείχε στα εργαστήρια συμμετοχικού σχεδιασμού καθώς και στην παρούσα έρευνα. Έδειξε ενδιαφέρον σε όλα τα στάδια της μελέτης και ειδικά ήταν πολύ συμμετοχική σε συζητήσεις σχετικές με την κλιματική κρίση και την προστασία του περιβάλλοντος. Κατά τη διάρκεια του πρώτου εργαστηρίου έδειξε να δυσκολεύεται στην έκφραση της άποψής της έπειτα από την έντονη διαφωνία της σχετικά με απόψεις του οικογενειακού της περιβάλλοντος. Σύμφωνα με την άποψή της, η συμμετοχή της στα εργαστήρια την βελτίωσε σε προσωπικό επίπεδο και την ευαισθητοποίησε σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος και ανάγκης σύσφιξης των ανθρωπίνων σχέσεων. Επιπλέον

θεώρησε ότι η μετατροπή της πολυκατοικίας σε πράσινο κτήριο αποτελεί μια ρεαλιστική προσέγγιση για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής στο αστικό περιβάλλον.

Σχόλια προφίλ 3: «Αν δεν ήταν οι γονείς μου μπροστά θα ήταν καλύτερα για μένα. Η διαδικασία μου άρεσε πολύ, ακούστηκαν πολλές απόψεις, αλλά όλες είχαν ένα κοινό στοιχείο. Πως μπορούμε δηλαδή να κάνουμε το χώρο που κατοικούμε βιώσιμο και ανθρώπινο. Επειδή έχω συμμετέχει σε περιβαλλοντικά σεμινάρια στο παρελθόν, γνωρίζω ότι για να πραγματοποιηθούν τέτοιες ριζικές αλλαγές, απαιτούνται μεγάλοι οικονομικοί πόροι. Με προβληματίζει το πως θα βρεθούν τα χρήματα για να ολοκληρωθεί κάτι τόσο επαναστατικό. Ίσως το κράτος θα έπρεπε να στηρίζει αντίστοιχες πρωτοβουλίες... Αλλά στην Ελλάδα ζούμε. Ελπίζω να ξανακάνουμε τέτοια εργαστήρια που μας φέρνουν πιο κοντά και οι γείτονες γνωριζόμαστε καλύτερα και ότι το project της πράσινης πολυκατοικίας θα γίνει σύντομα πραγματικότητα.»

προφίλ 4

Άντρας ηλικίας κάτω των 24 ετών, μαθητής λυκείου, γιός ενοικιαστή στην πολυκατοικία. Συμμετείχε στα εργαστήρια συμμετοχικού σχεδιασμού καθώς και στην παρούσα έρευνα. Έδειξε ενδιαφέρον σε όλα τα στάδια της μελέτης και ειδικά ήταν πολύ συμμετοχικός σε συζητήσεις σχετικές με την κλιματική κρίση και την προστασία του περιβάλλοντος. Η συμβολή του στην μεταφορά εξοπλισμού για την υποστήριξη των εργαστηρίων κρίθηκε ουσιαστική, επιπλέον καθώς ήταν και αθλητικός τύπος, οι προτάσεις του αφορούσαν κυρίως στην κατασκευή γυμναστηρίων στους κοινόχρηστους χώρους της πολυκατοικίας. Είχε μεγάλη άνεση στις επικοινωνιακές σχέσεις με τους γείτονες και ήταν ιδιαίτερα φιλικός και βοηθητικός σε κάθε διεργασία. Ωστόσο κατά τη διάρκεια των συζητήσεων αναφορικά με την συντήρηση και διαχείριση των κοινόχρηστων χώρων, έδειξε να δυσκολεύεται να εκφράσει την άποψή του και έτσι παρέμεινε σιωπηλός. Ανάφερε αρκετές φορές και στα δύο εργαστήρια ότι βρίσκει πολύ ενδιαφέρουσα την προσέγγιση και ότι αισθάνεται χαρούμενος για το γεγονός ότι μέσω του σχεδιασμού κατάφερε να αποτυπώσει την άποψή του.

Σχόλια προφίλ 4: «Η κλιματική αλλαγή είναι ένα από τα ζητήματα που με απασχολούν. Εδώ και δύο χρόνια συμμετέχω σε μια περιβαλλοντική ομάδα με συμμαθητές μου. Τα Κοινά υπό

Κατοίκηση είναι μια πολύ σωστή πρόταση για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που έχουμε δημιουργήσει εμείς οι άνθρωποι. Εντυπωσιάστηκα όταν μου δόθηκε η ευκαιρία να προτείνω έναν χώρο άθλησης στην ταράτσα του σπιτιού μας. Στην παρέα μου ερχόμαστε συχνά αντιμέτωποι με το ζήτημα έλλειψης χώρων για να παίξουμε και να αθληθούμε. Ποιος θα το περίμενε ότι μπορούμε να έχουμε ένα γυμναστήριο πάνω από το κεφάλι μας! Δεν ξέρω τελικά αν θα γίνει η πολυκατοικία πράσινη, ξέρω όμως σίγουρα ότι μου άρεσε πολύ η διαδικασία και το γεγονός ότι γνώρισα και άλλα άτομα που μένουμε μαζί και δεν τους ήξερα με ένα τρόπο που με έκανε να νοιώσω ασφαλής και αποδεκτός.»

προφίλ 5

Άντρας ηλικίας 25-29 ετών, απόφοιτος τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου ΑΕΙ, εργαζόμενος πλήρους απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα. Συμμετείχε ενεργά στην παρούσα έρευνα και στα εργαστήρια συμμετοχικού σχεδιασμού. Είχε αρκετές γνώσεις σε θέματα οικολογίας, περιβάλλοντος. Ήταν παρών σε κάθε εργαστήριο και έλειψε μόνο όταν οι ώρες του εργαστηρίου συνέπιπταν με την εργασία του. Παρά το γεγονός ότι κατείχε ιδιότητα ενοικιαστή διαμερίσματος στην πολυκατοικία, είχε ενεργή συμμετοχή στις συζητήσεις και στις προτάσεις σε όλα τα θέματα που αφορούσαν στην διασφάλιση καλύτερης ποιότητας ζωής. Παρείχε εξοπλισμό (τραπέζια, καρέκλες, φωτιστικά) για την υποστήριξη των εργαστηρίων, κολατσιό και πιάτα από το σπίτι του.

Σχόλια προφίλ 5: «Τι να πω!!! Είμαι ενθουσιασμένος, μακάρι όλες οι πολυκατοικίες να ακολουθήσουν το παράδειγμα αυτό. Να πω την αλήθεια, δεν ξέρω ακριβώς πώς να μεταφέρω τα συναισθήματά μου στο χαρτί. Ένοιωσα μέρος ενός υπέροχου πρότζεκτ. Η πόλη δεν έχει πράσινο και καλούμαστε να δημιουργήσουμε τις προϋποθέσεις. Λόγω ειδικότητας γνωρίζω ότι δεν υπάρχει περίπτωση ένα τέτοιο έργο να χρηματοδοτηθεί από το κράτος (λ.χ. το πρόγραμμα Εξοικονομώ). Το Εξοικονομώ το έχω μελετήσει για το σπίτι των γονιών μου στην Λάρισα. Δεν γίνεται να μπει όλη η πολυκατοικία μονομιάς. Αν και λένε ότι θα υπάρξουν αλλαγές και ίσως είναι προς την κατεύθυνση που προτείνουν τα Κοινά υπό Κατοίκηση. Σχετικά με τη διαδικασία του πρότζεκτ, γνώρισα τους άλλους συγκατοίκους μου, άνοιξα το σπίτι μου, το έκανα με την

καρδιά μου, σαν μέλος μιας ασφαλούς κοινότητας που μοιράζεται ένα κοινό όνειρο. Άντε, πότε θα ξανασυναντηθούμε στον κοινό μας τόπο, την ταράτσα μας;;;;»

προφίλ 6

Γυναίκα ηλικίας 30-39 ετών, απόφοιτη τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, με ιδιότητα κόρης ενοικιαστή καταστήματος στην πολυκατοικία. Συμμετείχε ενεργά σε δύο εργαστήρια συμμετοχικού σχεδιασμού καθώς και στην παρούσα έρευνα. Έδειξε μεγάλο ενδιαφέρον και ενεργή συμμετοχή στο έργο 'Κοινά υπό Κατοίκηση' στις προτάσεις και στα σχέδια υλοποίησης. Είχε πολλές ιδέες αξιοπρόσεκτες, σχετικά με την δημιουργία πολυλειτουργικών κοινόχρηστων χώρων και αναφέρθηκε αρκετές φορές σε μια μελέτη αναφορικά με την πολυκατοίκηση και ότι εντόπισε ομοιότητες με το παρόν έργο. Επίσης είχε γνώσεις ιδιαίτερα ικανοποιητικού επιπέδου σε θέματα αστικού σχεδιασμού, οικολογίας, φύσης-υγείας-διατροφής, κλπ. Θεώρησε τα εργαστήρια συμμετοχικού σχεδιασμού ως μέτρο με σημαντικό αντίκτυπο στην προσωπική βελτίωση και στην αναβάθμιση της ποιότητας ζωής στο αστικό κέντρο.

Σχόλια προφίλ 6: «Έχω ξανασυμμετάσχει σε τέτοιες διαδικασίες, δεν μου είναι κάτι απόλυτα ξένο, αλλά κάθε φορά νοιώθω ότι μαθαίνω και κάτι καινούργιο. Η συμμετοχή των ομάδων και των πολιτών στον σχεδιασμό των κοινών τους χώρων είναι κάτι που με έχει συγκινήσει ιδιαίτερα. Στην Αθήνα είχα παρακολουθήσει μια πρόταση αρχιτεκτόνων για το Πείραμα της Πολυκατοίκησης, και η αλήθεια είναι ότι βλέπω κάποιες ομοιότητες. Η πόλεις μας πραγματικά δεν είναι βιώσιμες, πρέπει να φτιάξουμε χώρους για να μπορούμε να ανασάνουμε. Στα εργαστήρια η ομάδα του πειράματος μου έδειξε εργαλεία και με καθοδήγησε, αισθάνθηκα ασφάλεια και ένοιωσα ελεύθερη να προτείνω παρεμβάσεις, αν και μέσα μου έλεγα «ποιος θα τα κάνει όλα αυτά». Εν τέλει ειδικά στο δεύτερο εργαστήριο συνειδητοποίησα ότι και οι υπόλοιποι γείτονες είχαν προτάσεις κοντά στη δικιά μου γεγονός που με ηρέμησε. Η διαδικασία με βοήθησε στο να δένομαι με τους ανθρώπους πιο εύκολα, πιο όμορφα. Δημιουργήθηκε ένα περιβάλλον οικειότητας με αποτέλεσμα να μπορώ, αν και κλειστός άνθρωπος, να μπορώ να εκφράζομαι και να επηρεάζω κόσμο με τις γνώσεις μου και τις απόψεις μου. Ήταν μεγάλη χαρά για μένα η συμμετοχή μου. Θεωρώ ότι με κάνει καλύτερο άνθρωπο.»

προφίλ 7

Γυναίκα ηλικίας 50-59 ετών, απόφοιτη τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, με ιδιότητα ιδιοκτήτριας διαμερίσματος στην πολυκατοικία. Συμμετείχε στα εργαστήρια συμμετοχικού σχεδιασμού καθώς και στην παρούσα έρευνα. Έδειξε μεγάλο ενδιαφέρον και ενεργή συμμετοχή στο έργο 'Κοινά υπό κατοίκηση' στις προτάσεις και στα σχέδια υλοποίησης. Είχε μεγάλο εύρος γνώσεων και ιδιαίτερη ευαισθησία για τα θέματα της παρούσας έρευνας, και ειδικά για τους τρόπους βελτίωσης των κοινόχρηστων χώρων. Αρκετές φορές προσπάθησε να διατηρήσει ένα φιλικό κλίμα κατά τη διάρκεια των εργαστηρίων, ετοιμάζοντας κολατσιό, φέρνοντας κρασί και ποτήρια από το διαμέρισμά της. Στο δεύτερο εργαστήριο, λόγω βροχής, παρείχε το σπίτι της δείχνοντας μεγάλη οικειότητα και συμπάθεια προς τους γείτονές της και στα μέλη της ομάδας έργου.

Σχόλια προφίλ 7: «Τα εργαστήρια ήταν εξαιρετικά, όχι μόνο στη οργάνωσή τους, αλλά επιτέλους γνωρίσαμε τους συγκατοίκους μας, μιλήσαμε, ανταλλάξαμε απόψεις με ευγένεια και πολιτισμό. Πολιτισμό πράξαμε σ' αυτές τις συναντήσεις. Και αν τα καταφέρουμε και κάνουμε το κτίριο μας πράσινο, τι να πω, θα είμαστε οι πιο ευτυχισμένοι συγκατοίκοι. Μάθαμε να μιλάμε, να αναλύουμε, αλλά το πιο σημαντικό, μάθαμε να ακούμε ο ένας τον άλλο, χωρίς να θυμώνουμε και χωρίς να θέλουμε να τους επιβληθούμε στοιχεία που δεν μας βοηθά ούτε η ίδια η πόλη να αναπτύξουμε.»

προφίλ 8

Γυναίκα ηλικίας 50-59 ετών, απόφοιτη τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με την ιδιότητα συζύγου ιδιοκτήτη διαμερίσματος και καταστήματος στην πολυκατοικία. Συμμετείχε στο πρώτο εργαστήριο συμμετοχικού σχεδιασμού καθώς και στην παρούσα έρευνα. Κατά τη διάρκεια της συμμετοχής της έδειξε σχετική αδιαφορία για τη διαδικασία, παρεμβάλλοντας συχνά σε ομιλίες υπόλοιπων ατόμων, αναφέροντας ότι οι ομαδικές και συμμετοχικές διαδικασίες δεν φέρνουν ουσιαστικά αποτελέσματα. Εμφανής ήταν η απογοήτευσή της σχετικά με θέματα διαχείρισης των κοινόχρηστων χώρων της πολυκατοικίας και δεν φάνηκε να ελπίζει σε κάποια αλλαγή. Τα υπόλοιπα οικογενειακά της μέλη έδειξαν να ενοχλούνται από την συμπεριφορά της. Είχε μεγάλο εύρος γνώσεων και ιδιαίτερη ευαισθησία για τα θέματα της παρούσας

έρευνας, γεγονός που την βοήθησε στο να τοποθετηθεί αρκετές φορές στις συζητήσεις που πραγματοποιήθηκαν στο πρώτο εργαστήριο συμμετοχικού σχεδιασμού.

Σχόλια προφίλ 8: «Δυστυχώς σε εμάς δεν υπάρχει κουλτούρα συμμετοχής και συνεργασίας. Τις πιο πολλές φορές σε τέτοιου τύπου δράσεις πάντα υπάρχουν ανταγωνισμοί, πολύωρες συζητήσεις χωρίς να βγαίνει άκρη. Έχω κουραστεί από αυτά τα συλλογικά. Τα περισσότερα, αν όχι όλα αποτυχαίνουν και το αποτέλεσμα είναι τα πράγματα να ρημάζουν. Είμαι της άποψης ότι πάντα χρειάζονται πιο τεχνοκρατικές και επιχειρηματικές προσεγγίσεις. Η κοινή διαχείριση των πόρων είναι εμφανές ότι δεν εφαρμόζεται αποτελεσματικά στην Ελλάδα. Για τα εργαστήρια, τι να σας πω, όμορφη διαδικασία, αλλά εγώ δεν συμμερίζομαι κάποιες απόψεις σαν θέση ζωής, μπορώ όμως να πω ότι η προσπάθειά σας αξίζει τον κόπο και εύχομαι όλα να πάνε κατ' ευχήν.»

προφίλ 9

Γυναίκα ηλικίας 50-59 ετών, απόφοιτη τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, με ιδιότητα νεοεισερχόμενης ιδιοκτήτριας διαμερίσματος στην πολυκατοικία. Συμμετείχε στα εργαστήρια συμμετοχικού σχεδιασμού καθώς και στην παρούσα έρευνα. Μολονότι στην αρχή έδειξε αδιαφορία για τη διαδικασία, εκφράζοντας τη δυσαρέσκεια της για τις συλλογικές διαδικασίες και την αποτελεσματικότητά τους, μετά την έναρξη του πρώτου εργαστηρίου συμμετείχε με μεγάλο ενδιαφέρον και ενεργό ρόλο στο έργο 'Κοινά υπό κατοίκηση' στις προτάσεις και στα σχέδια υλοποίησης. Είχε μεγάλο εύρος γνώσεων και ιδιαίτερη ευαισθησία για τα θέματα της παρούσας έρευνας, και ειδικά για τους τρόπους βελτίωσης των κοινόχρηστων χώρων. Με την ολοκλήρωση των εργαστηρίων ανέφερε ότι η επαφή με τους γείτονές της βελτιώθηκε και ότι αναπτύχθηκε περαιτέρω η ουσιαστική αλληλοϋποστήριξη και επικοινωνία με το σύνολο των χρηστών της πολυκατοικίας.

Σχόλια προφίλ 9: «Καινούργια και υπέροχη εμπειρία. Ποτέ δεν πίστευα ότι μετακομίζοντας στο νέο διαμέρισμα μας θα είχαμε μια τέτοια πρωτόγνωρη εμπειρία. Βοηθήθηκα πραγματικά, από την πρώτη κιόλας συνάντηση ένοιωσα τόσο ασφαλής και οικεία μαζί σας. Στην προηγούμενη πολυκατοικία δεν είχαμε σχέσεις με γείτονες παρά μόνο με ένα διαμέρισμα από τα 20 σύνολο. Γνώριζα μόνο τον απέναντι από μένα γείτονα. Εδώ, μέσα σε μία εβδομάδα, σας

έμαθα όλους! Είναι μεγάλη δυσκολία να μην έχεις έναν άνθρωπο ή να κολλάς στο να ζητήσεις βοήθεια όταν το χρειαστείς. Επειδή έχω μικρό παιδί γνωρίζω από πρώτο χέρι τι σημαίνει να μην υπάρχει ασφάλεια στη γειτονιά όπου ζεις ή ειδικά διαμορφωμένοι χώροι για να παίζει η κόρη μου. Τον τελικό στόχο του πειράματος αξίζει να τον πετύχουμε! Μπορούμε να αναβαθμίσουμε το ακίνητο, να βοηθήσουμε τη γειτονιά αλλά και την πόλη μας να αποκτήσει περισσότερους χώρους πρασίνου. Το να σχεδιάζεις με ανθρώπους που ανακαλύπτεις ότι σε ενώνουν τόσα πολλά, τόσα όμορφα πράγματα, το να ανταλλάξεις τόσο φιλικά και χωρίς ανταγωνισμούς απόψεις νομίζω ότι ήταν θείο δώρο. Αυτό που μου έκανε φοβερή εντύπωση είναι ότι ενώ έχουμε τόσο διαφορετικές απόψεις για τα θέματα που θέσατε, καταφέρατε με πολύ έξυπνο τρόπο να τις «παντρέψετε» σε ένα ελκυστικό αποτέλεσμα.»

προφίλ 10

Άνδρας ηλικίας άνω των 60 ετών, απόφοιτος τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, κάτοχος διδακτορικού τίτλου, εργαζόμενος στο δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα με ιδιότητα ιδιοκτήτη διαμερίσματος και καταστήματος στην πολυκατοικία. Συμμετείχε ενεργά ένα από τα δύο εργαστήρια συμμετοχικού σχεδιασμού καθώς και στην παρούσα έρευνα. Έδειξε μεγάλο ενδιαφέρον και ενεργή συμμετοχή στο έργο 'Κοινά υπό κατοίκηση' στις προτάσεις και στα σχέδια υλοποίησης. Είχε μεγάλο εύρος γνώσεων και ιδιαίτερη ευαισθησία για τα θέματα της παρούσας έρευνας, και ειδικά για τους τρόπους βελτίωσης και σύσφιξης των ανθρώπινων σχέσεων στους κατοίκους πολυκατοικιών στα αστικά κέντρα. Χαρακτηριστικό γνώρισμα του ατόμου, υπήρξε η διάθεσή τους για άμεση υλοποίηση διαφόρων μικροεργασιών και μάλιστα με δικά του έξοδα (για παράδειγμα, όλοι συμφώνησαν ότι έβαφε συχνά τα διάφορα κοινόχρηστα κάγκελα και τοίχους, όπως και κοσμούσε κοινόχρηστους χώρους με φυτά τα οποία φρόντιζε προσωπικά). Επίσης, πρότεινε στον σχεδιασμό του κοινόχρηστου χώρου στο δώμα να προβλεφθούν δύο ημι-ιδιωτικοί χώροι ώστε να επιτρέπεται η παράλληλη χρήση από δύο ή και περισσότερες ομάδες ατόμων χωρίς η μια να προκαλεί όχληση στην άλλη. Η πρόταση αυτή υιοθετήθηκε από τους μελετητές μηχανικούς και ενσωματώθηκε στην τελική μελέτη-πρόταση.

Σχόλια προφίλ 10: «Αν και η πρόταση του πειράματος έχει εξαιρετική σύλληψη και απαντάει στα αστικά προβλήματα, βλ. έλλειψη πρασίνου, πλατειών, σοβαρού αστικού εξοπλισμού, βαθιά μέσα μου υπάρχει μια μεγάλη ανησυχία σχετικά με την βιωσιμότητα και τη δυνατότητα υλοποίησης. Ακόμη και αν όλοι οι ιδιοκτήτες μαζέψουμε κάποια χρήματα, θεωρώ ότι πολύ δύσκολα θα καταφέρουμε να καλύψουμε το κόστος. Το κράτος πρέπει να παρέχει στήριξη, οι ελληνικές πόλεις μοιάζουν με καρκινώματα πάνω στον φλοιό της Γης. Δεν γίνεται να χτίζουμε ΑΠΕ καταπατώντας τα βουνά και να αφήνουμε τις πόλεις απροστάτευτες από την κλιματική κρίση. Κατά τη διάρκεια του εργαστηρίου επέμεινα στην ύπαρξη δύο (τουλάχιστον) διαφορετικών χώρων, γιατί μπορεί στο μέλλον και όταν απουσιάζει η ομάδα του project, να υπάρξουν συγκρούσεις μεταξύ μας. Είναι γνωστό φαινόμενο χρήστες διαμερισμάτων να μην πληρώνουν τα κοινόχρηστα έξοδα. Εάν προκύψουν όλες αυτές οι κατασκευές θα χρειαστούν συντήρηση και πρέπει να τις φροντίσουμε, ενισχύοντας την συλλογική κουλτούρα ή δημιουργώντας εκείνες τις προϋποθέσεις που θα προωθούν την συνύπαρξη.»

προφίλ 11

Γυναίκα ηλικίας 50-59 ετών, γυναίκα, απόφοιτη τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου ΑΕΙ, ενοικιάστρια διαμερίσματος στην πολυκατοικία. Συμμετείχε και στα δύο εργαστήρια συμμετοχικού σχεδιασμού με πολύ μεγάλη όρεξη. Έκανε τις περισσότερες προτάσεις από όλους τους συμμετέχοντες και έδειξε ιδιαίτερη ευαισθησία στα ζητήματα πρασίνου. Αναφέρθηκε στο γεγονός ότι οι χρήστες της πολυκατοικίας θα μπορούσαν να παράγουν την τροφή τους σε ειδικά διαμορφωμένους λαχανόκηπους και στην πραγματοποίηση πολιτιστικών εκδηλώσεων στο δώμα της πολυκατοικίας, όπως θεατρικές παραστάσεις και βραδιές σινεμά που θα αφορούν και άτομα της γειτονιάς. Έδειξε να έχει μεγάλο εύρος γνώσεων για τα πράσινα κτίρια και για τα ζητήματα κλιματικής κρίσης. Επίσης αναφέρθηκε στο γεγονός ότι πρέπει να υπάρχει μεγαλύτερη κρατική πρόνοια για την δημιουργία πράσινων κτιρίων και κοινόχρηστων πράσινων χώρων. Τέλος συμφώνησε ότι ανέπτυξε και βελτίωσε προσωπικές δεξιότητες μέσω των εργαστηρίων συμμετοχικού σχεδιασμού.

Σχόλια προφίλ 11: «Η εμπειρία μου μέχρι τώρα από σχέσεις με συγκατοίκους μου έδειξε ότι κάνε πράγματα μόνος σου γιατί κανείς δεν θα συμφωνήσει μαζί σου, ή ώσπου να συμφωνήσουν θα έχει μπαγιατέψει το πράγμα. Μετά τα εργαστήρια μπορώ να πω με χαρά ότι διαψεύστηκα, τόσο άνθρωποι διαφορετικοί μεταξύ μας συμφωνήσαμε με πολύ ωραίο τρόπο σε μια σειρά από θέματα. Σας ευχαριστώ γι' αυτήν την τόσο όμορφη και σημαντική εμπειρία. Ευελπιστώ σύντομα να δημιουργήσουμε κοινόχρηστους λαχανόκηπους για γεμίζουμε όμορφα τον χρόνο μας και να τρώμε όσο περισσότερο γίνεται υγιεινά. Φαντάζομαι την ταράτσα του σπιτιού μας ως την πλατεία ενός μικρού χωριού με σινεμά, συζητήσεις, φαγητό και γλέντι!»

4.3.2. Δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων στην έρευνα

Στην συγκεκριμένη ποιοτική έρευνα πεδίου συμμετείχαν 6 άνδρες, 4 γυναίκες και 1 άτομο το οποίο δεν απάντησε στην ερώτηση σχετικά με το φύλο. Τα ερωτηματολόγια συντάχθηκαν από την Λήδα – Φιλιππίνα Λιούπη.

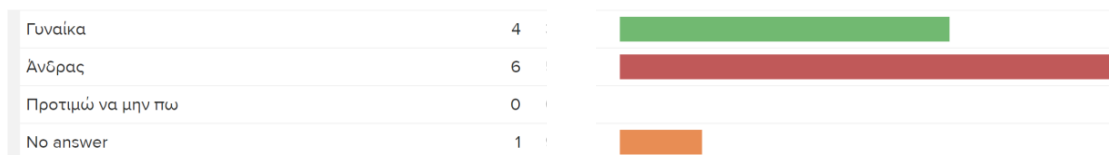

Figure 3 Δημογραφικά στοιχεία του δείγματος (φύλο)

Σχετικά με την ηλικία, 2 άτομα από τα 11, είναι ανήλικοι έως 18 ετών και οι υπόλοιποι ενήλικες, με μεγαλύτερη τη συμμετοχή 3 ατόμων ηλικίας 50-59 ετών.

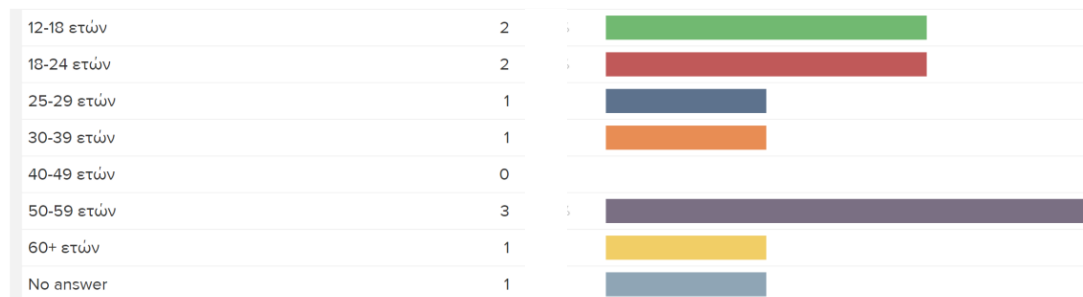

Figure 4 Δημογραφικά στοιχεία του δείγματος (ηλικία)

Σχετικά με το μορφωτικό επίπεδο, οι περισσότεροι, συγκεκριμένα 7 από τους 11, είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ενώ 5 από αυτούς είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού ή διδακτορικού τίτλου.

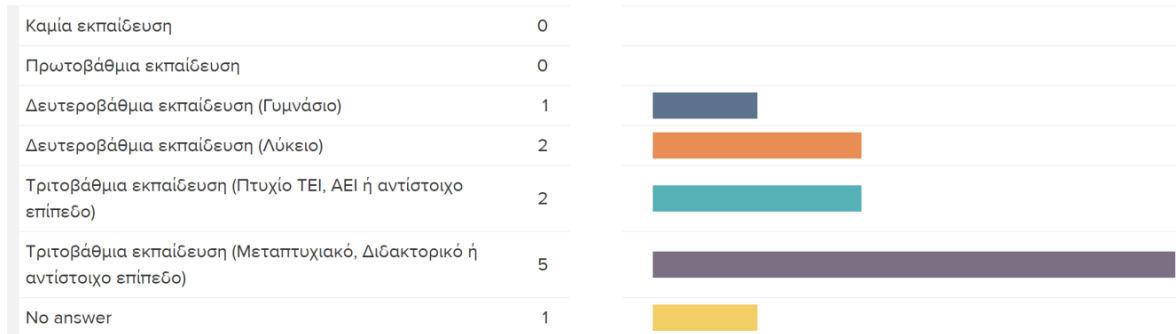

Figure 5 Δημογραφικά στοιχεία του δείγματος (μορφωτικό επίπεδο)

Σχετικά με την επαγγελματική κατάσταση, 5 άτομα είναι εργαζόμενοι πλήρους απασχόλησης ενώ 4 άτομα μαθητές ή φοιτητές. Επίσης συμμετείχε 1 συνταξιούχος καθώς και 1 άτομο που δεν απάντησε στην ερώτηση σχετικά με την τρέχουσα επαγγελματική κατάσταση. Αξιοσημείωτο είναι ότι δεν υπήρχε στο δείγμα είτε άτομο σε καθεστώς ανεργίας ή μερικής απασχόλησης, είτε άτομο με την ιδιότητα των οικιακών, κάτι που πιθανόν θα ήταν αναμενόμενο λόγω της τρέχουσας κοινωνικό-οικονομικής κατάστασης (ύφεση, πανδημία κορωνοϊού, κλπ)

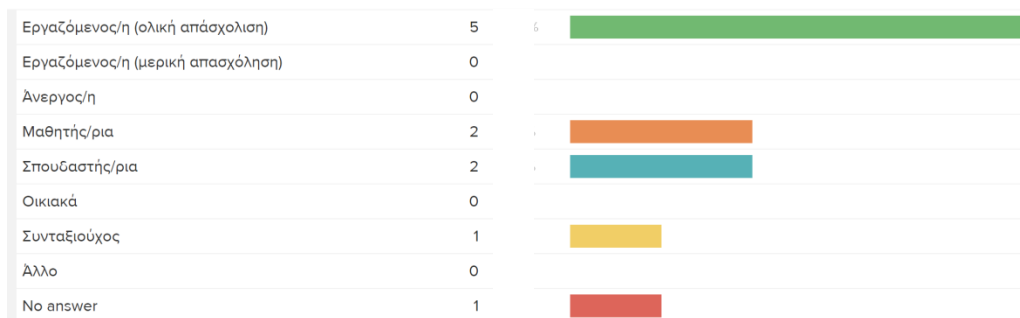

Figure 6 Δημογραφικά στοιχεία του δείγματος (επαγγελματική κατάσταση)

Στην ερώτηση «Ορίζετε τον εαυτό σας ως κάτι από τα ακόλουθα – Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από δύο επιλογές», η οποία προσπαθεί να αποτυπώσει προσωπικές δεξιότητες και εμφανείς κλίσεις, χαρακτηριστικό είναι ότι 4 από τους 11 θεωρούν ότι δεν κατέχουν καμιά από τις επιλεγόμενες κλίσεις, ενώ ισόποσα 3 άτομα θεωρούν τον εαυτό τους δημιουργικό, 3 άτομα θεωρούν τον εαυτό τους μηχανικό και 3 σχεδιαστή. Μόνο 1 άτομο φαίνεται να διακατέχεται από καλλιτεχνική φύση και επίσης 1 άτομο έχει επιχειρηματικές ικανότητες.

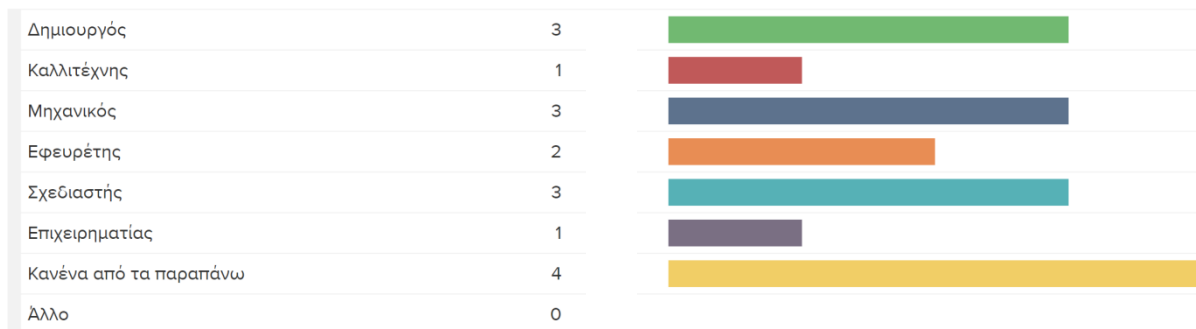

Figure 7 Δημογραφικά στοιχεία του δείγματος (προσωπικές δεξιότητες/κλίσεις)

4.3.3. Προβολή απαντήσεων

Σχετικά με την ερώτηση (1) αποτίμησης της γενικότερης εμπειρίας από την συμμετοχή στο Εργαστήριο Συμμετοχικού Σχεδιασμού (ΕΣΕ), οι απαντήσεις⁸³ έχουν ως εξής:

1.1 Τα 5 από τα 11 άτομα θεωρούν ότι θα υπάρχει κάποιο όφελος από τη συμμετοχή τους στο εργαστήριο ενώ 3 άτομα θεωρούν ότι δεν θα έχουν όφελος, 2 άτομα δεν απάντησαν στην ερώτηση και τέλος 1 άτομο έχει ουδέτερη στάση.

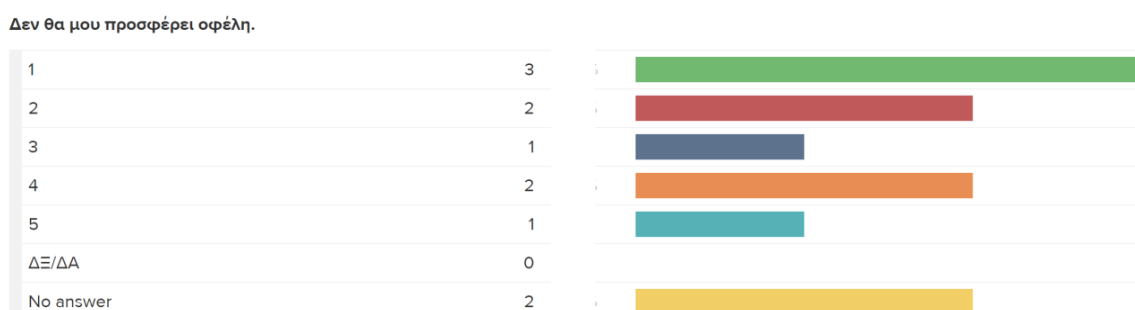

Figure 8. Αποτίμηση οφέλους από τη συμμετοχή στο ΕΣΕ

1.2 Τα 6 από τα 11 άτομα συμφωνούν με την άποψη ότι το εργαστήριο θα βελτιώσει τις δεξιότητές τους, ενώ 2 άτομα έχουν ουδέτερη στάση. Τέλος, 3 άτομα δεν έδωσαν απάντηση,

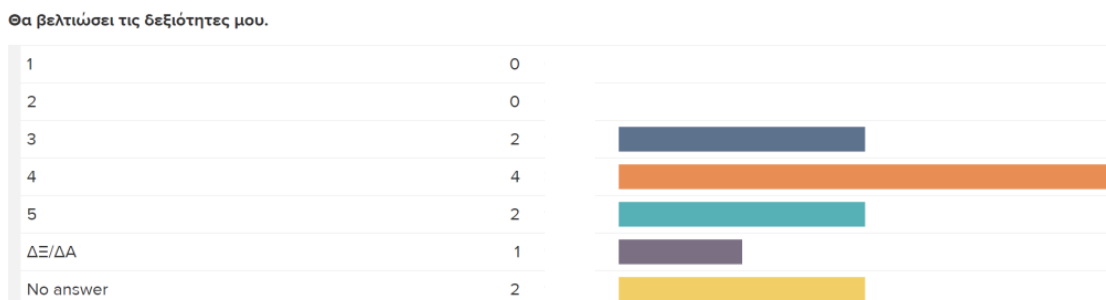

Figure 8. Αποτίμηση της βελτίωσης δεξιοτήτων μέσω του ΕΣΕ

⁸³ Η κλίμακα των απαντήσεων έχει ως εξής: 1- Διαφωνώ απόλυτα, 2- Διαφωνώ, 3- Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ, 4- Συμφωνώ, 5- Συμφωνώ απόλυτα, ΔΞ/ΔΑ- Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

1.3 Μεγάλος αριθμός, συγκεκριμένα 9 άτομα από τα 11, θεωρούν ότι το έργο θα έχει θετικό αντίκτυπο στην περιοχή, ενώ 2 άτομα δεν απάντησαν στην ερώτηση. Χαρακτηριστικό είναι ότι δεν υπάρχει απάντηση διαφωνίας, δηλαδή το θετικό αντίκτυπο του έργου είναι ομόφωνο.

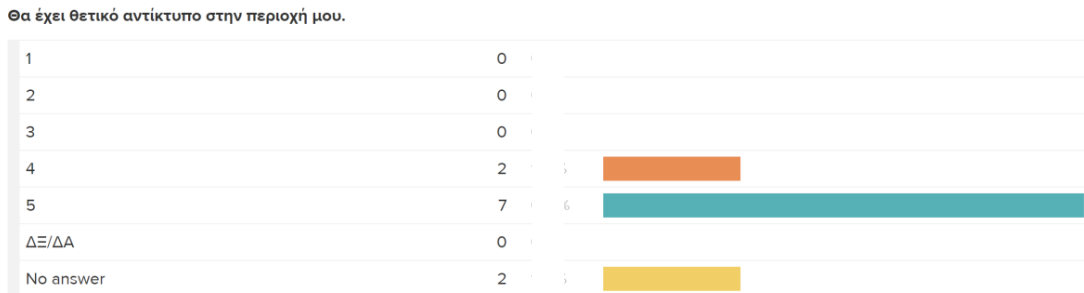

Figure 9. Αποτίμηση του γενικότερου θετικού αντίκτυπου στην περιοχή

1.4 Τα 5 άτομα από τα 11, θεωρούν ότι θα μπορούσαν να υιοθετήσουν τις εμπειρικές πρακτικές που αποκόμισαν από το έργο, ως χόμπι, ενώ 2 άτομα διαφωνούν πλήρως και 3 άτομα δεν απάντησαν στην ερώτηση.

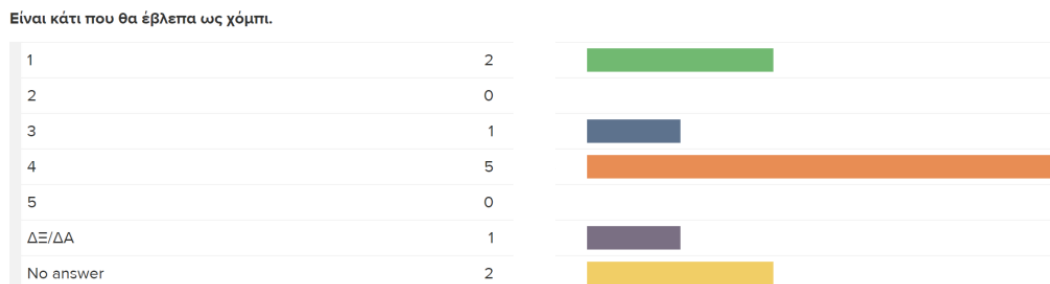

Figure 10. Αποτίμηση της διάθεσης υιοθέτησης της συμμετοχικότητας ως χόμπι

1.5 Τα 8 από τα 11 άτομα θεωρούν ότι το έργο έχει θετικό αντίκτυπο στην πολυκατοικία, ενώ 1 άτομο διατήρησε ουδέτερη στάση και 2 άτομα δεν απάντησαν στην ερώτηση.

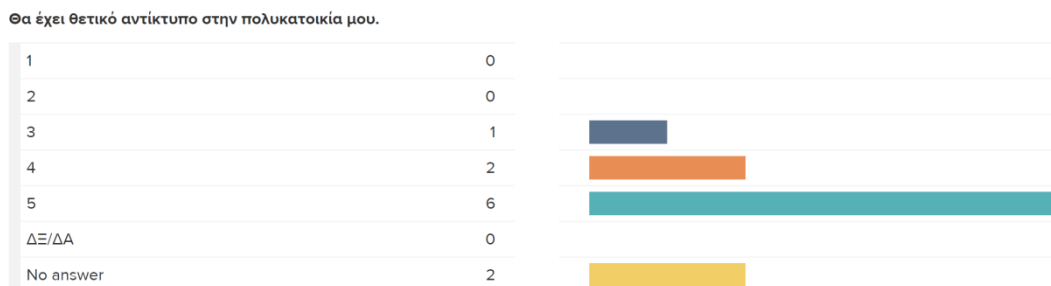

Figure 11. Αποτίμηση εκτίμησης θετικού αντίκτυπου στην πολυκατοικία

1.6 Τα 7 από τα 11 άτομα θεωρούν ότι θα υπάρξει θετικό αντίκτυπο στις σχέσεις με τους γείτονες, ενώ 1 άτομο διαφωνεί με την άποψη αυτή και 3 άτομα δεν απάντησαν στην ερώτηση.

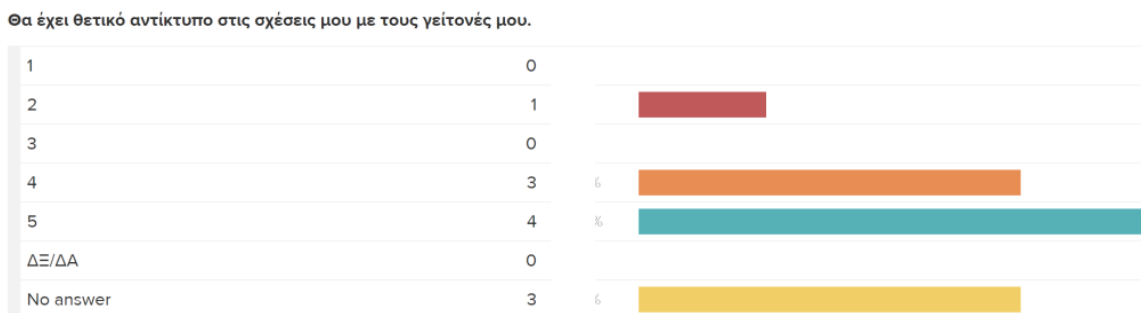

Figure 12. Αποτίμηση εκτίμησης θετικού αντίκτυπου στις σχέσεις με τους γείτονες

1.7 Τα 7 από τα 11 άτομα θεωρούν ότι το έργο θα αποφέρει κάποιο αποτέλεσμα, ενώ 1 άτομο διαφωνεί με την άποψη αυτή, 1 άτομο έχει ουδέτερη στάση και 2 άτομα δεν απάντησαν στην ερώτηση.

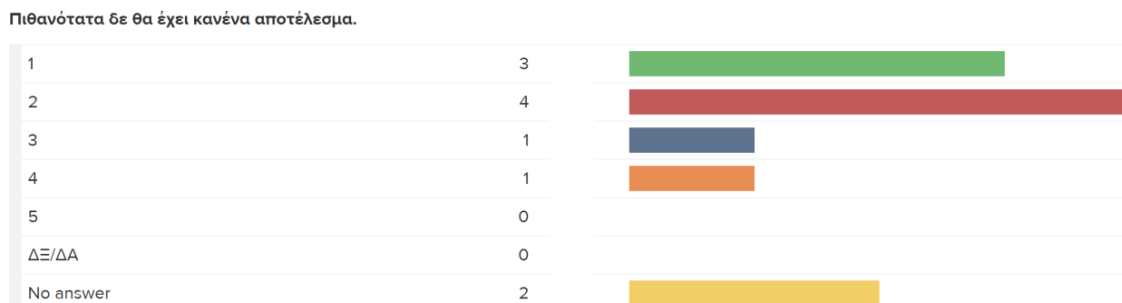

Figure 13. Αποτίμηση εκτίμησης των αποτελεσμάτων της μελέτης

Σχετικά με την ερώτηση (2) αποτίμησης της γενικότερης συμμετοχής στο Εργαστήριο Συμμετοχικού Σχεδιασμού (ΕΣΕ), οι απαντήσεις⁸⁴ έχουν ως εξής:

2.1 Αρχικά, διαφαίνεται ότι υπάρχει μια μέτρια πληροφόρηση σχετικά με τη διεξαγωγή συμμετοχικών εργαστηρίων σχεδιασμού και τις δραστηριότητές τους, καθώς 6 από τα 11 άτομα έχουν κάποιο μέγεθος πληροφόρησης, ενώ 1 άτομο δεν είχε και 4 άτομα δεν απάντησαν στην ερώτηση.

Δεν έχω πληροφορίες σχετικά με τη διεξαγωγή συμμετοχικών εργαστηρίων σχεδιασμού και τις δραστηριότητές τους.

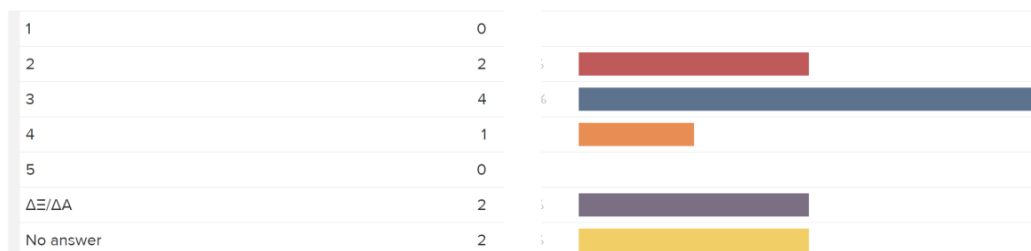

Figure 14. Καταγραφή πληροφόρησης σχετικά με τη διεξαγωγή συμμετοχικών εργαστηρίων σχεδιασμού

2.2 Τα 4 από τα 11, μάλλον έχουν κάποιου είδους οικονομικού κινήτρου για την υποστήριξη συμμετοχικών εργαστηρίων, ενώ 3 άτομα διατηρούν ουδέτερη στάση, 1 άτομο δεν έχει κανένα οικονομικό κίνητρο και επίσης 3 άτομα δεν απάντησαν.

Δεν έχω κάποιο οικονομικό κίνητρο για να υποστηρίξω τη διεξαγωγή του.

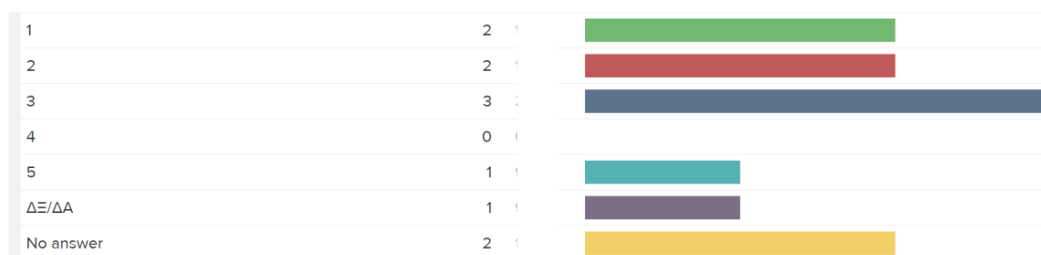

Figure 15. Αποτίμηση οικονομικών κινήτρων για την υποστήριξη συμμετοχικών εργαστηρίων

⁸⁴ Η κλίμακα των απαντήσεων έχει ως εξής: 1- Διαφωνώ απόλυτα, 2- Διαφωνώ, 3- ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ, 4- Συμφωνώ, 5- Συμφωνώ απόλυτα, ΔΞ/ΔΑ- Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

2.3 Τα 4 από τα 11 άτομα, έχουν κάποιες τεχνικές δεξιότητες ή μπορούν να αναζητήσουν σχετικά εκπαιδευτικά προγράμματα (με σκοπό την εκμάθηση και καλλιέργεια ανάλογων δεξιοτήτων), ενώ 3 άτομα είχαν ουδέτερη στάση και τέλος 4 άτομα δεν απάντησαν στην ερώτηση.

Figure 16, Αποτίμηση τεχνικών δεξιοτήτων

2.4 Το 1 άτομο από τα 11 θεωρεί ότι δεν θα ληφθούν υπόψη οι προτάσεις και οι προτιμήσεις του, ενώ 6 άτομα διαφωνούν με την πρόταση αυτή δηλαδή θεωρούν ότι θα ληφθούν υπόψη οι προτάσεις και προτιμήσεις τους και 2 άτομα διατηρούν ουδέτερη στάση.

Figure 17. Αποτίμηση του μεγέθους συμβολής των προτάσεων και προτιμήσεων

2.5 Τα 4 από τα 11 άτομα θεωρούν ότι μπορούν να διαθέσουν τον απαιτούμενο χρόνο για εμπλοκή σε ανάλογα συμμετοχικά έργα, ενώ 2 άτομα δεν έχουν τον απαραίτητο χρόνο, 3 άτομα είχαν ουδέτερη στάση και 2 άτομα δεν απάντησαν στην ερώτηση.

Δεν έχω τον απαραίτητο χρόνο να συμμετάσχω.

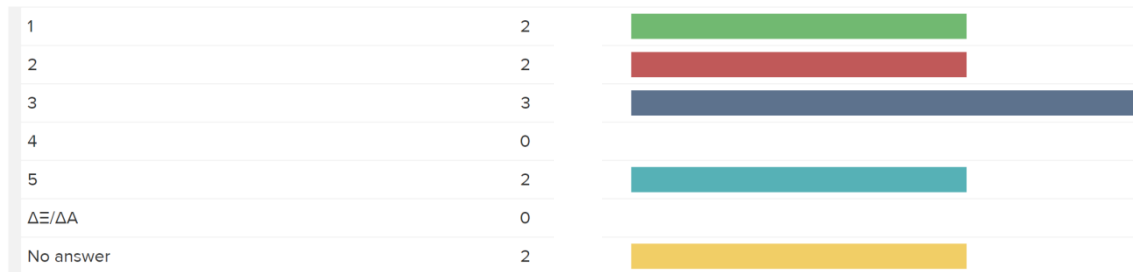

Figure 18. Εκτίμηση του διαθέσιμου χρόνου συμμετοχής

2.6 Τα 7 από τα 11 άτομα θεωρούν ότι έχουν άνεση στην έκφραση των ιδεών τους, ενώ χαρακτηριστικό είναι ότι 3 άτομα δεν απάντησαν στην ερώτηση και μόνο 1 άτομο έχει κάποιο βαθμό δυσκολίας στην έκφραση των ιδεών του.

Δυσκολεύομαι να εκφράσω τις ιδέες μου.

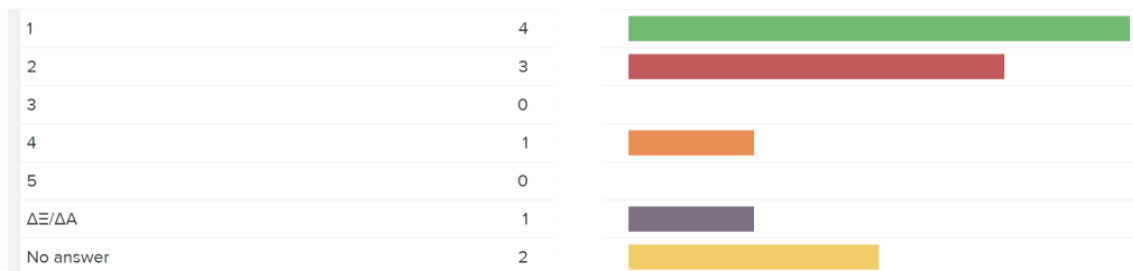

Figure 19. Αποτίμηση της ικανότητας έκφρασης ιδεών

Σχετικά με την ερώτηση (3) καταγραφής των λόγων (αιτιών) δισταγμού συμμετοχής στο εργαστήριο συμμετοχικού σχεδιασμού, οι απαντήσεις⁸⁵ έχουν ως εξής: Τα 7 από τα 11 άτομα δεν έχουν κάποιο λόγο δισταγμού στην συμμετοχή σε εργαστήρια συμμετοχικού σχεδιασμού, 1 άτομο νιώθει δισταγμό και 3 άτομα δεν απάντησαν στην ερώτηση.

Υπάρχει κάποιος άλλος λόγος για τον οποίο θα διστάζατε να συμμετάσχετε σε ένα εργαστήριο συμμετοχικού σχεδιασμού;

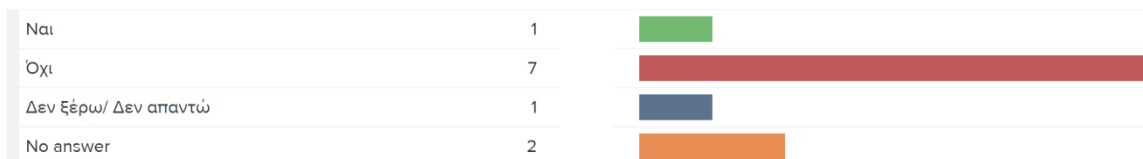

Figure 20. Καταγραφή δισταγμού συμμετοχής σε εργαστήρια συμμετοχικού σχεδιασμού

⁸⁵ Η κλίμακα των απαντήσεων έχει ως εξής: 1- Διαφωνώ απόλυτα, 2- Διαφωνώ, 3- ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ, 4- Συμφωνώ, 5- Συμφωνώ απόλυτα, ΔΞ/ΔΑ- Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

Σχετικά με την ερώτηση (4) καταγραφής του ενδιαφέροντος στη συμμετοχή στο εργαστήριο συμμετοχικού σχεδιασμού, οι απαντήσεις έχουν ως εξής: Οι λόγοι που συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο ενδιαφέρον συμμετοχής είναι: σύσφιξη γειτνιακών σχέσεων, πρόσβαση σε γνώσεις και εργαλεία, εκδήλωση προσωπικών προτιμήσεων και ανάπτυξη ιδεών, προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης στην κοινότητα, καλλιέργεια δεξιοτήτων για την συνδιαμόρφωση κοινόχρηστων χώρων και συμμετοχή στα κοινά της πολυκατοικίας.

Θα με ενδιέφερε να συμμετάσχω στο ΕΣΣ ώστε: (Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μια επιλογές.)

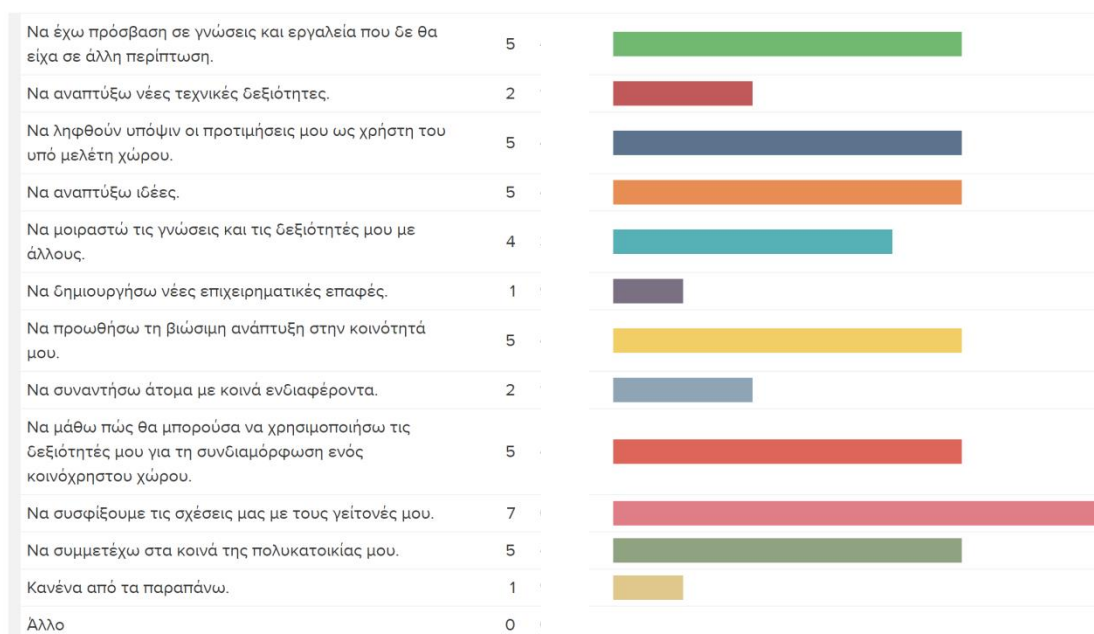

Figure 21. Καταγραφή ενδιαφέροντος των λόγων συμμετοχής στο ΕΣΣ

Σχετικά με την ερώτηση (5) αποτύπωσης της γενικότερης οικολογικής παιδείας και συνείδησης, οι απαντήσεις⁸⁶ έχουν ως εξής:

5.1 Τα 6 από τα 11 άτομα, έχουν ουδέτερη στάση σχετικά με το δικαίωμα των ανθρώπων στην παρέμβαση στο φυσικό περιβάλλον ώστε να ικανοποιούν τις ανάγκες τους και 3 άτομα διαφωνούν με την άποψη αυτή, ενώ 1 άτομο συμφωνεί με την άποψη και 1 άτομο δεν απάντησε στην ερώτηση.

Figure 22. Καταγραφή άποψης περί παρέμβασης των ανθρώπων στο φυσικό περιβάλλον

5.2 Τα 5 από τα 11 άτομα, θεωρούν ότι ο άνθρωπος θα διασφαλίσει μελλοντικά τη βιωσιμότητα του πλανήτη λόγω της ευρηματικότητάς του, ενώ 4 άτομα διαφωνούν με την άποψη αυτή και 1 άτομο δεν απάντησε στην ερώτηση.

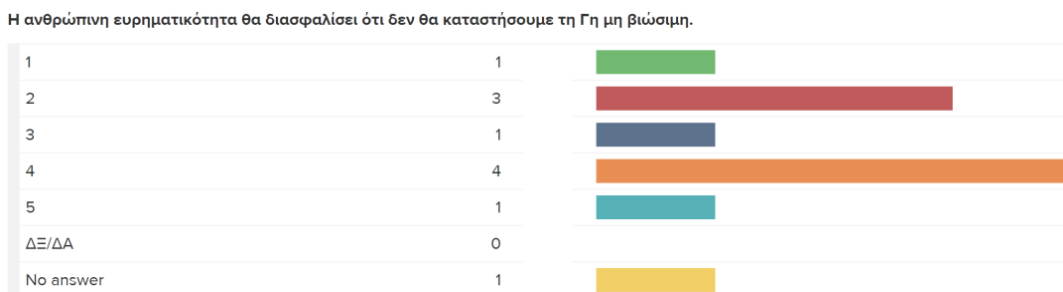

Figure 23. Καταγραφή εκτίμησης σχετικά με τη διατήρηση της βιωσιμότητας

⁸⁶ Η κλίμακα των απαντήσεων έχει ως εξής: 1- Διαφωνώ απόλυτα, 2- Διαφωνώ, 3- ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ, 4- Συμφωνώ, 5- Συμφωνώ απόλυτα, ΔΞ/ΔΑ- Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

5.3 Σε συντριπτικό βαθμό δηλαδή 10 από τα 11 άτομα, θεωρούν ότι οι άνθρωποι κάνουν σοβαρή κατάχρηση των φυσικών πόρων, ενώ 1 άτομο δεν απάντησε στην ερώτηση.

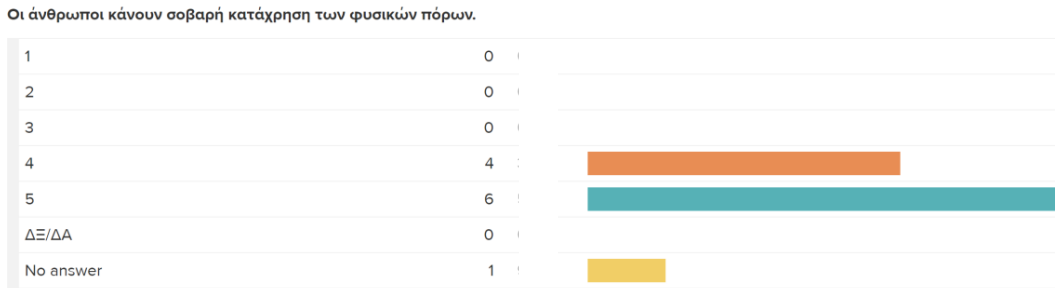

Figure 24. Αποτίμηση άποψης περί της κατάχρησης των φυσικών πόρων

5.4 Τα 5 από τα 11 άτομα, θεωρούν ότι πλέον ο τωρινός πληθυσμός προσεγγίζει το όριο του πληθυσμού που μπορεί να φιλοξενήσει ο πλανήτης, ενώ 4 άτομα είχαν ουδέτερη στάση, 1 άτομο θεωρεί ότι δεν υφίσταται το ζήτημα του υπερπληθυσμού και τέλος 1 άτομο δεν απάντησε στην ερώτηση.

Figure 25. Αποτίμηση άποψης σχετικά με τον υπερπληθυσμό

5.5 Τα 6 από τα 11 άτομα θεωρούν ότι υπάρχει επάρκεια φυσικών πόρων, αρκεί ο άνθρωπος να αναπτύξει τις κατάλληλες μεθόδους, ενώ 3 άτομα διαφωνούν με την άποψη αυτή. Επίσης 1 άτομο τήρησε ουδέτερη στάση και 1 άτομο δεν απάντησε στην ερώτηση.

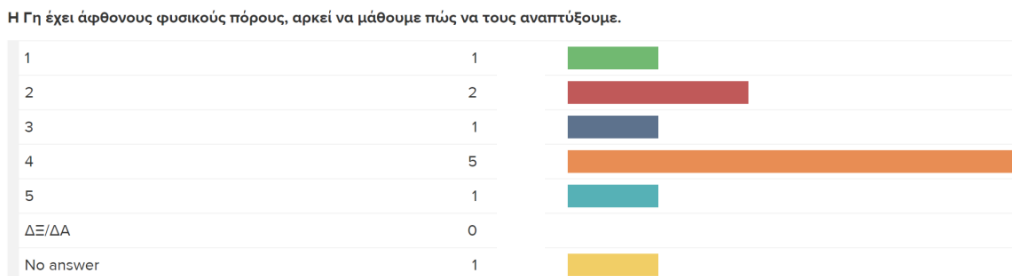

Figure 26. Αποτίμηση άποψης σχετικά με την επάρκεια των φυσικών πόρων

5.6 Τα 7 από τα 11 άτομα θεωρούν ότι η ανθρώπινη παρέμβαση στη φύση είναι συχνά καταστροφική, ενώ 1 άτομο διαφωνεί με την άποψη αυτή, 1 είχε ουδέτερη στάση και 2 άτομα δεν απάντησαν στην ερώτηση.

Figure 27. Καταγραφή άποψης σχετικά με τις καταστροφικές συνέπειες της ανθρώπινης παρέμβασης στο περιβάλλον

5.7 Τα 7 από τα 11 άτομα συμφωνούν με την άποψη ότι τα φυτά και τα ζώα έχουν το ίδιο δικαίωμα ύπαρξης με τον άνθρωπο, ενώ 2 άτομα διατήρησαν ουδέτερη στάση και επίσης 2 άτομα δεν απάντησαν στην ερώτηση.

Τα φυτά και τα ζώα έχουν το ίδιο δικαίωμα με τον άνθρωπο να υπάρχουν.

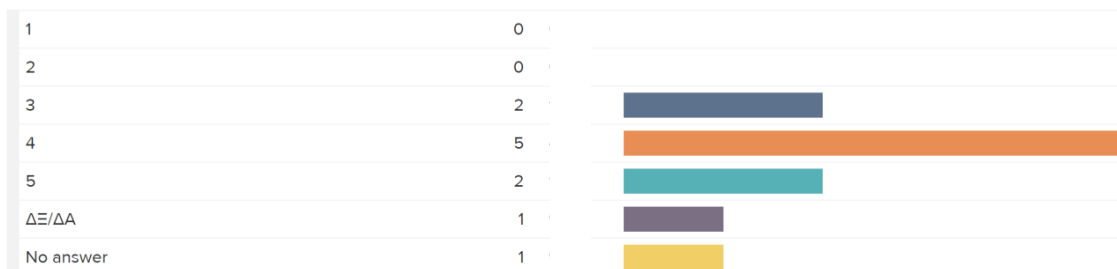

Figure 28. Αποτίμηση άποψης περί ισοτιμίας δικαιωμάτων ύπαρξης φυτών και ζώων

5.8 Τα 8 από τα 11 άτομα θεωρούν ότι η φυσική ισορροπία δεν είναι αρκετή ισχυρή στο να αντιμετωπίζει τις επιπτώσεις των σύγχρονων βιομηχανικών εθνών, ενώ 2 άτομα διατήρησαν ουδέτερη άποψη και 1 άτομο δεν απάντησε στην ερώτηση.

Η ισορροπία της φύσης είναι αρκετά ισχυρή ώστε να αντιμετωπίσει τις επιπτώσεις των σύγχρονων βιομηχανικών εθνών.

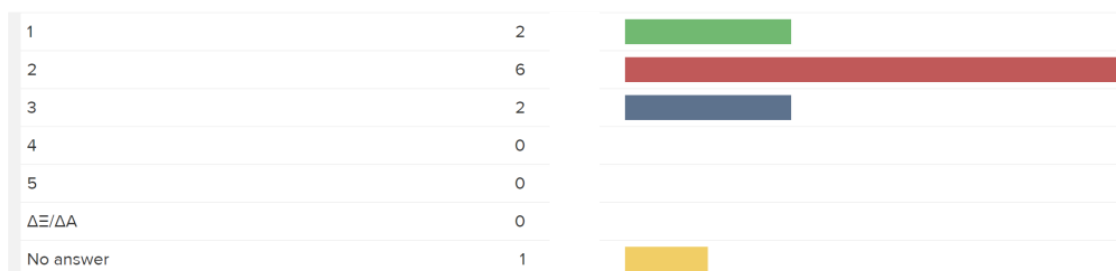

Figure 29. Αποτίμηση άποψης σχετικά με την ισχύ της φυσικής ισορροπίας στην αντιμετώπιση των επιπτώσεων της σύγχρονης βιομηχανίας

5.9 Τα 6 από τα 11 άτομα πιστεύουν στην άποψη ότι οι άνθρωποι υπόκεινται στους φυσικούς νόμους, ενώ 3 άτομα έχουν ουδέτερη στάση και 2 άτομα δεν απάντησαν στην ερώτηση. Χαρακτηριστικό είναι ότι δεν καταγράφηκε διαφωνία.

Figure 30. Καταγραφή γνώμης σχετικά με το κατά πόσο υπόκεινται οι άνθρωποι στους φυσικούς νόμους

5.10 Τα 7 από τα 11 άτομα θεωρούν ότι πράγματι υπάρχει οικολογική κρίση, ενώ 2 άτομα την θεωρούν υπερτιμημένη, 1 άτομο έχει ουδέτερη άποψη και 1 άτομο δεν απάντησε στην ερώτηση.

Figure 31. Αποτίμηση γνώμης για την σύγχρονη οικολογική κρίση

5.11 Τα 4 από τα 11 άτομα θεωρούν ότι ο πλανήτης υπόκειται σε περιορισμούς χώρου και πόρων, ενώ 5 άτομα έχουν ουδέτερη άποψη, 1 άτομο θεωρεί χώρο και πόρους απεριόριστα και 1 άτομο δεν απάντησε στην ερώτηση.

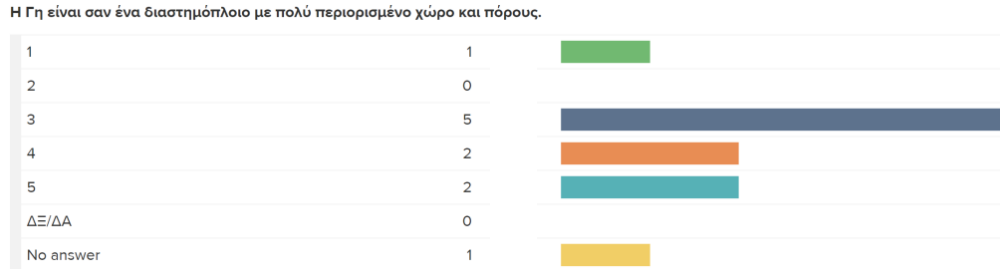

Figure 32. Αποτίμηση άποψης σχετικά με τη διαθεσιμότητα χώρου και πόρων στον πλανήτη

5.12 Τα 6 από τα 11 άτομα θεωρούν ότι το ανθρώπινο είδος δεν προορίζεται για πλήρη κυριαρχία του πλανήτη, ενώ 4 άτομα τηρούν ουδέτερη άποψη και 1 άτομο δεν απάντησε στην ερώτηση.

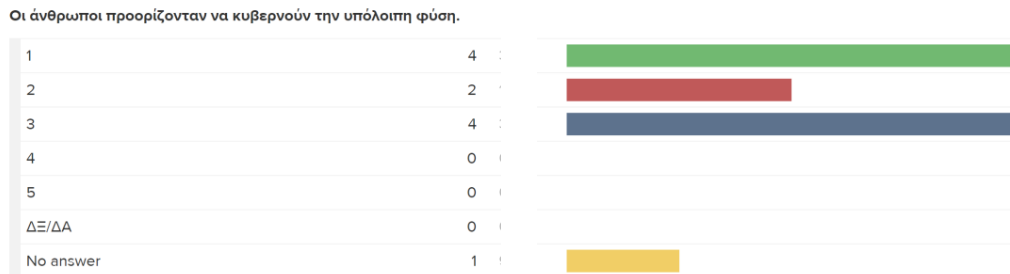

Figure 33. Αποτίμηση άποψης σχετικά με την κυριαρχία του ανθρώπου στη φύση

5.13 Τα 5 από τα 11 άτομα θεωρούν ότι η φυσική ισορροπία είναι εύθραυστη και διαταράσσεται εύκολα, ενώ 3 άτομα διαφωνούν με την άποψη αυτή και 2 άτομα έχουν ουδέτερη άποψη και 1 άτομο δεν απάντησε στην ερώτηση.

Figure 34. Αποτίμηση γνώμης σχετικά με την ευαισθησία της φυσικής ισορροπίας

5.14 Τα 5 από τα 11 άτομα πιστεύουν οι άνθρωποι μάλλον δεν θα μάθουν ποτέ τη βαθύτερη σοφία και λειτουργία της φύσης, ενώ 3 άτομα πιστεύουν το αντίθετο, 2 άτομα έχουν ουδέτερη στάση και 1 άτομο δεν απάντησε στην ερώτηση.

Figure 35. Αποτίμηση άποψης σε σχέση με τη βαθύτερη γνώση της φύσης με σκοπό τον έλεγχο της

5.15 Τα 8 από τα 11 άτομα πιστεύουν ότι οι τωρινοί ρυθμοί, θα οδηγήσουν σε μεγάλη οικολογική καταστροφή, ενώ 2 άτομα έχουν ουδέτερη άποψη και 1 άτομο δεν απάντησε στην ερώτηση.

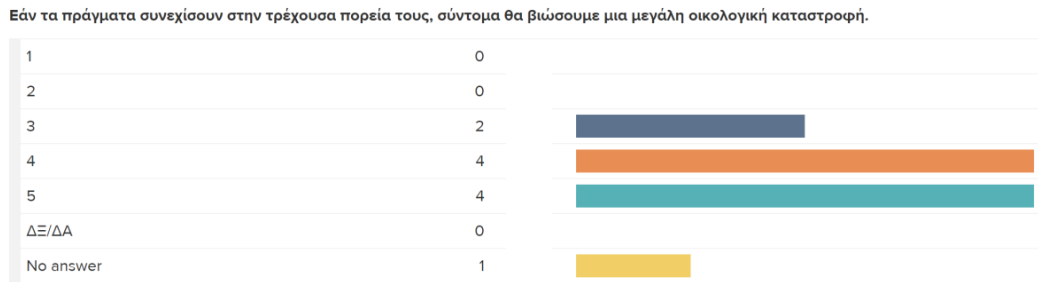

Figure 36. Εκτίμηση γνώμης για πιθανές μελλοντικές οικολογικές καταστροφές, βάση του σύγχρονου προφίλ ζωής

5.16 Τα 9 από τα 11 άτομα θεωρούν ότι υπάρχει σήμερα κλιματική αλλαγή, ενώ 1 άτομο θεωρεί ότι δεν υπάρχει κλιματική αλλαγή και 1 άτομο δεν απάντησε στην ερώτηση.

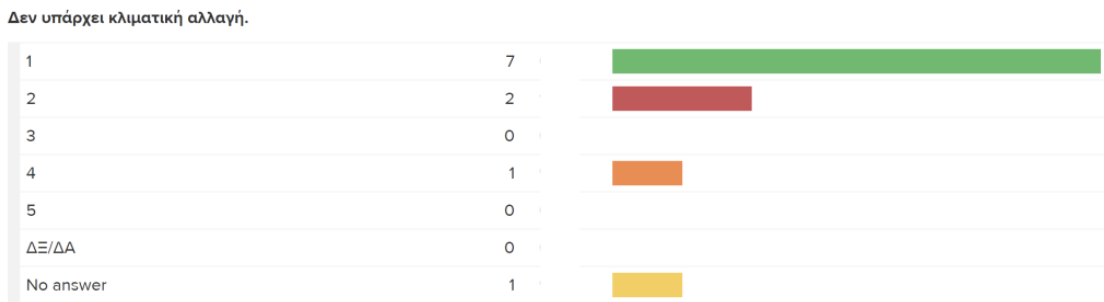

Figure 37. Αποτίμηση άποψης για την κλιματική αλλαγή

Σχετικά με την ερώτηση (6) καταγραφής της εξοικείωσης με τις βασικές έννοιες οικολογικών μετασχηματισμών, τεχνικών οικολογικών και ενεργειακών όρων και γενικότερης οικολογικής συνείδησης όπως βιοκλιματική αρχιτεκτονική, παθητικός σχεδιασμός κτιρίων, πράσινα κτίρια, φωτοβολταϊκά πάνελ, σύστημα συλλογής βρόχινου νερού, ενεργειακές κοινότητες, βιοποικιλότητα, αειφορία, οι απαντήσεις⁸⁷ έχουν ως εξής:

6.1 Τα 6 από τα 11 άτομα δεν έχουν εξοικείωση με την έννοια της βιοκλιματικής αρχιτεκτονικής, ενώ 4 άτομα έχουν σχετικές γνώσεις, και 1 άτομο δεν απάντησε στην ερώτηση.

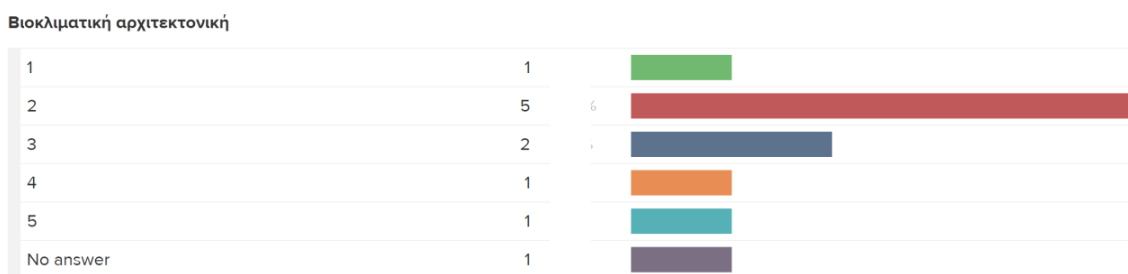

Figure 38. Καταγραφή πληροφόρησης σχετικά με την βιοκλιματική αλλαγή

6.2 Τα 7 από τα 11 άτομα δεν έχουν εξοικείωση με την έννοια του παθητικού σχεδιασμού κτιρίων, ενώ 3 άτομα έχουν σχετικές γνώσεις, και 1 άτομο δεν απάντησε στην ερώτηση.

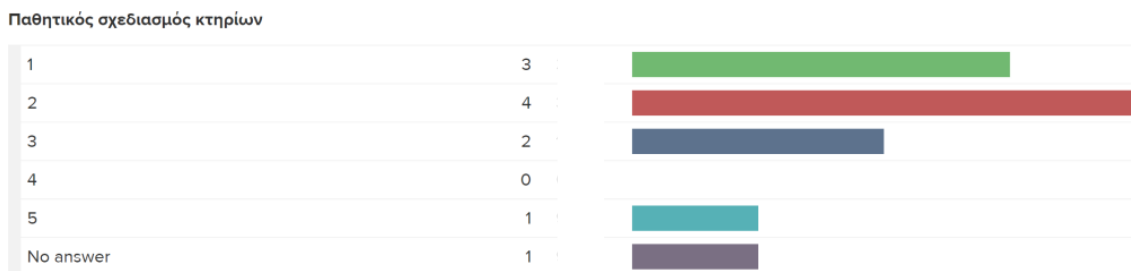

Figure 39. Καταγραφή πληροφόρησης σχετικά με τον παθητικό σχεδιασμό κτιρίων

⁸⁷ Η κλίμακα των απαντήσεων έχει ως εξής: 1- Καθόλου, 2- Λίγο, 3- Αρκετά, 4- Πολύ, 5- Πάρα πολύ

6.3 Τα 6 από τα 11 άτομα έχουν εξοικείωση με τα πράσινα κτίρια, ενώ 4 άτομα έχουν λίγες γνώσεις επί του θέματος και 1 άτομο δεν απάντησε στην ερώτηση.

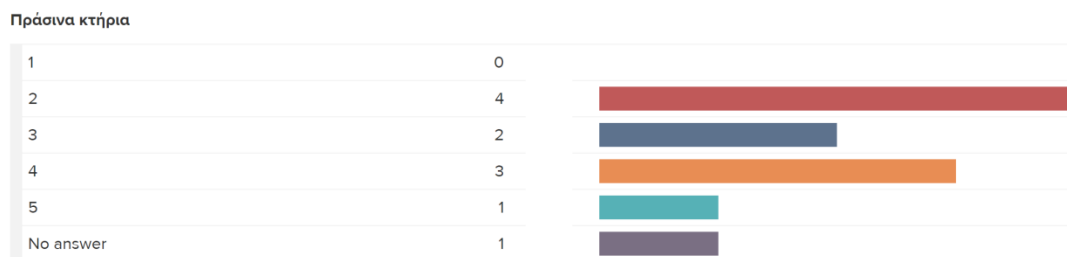

Figure 40. Καταγραφή πληροφόρησης σχετικά με τα πράσινα κτίρια

6.4 Τα 6 από τα 11 άτομα έχουν εξοικείωση με τα φωτοβολταϊκά πάνελ, ενώ 4 άτομα έχουν ελάχιστες ή καθόλου γνώσεις επί του θέματος, και 1 άτομο δεν απάντησε στην ερώτηση.

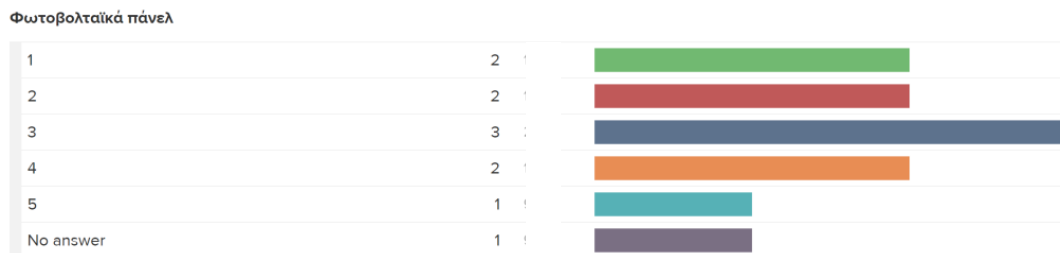

Figure 41. Καταγραφή πληροφόρησης σχετικά με τα φωτοβολταϊκά πάνελ

6.5 Τα 7 από τα 11 άτομα έχουν εξοικείωση με τα συστήματα συλλογής βρόχινου νερού, ενώ 3 άτομα έχουν ελάχιστες γνώσεις επί του θέματος, και 1 άτομο δεν απάντησε στην ερώτηση.

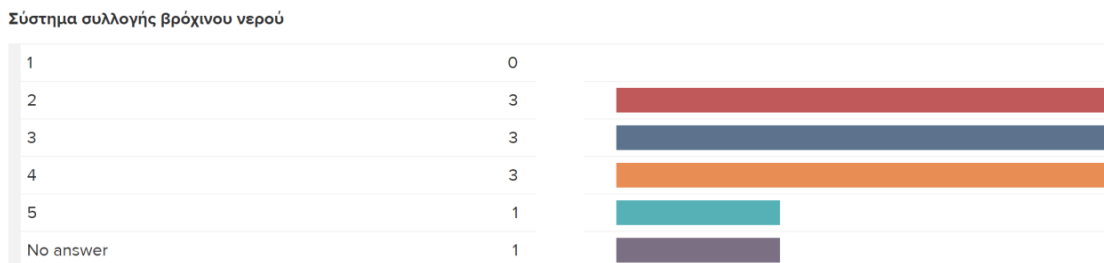

Figure 42 Καταγραφή πληροφόρησης σχετικά με τα συστήματα συλλογής βρόχινου νερού

6.6 Τα 6 από τα 11 άτομα έχουν εξοικείωση με τις ενεργειακές κοινότητες, ενώ 4 άτομα έχουν καθόλου ή ελάχιστες γνώσεις επί του θέματος, και 1 άτομο δεν απάντησε στην ερώτηση.

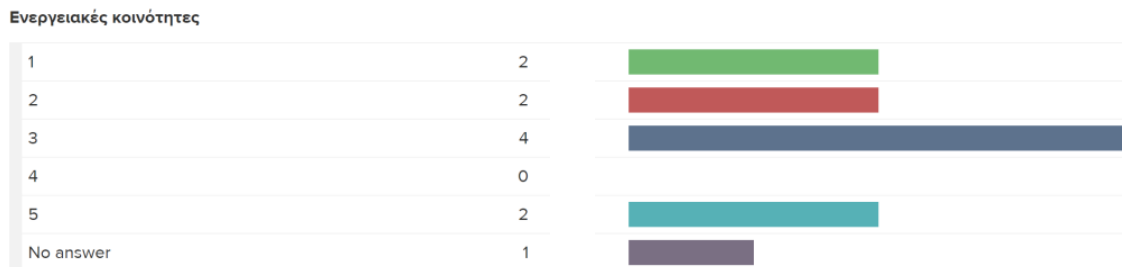

Figure 43. Καταγραφή πληροφόρησης σχετικά με τις ενεργειακές κοινότητες

6.7 Τα 7 από τα 11 άτομα έχουν εξοικείωση με την έννοια της βιοποικιλότητας, ενώ 3 άτομα έχουν ελάχιστες γνώσεις γνώσεις επί του θέματος, και 1 άτομο δεν απάντησε στην ερώτηση.

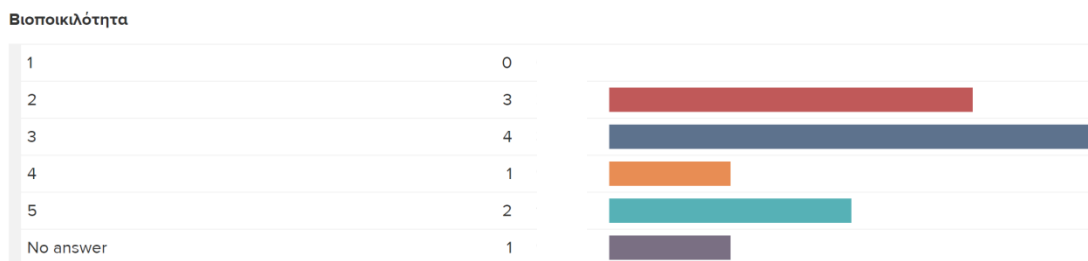

Figure 44. Καταγραφή πληροφόρησης σχετικά με την βιοποικιλότητα

6.8 Τα 7 από τα 11 άτομα έχουν εξοικείωση με την έννοια της αειφορίας, ενώ 3 άτομα έχουν καθόλου ή ελάχιστες γνώσεις γνώσεις επί του θέματος, και 1 άτομο δεν απάντησε στην ερώτηση.

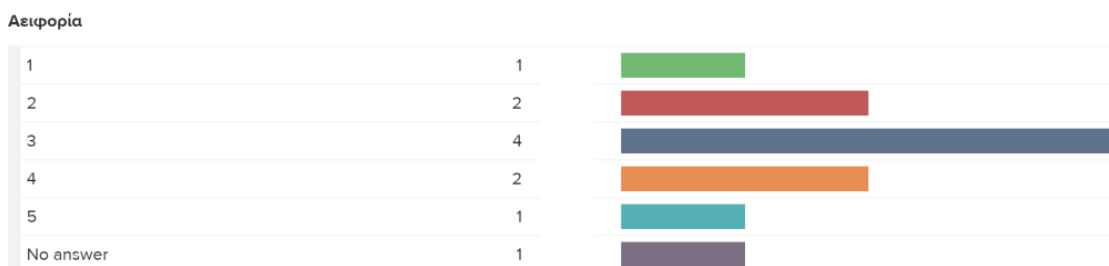

Figure 45. Καταγραφή πληροφόρησης σχετικά με την αειφορία

Σχετικά με την ερώτηση (7) εκτίμησης του βαθμού επάρκειας σε πράσινο και σε δημόσιους χώρους κοινής χρήσης, στην πόλη της Θεσσαλονίκης, και στην πολυκατοικία ειδικότερα, οι απαντήσεις⁸⁸ έχουν ως εξής:

7.1 Τα 9 από τα 11 άτομα θεωρούν ότι υπάρχει έλλειψη πράσινου στην Θεσσαλονίκη, ενώ 1 άτομο έχει ουδέτερη στάση και 1 άτομο δεν απάντησε στην ερώτηση.

Πιστεύετε ότι υπάρχει έλλειψη πρασίνου στη Θεσσαλονίκη;

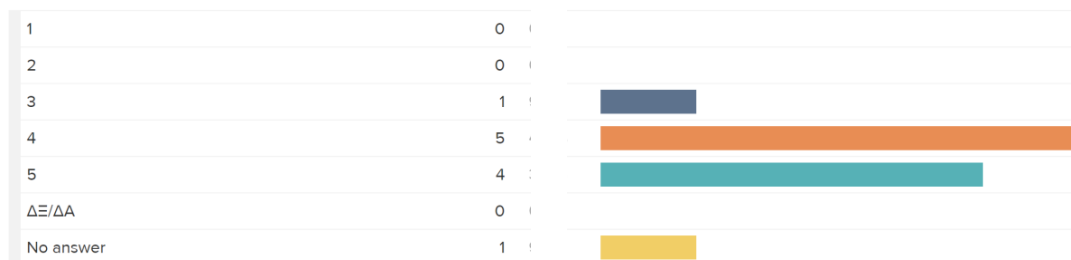

Figure 46. Αποτύπωση άποψης για την έλλειψη πράσινου στην Θεσσαλονίκη

7.2 Τα 7 από τα 11 άτομα θεωρούν ότι υπάρχει έλλειψη κοινόχρηστων χώρων στην Θεσσαλονίκη, ενώ 2 άτομα έχουν ουδέτερη στάση, 1 άτομο διαφωνεί με την άποψη αυτή και 1 άτομο δεν απάντησε στην ερώτηση.

Πιστεύετε ότι υπάρχει έλλειψη κοινόχρηστων χώρων στην πόλη;

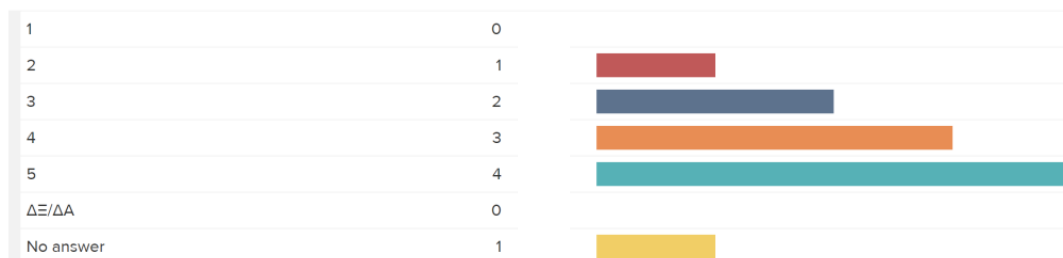

Figure 47. Αποτύπωση άποψης για την έλλειψη κοινόχρηστων χώρων στην Θεσσαλονίκη

⁸⁸ Η κλίμακα των απαντήσεων έχει ως εξής: 1- Διαφωνώ απόλυτα, 2- Διαφωνώ, 3- ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ, 4- Συμφωνώ, 5- Συμφωνώ απόλυτα, ΔΞ/ΔΑ- Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

7.3 Τα 4 από τα 11 άτομα θεωρούν ότι υπάρχει έλλειψη κοινόχρηστων χώρων στην υπό μελέτη πολυκατοικία στην Θεσσαλονίκη, 3 άτομα είχαν ουδέτερη στάση, 1 άτομο διαφωνεί με την άποψη αυτή και 1 άτομο δεν απάντησε στην ερώτηση.

Πιστεύετε ότι υπάρχει έλλειψη κοινόχρηστων χώρων στην υπό μελέτη πολυκατοικία (Αλ. Σβώλου 45) ;

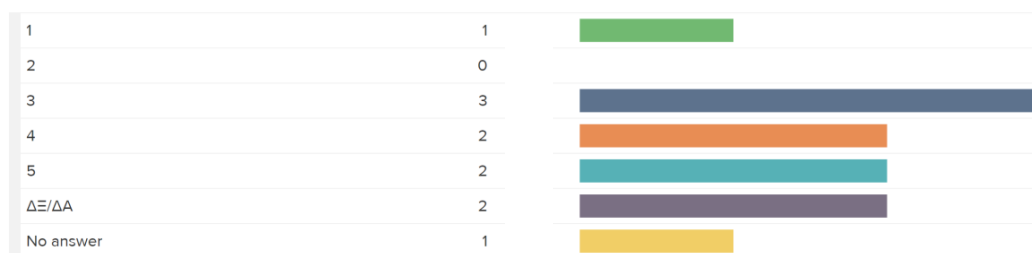

Figure 48. Αποτύπωση άποψης για την έλλειψη κοινόχρηστων χώρων στην υπό μελέτη πολυκατοικία στην Θεσσαλονίκη

7.4 Στην συντριπτική πλειοψηφία, τα 10 από τα 11 άτομα θεωρούν ότι η ύπαρξη κοινόχρηστων χώρων στην υπό μελέτη πολυκατοικία θα βοηθούσε στην σχέσεις γειτνίασης των κατοίκων της, ενώ 1 άτομο δεν απάντησε στην ερώτηση.

Πιστεύετε ότι η ύπαρξη κοινόχρηστων χώρων στην πολυκατοικία θα βοηθούσε στην γνωριμία των κατοίκων της και στις σχέσεις μεταξύ τους;

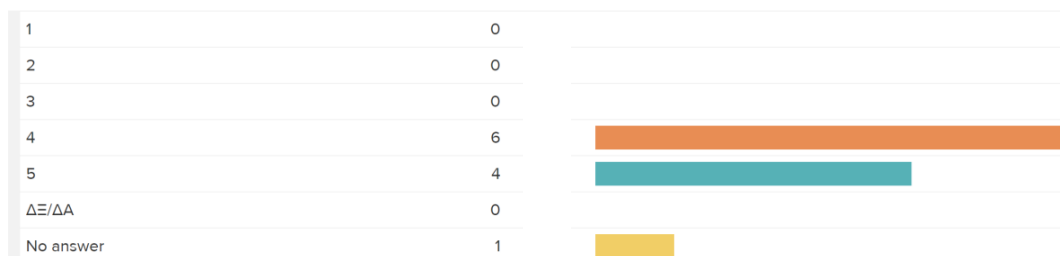

Figure 49. Αποτύπωση άποψης για το ρόλο των κοινόχρηστων χώρων στην υπό μελέτη πολυκατοικία στη γνωριμία και στις σχέσεις γειτνίασης των ενοίκων της πολυκατοικίας

7.5 Τα 10 από τα 11 άτομα θεωρούν ότι είναι σημαντική η συμμετοχή των χρηστών στη διαμόρφωση των κοινόχρηστων χώρων της πολυκατοικίας, ενώ 1 άτομο δεν απάντησε στην ερώτηση.

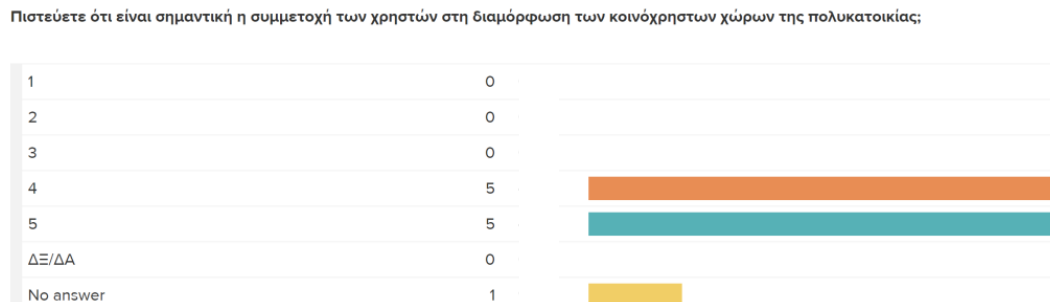

Figure 50. Αποτύπωσης άποψης για το ρόλο της συμμετοχής των χρηστών στη διαμόρφωση των κοινόχρηστων χώρων της πολυκατοικίας

Σχετικά με την ερώτηση (8) εκτίμησης του κατά πόσο το μέτρο της κοινωνικής απομόνωσης και στέρξης εξόδων κατά την περίοδο της πανδημίας του κορωνοϊού, συνέβαλλε στην αύξηση της εκτίμησης των στερηθέντων, οι απαντήσεις έχουν ως εξής:

Τα 8 από τα 11 άτομα, λόγω της κοινωνικής απομόνωσης και της στέρξης των δημόσιων κοινόχρηστων χώρων, επανεκτίμησαν τη σημαντικότητα αυτών για την ψυχική υγεία. Σε 1 άτομο η στέρξη αυτή φάνηκε αδιάφορη και 1 άτομο δεν απάντησε στην ερώτηση.

Η κοινωνική απομόνωση και η στέρξη των (δημόσιων) κοινόχρηστων χώρων λόγω κορωνοϊού σας έκανε να επανεκτιμήσετε την σημαντικότητά τους για την ψυχική μας υγεία;

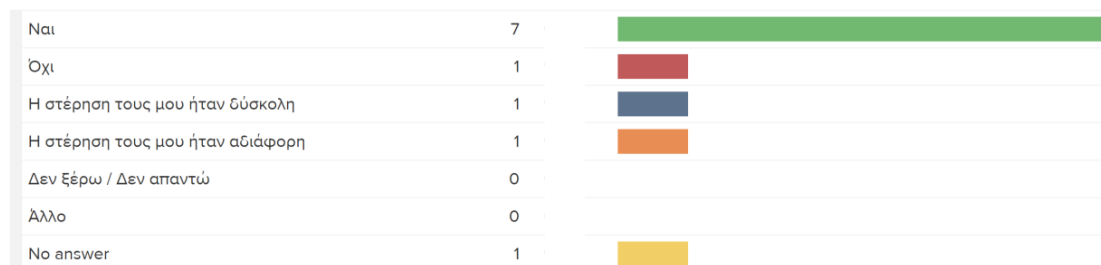

Figure 51. Αποτύπωση άποψης σχετικά με τη σημαντικότητα της κοινωνικότητας και των δημόσιων χώρων για την ψυχική υγεία

Σχετικά με την ερώτηση (9) που αφορά στην καταγραφή των ανεκμετάλλευτων χώρων στην πολυκατοικία, οι απαντήσεις έχουν ως εξής:

Τα 6 από τα 11 άτομα θεωρούν ότι υπάρχουν ανεκμετάλλευτοι χώροι στην εν λόγω πολυκατοικία, ενώ 3 άτομα κράτησαν ουδέτερη στάση, 1 άτομο θεωρεί ότι δεν υπάρχουν και 1 άτομο δεν απάντησε στην ερώτηση.

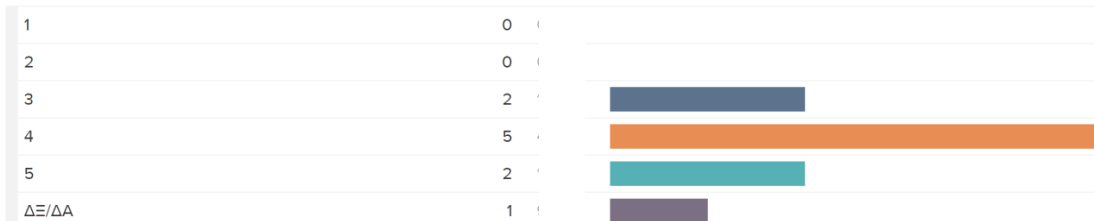

Figure 52. Αποτύπωση άποψης σχετικά την ύπαρξη ανεκμετάλλευτων χώρων στην πολυκατοικία

Σχετικά με την ερώτηση (10) που αφορά στην διάθεση σύσφιξης των γειτνιακών σχέσεων, οι απαντήσεις είναι στο μεγαλύτερο ποσοστό θετικές, δηλαδή για 9 από τα 11 άτομα η γνωριμία και η σύσφιξη των σχέσεων με τους γείτονες είναι σημαντική, για 1 άτομο είναι λίγο σημαντική και 1 άτομο δεν απάντησε στην ερώτηση.

Figure 53. Αποτύπωση άποψης σχετικά με την σημαντικότητα των γειτνιακών σχέσεων

Σχετικά με την ερώτηση (11) αποτύπωσης των επιθυμητών χρήσεων του κοινόχρηστου χώρου της ταράτσας, στο μεγαλύτερο ποσοστό επιλέχθηκε τα εξής: χώρος προβολής ταινιών και ακολουθεί χώρος χαλάρωσης με καθίσματα και στεγασμένος χώρος συναντήσεων. Ακολουθεί χώρος αθλητικών δραστηριοτήτων, κομποστοποίηση και λαχανόκηπος.

Ποιες χρήσεις θα επιθυμούσατε στον κοινόχρηστο χώρο της ταράτσας; Παρακαλώ επιλέξτε ποιες πιθανές χρήσεις θα επιθυμούσατε στον κοινόχρηστο χώρο της ταράτσας. Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μια...

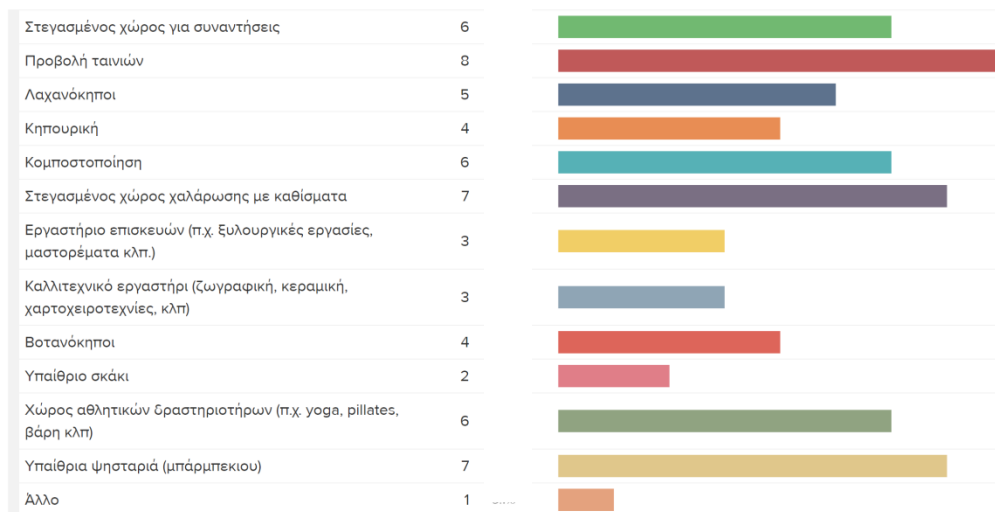

Figure 54. Καταγραφή επιθυμητών χρήσεων στον κοινόχρηστο χώρο της ταράτσας

Σχετικά με την ερώτηση (12) καταγραφής των πιθανών επιθυμητών χρήσεων των κοινόχρηστων χώρων της πολυκατοικίας, ισόποσα επιλέχθηκαν χώροι όπως στάθμευση ποδηλάτων, εργαλειοθήκη, αποθηκευτικοί χώροι, ενώ σε μικρότερο βαθμό ακολουθεί βιβλιοθήκη και στο πλέον μικρότερο βαθμό (άλλο) γυμναστήριο.

Παρακαλώ επιλέξτε τις πιθανές χρήσεις που θα θέλατε στους υπόλοιπους κοινόχρηστους χώρους της πολυκατοικίας (εκτός της ταράτσας). Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μια απαντήσεις.

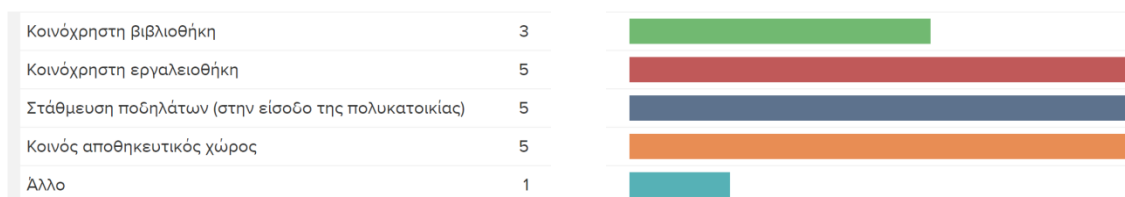

Figure 55. Καταγραφή επιθυμητών χρήσεων στους κοινόχρηστους χώρους εκτός της ταράτσας

Σχετικά με την ερώτηση (13) αποτύπωσης της διάθεσης συμμετοχής στην συντήρηση των κοινόχρηστων χώρων σε βάθος χρόνου, τα 8 από τα 11 άτομα είχαν θετική απόκριση, τα 2 άτομα είχαν ουδέτερη στάση και 1 άτομο δεν απάντησε στην ερώτηση.

Είστε διατεθειμένοι να συμβάλλετε στην συντήρηση των κοινόχρηστων χώρων σε βάθος χρόνου;

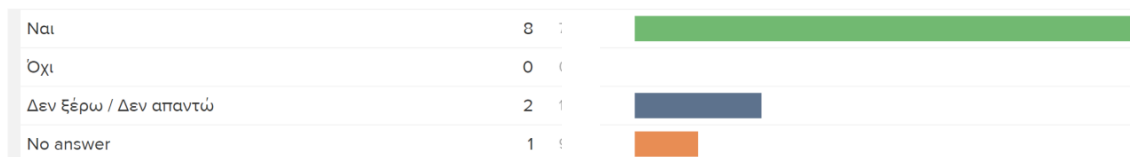

Figure 56. Αποτύπωση της επιθυμίας συμμετοχής στην συντήρηση των κοινόχρηστων χώρων

4.4.Σχολιασμός αποτελεσμάτων

Συμπερασματικά, διαφαίνεται ότι γενικά η ομάδα/στόχος των 11 ατόμων αποτελείται από 9 ενήλικες και 2 ανηλίκους. Τα 3 άτομα είναι ηλικίας 50-59 ετών και οι υπόλοιποι καλύπτουν όλο το φάσμα των ηλικιών. Από τους 9 ενήλικες οι 7 είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ενώ οι 5 από αυτούς κατέχουν μεταπτυχιακό ή διδακτορικό τίτλο. Επίσης οι 5 από τους 9 είναι εργαζόμενοι πλήρους απασχόλησης. Σε όλες τις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου, υπάρχει πάντα 1 άτομο που δεν απαντά. Εκτιμάται ότι πρόκειται για το ανήλικο παιδί, για το οποίο προφανώς το σύνολο των ερωτήσεων δεν είναι τόσο κατανοητό και προσιτό, άρα θα έπρεπε να γίνουν διαφορετικές ερωτήσεις ή να διερευνηθεί το ιδιαίτερο ενδιαφέρον του για τη χρήση του χώρου.

Αναλύοντας τις απαντήσεις των συμμετεχόντων, προκύπτει ότι εν γένει πρόκειται για άτομα υψηλού μορφωτικού επιπέδου με επίσης υψηλό επίπεδο οικολογικής συνείδησης. Χαρακτηριστικό είναι ότι στην συγκεκριμένη ομάδα έρευνας δεν περιέχεται άνεργο άτομο ή άτομο που να ασχολείται αποκλειστικά με τα οικιακά, κάτι που μας προβληματίζει, αλλά είναι σύνηθες στην κεντρική αστική περιοχή όπου διεξάγεται η έρευνα, ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσης όπου όλα τα μέλη της οικογένειας εργάζονται ή αναζητούν εργασία. Επιπλέον, διαφαίνεται να υπάρχει μια έντονη επιθυμία στη δημιουργία και διατήρηση καλών γειτνιακών

σχέσεων και πιθανόν πάνω σε αυτό το υπόβαθρο να στηρίζεται η έντονη συμμετοχικότητα που διατήρησαν καθ' όλη τη διάρκεια του εργαστήριου συμμετοχικού σχεδιασμού.

Επιπλέον, αναγνώρισαν την αξία των κοινόχρηστων και ανεκμετάλλευτων χώρων της πολυκατοικίας και τη διάθεση για αξιοποίηση αυτών και σε συλλογικό κοινωνικό επίπεδο (χώροι συνεύρεσης, αναψυχής, χαλάρωσης, κλπ) και σε οικολογικό (κήποι, φυτώρια, κλπ). Ταυτόχρονα, φαίνεται ότι διδάχθηκαν από την κοινωνική απομόνωση και την διάρκεια της καραντίνας και επανεκτίμησαν την αξία των πράσινων χώρων και των δημόσιων αξιοποιημένων χώρων για κοινωνικές συνενυρέσεις, σημειώνοντας ότι θα επιθυμούσαν περισσότερους χώρους πράσινου και στην γειτονιά και στην πόλη γενικότερα.

Επίσης, φαίνεται ότι έχουν ικανοποιητικό γνωστικό επίπεδο σε θέματα οικολογίας και βιώσιμης ανάπτυξης πχ τις βασικές έννοιες οικολογικών μετασχηματισμών, τεχνικών οικολογικών και ενεργειακών όρων και γενικότερης οικολογικής συνείδησης όπως βιοκλιματική αρχιτεκτονική, παθητικός σχεδιασμός κτιρίων, πράσινα κτίρια, φωτοβολταϊκά πάνελ, σύστημα συλλογής βρόχινου νερού, ενεργειακές κοινότητες, βιοποικιλότητα, αειφορία, κλπ. και επιθυμούν την δυνατότητα υλοποίησης ανάλογων τεχνικών στην πολυκατοικία.

Η όλη έρευνα καθώς και η επαφή με τα άτομα δείχνει ιδιαίτερα ελπιδοφόρα στοιχεία για το θέμα των κοινών υπό κατοίκηση σε συνδυασμό με τα πράσινα κτίρια και την αναδόμηση των δημόσιων χώρων. Προφανώς δεν μπορούμε να γενικεύσουμε τα συμπεράσματά μας για άλλες πολυκατοικίες όμως η συγκεκριμένη έρευνα εστίασε περισσότερο σε αυτούς που συμμετείχαν πλήρως στις διαδικασίες της τεχνικής μελέτης και στο εργαστήρι συμμετοχικού σχεδιασμού. Επιπλέον έρευνες σε μεγαλύτερη κλίμακα πιθανόν θα συμβάλλουν στην εξαγωγή ακριβέστερων συμπερασμάτων.

Τα θετικά στοιχεία ωστόσο που προέκυψαν από την παρούσα έρευνα στην εν λόγω πολυκατοικία⁸⁹, σε συνδυασμό με την ευρεία θετική απήχηση που έχουν τα τελευταία χρόνια οι δράσεις της ομάδας «Πρωτοβουλία Γειτονιάς Αλεξάνδρου Σβώλου» συγκεκριμένα το «Δείπνο της Άνοιξης» και το «Πάρκο Τσέπης», είναι εμφανώς ελπιδοφόρα, καταδεικνύοντας

⁸⁹ Η τελική αρχιτεκτονική πρόταση βρίσκεται στο Παράρτημα το οποίο και περιέχει ολόκληρη την τεχνική μελέτη

τις φυσικές ανθρώπινες ανάγκες για την μείωση της κοινωνικής αποξένωσης, την αγάπη για το πράσινο και τη φύση γενικότερα, αλλά και για τους τρόπους αντιμετώπισης της κλιματικής κρίσης στις ελληνικές πόλεις.

5.ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Τα πάρκα, οι πλατείες, τα μικρά δάση, οι δομημένοι δημόσιοι χώροι, τα πράσινα κτίρια αποτελούν από μια άποψη ουσιώδες κοινωνικό κεφάλαιο, αφενός γιατί η ίδια η ύπαρξή τους είναι άμεσα συνυφασμένη με την ανθρώπινη υπόσταση και αφετέρου γιατί συμβάλλουν στην εγγύτητα των ανθρώπινων σχέσεων, ως εκ τούτου μπορούν να βοηθήσουν στην μείωση ή και στην εξάλειψη φαινομένων βίας και εγκληματικότητας. Η πρασινοποίηση του αστικού περιβάλλοντος είναι ίσως ο μόνος τρόπος για να μπορούν να έρθουν εύκολα οι κάτοικοι της πόλης σε επαφή με τη φύση. Η επαφή αυτή, με τη σειρά της, μπορεί να αντιμετωπίσει πλειάδα σωματικών και ψυχολογικών προβλημάτων, που λίγο ή πολύ αντιμετωπίζουν οι κάτοικοι των μεγάλων αστικών κέντρων. Πέραν αυτού, η πρασινοποίηση μπορεί να συμβάλλει τα μέγιστα, στην ολική βελτίωση του οικοσυστήματος βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα, άρα και στο μέλλον του πλανήτη. Καθώς πάνω από το 50% του παγκόσμιου πληθυσμού ζει σε μεγαλουπόλεις, οι βελτιώσεις αυτές συνακόλουθα θα είναι και βελτιώσεις του ανθρώπινου δυναμικού και κατ' επέκταση των αγορών εργασίας, μια και αυτές είναι άμεσα εξαρτημένες από το ανθρώπινο κεφάλαιο. Ως αποτέλεσμα είναι αναμενόμενες και οι βελτιώσεις σε οικονομική κλίμακα λόγω του βελτιωμένου ανθρώπινου δυναμικού και άρα της ποιοτικότερης απόδοσης έργου, της μείωσης δαπανών για την υγειονομική περίθαλψη, της μείωσης στην κατανάλωση ενέργειας, κλπ. Το μεγαλύτερο πλεονέκτημα των παραπάνω, μπορεί να είναι η καλύτερη διαβίωση σήμερα και η διασφάλιση του πλανήτη αύριο.

Η επιτακτικότητα της διάσωσης του φυσικού περιβάλλοντος είναι αδιαφιλονίκητη και απολαμβάνει μια εκτεταμένη συναίνεση. Ωστόσο, υπάρχει έντονη διαμάχη σε θέματα σχετικά

με το ποιοι θα είναι οι δρώντες στους οποίους θα ανατεθεί να συντονίσουν αυτή την εργασία, ποιοι θα είναι οι στόχοι προτεραιότητας και ποια τα ιδανικά μέσα για να προσεγγιστούν. Η γεωπολιτική και οικονομική σημασία των φυσικών πόρων έχει μετατρέψει τον ορισμό των στρατηγικών της διατήρησης του περιβάλλοντος σε ένα χώρο κοινωνικής διαμάχης, στον οποίο συγκρούονται διαφορετικές κοινωνικές προσεγγίσεις. Δεν υπάρχει μόνο ένας, αλλά πολλοί τρόποι προστασίας των οικοσυστημάτων και καθένας από αυτούς φέρει τα σημάδια της κοινωνικής ομάδας που τον προτείνει, εκφράζει τις αξίες της, το όραμά της για τον κόσμο και την ιδέα της για την ανάπτυξη.

Στο πλαίσιο του έργου Κοινά υπό Κατοίκηση την περίοδο Ιούνιος 2019 – Οκτώβριος 2020 διερευνήθηκαν οι δυνατότητες χρηματοδότησης της επισυναπτόμενης μελέτης ώστε να προχωρήσει η κατασκευαστική δραστηριότητα και να πραγματοποιηθεί η μετατροπή της τυπικής πολυκατοικίας σε πρότυπο πράσινο κτήριο. Μελετήθηκαν οι προϋποθέσεις του κρατικού επιδοτούμενου προγράμματος «Εξοικονομώ – Αυτονομώ», ωστόσο παρατηρήθηκαν σημαντικές δυσκολίες καθώς δεν δινόταν η δυνατότητα συμπερίληψης ολόκληρων κτιριακών μονάδων, παρά μόνο κάθε διαμέρισμα ξεχωριστά. Το γεγονός αυτό αποτελεί ισχυρό περιορισμό για την μετατροπή κτιριακών συνόλων και βρίσκεται σε μια κατεύθυνση ενίσχυσης της ατομικής διάθεσης, παρά της συλλογικής αίσθησης του συν-κατοικείν. Ταυτόχρονα ενώ τα τελευταία χρόνια έχει σημειωθεί πρόοδος σε σχέση με τις οικονομικά μεγέθη του προγράμματος και έχουν διευρυνθεί τα κριτήρια επιλεξιμότητας, διαγράφονται ποικίλες προβληματικές προσβασιμότητας (ψηφιακής), οικονομικών, επιτυχούς ολοκλήρωσης αίτησης, κ.α. Επιπλέον, ο ρυθμός ολοκλήρωσης παρεμβάσεων ενεργειακών αναβαθμίσεων ακόμη και σήμερα βρίσκεται σε τέτοια επίπεδα που μόνο προβληματισμό μπορεί να προκαλέσει. Από όσα αναλύθηκαν στο πλαίσιο της διπλωματικής εργασίας, είναι βέβαιο ότι για να πετύχουμε τους ενεργειακούς στόχους στην Ελλάδα, το συστημικό μοντέλο τόσο σε εθνικό-κρατικό επίπεδο όσο και σε παγκόσμια κλίμακα, δεν προσφέρεται για πολιτικές παρεμβάσεις που ενδεχομένως να προσφέρουν ουσιαστικές λύσεις προτάσσοντας ένα μοντέλο μείωσης των κοινωνικών αποκλεισμών, της ενεργειακής φτώχειας, της ενσωμάτωσης πληθυσμών και παράλληλα να προάγει τη βιώσιμη ανάπτυξη και την αστική ανθεκτικότητα. Ενδεικτικό παράδειγμα που επιβεβαιώνει την αδυναμία της Ελληνικής Πολιτείας να ανταποκριθεί στα

σύγχρονα αστικά ζητήματα αποτελεί η ανεξέλεγκτη αδειοδότηση κατασκευής υποδομών Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας στο σύνολο της επικράτειας (βλ. ανεμογεννήτριες, φωτοβολταϊκά πάρκα, υδροηλεκτρικά, κλπ) με χωροταξικό πλαίσιο που έχει εκπονηθεί την προηγούμενη δεκαετία, όπου τα κριτήρια για την προστασία της βιοποικιλότητας ήταν σαφώς λιγότερο δραστικά. Το κυρίαρχο μοντέλο αστικοποίησης είναι αυτό που δημιουργεί τους μεγαλύτερους κινδύνους και στέκεται ανταγωνιστικά της υπαίθρου και των «παρθένων» οικοσυστημάτων (θαλάσσιων, δασικών, ορεινών, κλπ). Την ίδια στιγμή οι πόλεις είναι το μεγαλύτερο πεδίο αντιθέσεων, συγκρούσεων και κατανάλωσης φυσικών, ενεργειακών, οικονομικών, πολιτιστικών, πόρων. Επομένως η διαμόρφωση μιας της πολιτικής των καθημερινών ανθρώπων που θα προάγει την συμμετοχή στα κοινά (κοινότητα, πόρος, σύστημα διακυβέρνησης) σε κλίμακα γειτονιάς, ακολουθώντας τις δομικές προσεγγίσεις της Θεωρίας των Κοινών είναι δυνατό να φέρει ουσιαστικές αλλαγές, δεδομένου ότι οι καθημερινοί άνθρωποι είναι σε θέση να γνωρίζουν τα πραγματικά προβλήματα του αστικού βίου.

Λόγω των παραπάνω είναι σημαντική η συνένωση των φορέων χάραξης πολιτικής, των ακαδημαϊκών και των ίδιων των πολιτών κάτι που θα μπορούσε να υλοποιηθεί με την υιοθέτηση ενιαίων στρατηγικών και πρακτικών και με ποιοτικά προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης σε επίπεδο δια βίου μάθησης. Οι απαιτούμενες χρηματοδοτήσεις είναι ζήτημα που θα μπορούσε να επιλυθεί με ισχυρή πολιτική βούληση και στρατηγικό σχεδιασμό προς μια πράσινη κατεύθυνση.

Ένα ακόμη χωρικό ζήτημα που θα μπορούσε να εντοπιστεί στην περίπτωση της επιτυχούς μετατροπής της πολυκατοικίας, αποτελεί ο «πράσινος εξευγενισμός» (green gentrification). Το σενάριο του εξευγενισμού ενισχύεται από την συνεχώς μεταβαλλόμενη ταυτότητα τόπου της περιοχής, όπου σε γενικές γραμμές περιγράφεται εδώ και δεκαετίες από την συνύπαρξη εναλλακτικών τάσεων (βλ. διάφορες υποκουλτούρες, ηλικιακά γκρουπ, εναλλακτικές πολιτιστικές και οικονομικές δραστηριότητες). Σύμφωνα με τα παραδείγματα ανά τις πόλεις στον κόσμο, μια τέτοια ταυτότητα μπορεί να λειτουργήσει ενισχυτικά προς τις διαδικασίες του αστικού εξευγενισμού. Επιπλέον, στη γειτονιά που βρίσκεται το κτίριο κατοικούν μικρά και μεσαία κοινωνικά στρώματα και είναι ήδη εμφανής τα επιβλαβή φαινόμενα του AirBnB για τον

κοινωνικό ιστό (αύξηση ενοικίων, εκτοπισμός ευάλωτων οικονομικών ομάδων). Επομένως μια πιθανή πράσινη μετάβαση της πολυκατοικίας, με την παράλληλη δημιουργία ενός νέου τοποσήμου για την πόλη, είναι πιθανό να συντελέσει σε αυξήσεις τιμών στις χρήσεις γης, στα διαμερίσματα και τα καταστήματα της περιοχής. Το γεγονός αυτό σηματοδοτεί την αναγκαιότητα για την χάραξη αστικών πολιτικών που θα προάγουν το δικαίωμα στην κατοικία. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι στην οδό Φιλικής Εταιρείας (η κάθετη οδός που διατρέχει το κτίριο) εντοπίζονται από νότια προς τα βόρεια: ο Λευκός Πύργος, η Λέσχη Αξιωματικών, τα ρωμαϊκά τείχη της πόλης (προτείχιο, τείχος), η Αλεξάνδρεια Ζώνη Καινοτομίας, η εκκλησία Κωνσταντίνου και Ελένης, ένα νεοκλασικό κτίριο σχολείου (40ο Δημοτικό Σχολείο – Ιωαννίδειος Σχολή), η Υπηρεσία της Πολεοδομίας Θεσσαλονίκης, η εκκλησία Αγίου Αντωνίου (19ου αιώνα), η Μασονική Στοά «Φίλιππος Β΄» και η Κεντρική Δημοτική Βιβλιοθήκη. Το σύνολο της οδού είναι μόλις 300 μέτρα.

Η παρούσα έρευνα, σε μικρή κλίμακα, καταδεικνύει αφενός τη θετική διάθεση και προσωπική συμμετοχικότητα των πολιτών, η οποία εκτιμάται να επαληθευτεί και με έρευνες μεγαλύτερης κλίμακας και επιχειρεί να αναδείξει ζητήματα τα οποία χρειάζονται άμεσα ουσιαστικές λύσεις. Αφετέρου δείχνει το δρόμο για τις πρακτικές υλοποίησης πράσινων υποδομών στα αστικά κέντρα. Σε κάθε περίπτωση, τα αποτελέσματα αναμένεται να είναι ελπιδοφόρα.

6.ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Bollier, D., Helfrich, S., & et.al. (2012). *The Wealth of the Commons - A world beyond market and state*. Ανάκτηση 06 13, 2021, από <http://wealthofthecommons.org/about>.
- Cernia. (1985). *Whose Eden?An Overview od Community Approaches to Wildlife Management* . UK: International Institute for Envirionment and Development (IIED).
- Cohen, D., Marsh, T. et.al. (2014). The Potential for Pocket Parks to Increase Physical Activity. *The Science of Lifestyle CHange*.
- Dwinell, A., & Olivera, M. (2014). The water is ours damn it! Water commoning in Bolivia. *Community Development Journal*, Vol.49 (1), p.144.
- Frenken, & Meelen. (2015). *Smarter Regulation for the Sharing Economy*. The Guardian.
- Greenfield, A. (2013). *Against the Smart City*. NY: Kindle.
- Gusmano, M., & Rodwin, V. (2010). Urban Aging - Social Isolation and Emergency Preparedness. *Global Aging Issues & Action* 6.
- Hachfeld, D., Terhorst, P., Hoedeman, O., & Efstathopoulos, G. (2013). *ΝΕΡΟ / ΚΟΙΝΟ ΑΓΑΘΟ: Η προστασία και η διαχείριση του. Παραδείγματα ορθής διαχείρισης και ευρωπαϊκά δημοψηφίσματα διεκδίκησης του δημόσιου χαρακτήρα του*,. Αθήνα: Νήσος.
- Harvey, D. (1973). *Social Justice and the City*. Baltimore: Edward Arnold Ltd.
- Harvey, D. (2008). The right to the city. *New Left Review* V.53.
- Harvey, D. (2013). *Εξεγερμένες Πόλεις-Από το δικαίωμα στην πόλη στην επανάσταση της πόλης*. Αθήνα: ΚΨΜ.
- Henwood, K., & Pidgeon, N. (1994). Beyond the Qualitative Paradigm:A framework for introducing diversity within Qualitative Psychology. *Journal of Community and Applied Psychology*, 2, 225-238.
- Holme, A., & Massie, P. (1970). *Children's Play:A Study of Needs and Opportunities*. LONDON: Joseph.
- Hoyt, H. (1939). *The structure and growth of residential neighborhoods in American cities*. Washington DC: Federal Housing Administration.
- Iveson, K. (2013). Cities within the City - Do it yourself urbanism and the Right to the City. *International Journal of Urban and Regional Research*, 37 (3).
- Jacobs, J. (1961). *The life and death of great American cities*. New York: Random House.
- Kanji, N., & Greenwood, L. (2001). *Participatory Approaches to Research and Development*. UK: IIED.

- Lefebvre H. (1977), *Δικαίωμα στην πόλη: χώρος και πολιτική*, Β Έκδοση, Αθήνα:Κουκίδα
- Lowe, S. (1986). Castells on Urban Social Movements. Στο *Urban Social Movements*. London: Palgrave.
- Maloutas, T., & Karadimitriou, N. (2001). *Vertical Social Differentiation in Athens: Alternative or Complement to Community Segregation?* International Journal of Urban and Regional Research 25(4).
- Maselli, Lenaerts, & Beblavy. (2016). *Five things we need to know about on-demand economy*. CEPS Essay 21.
- Mitchell, D. (1995). *The End Of Public Space? Peoples's Park, Definitions of the Public, and Democracy*. Annals of the Association of American Geographers, 85(1), 108-133 .
- OECD. (2014). *Factbook: Economic, Environmental and Social Statistics*.
- Parker, I. (1995). Qualitative Research. *Psychology Review*, 2(2), 13-15.
- Petropoulou, C. (2010). From the December Youth Uprising to the rebirth of urban social movements: a space–time approach. *International Journal of Urban and Regional Research*, Wiley Online Library 34(1): 217–224.
- Petropoulou, C., Vitoroulou, A., & Tsavdaroglou, C. (2016). *Κοινωνικά Κινήματα Πόλης και Περιφέρειας*. Athens: Invisible cities.
- Πετροπούλου Κ., Ραμαντιέ Τ. (επιμ.), 2016. Αστικές Γεωγραφίες. Τοπία και καθημερινές διαδρομές. ΚΑΠΟΝ. Αθήνα, 166-167.
- Πετροπούλου Κ. (2012). Από την μετανάστευση της χαμένης αξιοπρέπειας στα κοινωνικά κινήματα πόλης της εξεγερμένης αξιοπρέπειας : Μεξικό – ΗΠΑ. Το «κίνημα για τη δικαιοσύνη στη γειτονιά» *Περιοδικό Γεωγραφίες* Νο20 : 31-50.
- Petropoulou, C. (2014). Crisis, Right to the City movements and the question of spontaneity: Athens and Mexico City. *City: Analysis of urban trends, culture theory, policy, action*, 18:4-5, 563-572.
- Prucell, M. (2002). Excavating Lefbvre-The right to the city and its urban politics of the inhabitant. *Geojournal* 58.
- Reckien, D., & Martinez-Fernandez, C. (2011). *Why do Cities Shrink?* Urban Research & Practice 19(8).
- Samuel, K. (2015). Building for Belonging. *Resurgence*.
- Staboulis, M., & Lazaridou, I. (2019). Eco Cities versus Smart Cities - Socio Labor Economic Dimensions in terms of Smart Economy. *International Conference on 'Changing Cities IV'. Spatial, Design, Landscape and Socioeconomic Dimensions*. Chania, Crete.
- Stevenson, D. (2003). *Cities and Urban Cultures*. UK: McGraw Hill Education.

- Srivastava, K. (2009). Urbanization and Mental Health. *Industrial Psychiatry* 18 (2).
- Tsavidaroglou C., Giannopoulou C., Petropoulou C., Pistikos I. (2019). Acts for refugees' right to the city and commoning practices of care-tizenship in Athens, Mytilene and Thessaloniki. *Social Inclusion*, vol.4, 119-130. DOI: 10.17645/si.v7i4.2332
- Wall, D. (2014). *The Commons in History: Culture, Conflict and Ecology*. MIT Press.
- Yanchar, S., Gant, E., & Clay, S. (2005). On the Nature of a Critical Methodology. *Theory and Psychology*, 15, 27-50.
- Zuckert, H. (2012). <http://wealthofthecommons.org/essay/commons-%E2%80%93-historical-concept-property-rights>. Ανάκτηση 06 17, 2021
- Αθανασίου, Ε. (2009). Το αστικό τοπίο της Θεσσαλονίκης στη Συνθήκη της Κρίσης. Στο Π. & Ραμαντιέ. Αθήνα: Καπον.
- Ακύλας, Μ., & Λιαράκου, Γ. (1999). *Πρασινίζοντας τις αυλές των σχολείων*. Πιλοτικό Πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης για το δημοτικό, ΟΣΚ.
- Αραβαντινός, Α. (2007). *Πολεοδομικός Σχεδιασμός*. Αθήνα: Συμμετρία.
- Αραβαντινός, Α., & Κοσμάκη, Π. (1988). *Υπαίθριοι χώροι στην πόλη - Θέματα ανάλυσης και πολεοδομικής οργάνωσης αστικών ελεύθερων χώρων και πρασίνου*. Αθήνα: ΕΜΠ.
- Αρβελέρ, Ε. (1999). *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*. Αθήνα: ΕΛΙΑ.
- Αφεντούλη, Α. (2014). *Ο ρόλος του αστικού πράσινου στη βιώσιμη ανάπτυξη των πόλεων*. Θεσσαλονίκη.
- Βακαλόπουλος, Α. (1997). *Ιστορία της Θεσσαλονίκης*. Θεσσαλονίκη: Αφοι Κυριακίδη.
- Βιτοπούλου, Α., Γεμεντζή, Γ., Γιαννακού, Α., Καυκαλάς, Γ., & Τασοπούλου, Α. (2015). *Βιώσιμες Πόλεις - Προσαρμογή και ανθεκτικότητα σε περιόδους κρίσης*. Αθήνα: ΣΕΑΒ.
- Γκανάτσας, Π., Τιτσώνη, Θ., Ζάγκας, Θ., & Τσακαλίδης, Μ. (2002). Αξιολόγηση του Αστικού Πράσινου στο Πολεοδομικό Συγκρότημα Θεσσαλονίκης. *10ο Πανελλήνιο Συνέδριο «Έρευνα, Προστασία Και Διαχείριση Χερσαίων Οικοσυστημάτων Περαστικών Δασών Και Αστικού Πράσινου»*. Τρίπολη: Ελληνική Δασολογική Εταιρεία.
- Γκιθώνα, Σ. (2011). Νέες Κεντρικότητες και Αστική Διάχυση στην πόλη της Λάρισας. *Διπλωματική Εργασία, ΕΜΠ*.
- Εμμανουήλ, Δ. (2014). *Μια συζήτηση με τον Εμμανουήλ Δ. για τις μεταβαλλόμενες γεωγραφίες των πόλεων. Διάλογοι ομάδας πρωτοβουλίας Πόλη και Κρίση*. Ανάκτηση από <http://gkafkala.webpages.auth.gr/site/wp-content/uploads/2014/10/>

- Petropoulou, C., Jesus Arouca, M., Reis Bomfim, N., & Silva Santos, E. (2021). Salvador de Bahía: culturas de rebeldía y descolonización de la educación en un contexto biopolítico de desarrollo urbano desigual. *Territorios*, (44 Especial)
- Σταμάτης, Κ. (2011). *Κριτική Θεωρία Δικαιοσύνης - Θεμελίωση Αρχών*. Αθήνα: Σαββάλας.
- Σταυρίδης, & et.al. (2009). *Μετασηματισμοί της Σχέσης Δημόσιου-Ιδιωτικού Χώρου στα Συγκροτήματα Κοινωνικής Κατοικίας των Ελληνικών Αστικών Κέντρων*. Πρόγραμμα Ενίσχυσης Βασικής Έρευνας 2009, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, ΕΜΠ.
- Στρατηγέα, Α. (2009). *2ο Συνέδριο Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης*. Βόλος: Συμμετοχικός Σχεδιασμός και Βιώσιμη Τοπική Ανάπτυξη - Μια Μεθοδολογική Προσέγγιση.
- Στρατηγέα, Α. (2015). *Θεωρία και μέθοδοι συμμετοχικού σχεδιασμού*. Στο *Σχεδιασμός, Συμμετοχικός*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.
- Σφήκας, Γ. (2013). *Jan Gehl: Για να είσαι καλός αρχιτέκτονας πρέπει να αγαπάς τους ανθρώπους*. Ανάκτηση May 29, 2021, από <https://parallaximag.gr/thessaloniki/reportaz/jan-gehl-gia-na-ise-kalos-architektonas-pre>
- Τζώρτζη, Κ. (2012). *Μουσεία σε μνημεία-Αφορμή για συζήτηση γύρω από τη στρατηγική σημασία του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού του μουσειακού χώρου*. Τετράδια Μουσειολογίας, Τ.8.
- Τότσικας, Π. (2004). *Η άλλη όψη της Ολυμπιάδας 2004*. Αθήνα: ΚΨΜ.
- Τσαλικίδης, Ι. (1995). Αισθητική και Λειτουργία των φυτών στο αστικό τοπίο. Στο Κ. Ε. Αρχιτεκτονικής, *Σχεδιασμός Αντικειμένων Αστικών Χώρων* (σσ. 145-152). Θεσσαλονίκη: Εκδ. Ζήτη.
- Χατζηνάκος, Γ. (2016). *Η επιστροφή της γειτονιάς μέσα σε μια νύχτα*. Ανάκτηση June 15, 2021, από <https://parallaximag.gr/parallax-view/epistrofi-tis-gitonias-mesa-se-mia-nichta>

7.ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

διαχειριστής έργου:

ενεργειακά και στατική μελέτη:

αρχιτεκτονική μελέτη:

σενάρια ενεργειακής αναβάθμισης:

*φυτοτεχνική μελέτη & τεχνικές
περιγραφές κατασκευής ΦΔ και ΚΚ:*

ανάλυση ατμοσφαιρικών δεδομένων:

*υποστήριξη
εργασιών συμμετοχικού σχεδιασμού:*

φωτορεαλιστικές απεικονίσεις:

υποστήριξη παραγωγής έργου:

επιμέλεια κειμένων:

γραφιστική επιμέλεια:

ΠΕΡΙΚΛΗΣ Λ. ΧΑΤΖΗΝΑΚΟΣ

ΒΑΣΙΑ ΜΑΤΙΑΚΗ

ΛΗΔΑ ΛΙΟΥΠΗ

ΒΑΣΙΛΗΣ ΜΠΑΤΑΛΑΣ & ΚΑΛΛΙΡΟΗ ΣΚΛΙΟΠΙΔΟΥ

VITA VERDE IKE

UrWatair-ΑΠΘ-ΘΕΟΔΟΣΗΣ ΚΑΣΣΑΝΔΡΟΣ

ΗΛΕΚΤΡΑ ΜΑΝΤΣΙΝΙ

ΧΡΗΣΤΟΣ ΣΧΟΙΝΑΣ

ΝΙΚΟΣ ΚΑΛΛΙΓΑΣ

ΚΑΛΛΙΟΠΗ ΠΑΣΙΑ

ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ ΚΑΠΑΡΟΥ